

Officieel orgaan van de Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens 1982

<https://hdl.handle.net/1874/10004>

Officieel Orgaan van de
Historische Vereniging
Vleuten, De Meern, Haarzuilens.
2e jaargang nr. 1, maart 1982.

Dagelijks bestuur:

J. Schutte, voorzitter
Zandweg 138, 3454 HA De Meern
tel.: 03406 - 3216

W. H. Denekamp, sekretaris
Utenhamstraat 5, 3451 BR Vleuten
tel.: 03407 - 1948

H. E. J. van Essen, penningmeester/
2e sekretaris
Mauritslaan 17, 3454 XP De Meern
tel.: 03406 - 2992

A. J. van Zoeren, vice-voorzitter
Stationsstraat 34, 3451 BZ Vleuten
tel.: 03407 - 1263

Erelid:

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redaktie-adres:

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7
3451 EV Vleuten
tel.: 03407 - 2871

Ledenadministratie:

Opgeven van nieuwe leden bij:
Mw. P. de Rooy - Goes,
't Zand 1, 3451 GP Vleuten
tel.: 03407 - 1483

Inhoud:

- inleiding bestuur blz. 1
- activiteiten blz. 2
- Jaagpad langs den
Ouden Rijn blz. 2
- "De Lange Vliet" blz. 4
- Leidsche Rijn bijna 600 jaar !
- vervolg van Engelen blz. 7
- Een dorp verandert blz. 8
- Hoe autochtoon bent U blz. 8
- Fam. J. P. Verkerk blz. 8
- Fam. Joh. Kok blz. 10
- vervolg Haarzuilens blz. 12
- schenkingen blz. 14
- Vragenlijst voor Vleuten
Departement van oorlog
Juli 1815 blz. 15

De jaarlijkse contributie bedraagt
voor 1982 minimaal f. 25,-

De vereniging heeft rekeningen bij
de volgende instellingen:
ABN — De Meern 55.66.33.040
RABO — Vleuten 36.75.17.574
POSTGIRO 2.689.200

drukwerk: Niek van Kooten,
De Meern
omslag: Peter de Vries,
De Meern
foto's: G. J. Bel
Léon van Esch
Peter de Vries
collectie: S. A. Siegert, Harmelen

LOSSE NUMMERS F. 5,00

OP NAAR DE 500 ? (!)

Op naar de 500 . . . Een opening met een vraag- en een uitroep teken. Stelden wij u in onze vorige uitgave op de hoogte van wat wij het eerste jaar gedaan hebben, nu . . . 3 maanden later kunnen wij u berichten, dat het na een goede start bijzonder voorspoedig blijft gaan met uw vereniging. Wij bereikten in november 1981 de mijlpaal van 100 leden. Nu bij het verschijnen van dit nummer is het aantal leden de 200 gepasseerd. Een ontwikkeling die tot vreugde stemt !

Immers, dit betekent, dat de geschiedenis van onze gemeente u werkelijk ter harte gaat. Het houdt ook in, dat wij gesteund door uw belangstelling op de ingeslagen weg kunnen doorgaan. Om deze goede gang van zaken te bestendigen, om u blijvend een gevarieerd aanbod van activiteiten te kunnen bieden, heeft de vereniging veel leden nodig. Daarom begonnen wij deze inleiding met de verwachtingsvolle kop: op naar de 500 . . . ! Dat wil zeggen dat wij, onderweg naar 250 leden, onze hoop zetten op 500 leden.

Misschien vindt u dat wat hoog gegrepen ? Wel, wij zijn er van overtuigd, getuige o.m. uw reacties, dat ruim 200 leden nog maar een klein gedeelte vertegenwoordigt van alle geïnteresseerden in zowel de oude als de recente geschiedenis van onze woonomgeving. Met uw hulp moet het naar onze mening mogelijk zijn nog dit jaar 500 leden binnen onze vereniging te hebben. Leden die bereid zijn onze vereniging door eigen inzet of bijdrage te steunen en er een sterke vereniging van te maken. Een vereniging die u een interessant "voor iedereen wat" pakket kan bieden, en die uw belangen met betrekking tot het behoud van de regionale geschiedenis kan vertegenwoordigen. Met uw hulp en/of fi-

nanciële bijdrage kunnen wij dat voor u realiseren. Het is bovendien, zo denken wij, een aardige gedachte om er zo ongeveer vanaf het begin van onze vereniging "bij te zijn" Dan mist u in ieder geval niets.

Als ieder lid in zijn of haar omgeving of kennissenkring in dit jaar 1 nieuw lid werft, dan moet het haalbaar zijn dit jaar tot een vereniging met 500 leden te groeien.

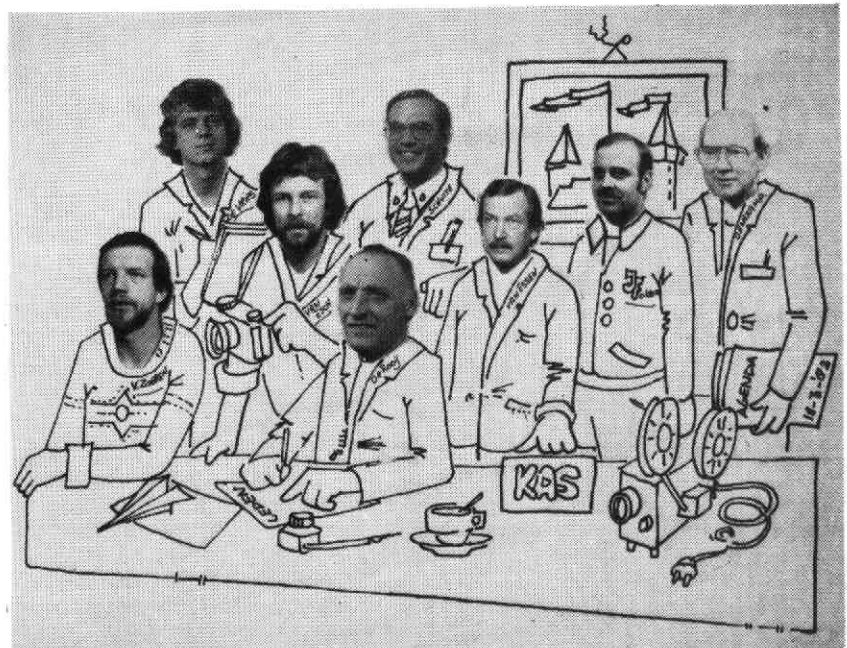
Het bestuur doet dan ook een beroep op u mee te helpen deze doelstelling te verwezelijken. Het bestuur (en dus de vereniging) is u daar bij voorbaat erkentelijk voor. Wij hebben mev. P. de Rooy - Goes 't Zand 1, Vleuten bereid gevonden de leden-administratie op zich te nemen. U kunt u dus bij dat adres aanmelden. (Dat kan uiteraard ook bij het bestuur).

Verder moeten wij u tot onze spijt melden, dat onze penningmeester Mevr. M. Brits - Oversteegen om persoonlijke redenen haar bestuurszetel ter beschikking heeft gesteld. Wij zijn haar bijzondere dank verschuldigd voor haar inzet gedurende het eerste verenigingsjaar en wel speciaal voor het opzetten van onze financiële administratie. Ons bestuurslid de heer H.E.J. van Essen heeft inmiddels haar taak overgenomen.

In dit nummer treft u, tenslotte, een kaart aan waarmee u naast een lid opgeven, ook kunt intekenen op een herdruk van de nrs. 1 en 2 van dit blad, die nu uitverkocht zijn ! Als wij een voldoende aantal reacties binnen krijgen, dan zullen wij deze in de loop van dit jaar doen herdrukken.

Schrijf zelf een stukje !

Indien u zelf een stukje wilt schrijven in een van onze uitgaven dan is dat van harte welkom. Kopij voor het volgende nummer ontvangen wij graag vóór 1 juni a.s.

Aktiviteiten:

Zoals u opgevallen zal zijn beginnen wij deze nieuwe lente met een iets ander jasje. Op deze manier kunt u onze uitgaven gemakkelijker bewaren. Volgend jaar komen wij met een opbergband uit, zodat uw jaargangen netjes bewaard kunnen worden.

De afgelopen maanden heeft de vereniging al enkele keren dorpsfilms vertoond, en steeds met groot succes. De dorpsfilms van De Meern en wel die van 1959 gaan wij herhalen. Bovendien zal dan een andere film uit 1962 worden vertoond, die ook erg de moeite van het bekijken waard is. Deze herhaling vindt plaats op WOENSDAG 7 APRIL a.s. om 20.00 uur in het VERENIGINGSGEBOUW, Zandweg te De Meern.

Ook de Vleutense films zullen worden herhaald en wel in september a.s. Wij zullen dit tijdig via De Brug aankondigen!

In het late najaar organiseert de vereniging weer een tentoonstelling. Ditmaal zal het thema "OUDE AMBACHTEN" zijn. U kunt de tentoonstellingswerkgroep helpen, door zaken die betrekking hebben op het thema voor de tentoonstelling ter beschikking te stellen. Wilt u helpen? Neemt u dan contact op met de heer P. de Rooy, 't Zand 1, Vleuten, tel. 03407 - 1483.

Op 30 maart 1982 vindt in Café De Brouwerij te Vleuten de jaarlijkse ledenvergadering plaats. Er zal op die avond ook een lezing worden verzorgd.

Als bijlage treft u een exemplaar van onze statuten en huishoudelijk reglement en een intekenkaart voor enkele activiteiten en herdruk boekjes 1 en 2.

De wandeling van Craandijk.

" Straks leidde hem het zandpad, dat om de kleine, maar schoone kapel van de buurt de Haer zich heenboog, langs den zwaren, vierkanten toren van het huis den Ham en de riddermatigehofstad Bottestein, naar het welvarende Vleuten, beroemd om zijn vruchtbare boomgaarden en zijn smakelijk bier. "

Veel wat langs het Pad van Craandijk stond zullen we niet meer tegenkomen; landschap en bebouwing zijn veranderd. Toch is het de moeite waard die wandeling in grote lijnen nog eens te maken.

De wandeling van Craandijk, het pad dat wij medio juni zullen volgen, met onderweg uitleg bij belangrijke plaatsen en als afsluiting lezing en als bijzondere attractie klavecimbelconcert in het kasteel De Haer.

Belangstelling?

Geeft u tijdig schriftelijk op bij redactie en secretariaat van de vereniging.

Deelname f. 10.-- per gezin ter bestrijding van de onkosten.

Intekenen: coupon als bijlage.

JAAGPAD LANGS DEN OUDEN RIJN

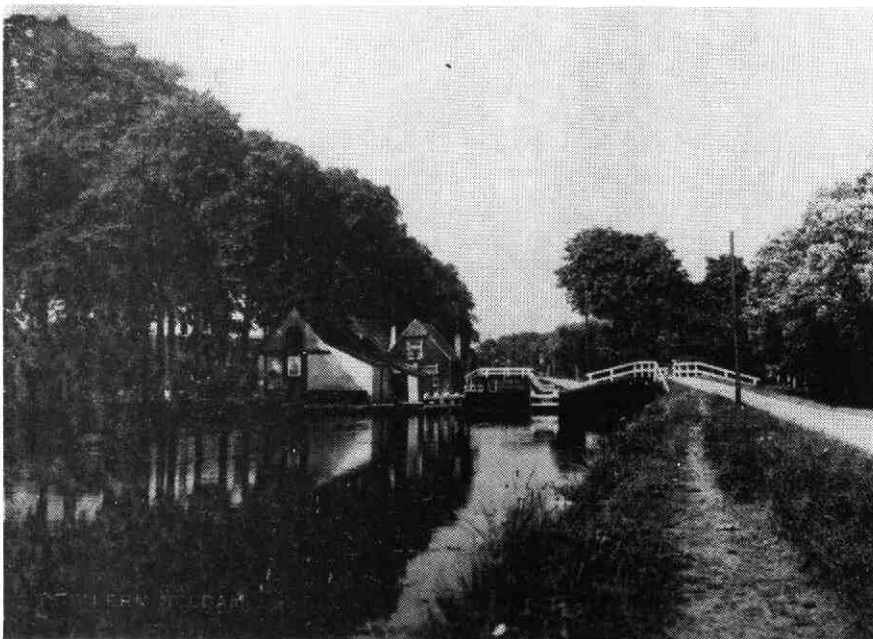
„ BUITEN" 2 september 1911

Wie thans het jaagpad bewandelt langs de schilderachtige boorden van den Rijn tusschen Leiden en Utrecht, zal zich moeilijk voorstellen kunnen welk een hevige twisten er noodig waren voordat zulk een eenvoudig hulpmiddel voor de scheepvaart kon worden aangebracht. Volgens oude keuren en handvesten waren het niet enkel de eigenaars der aan de rivier grenzende landerijen, die flinke betaling voor hun eigendomsverlies vroegen of zich botweg verzetten;

voornamelijk botsten ook de belangen der Hollandsche steden bij iedere wijziging in bestaande waterwegen of bij het ontwerpen van nieuwe verkeerswegen. In den regel waren het de steden, die in den Hollandschen graventijd tot aanleg of verbetering van vaarten de spade ter hand namen. Maar nauwelijks begonnen kwam er verzet van alle kant. Bestaande grafelijke tolrechten werden bedreigd, stedelijke voorrechten achtte men geschonden, alodiale rechten van overtocht over bepaalde dammen, welke van vorstelijke zijde als leen geschonken

waren, kwamen in gevaar. Voerde de eenige waterweg van Maas tot IJ oorspronkelijk over Gouda en Haarlem, waar de grafelijke tollengevestigd waren, Dordrecht deelde de belangen dezer twee steden als stapelplaats tusschen Maas en IJssel, waartegenover de pogingen van Rotterdam Delft en Leiden om eigen verbinding met Amsterdam te verkrijgen, eeuwenlang tot onderlingen stedentwist aanleiding gaven. Zoo was het ook Haarlem, dat zich tegen een octrooi tot onteigening van landerijen voor een jaagpad langs den Ouden Rijn heftig verzette. Leiden, Woerden en Utrecht, die zich echter zeer interesseerden voor deze verbetering in de onderlingen gemeenschap, wisten trots allen tegenstand in 1664 het jaagpad te voltooiën en de vreugde was zoo groot, dat te Leiden een gedenkpenning werd geslagen met deze regelen:

Het Jaedpadt lang verwacht
Spijt wangunst, nu volbracht,
Spijt boeren domme kragt,
Siert aan den Rijn, drie steeden.
't Is wonderlijk bedacht,
Geluckich utgewracht,
Niet door octrooi of macht,
Maar ijver, gelt en reeden.
Het randschrift luidde: Reluctante
licet invidia et rusticitate, omnem
sibi reddit perviam viam virtus.
(Trots tegenstribbeling van wangunst en boerschheid maakt flinkheid elken weg voor zich toegankelijk.)

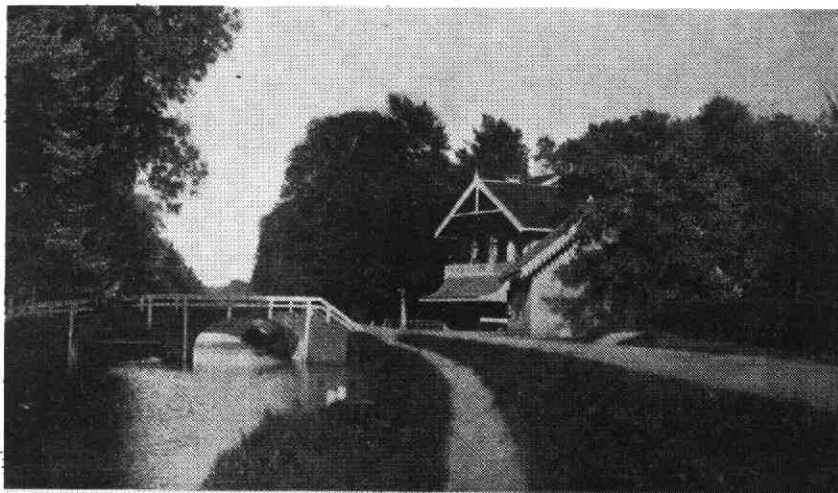
LEIDSCHER RIJN BIJNA 600 JAAR !

Wanneer men de verschillende beschrijvingen van de oude toestand van de rivieren in de provincie Utrecht naleest, komt men al spoedig tot de ontdekking, dat de meningen hieromtrent verre van overeenstemmend zijn en dat, wat de een met veel overtuiging als volkomen zeker aangeeft, door een ander met een zonneklaar bewijs voor 't tegendeel weerlegd wordt.

Het schijnt dan, dat de Rijn vroeger door twee armen naar het meer Flevo en door drie naar de Noordzee liep. De grootste arm was wel de Waal, voorts de Lake of Lek, ten derde een betwiste arm die liep door de Gelderse Vallei langs Amersfoort naar het meer Flevo, Hemis of Eem geheten. In 70 na Chr. werd op last van Cladius Civilis de Niedam of Nodam (aan de Grebbe) gelegd, waarbij deze arm werd afgesloten. De vierde arm was de tegenwoordige Vecht. Deze ontstond daar waar de Minstroom begint. De Minstroom vormde het oude bed van de Rijn. Vervolgens liep deze tak door het Vossegat, achterom Oudwijk door de Koekeksvaart of Oude Vecht naar de Waardpoort en verder naar het Flevomeer. De Rijn liep voorts ongeveer door de huidige Nieuwe Gracht, vervolgens achter Sint Pieter, Minrebroederstraat en Ganzenmarkt door de Oude Gracht tot de Neude, waar de grote haven (Rijnkeshaven) en verder met nog een flinke bocht naar de Catharijne barrière om tenslotte met een slinger daar 't Lijnpad bij Oog in Al in het bed van de tegenwoordige Oude of Leidse Rijn te belanden en zo de vijfde arm te vormen die tenslotte bij Katwijk in de Noordzee uitmondde, daar waar oudtijds het Romeinse Castellum Brittenburg lag. De eerdergenoemde Vecht moet ook een grote stroom zijn

geweest, want deze werd door grote vloten van de Romeinen bevaren en zelfs in ± 834 gebruikten Noormannen en Denen deze stroom met hun vloten om steden te plunderen. Karel de Grote sprak van Ulterius Trajectum (het latere Utrecht dat pas in 1026 zo genoemd wordt) als zijnde de laatste overtocht over de Rijn. Daar lagen de door de Romeinen aangelegde Castella Trajectum en (Albio Bola) en beschermden aan de linker zijde van de Rijn

Een tak van de Oude Rijn, die thans geheel verdwenen is, is de Mare. Zo als hiervoor al gezegd, liep de Oude Rijn eerst 't zij recht, 't zij met een grote bocht door 't Lijnpad, kwam dan bij Oog in Al op de tegenwoordige Oude (Leidse) Rijn en verdeelde zich vervolgens bij 't huis Voorn even boven de Stadsdam in twee takken, waarvan de ene het bed van de tegenwoordige Oude Rijn ongeveer gevolgd moet hebben tot aan De Meern, om daar om te buigen en

Café „Den Hommel” bij Utrecht.

(of Vecht) gelegen het eiland van de Batavieren tegen de Friezen.

In aansluiting hiermede waren nog twee andere versterkte plaatsen door de Romeinen aangelegd, één op de Hoge Woerd bij De Meern en één te Vechten, welke laatste de burcht Fethna of Fectio is geweest (Vecto = Vecht ?) (Vecto = Vaart.) Bij Vechten ontsprong hier uit de Rijn een tak, die zich verderop weer met de Rijn (Oud-Wulvensche Wetering) verenigde. Nog is bij Amelissewaard een hoog stuk land bekend als de burcht. De burcht was de later bekende Wiltenburg.

naar Achthoven te lopen waar hij zich bij Maremunde met de IJsel verenigde. Deze tak was de Mare en is thans geheel verdwenen; alleen wijst de Meerndijk nog op een vroeger daar bestaand hebbende rivier en is ook de lage bodem, die vroeger in de winter steeds onder water stond, als een herinnering aan de vroegere Mare te beschouwen.

Evenals tegenover de Biesbosch is ook op Reyerscop langs de Meerndijk een zogenaamd wiel of waai-kuil te vinden, die waarschijnlijk als overblijfselen moeten worden gezien van vroegere dijkdoorbraken van de daar gelopen hebbende rivieren.

Aan de Mare ontleent het dorp De Meern wellicht zijn naam en merkwaardig genoeg spreken oudere inwoners van ons dorp nog van „wonen aan De Meern” en niet van „te De Meern”.

Intussen schijnt die Mare reeds sedert lang verdroogd te zijn, aangezien er bij het graven van de Heycop in de open brief van 1385 van Bisschop Graaf Floris van Wevelickhoven met geen woord meer over gerept wordt, hetgeen trouwens geen wonder is, als wij nagaan hoe misdeeld of de gehele stroom van Utrecht tot Katwijk is geweest.

De andere tak van de Oude Rijn, die bij het huis Voorn noordwaarts ging, bleef de naam Oude Rijn houden en liep al kronkelende langs Graauwaard, de Hoet, 't Hof ter Weijde, de Eng, door Vleuten, ver-

Stadsdam.

volgens weer noordwaarts en daarna weer zuidwaarts om de Ham heen en dan zuidwaarts door de Bijlevelt tot hij bij Harmelen de tegenwoordige loop naar Woerden aannam. Aldus waren de oude toestanden die gaandeweg grote veranderingen hebben ondergaan. Een der grote oorzaken was ten eerste de invallen van de Noormannen die na 834 Dorrestad (Wijk bij Duurstede) en Utrecht verwoestten, waarna deze steden lange jaren als verwoest bleven liggen.

Gedurende die tijd raakte de Utrechtse haven buiten gebruik en verstopt. Pas in 917 bouwde bisschop Balderik van Cleef de stad weer op. In 1017, 1131 en 1148 werd Utrecht echter door grote branden getroffen. Mede met het oog hierop liet bisschop Heribertus verbetering aanbrengen in de waterstaatkundige toestanden; in 1127 werd de Oude Gracht gegraven en in 1148 de Vaartse Rijn van Utrecht naar 't Gein tot in de IJsel, tevens werd de vaart gegraven gaande uit de Oude Gracht aan de Waardpoort naar de Vecht. Omdat Utrecht door al die nieuwe waterlopen steeds meer last kreeg van wateroverlast werd in 1285 de IJsel aan het Klaphek, dam te Hoppenesse, afgedamd op order van Floris V. Ook het graven van de nieuwe Vaart (van de Doorslag - de voormalige dam aan 't Gein - naar Vreeswijk.) Na zo enige oude toestanden te hebben nagegaan, is hieruit wel te zien, dat de IJsel en Oude Rijn sterk in capaciteit verminderen en dientengevolge de Mare had opgehouden te bestaan. Tengevolge van dit alles konden de landen van de Heycop hun water niet meer kwijt. In 1385 wendde men zich gezamenlijk tot de Bisschop met het verzoek een nieuwe wetering naar de Vecht te mogen graven.

Uitgave van R. A. Bauhaus, De Meern.

DE MEERN.

Op 7 december 1385 gaf Bisschop Graaf Floris van Wevelickhoven bij een open brief deze vergunning aan: „Onsen goeden luden van de Ecclesiën, Kloosteren, Ridderen en Knapen van de Stad Utrecht en van den lande, die geërfd zijn tot Jutphaas, beneden den Rijn in Galecop op Raven, in de Rosweijde en tot Pependorp een watergang te maken”.

Dientengevolge werd de Heycop of Lange Vliet gegraven en wel „aangvangende in de laagte van Heycop en lopende van daar voort tot aan den Ouden Rijn en zoo voort beneven de Hofstede ter Meer en de Molen, die voor Nijveld, de Ridderhofstad der Egmonds en Zuilens, staat, tot beneden Roec Aerts Huys van Lantscrone en vandaar voort tot in den Ouden Rijn bij 't huis den Ham en door dien Ouden Rijn voort tot aan de Broeidijk en aan de Lage Haar, en verder beneven Nieuwkoop tot de Oude Aa toe en vandaar beneven de kerk te Breukelen door de Vechtdijk in de Vecht. Het is vrij moeilijk om een juist begrip van de geschiedenis van de Oude Rijn te krijgen. Aangezien de Mare

reeds toen waarschijnlijk geheel verdroogd was, wordt er van deze rivier niet meer gerept, doch niet onmogelijk is het, dat er nog een overblijfsel van de tak, die bij Voorn uit de Oude Rijn kwam en de bewuste Mare vormde, als een moeras was blijven bestaan en te Heycop door dat bed en voorts verder door is gegraven. Dit zou bijvoorbeeld afgeleid kunnen worden uit de kaart van de Roy uit 1630 waaruit o.m. door de aangegeven toestand van de wegen, blijkt dat de Lange Vliet niet gegraven is gaande tot in een bestaande rivier doch dat de Lange Vliet zekere tijd een watergang moet zijn geweest welke met de Rijn, die toen wellicht van Voorn tot Overvliet niet anders dan een moeras was, (evenals langs de Meerndijk) weinig of niets gemeen had. Vandaar dat er in de schouwbrief gesproken wordt van de Heycop te graven tot aan de Oude Rijn die daar allerlei bochten maakte en later bij 't Huis den Ham tot in de Oude Rijn. De Lange Vliet werd verder doorgegraven langs de Hoge Woerd richting Harmelen langs Nijvelt tot aan Roec Aerts Huys van Lantscrone, de „Heldam” (in later eeuwen ook genoemd „Lantscroonkamer liggende achter de Straten”), en vandaar noordwaarts naar de Ham en daar vallende in de Oude Rijn.

Hieruit volgt dus dat in 1385 het stuk van de tegenwoordige Oude Rijn van de Heldam tot Haanwijkerdam niet bestond en ook niet gegraven is. Het schijnt echter, dat dit stuk niet lang daarna tussen 1385 en 1399 tot stand is gekomen, evenals de dam in de Oude Rijn even voorbij de Kortjakse brug, waardoor de loop van de Oude Rijn verbroken werd.

De Heldam en het gegraven stuk tussen Heldam en Haanwijk bestaan in 1413, aangezien ze dan in de Schouwbrief van Bijlevelt worden genoemd. In 1531 werd door de scheepvaart zodanig over de Oude Rijn geklaagd, dat in 1532 de Stad-

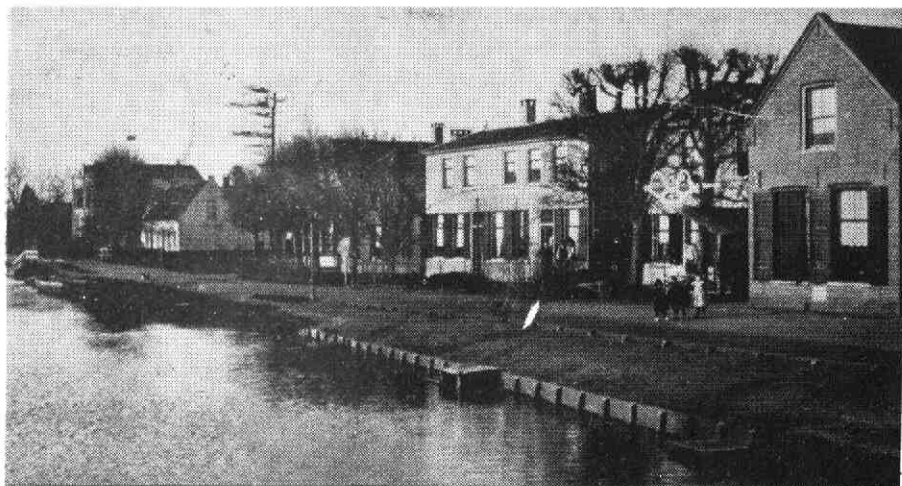
Vroeten uit De Meern

Zandweg e.o. ca. 1902.

houder van de Keizer bij ordonnantie het uitgraven beval van de Vaart, die langs Jaffa voorbij Cauhorn bij de Hoet, op de Oude Rijn kwam, een vaart die inmiddels om 't verzanden van de tak door 't Lijnpad gegraven was en volgens langs 't Hof ter Weyde en door de Alendorper Wetering bij de Louwbrug omtrent het Huis Nijvelt in de Heycop kwam. Het stuk Louwbrug - Alendorp schijnt toen reeds lang als vaarwater te hebben gediend. Zodoende werd dus de vaart van Utrecht naar Woerden hier langs verlegd. In 1545 wordt de toestand weer anders en wordt de Vaart verlegd bij ordonnantie van het Hof van Utrecht van Woerden door de Heycop en door de Oude Rijn langs de Oude Hofstede (Welgelegen - Utrecht) en vervolgens door een vaart bij Oog in Al noordwaarts gaande op de Vleutense Rijn of Wetering en zo naar Utrecht. De Vaart van Oog in Al naar de Vleutense Wetering heette dan ook al weer Oude Rijn. In 1546 werd door de Keizer bevolen om deze beide wegen zowel de laatste als die door Alendorp, die dan geen voet meer diep blijkt te zijn, te onderhouden en wordt in deze ordonnantie voor het eerst gesproken van een nieuwe dam te leggen en te onderhouden door de Stad Utrecht. Dit is de Stadsdam. Op 22 september 1547 wordt bij ordonnantie van Maximiliaan de nieuw gegraven Oude Rijn in onderhoud gegeven aan Veldhuizen, Oudenrijn en Langerak aan de Stenen Brug (Overvliet?) tot aan de Wielbrugge en van de Wielbrugge langs de Groenedijk, de Hoge Brug, Vleutense Dijk, Cusendam, Goudse Brug (op de Vleutense Rijn of Wetering) tot de stad in onderhoud aan 't Lijnpad, Papendorp en aangelande eigenaren. Bij ordonnantie van 1581 van de Prins van Oranje wordt een Schut of Sluis aan de Ca-

tharijne Poort ingesteld om het water in de Stad op peil te houden en wordt aan de Schout van Utrecht het recht gegeven van Schouw van Utrecht tot de Haanwijkerdam. Het recht van bekeuren gold slechts van Utrecht tot de Heycopperbrug. Dit laatste recht werd voor het stuk vanaf de Heycopperbrug tot de Heldam opgedragen aan de Ambachtsheeren, Schouten en Heemraden. In 1604 wordt door de Staten de Schouw van de Catharijne Poort tot Haanwijk toe ingesteld gezamenlijk door de geërfden van de Lange Vliet en de heer van Harmelen.

1640 vergunning gevraagd en verkregen door de Stad Utrecht om de Stadsdam in een Sluis te veranderen op voorwaarde dat de stad die ten eeuwigen dagen moet onderhouden en nimmer van de Lange Vliet sluisgeld zal heffen, aldus de vroedschapsnotulen van Utrecht van 26 maart 1640. Voordat er sluisen waren, moesten schepen de dammen passeren over rollen waarover ze over de dam getrokken werden. In 1660 is de Haanwijkerdam in een sluis veranderd. In 1663 en wel op 20 - 24 september, sloten Utrecht, Woerden en Leiden een overeen-

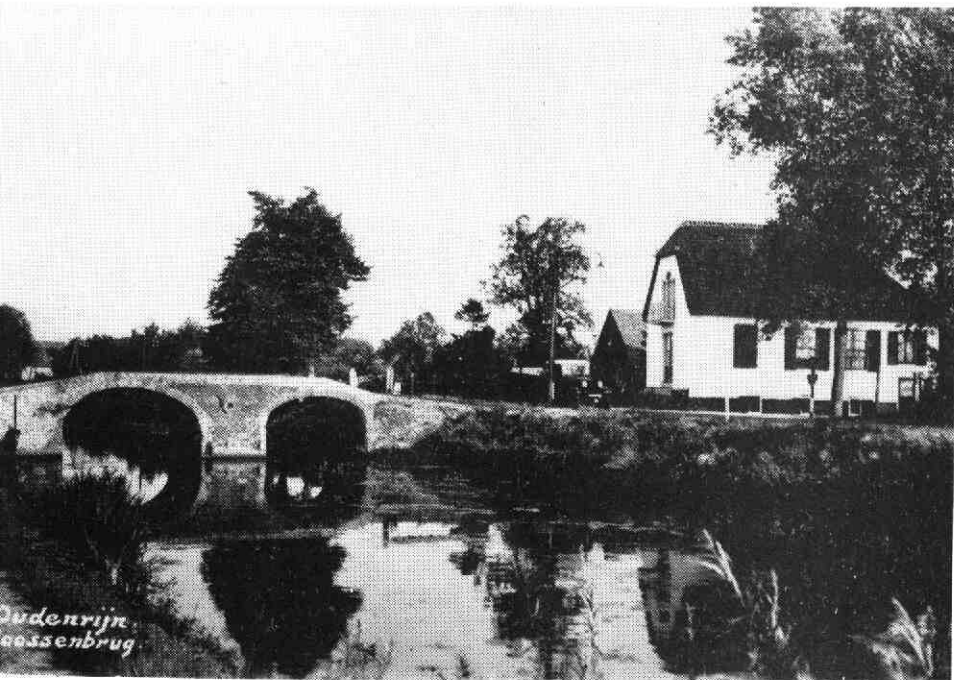

Uitgave van R. A. Louhaas, De Meern.

DE MEERN.

In 1604 ook werd een Zand- of Jaagpad door de Staten van Utrecht aangelegd rechts van de Leidse Rijn. Tengevolge van het exploiteren van de Leidse Rijn werd in 1640 de Sluis aan de Stadsdam en in 1659 die aan de Heldam gemaakt op kosten van de Stad Utrecht, doch is het onderhoud bij contract van 1645 tussen de drie steden (Utrecht, Woerden, Leiden) verdeeld. Ten aanzien van de Stadsdam werd in

komst over 't maken en exploiteren van het hiervoor al genoemde Jaagpad. Over de wegen rond de Leidse Rijn zij nog opgemerkt, dat volgens de Roy (kaart 1630) destijds slechts een doorgaand pad aan de Zuidzijde van de Leidse Rijn bestond tot aan Overvliet, waar de Lange Vliet zijn aanvang nam. Er bestond langs de Lange Vliet wel een pad aan de Noordzijde, doch deze paden waren niet direct door een brug verbonden. Eind 18, begin 19e eeuw liep de officiële weg van Woerden naar Utrecht van de grens van Zuid-Holland tot aan de Heldam ten zuiden van de Leidse Rijn, vervolgens van de Heldam tot de Stadsdam ten noorden en vandaar af tot Utrecht weer ten zuiden van de Leidse Rijn. Vanaf 1827 wordt de weg Bodegraven - Utrecht geheel ten zuiden van de Leidse Rijn doorgetrokken. Dit is de thans nog bestaande Rijksstraatweg. Het onderhoud van de Stadsdam en het Jaagpad (Rijksstraatweg) is eeuwen lang voor rekening van de Stad Utrecht gekomen. Hoewel de bij Octrooi van 9 maart en tarief van 6 augustus 1664 van de Staten van Utrecht aan de Stad Utrecht verleende rechten en verplichtingen door de Stad Utrecht in 1871 en 1876 beëindigd wensten te worden is dat toen niet gelukt. De uitdieping van de Leidse Rijn en het onderhoud van het

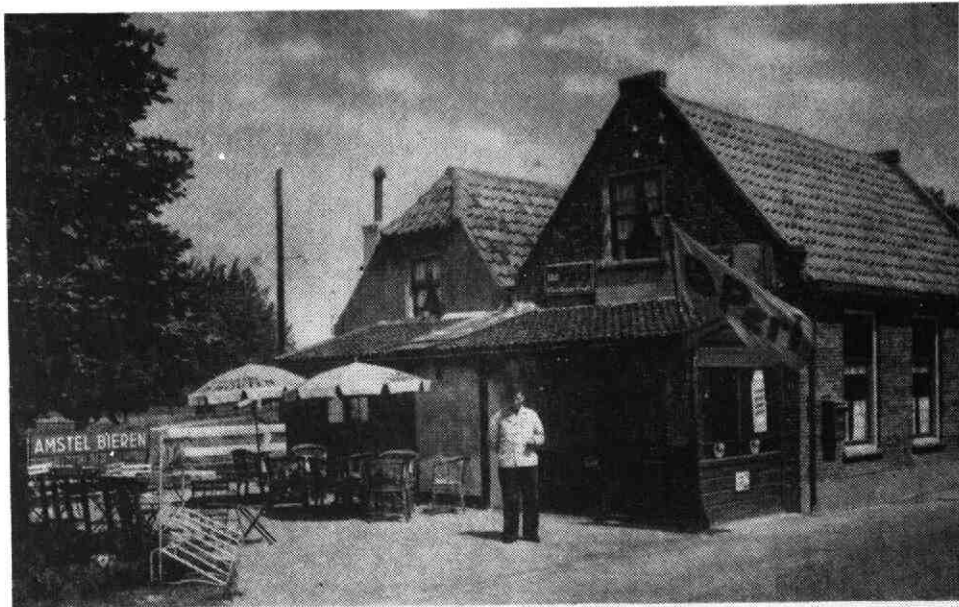

Oudenrijn Boessenbrug

„Jaagpad” bleven voor rekening van de Stad Utrecht. In 1665 werd tenslotte het laatste stuk van Oog in Al tot de Stad door de gemeente gegraven, waarmee de Leidse Rijn zijn tegenwoordige gedaante kreeg en thans 1902 een aaneenschakeling van boezems is, te weten:

- Utrecht - Stadsdam
- Stadsdam - Hieldam
- Hieldam - Haanwijk
- Haanwijk - Bodegraven
- Bodegraven - Katwijk

- 't Nedereind te Jutphaas was bekend voor 1433 morgen groot en was oudtijds een afzonderlijke ambachtsheerlijkheid.
- Heerlijkheid Galecop behoorde tot het Gerecht van de Domproost van Utrecht bekend voor 539 morgen.
- Heerlijkheid Heycop behoorde tot het Gerecht van Utrecht bekend voor 414 morgen.
- Ambachtsheerlijkheid West-Raven heeft behoord aan de Duitse orde en behoorde ten laatste aan Utrecht, bekend voor 317 morgen.
- Rosweyde was met Veldhuizen Bijleveld, Reierscop en Lichtenberg een heerlijkheid van Utrecht, tezamen groot 701 morgen en 300 roede.
- Papendorp was een heerlijkheid behorende aan de Abdij van St. Paulus te Utrecht groot 240 morgen.

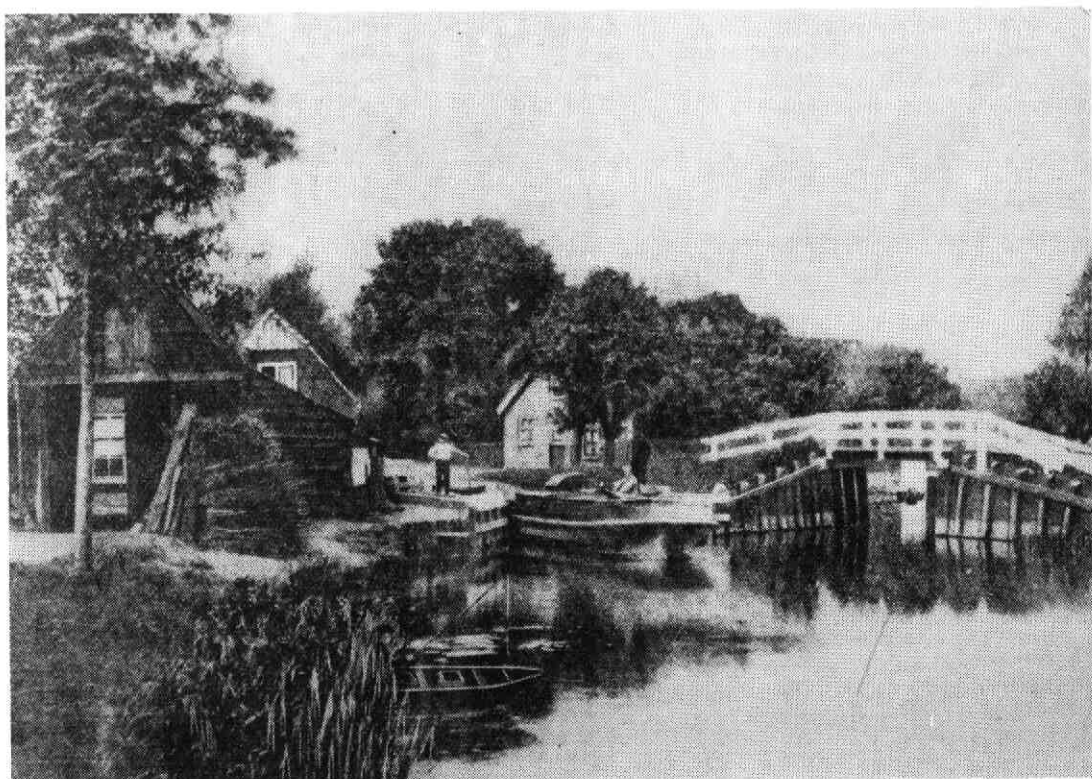

CAFÉ „HELDAM” – VELDUIZEN

BRONNEN :

- Het Waterschap „Heycop” genaamd „De Lange Vliet” (1900).
- Acker Stratingh: Het oude Utrecht als de oorsprong van Utrecht.
- F.J. Nieuwenhuis: Beschouwingen omtrent de toestanden en de loop van het water om en door Utrecht. Tijdschrift voor geschiedenis 1844.
- Rijkswaterstaat: Nota Lekdijk (1877).
- v.d. Monde: Deel I.
- Rijksarchief: Kapittel van Oud Munster.
- Fotomateriaal: Siegert, Harmelen.

Uit de geschiedenis van het waterschap „Heycop” genaamd „De Lange Vliet” thans geheten: „Waterschap Leidse Rijn”.

Hieldam in vroeger dagen.

HERINNERINGEN VAN EEN DORPSBEWONER (Vervolg fam. W. van Engelen)

Héél even heeft hij toen gedacht dat hij zijn brood wilde gaan verdienen als petroleumman. En hoe kwam dat? Kees van Dijk was de petroleumman, en woonde op de Meerdijk. Hij droeg zowel in de zomer als in de winter zijn door de Shell verstrekte petroleumpak, met daarover een dikke Manchester jas. Je moest je, zo vond hij, zowel tegen koude als tegen de zon goed beschermen.

Maar op een dag werd Kees, vrijgezel, ziek. En aangezien er niemand was die hem kon helpen, vond vader van Engelen dat Wijnand dat wel zou kunnen doen, tijdelijk.

Kees echter overleed en Wijnand was wel genegen de zaak voort te zetten. Dit tot groot ongenoegen van zijn vader, die die „stinkboel” voor geen goud op zijn erf wilde hebben. Ook de Shell was ter ore gekomen dat Kees was overleden. En op een goede dag, Wijnand stond op het punt met de petroleumkar op pad te gaan, kwam iemand vragen of hij eerst wilde helpen met appels rapen. De wagen liet hij voor het huis van Kees staan en ging appels rapen. Terwijl hij daar mee bezig was, zag hij met veel kabaal een Shellauto langs rijden, met daarachter gebonden de wagen van Kees van Dijk! Men was er vanuit gegaan dat de wagen met dat doel zo netjes voor de deur bij Kees was neergezet! Later, toen de Shell de ware toedracht vernam, wilde men alsnog de zaak in handen van Wijnand geven, maar vader van Engelen vond dat hij er op een mooie manier vanaf was gekomen.

In de tijd voordat de gemeentes Vleuten, Haarzuilens, Veldhuizen en Ouderrijn werden samengevoegd tot Vleuten-De Meern, was er te weinig geld om voor goede bestrating van de wegen te zorgen. Er waren zand- en grindwegen en alleen de Rijksweg was verhard.

Ook een vuilnisman was er niet, en er was nog geen riolering. De heer Van Soest was aangesteld door de gemeente om op zaterdag vuilnis op te halen en de gaten in de grindwegen op te vullen.

Met de komst van burgemeester Van der Heide in 1946 en de samenvoeging van de vier gemeentes (in 1954), kwam er ook veel verbetering op dit gebied. De wegen werden verbreed en geasfalteerd.

Vóór die tijd was bijv. de Meentweg „bekleed” met kolengruis, en werd daarom de „zwarte dijk” genoemd. Aan het eind van de „zwarte dijk” woonde Kees Dissel, de klompenboer. Deze was tevens „bokkeboer”, wat inhield dat de mensen, die toen geiten hielden voor de melk, hun geiten tegen betaling door de bok konden laten dekken. Deze Kees Dissel maakte op de toen nog kleine Wijnand altijd grote indruk, doordat hij naar hij zei, met behulp van zijn duim en de zon precies kon zien hoe laat het was.

Dan herinnert Wijnand zich ineens een grappig verhaal. De heer Van Dorsten, die woonde in de Helenahoeve (hoek Zandweg -

Woerdlaan) had van vader Van Engelen een Deense dog gekocht. Maar deze hond was zo aan z'n vorig thuis gehecht, dat Van Dorsten er niet veel plezier van heeft gehad. Op een goede dag wilde Van Dorsten de koeien gaan melken, maar de hond wilde de kar niet trekken. Dat vond vader Van Engelen toch wel sneu en hij snelde te hulp. Hij stapte op de fiets en ging op de Rijksweg rijden. Van Dorsten reed met zijn kar op de Zandweg. Toen echter de hond zijn vorig baasje ontdekte, begon hij zo hard te lopen, dat hij doorrende tot aan de Europaweg toe. En dat was de halve Zandweg te ver!

Op een andere „goede” dag kwam Van Dorsten terug van het melken. Toen de hond langs zijn vorig huis kwam, bedacht hij zich geen moment en liep pardoes die richting op. Dat had nare gevolgen, zo snel kon de kar niet wenden en deze kantelde, met het gevolg dat alle melkbussen op straat rolden en de melk over de Zandweg stroomde!

Maar de hond had zijn zin, zijn vorige baasje kocht hem terug.

En dan, nadat mevrouw Van Engelen ons van welkom vocht had voorzien, komen er foto's op tafel. Oude familiefoto's, foto's van dorpsfeesten en foto's, gemaakt bij andere gelegenheden.

Aan de hand daarvan begint Wijnand te vertellen over zijn grootste hobby: paarden en antieke wagens, die door paarden werden getrokken. Van koetsen tot arresleeën.

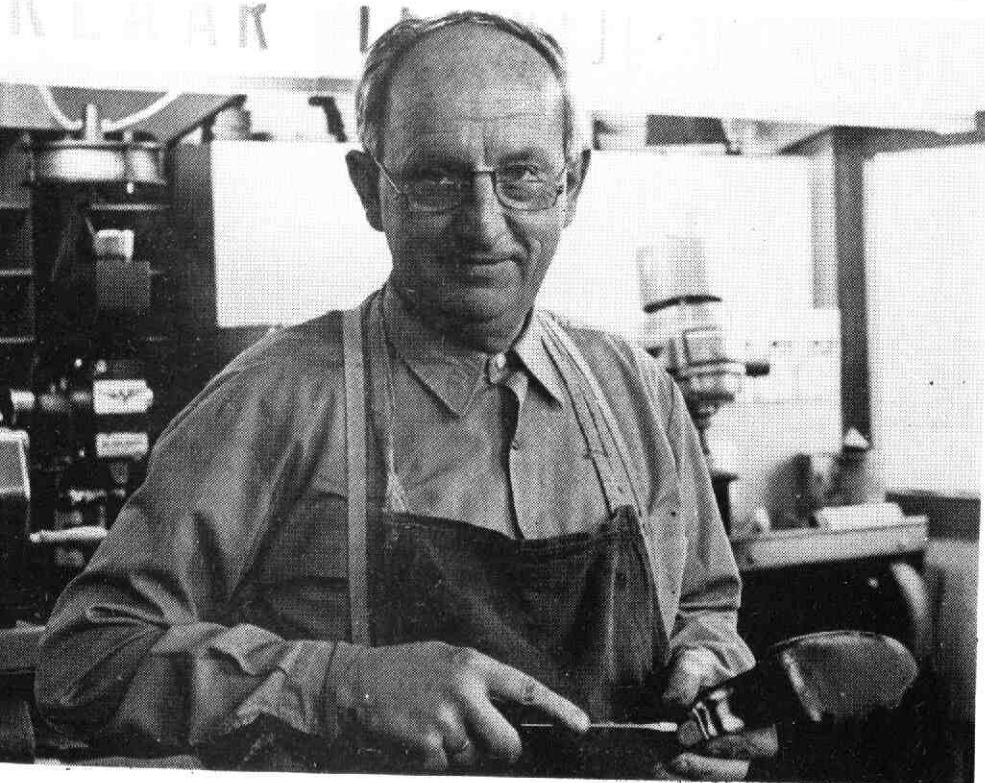
En vanaf dat moment komt Wijnand steeds beter op zijn praatstoel te zitten.

Hij is in het bezit van enkele van deze oude vervoermiddelen, die allemaal, tot op het kleinste schroefje toe, nog in originele staat zijn.

Ook is hij in het bezit van originele Utrechtse klederdrachten, die hij en zijn vrouw aantrekken bij o.a. wedstrijden op dat gebied. Wellicht hebt u onlangs een van zijn koetsen bewonderd bij het bezoek van Sint Nikolaas aan onze gemeente.

We hadden nog wel uren door kunnen praten, maar de regen lokt ons weer naar huis.

Vanaf deze plaats willen wij de heer en mevrouw Van Engelen nogmaals bedanken voor de gezellige verhalen en de gastvrije ontvangst.

EEN DORP VERANDERT

Oplossing van de foto die in nummer 2 van december 1981 werd geplaatst: we staan in het begin van de Camphuysenstraat te Vleuten en kijken naar het zuiden.

Op de achtergrond zien we de huizen 14 en 16 in de Van Woerden straat. Het woonhuis dat de foto beheerst is al vele jaren verdwenen. Op deze plaats staan nu de bejaardenwoningen. De foto dateert uit januari of februari 1969. Overigens weet ik niet precies wanneer dit huis met aansluitende schuur is gesloopt en wie er het laatst in heeft gewoond.

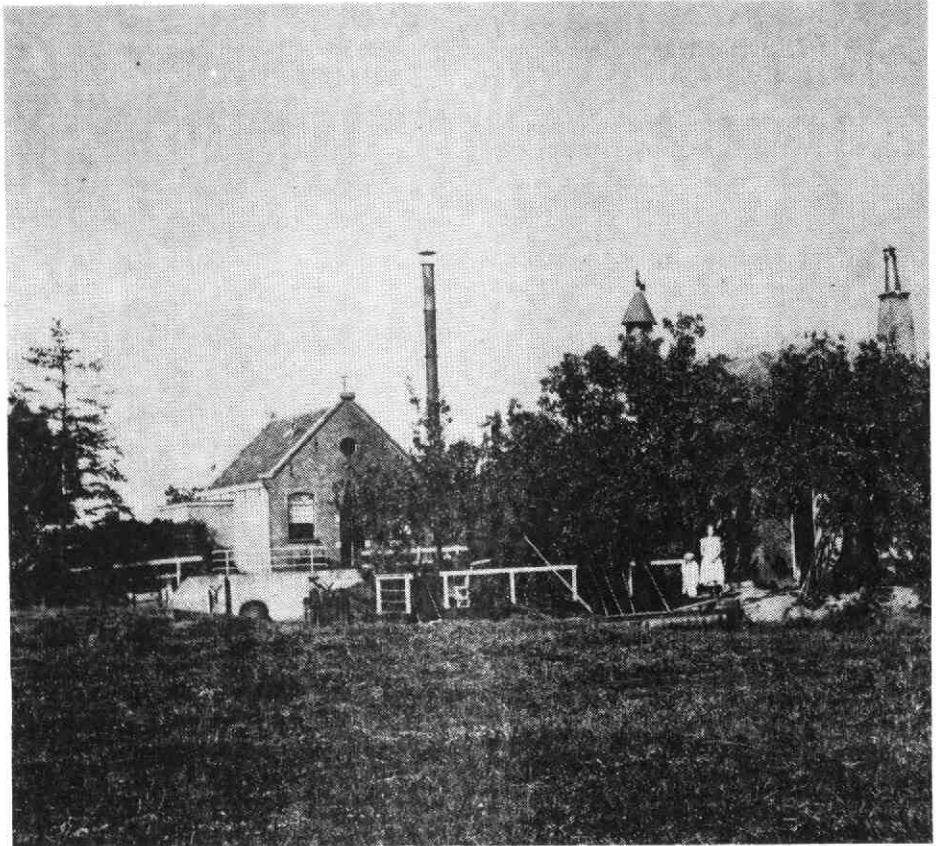
Wil iemand, die het wel weet, me even opbellen? K.B. Nanning, 03407 - 1505.

Hiernaast nu eens een foto uit De Meern, ter beschikking gesteld door P. C. de Vries.

Wie weet de juiste plaats aan te wijzen?

De redactie is benieuwd!

KBN.

HOE AUTOCHTOON BENT U ?

Het fijngemalen graan, door arbeid, kunst en zweet, wordt door mij tot voedzaam brood en koek gekneet. Door middel van het vuur en verder door den oven, maak ik het graan tot brood dat God ons schenkt van boven.

FAM. J. VERKERK

De naam "bakker" Verkerk is niet onbekend in De Meern; die naam bestaat al jaren, ik zou kunnen zeggen al 2 of 3 eeuwen. Ik heb mijn vader wel eens horen zeggen dat zijn vader en grootvader ook al bakker in De Meern waren. Het feit dat ik nu drie zoons in de zaak heb, is reden genoeg te veronderstellen dat het geslacht Verkerk zich misschien nog jaren voort zal zetten.

Het pand waarin de bakkerij gevestigd is, dateert uit de 17e eeuw, maar of er al die jaren een bakkerij in geweest is, weet ik niet zeker; wel vanaf de 18e eeuw. Het pand is in de laatste 50 jaar verschillende keren verbouwd; wat nog oud is zijn de achtergevel en twee binnenmuren. Bij één der verbouwingen is een gevelsteen met het jaartal 1636 verloren gegaan. Het bakkersvak is altijd al een bewerkelijk vak geweest. Het begon 's morgens al vroeg om 5 uur in de week en zaterdag om 3 uur, omdat er dan 1 keer meer gebakken moest worden. Je begon met het stoken van de oven. Als de oven brandde werden de degen gemaakt. Daarna begon je met het afwegen; ieder stuk deeg ging over de weegschaal. Vervolgens werden alle stukjes deeg opgebald, waarna iedere bol werd opgemaakt tot een brood dat daarna moest rijzen totdat het de oven inging.

De oven werd gestookt met lange Friese turf en takkebossen.

's Avonds werden aan elke kant 2-rijen stapeltjes turven achterin de oven gezet met daar tussenin een takkebos. Als dat uitgebrand was, werden er vóór in de oven

nog 3 of 4 takkebossen gestookt. Als alles uitgebrand was, werd met een lange ijzeren haak het vuur uit de oven gehaald en in een doofpot gedaan. Als die doofpot zijn werk had gedaan had je houtskool, die 's avonds onder het waterfornuis werd gebruikt om het water warm te maken voor de volgende morgen als er weer degen moesten worden gemaakt. Moest er daarna nog een keer gebakken worden, dan werd de oven enkel met takkebossen gestookt. Zo werd er één of tweemaal per dag gebakken, naargelang er omzet was.

Het brood werd vroeger allemaal zo op de vloer (van de oven) gebakken. Dus, als het vuur eruit was, werd de oven eerst uitgedweild. Dat deed je met een lange stok met een paar stukken van een oude zak eraan, die in een emmer water werden gedompeld. Dan was de oven klaar om het brood te "schieten". Met een handschieter werden de broden op een schieter met een lange steel geplaatst om, achterin de oven beginnend en rij voor rij, de oven vol te schieten. Het was op zichzelf een hele kunst om alle broden mooi recht naast elkaar te plaatsen.

Er waren vroeger ook mensen, die het deeg zelf maakten. Het werd dan in een broodblik gedaan en bij de bakker gebracht, die het voor 5 of 10 cent bakte, naar gelang de grootte van het brood.

Er waren ook mensen die zakjes meel meegaven voor 2 of 3 grote broden. Daar werd deeg van gemaakt en dat kostte dan 15 of 20 cent. En dan moest het brood nog bezorgd worden, want vroeger werd er in de winkel weinig brood verkocht. Dat bezorgen gebeurde vroeger met de hondekar, vervolgens met de mandfiets, paard en wagen en bakfiets. Nu gaat dat met de bestelauto en de electrocar.

Het is een hele dagtaak, wel druk maar ook gezellig. Als men vroeger in de winkel iets kocht en niet direct betaalde, werd dat op "de lat" geschreven (zie foto).

De broodbezorger kreeg een boekje mee, waarin het op rekening gekochte werd genoteerd.

Er waren zogenaamde maand- en halfjaarklanten, al naar gelang men eens per maand of eens per halfjaar afrekende. Vroeger waren er zelfs jaarklanten.

In de honger winter van 1945 hebben we ook nog veel brood gebakken voor mensen uit Rotterdam en omgeving, die langs kwamen in De Meern. Die hadden hier of daar wat tarwe of rogge weten te bemachtigen en dan kregen ze voor 12 ons tarwe of rogge-korrels een 16-ons brood. Die korrels werden op de molen bij Oude Wansink gemalen en dan had je weer meel om van die broden te bakken. De oven werd toen gestookt met hout uit het bos van Wuytiers, want er waren toen geen kolen meer. We moesten één dag in de week hout zagen en kloven en dan had je weer voor een week hout om te stoken.

J.P. Verkerk

J. P. Verkerk met „de lat”.

VERKERK

- I Jan Verkerk
geboren ca 1690 trouwt
28 - 2 - 1718 (te Vleuten?)
met
Aertje van der Poel.
- II Jan Verkerk
gedoopt 14 - 3 - 1722 te
Vleuten, trouwt 17 - 1 -
1747 te Vleuten met
Henderijntje Bijlevelt
gedoopt 11 - 11 - 1725 te
Vleuten (van Themaat)
dochter van Pieter van
Bijlevelt en Geertruij de
Keizer.
- III Johannes (Hannes) Verkerk
gedoopt 3 - 11 - 1748 te
Vleuten (van Themaat)
trouwt vóór 8 - 1 - 1778
met
Hilletje van Engelen,
overleden 7 - 1 - 1799 te
De Meern.
- IV Arie Verkerk
gedoopt 24 - 8 - 1782 te
De Meern, overleden 29 -
12 - 1860 te Vleuten
trouwt 21 - 2 - 1821 te
Vleuten met
Lijsje van der Sluijs
gedoopt 2 - 1 - 1791 te De
Meern, overleden 21 - 6 -
1864 te Vleuten, dochter
van Henk van der Sluijs en
Hanna Klaverveld.
- V Jan Verkerk.
geboren 6 - 4 - 1831 te
Vleuten, overleden 2 - 1 -
1905 te De Meern, trouwt
20 - 6 - 1870 te Vleuten
met
Theodora de Groot
geboren 20 - 6 - 1838 te
Vleuten, overleden 25 - 7 -
1907 te De Meern, dochter
van Dirk de Groot en
Geertruida Kok.
- VI Dirk Verkerk
geboren 16 - 3 - 1879 te
Vleuten, overleden 13 - 3 -
1960 te De Meern trouwt
17 - 11 - 1908 te Vleuten
met
Cornelia Anna Spliet
geboren 12 - 6 - 1882 te
Haarzuilens, overleden 14 -
10 - 1952 te De Meern
dochter van Petrus Spliet
en Maria van Kooten.
- VII Johannes Petrus Verkerk
geboren 30 - 10 - 1913 te
De Meern trouwt 16 - 11 -
1950 te Vleuten met
Elisabeth van Koten
geboren 24 - 6 - 1924 te
Vleuten, dochter van
Cornelis van Koten en
Elisabeth Miltenburg.
- Adres: J.P. Verkerk
Castellumlaan 7
Vleuten - De Meern.

FAM. A. J. Th. KOK

- I Henrick Kok (Kock, Cock)
geboren ca 1570
- II Jan Kok (Cock)
geboren ca 1600, overleden na 1 - 2 - 1674 trouwt met
Haesgen Jacobs
- III Jacob Kok (Kock, Cock)
geboren ca 1630, overleden in 1688 trouwt met
Metgen (van) Veen
begraven in 1689, dochter van Jan (van) Veen en Claesgen Dirks (van de Haer.)
- IV Jan Kok (Kock, Cock)
geboren ca 1670, overleden na 1740 trouwt in 1710 met
Claasje van der Toll
begraven 1719/1720, dochter van Laurentius van der Toll.
- V Jacob Kok
geboren op Themaat; gedoopt 24 - 1 - 1713 te Vleuten begraven 9 - 2 - 1793 te Vleuten, trouwt 19 - 4 - 1750 te Vleuten met
Jacomijntje van Ewijk
geboren te Houten, overleden 26 - 9 - 1808 te Vleuten, dochter van Dirk van Ewijk.

VI Johannes Kok

geboren op Themaat; gedoopt 1 - 3 - 1762 te Vleuten, overleden 22 - 11 - 1831 te Haarzuilens (Themaat), trouwt 10 - 11 - 1801 te Vleuten met

Elisabeth Hollaar

geboren aan de Rijn; gedoopt 3 - 4 - 1776 te Vleuten, overleden 18 - 8 - 1829 te Haarzuilens (Themaat), dochter van Cornelis Hollaar en Anna Cornelia van Seijl.

VII Jacobus Kok

geboren te Haarzuilens; gedoopt 20 - 10 - 1805 te Vleuten, overleden 13 - 6 - 1855 te Haarzuilens, trouwt (te Zuilen ?) met

Johanna van Dam

geboren 8 - 6 - 1806 te Zuilen, overleden 20 - 4 - 1881 te Haarzuilens, dochter van Anthonie van Dam en Maria van Kooten.

VIII Anthonius Kok

geboren 4 - 6 - 1841 te Haarzuilens, overleden 21 - 10 - 1908 te Haarzuilens trouwt ca 1885 te ? met

Elisabeth Daalderop

geboren 23 - 12 - 1857 te Schalkwijk, overleden 1 - 2 - 1909 te Haarzuilens (Themaat), dochter van Stephanus Daalderop.

IX Johannes Kok

geboren 20 - 12 - 1896 te Haarzuilens, trouwt 4 - 2 - 1942 te Kockengen met
Geertruida Anna Vermeulen
geboren 5 - 11 - 1902 te Kockengen, dochter van Johannes Vermeulen en Hillegonda Neuteboom.

X Anthonius Johannes Theodorus Kok

geboren 29 - 8 - 1946 te Vleuten, trouwt 5 - 7 - 1974 te Vleuten met

Antoinette Frederike Akkerman

geboren 3 - 5 - 1946 te Rotterdam, dochter van Cornelis Antonie Akkerman en Helena Adriana Thijse.

Adres: A. J. Th. Kok
Dorpsstraat 72
Vleuten - De Meern.

De heer Kok voor de boerderij aan de Thematerweg waar hij samen met zijn twee broers werkte. Momenteel woont hier een neef van hem.

Johannes Kok: Dat dekhengstenstation was een echte hobby van me!

De Heer Johannes Kok mag met recht aanspraak maken op de benaming 'autochtoon'. Zoals de bijgaande stamboom toont woont zijn familie al geslachtenlang in onze gemeente en alsof hij wil aantonen dat het eind nog lang niet in zicht is is hij zelf al ruim 85 jaar nadrukkelijk aanwezig, zonder zich hierbij overigens op de voorgrond te willen dringen. Voor zover hem bekend zijn zijn voorvadersen altijd boer geweest en het instemmend geknik dat op deze woorden volgt maakt het duidelijk dat hij blij is dat het verstand wat dat betreft altijd heeft gezegevierd en er door de eeuwen heen niet is bezweken voor de verleidingen die andere beroepen ongetwijfeld boden. De foto maakt duidelijk dat de heer Kok een man is die het leven gaarne van de zonnige kant ziet en op goedmoedelijke wijze gebruik maakt van de mogelijkheden die deze instelling met zich meebrengt. Leven en laten leven, zou zijn lijfspreuk kunnen zijn. Dat blijkt wel uit zijn woorden "Ach, ik heb nooit met geen mens last. Je moet geen moeilijkheden zoeken, daar heb je niets aan".

De heer Kok werd op 20 december 1896 in Haarzuilens geboren en had 4 zusters en 2 broers. Zijn ouders bewoonden aan de Thematerweg een boerderij die ook al aan zijn grootvader had toebehoord. Een innige familieband is de Koks nooit vreemd geweest en ook grootvader en zijn twee broers zagen hier kennelijk de prettige kant van in, want zij trouwden indertijd drie gezusters van Dam uit Utrecht. Een van de broers bewoonde een boerderij bij de Hamtoren en de andere een boerderij op de Hof ter Weijdenweg. Bij elkaar hadden de drie Koks zo'n 225 ha. land.

--Boerderij afgebrand--

De herinnering van Johannes Kok aan de oude boerderij aan de Thematerweg kunnen vaag genoemd worden, want op een augustusavond in 1897 sloeg de bliksem in een van de 3 korenbergen en eer de brandweer uit Vleuten goed en wel ter plaatse was, was alles al tot de grond toe afgebrand. Vader was verzekerd bij een Brusselse maatschappij, maar daar had hij geen gemak van. Hij schijnt pas na veel moeite geld te hebben gekregen. Dat bedrag dekte niet de hele schade, vandaar dat de nieuwe boerderij, die werd gebouwd door Gijs Tromp en Jan Baars, kleiner was dan de oude.

Toen hij elf jaar was stierven zijn ouders, waarna de kinderen Kok (de oudste zuster was 20) gezamenlijk op de boerderij bleven wonen en het bedrijf voortzetten.

Wie nu over de Thematerweg rijdt treft daar veel huizen aan, maar vol-

gens de heer Kok stonden hier vroeger maar 6 boerderijen. Haarzuilens zelf was een zelfstandige gemeente met maar een paar huizen op de Brink en ongeveer 500 inwoners. Degene die het burgemeesterschap vervulde had tegelijkertijd ook nog de gemeenten Vleuten, Oudenrijn en Veldhuizen onder zijn hoede.

Ik denk dat ik een van de eerste leerlingen was van de St. Bonifatiuschool, want die was toen net gebouwd. We zaten daar met zo'n 100 kinderen op, want het waren vroeger natuurlijk wel grote gezinnen.

--Kasteel De Haar--

Er kan wel worden gesteld dat de heer Kok nog een van de weinigen is die persoonlijke herinneringen heeft aan de bouw van het kasteel De Haar. Cuypers heeft daar jaren aan gebouwd. Ja, dat was een goede melkkoe voor hem en al die schilders en zo. Die kwamen niet hier uit de omgeving, maar uit Limburg, waar Cuypers ook vandaan kwam. Ja, daar werd goed aan verdiend. Het is inderdaad bekend dat de toenmalige baron zeker niet flauw was. Een leuk ideeje mocht heus wel een paar centen kosten en een algemeen erkend hoogtepunt op dat gebied was ongetwijfeld de beplanting van het park met volwassen bomen. Kom daar vandaag de dag nog maar eens om bij de dienst gemeentewerken. De heer Kok: "Die bomen werden altijd 's avonds aangevoerd door Copijn uit De Bilt. Er liepen dan twee paarden voor een wagenstel en daaronder hing de boom, wel zo lang als deze twee kamers. Ik heb het vaak gezien, er zijn wel honderden voorbijgekomen. Ja, die Copijn heeft toen ook goede zaken gedaan".

Het leven op Haarzuilens werd vooral toendertijd voor een groot deel beïnvloed door de adellijke familie, wier handel en wandel werd gevolgd door de inwoners op een wijze zoals dat vandaag de dag nog gebeurt bij mensen van koninklijke bloede, namelijk met ontzag en de nodige afstand. Er voer dan waarschijnlijk ook een golf van stille vreugde door het dorp toen de baron (die een groot paardenliefhebber was) van een van zijn rijtochten met natte billen huiswaarts keerde.

Zoals gewoonlijk had hij die dag 4 paarden voor zijn rijtuig gespannen, maar toen hij de brug bij Kockengen over wilde bleek dit aantal te groot om nog te kunnen manoeuvreren, zodat de hele zaak in de sloot belandde. Door de plomp in te rijden en vervolgens noodgedwongen met het kroos tussen de broekband de terugtocht te aanvaarden toonde de eigenaar van het kasteel ook maar een gewoon mens te zijn die zijn krachten kan overschatten en zoiets zien omstanders - die al blij zijn met één paard voor hun ploegtoch gaarne. Volgens de heer Kok

is de baron daarna nog hooguit met twee paarden voor zijn rijtuig in Kockengen waargenomen. Eens in het jaar hadden we schoolfeest. Dan gingen wij met alle 100 kinderen naar het kasteel om te zingen voor de baron en de barones. Daarna kregen we chocola en kadetjes of krentebollen. Dat was echt een dagje uit ieder jaar.

--Twee Café's--

Het was altijd een heel gezellig dorpje, zo zegt de heer Kok van Haarzuilens. De opgeruimde instelling van de inwoners mag ook blijken uit het feit dat deze kleine gemeenschap toch twee café's telde die geen van tweeën direkt noodlijdend waren. In Het Wapen van Haarzuilens stond Frans de Bruin en de Vier Balken was van de weduwe Spliet. Dit laatste café was gevestigd in een oude stal. De boeren die bijvoorbeeld van Kockengen op weg waren naar Utrecht troffen op die manier onderweg een ideale pleisterplaats aan voor hun paarden en hunzelf, want zij konden zonder moeite paard en wagen naar binnen rijden, enige verversingen tot zich nemen en het etablissement via de achterzijde weer verlaten. Uit deze praktische inrichting mag blijken dat de weduwe Spliet een fijntjes ontwikkeld commercieel gevoel had en de drive in restaurants en bioscopen in Amerika niets nieuws voor deze omgeving zijn.

--De Harse Kermis--

Een hoogtepunt ieder jaar in Haarzuilens was de kermis in september in de periode dat (net als tegenwoordig) de baron en zijn familie op het kasteel waren. Er kwamen dan allemaal kermisklanten in woonwagens, soms wel honderd. Bij het Wapen van Haarzuilens stond het dan vol met die wagens. Die mensen kwamen op de miljonair af, zeiden ze, aldus de heer Kok. Het ging deze bezoekers er niet om de baron alleen maar te zien, maar zij werden eerder gelokt door zijn gewoonte om op de avond van de laatste dag de kramen leeg te kopen en alles vervolgens onder de aanwezigen te verdelen.

Wilde zo'n merrie helemaal niks meer weten van de hengst en ging ze met de benen slaan, dan kon je er zeker van zijn dat ze drachtig was. Maar ging ze klaar staan, of uitgebreid staan plassen, dan was het niet raak geweest. En niet drachtig, ook geen geld. Daar moest je toch al een jaar op wachten, want er werd pas betaald bij de geboorte. Vooral in de oorlog hadden we goede tijden, want boeren die een merrie met een dekbewijs hadden mochten hun paard houden. Anders moest het naar het leger toe.

Mijn oudste broer, Kobus, ging altijd de markten af om de afspraken te maken met de boeren. Hij was meer de handelsman. Mijn jongste broer Stephen en ik deden het werk

op de boerderij. Stephen had altijd de hengst en ik de merrie. Dat was het gevaarlijkste, want als ze niet hengstig zijn willen ze je wegdrücken hé. Nou, ik heb wel eens wat trappen gehad van die rotknollen. Dan moest je er niet tussen zitten. Maar hengsten moet je ook goed in de gaten houden. Het zijn geen stieren of zo. Veel vuriger. Nou, als je ze voor een wagen had gespannen en je reed langs een wei met een merrie er in, dan moest je ze goed in toom houden, want anders doken ze zo met kar en al dwars door de sloot het weiland in. Een paar jaar na de oorlog zijn we er mee gestopt. Er werden steeds meer machines en minder paarden gebruikt, dus het was niet zo rendabel meer.

---Naar Vleuten---

In 1942 trouwde de heer Kok en ging met zijn vrouw op de Wilhelminalaan in Vleuten wonen. Overigens werd dat toen de Krochtdijk genoemd, want de bezetter stond niet toe dat straten of openbare gebouwen de naam van een lid van het koninklijk huis droegen. In 1948 verhuisde het gezin naar het huis Dorpsstraat 70. Iedere dag ging Kok naar de boerderij aan de Thematerweg, want daar bleef hij werken.

Ik heb zeker tot mijn tachtigste gewerkt. De koeien heb ik altijd met de hand gemolken. Ja de laatste jaren had ik ook goed bekijks, want dat zagen de mensen nergens meer hé. Nu is het allemaal met de machine. Ik heb nu nog een stuk land aan Themaat en hier achter het huis een moestuintje. Dat vind ik wel leuk.

Een prettig trekje dat helaas in on-gebruik is geraakt. Met zichtbaar ge- noegen herinnert de heer Kok zich dat de kermis twee dagen duurde, maar dat er wel voor vijf dagen werd gedronken met als gevolg dat het dorp 's ochtends onder water stond van de overtollige lichaams- sappen. Ze lustten 'em wel hoor. En met de kermis was het hier echt zwart van de mensen, want ze kwamen uit alle dorpen uit de omge- ving. Tot Woerden, Breukelen en Vinkeveen toe, want zo'n kermis als wij hadden ze nergens hé. Nu is het niet zo veel meer, maar toen stond echt alles vol. Het kwam echt door de baron dat er zoveel volk was. En die kermislui verkochten anders maar voor een paar kwartjes, maar de baron kocht me zo'n heel zaakje leeg en dat tikte wel aan natuurlijk. Er werd ook aan ringrijden gedaan in Tilbury's. Dat was heel gezellig. Nu is dat over, je hebt geen paarden meer, maar toen nog wel.

's Avonds was er vuurwerk. Dat deed de baron. Je kan wel zeggen dat 'ie zogezegd in die tijd zo'n beetje voor het uitgaansleven zorgde. Nee, geen gemeente kon daar tegenop. Het was altijd één mensen- massa. Alles stond vol!

---Hengstendekstation---

In de jaren dertig begon de Heer Kok samen met zijn twee broers een hengstendekstation op de boer- derij aan de Thematerweg. We had- den een paar luxe hengsten en één Belgische. Het was een liefhebberij van me. Je deed het natuurlijk wel om het geld, maar je begint er niet aan als het je hobby niet is. Dan maak je ook niks, want je moet die dieren een heel goede verzorging geven. Per jaar waren we maar een week of zes "in bedrijf".

Dat was in de periode van april tot juni. Na die tijd was het over. De Belgische hengst gebruikten we nog wel voor werk op de boerde- rij, maar die luxe paarden deden verder niets, die waren alleen maar om te dekken. Je reed ze dan enkel nog wat af. Maar als het dektijd was was je er toch de hele dag mee in touw. Om half vier 's ochtends moest je er al uit, dan hoorde je de boeren aankomen met hun merrie, want die hadden natuurlijk liever de eerste sprong dan de laatste.

Nou maakt dat niet zo veel uit als je toch een merrie hebt die makke- lijk houdt, want dan kun je net zo goed op het eind van de dag komen. Drie of vier keer dekken is eigenlijk genoeg voor zo'n hengst, maar als het erg druk was dan ging 'ie ook wel eens 8 of 9 keer. Als de paarden waren gedekt, dan kwamen ze na een paar weken terug om te kijken of ze met veulen zaten. Dat was over het algemeen snel te zien.

Als ik er zo op terugkijk is het boer zijn toch altijd leuk geweest. Voor- al ook door die hengsten. Weet je, een koe is lang niet zo leuk, maar die hengsten. . . . daar zit pit in. Op de vraag of er verschil is tussen Haarzuilens en Vleuten: Nee, ik heb dat nooit gemerkt. Ik heb hier al- tijd naar m'n zin gezeten. Ach, ik heb nooit met geen mens last. Je moet geen moeilijkheden zoeken, daar heb je niets aan. Je kunt er be- ter altijd voor zorgen dat je goed met elkaar kunt opschieten, dan leef je veel prettiger. Soms heb je mensen die blijven drammen. Nou dan krijgen 'ze van mij gelijk. Maar even later doe ik gewoon m'n eigen zin. Dat gaat heel goed en je hebt geen zenuwtoestanden.

„ HAARZUILENS ”

De ruïne fundering voor het hui- dige slot.

Bewondering en kritiek rond de eeuwwisseling, bewondering voor de geweldige aanpak, kritiek op ver- spilling van de kolossale sommen "vermorst aan kinderachtige na- aapseltjes".

Op 21 juli 1891 bezochten leden van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap de bouwval van het huis "De Haar". Een merkwaar- dige ruïne, gelegen aan het ruim met gras begroeide plein. Om het plein verder enkele burgerwoningen en een tamelijk ruime herberg, waar een paar grote schuren toebehoor- den. De majestueuze ruïne rijst op uit de ruigbewassen gracht. Indruk- wekkend zijn de strakke lijnen van de nog nagenoeg geheel gespaarde

buitenmuren van het hoofdgebouw, van de beide torens en de hoge ge- velmuur, die zich nog boven de met gras en mos begroeide steenmassa verheft. Zij merkten daarbij op dat de muur boven de vensters van de tweede etage aanmerkelijk minder dik is en zien in de hoeken, die de torens met de buitenwand vormen, een paar deuropeningen, die op dit smalle terras uitkomen en zij ontdekken beneden de hoogste ra- men de gleuven, waarin eens bal- ken hebben gerust.

Dat wijst hun op een galerij, die rondom het huis liep, en die inder- daad op nog bestaande afbeeldingen van het slot in zijn welstand zijn te zien. Die galerij, zonder twijfel tot verdediging van het kasteel, geeft het huis iets eigenaardigs, iets ge- heel eenigs, en ook in dit opzicht verdient de ruïne de opmerkzaam-

heid van de bouwkundigen.

Naar aanleiding van dit bezoek werd ontvangen, van E.G.T. Baron van Zuylen van Nijevelt, "een zeer waarderend schrijven met dankbetuiging voor de opmerkin- gen en onder vermelding dat het zijn voornemen was over te gaan tot restauratie van het eeuwen oude ge- bouw!

In februari 1894 werden de plannen op de tentoonstelling van Architectura et Amicitia gepresenteerd.

Een bezoeker schreef "Men kan hier in tekening, model en in natura de onderdelen zien van een 15-e eeuws kasteel, dat door de gril van een 19-e eeuws edelman, meer Pa- rijzenaar dan Hollander, in het oude sticht zal verrijzen".

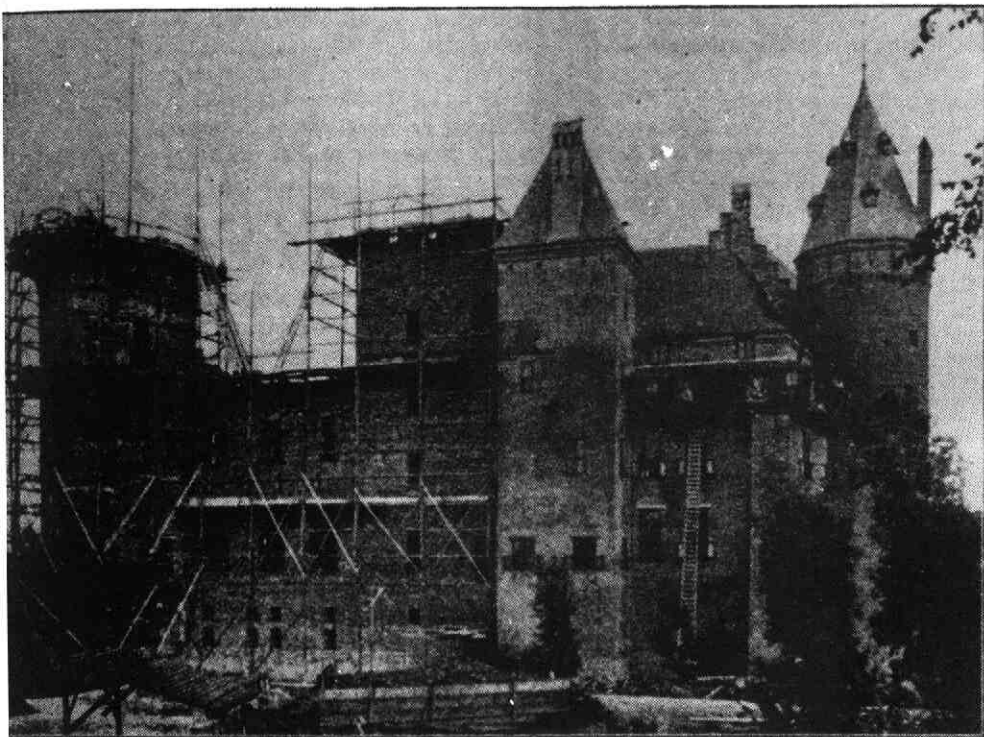
Een tweede Pierrefonds, de archeo- logen schudden bedenkelijk het hoofd "Nieuwe Oudheid". Maar

een oud hoekje herleefd, en zoals rond de eeuwwisseling geschreven, "Men moet de dingen met rechte oogen aanzien, om ze op hun rechte waarde te schatten, zoo verzezen er

De bezoekers herinnerden zich de maquette voor de overdekte binnenplaats, die het middelpunt van het slot vormde, op de begane grond groepeerden zich om deze

beschrijven na een enkel bezoek. Maar de indruk, die men krijgt, is een zelfde, als bij bezoeken aan Versailles, Trianon of ieder paleis van dien aard. Uit de vensters heeft men een uitzicht dat eveneens herinnert aan Versailles of b.v. Hampton Court, wat men niet zou verwachten in dit overigens niet het mooiste gedeelte van ons land.

Het park, waarvan de twintigjarige eiken en beuken op speciaal voor dit doel gebouwde wagens aangevoerd werden uit de Bilt, Maartensdijk en Driebergen. Meer dan zes maanden voor de verplanting werden voorzorgen genomen om de wortels geschikt te maken voor de verhuizing. De voor- en achterstelen van de voertuigen zijn beweeglijk en vrij aan elkaar verbonden om de boom, met een grote kluit grond in een ijzeren doos gevat, en aan kettingen opgehangen, daar in horizontale richting neergezwaaid, voort te rijden. De wagen rijdt over ijzeren rails in de kuil op de nieuwe plaats en laat de stam zakken terwijl de kruin opgericht wordt. Het voorstel rijdt dan vooruit, de achterwielen met disselboom rijden achterwaarts uit de kuil.

voor de ogen van een paar met kennersblik de ruïne waarnemende bouwkunstenaars vizioenen van wat uit dit oude steenencomplex zou kunnen worden, Dr. Cuypers en Jhr. Victor de Stuers zagen in hun verbeelding het slot, in middeleeuwse trant herbouwd, statig oprijzen uit de groene landouwen van het vlakke Nederland, en wat het oogs huns geestes had aanschouwd, dat mochten zij tot werkelijkheid maken in steen en hout, in ijzer en marmer.

Een meesterwerk van bouwkunst, een reuzenwerk van aanleg. Kritieken vervagen, bewondering voor wat uit de puinhopen van de ruïne herrijst, uitgesproken bij een bezoek van bouwkundigen in februari 1896 aan de bouwplaats. Een uitstapje om vergelijkbaar mogelijk te maken tussen ruïne en gevorderd restauratiewerk, nu geen kritiek op de bouwmeesters die op uitmuntende wijze de ontelbare moeilijkheden overwonnen, die zich bij de bouw voordeden.

De Haar, gebouwd aan de grens van Holland en Utrecht, dat een vierhoek vormde met Zuylen Nyevelt en Utrecht, roept uitwendig tijden in het geheugen terug, waarvoor de Baron Van Zuylen zoveel voorvoelde, voorliefde voor de middeleeuwen, maar binnen kunnen wij ons bij elke stap verbazen over de wonderlijke tegenstrijdigheden waartoe het invoeren van het moderne leven ook in dit geval geleid heeft, let wel in 1896.

hal alle feestzalen, terwijl aan de galerijen van de verdiepingen alle slaapvertrekken uitkomen. In de uitvoering is belangrijk van deze ontwerp-maquette afgeweken, in plaats van de houten, aan Westminster Hall herinnerende bekapping, is een rijk betimmerd Monier-gewelf gekomen. In de gewettigde veronderstelling, dat het brandgevaar in de bedienden kamers het grootst was, zijn op de zolderverdieping de nodige maatregelen te genomen.

Ten eerst kan de gehele vloer ongeveer 10 cm. onder water gezet worden en zijn ten tweede alle vloeren, wanden en plafonds van de bedienden kamers met Monier-werk bekleed, waardoor verspreiding van een eventuele brand naar de ondergelegen verdiepingen wordt voorkomen.

Een modern 15-e eeuws kasteel, voorzien van stoomverwarming, elektrische verlichting, in elke sluitsteen, leidingen voor warm en koud stromend water, keukens, waar koks in witte plunje in de weer waren op een fornuis van f. 15.000,-, een maaltijd bereidend ter gelegenheid van het bezoek van verschillende bouwkundige vereenigingen, maakte grote indruk op deze bezoekers, de maaltijd in de Salle 'd Armes konden alleen de 19-e eeuwse kellners de 15-e eeuwse illusie verstoren.

Geen uilen, vleermuizen of andere ongere gedierten huisden meer tussen de stenen. De pracht is niet te

Tot slot van dit artikel enkele namen van de verantwoordelijken van de herbouw.

Jhr. Victor de Stuers, deskundig adviseur

Dr. P.J.H. Cuypers, architect

J. Th. J. Cuypers, architect

'Copiijn, tuinarchitect

C. Huygen, civiel ing. water verwarming verlichting

Jac. van Straaten, Jac. van Gils, landelijke bouwwerken

J. Plomp en Zn., baksteenfabriek

Corn. van Straaten, aannemer

LITERATUUR

Eigenhaard 9 mei 1896 no 19

Bouwkundig Weekblad 16 april 1898 no 16

Het kasteel de Haar door N.D. Kuiper

Op den Uitkijk 12 juli 1902 no 33
Wandelingen door Nederland door J. Craandijk

SCHENKINGEN

R. Middelkoop, Zandweg 87, De Meern:

7 oude akten uit resp. 1869, 1879, 1881, 1882, 1889 en 2 x 1899.

H. Frederiks, Vleuterweideweg 17, Vleuten:

zgn. beddesteen uit 1354.

Deze nieuwe vaste rubriek geeft al aan, dat wij hierin opnemen de aan de vereniging geschonken zaken.

Met uw schenkingen kunnen wij een begin maken een historische streekverzameling op te bouwen. Helpt u mee? Alleen op die manier kunt u ervan verzekerd zijn, dat dorps- en streekgebonden voorwerpen, gereedschap en verder alles wat historische betekenis heeft voor en in onze gemeente bewaard blijft. Voor uw medewerking zeggen wij u bij voorbaat dank.

VLEUTEN IN 1815

In 1972 werd door enige ambtenaren van de provinciale griffie te Utrecht een boekje uitgegeven, genaamd "De Utrechtse gemeenten in 1815 in vraag en antwoord". Het boekje bevat de letterlijke tekst van de antwoorden op 38 vragen, die in 1815 vanwege het toenmalige Departement van Oorlog aan de burgemeesters door middel van een vragenlijst werden gesteld. Bij de voorlopige ordening en beschrijving van het 19e eeuwse archief van de provincie, dat ingevolge de Archiefwet naar het Rijksarchief werd overge-

bracht, viel het oog op die serie ingevulde vragenlijsten. De verstrekte antwoorden op die vragen leveren tal van unieke gegevens op omtrent de lokale toestanden, die ongetwijfeld van waarde zijn, c.q. nader op hun waarde beproefd kunnen worden, bij historisch onderzoek. Vóórin het boekje werd een "ten geleide" geschreven door P. van Zanten, griffier der staten van Utrecht, en een "verantwoording" namens de bewerkers door J. G. M. Boon, streekarchivaris.

N°. 2.

1ste AFDDELING.

1ste BUREAU.

De datum en het nummer dezer missive, zoo wel als de afdeling en het bureau, bij de aanhaling derzelve, nauwkeurig uitdrukken.

's Gravenhage, den 24sten Julij 1815.

De zamenstelling eener algemeene volledige Iteneraire, die ten nutte van 's lands dienst wordt vervaardigd, en tevens tot oogmerk heeft om, in onderscheidene gelegenheden de billijke belangen der bijzondere districten of gemeenten van het Koninkrijk, met gegronde kennis van zaken te kunnen beoordeelen, maken het noodig omtrent onderscheidene objecten iedere gemeente betreffende, berigten in te zamelen, welke, zoo ik vertrouw, het nauwkeurigst en met de meeste promptitude zullen kunnen geleverd worden door de respectieve plaatselijke regeringen zelve; en het is tot dat einde dat ik u mijnheer de Burgemeester hier nevens doe toekomen een reeks van vragen, welker beantwoording, voor zoo verre uwe gemeente kan aangaan, ik u inviteer achter ieder der vragen te doen stellen, en het aldus naar vereisch ingevuld stuk te adresseren aan den heer Gouverneur uwer provincie.

De Commissaris-Generaal voor het Departement
van Oorlog *ad interim*,

G O L T Z,

ANNO 1815,
Provincie,
Gemeente van

1. Bevolking in zielen. 1. Een duizend een honderd en drie en twintig.
2. Getal van woonhuizen, daaronder ook begrepen de buitenplaatsen onder de gemeente behorende. 2. Honderd vier en zeventig.
3. Voornaamste buitenplaatsen of bijzondere gestichten, hetzij kasteelen, kloosters, enz. 3. Acht buitenplaatsen, waaronder drie kasteelen.
4. Publieke gebouwen, welke des noods zouden kunnen worden geoccupeerd voor magazijnen, kazernen of hospitalen. 4. Geene.
5. Getal der kerken van onderscheiden gezindheden. 5. Twee Gereformeerde, eene Roomsche.
6. Getal van groote boeren-, kleine boeren- en keuters of arbeiders-woningen. 6. Drie en twintig groote boerewoningen. Zeven en twintig kleine dito. Honderd vier en twintig arbeiderswoningen en huizen van onvermogene.
7. Kazernen, hospitalen en stallingen aan den lande of de gemeente toebehoorende, met derzelver capaciteit respectivelijk. 7. Geene.
8. Welk getal van manschappen geschikt kan worden ingekwartierd, gerekend dat de meestvermogenen met zes, en de minstvermogenen met één man bezwaard worden. 8. Honderd en vijftig man.
9. Welk getal van paarden kan worden gestald, buiten de stedelijke of 's lands stallingen in de gemeente aanwezig. 9. Honderd vijftwintig op zijn hoogst.
10. Getal en soort van 's lands magazijnen in de gemeente aanwezig. 10. Geene.
11. Civiele en militaire gevangenen en voor welk getal gevangenen, zoo correctioneel als crimineel geschikt. 11. Geene.
12. Getal van gewone beurtschepen en trekschuiten, behorende tot elk der veeren op de naburige plaatsen en derzelver capaciteit, met betrekking tot het getal manschappen of lasten gewigt, die dezelfde kunnen laden. 12. Een trekschuit en een vragschuit, beide op Utrecht. De eerste kan 30 man bevatten, de laatste kan gerekend worden op twee last lading.
13. Getal en soorten van voornaamste fabrieken en trafijken, of die een gedeelte van het bestaan der inwoners uitmaken, met opgave van de kwantiteit ongeveer van jaarlijksch debiet. 13. Geene.
14. Getal van onderscheidene soorten van ambachtslieden, als timmerlieden, wagemakers, smeden, koperslagers, metselaars, bakkers, kleedmakers, schoenmakers. 14. Vijf timmerlieden, twee wagemakers, drie smeden, koperslagers geene, drie metselaars, drie bakkers, vijf kleermakers, zes schoenmakers.
15. Kwantiteit van wagens met twee paarden, of karren met één paard, welke in de gemeente gevonden worden. 15. Drie en twintig wagens voor twee paarden, geene karren.
16. Kwantiteit van slagvee, als van ossen, koeijen, schapen en varkens, welke het eene jaar door het andere uit de gemeente geleverd worden. 16. Er wordt uit de gemeente geene vee geleverd. Het aanwezige diend voor eige consumtie.
17. Soorten en getal van onderscheidene molens, zoo van wind-, als water-korenmolens, pelmolens, houtzaagmolens, kruidmolens en oliemolens. 17. Geene.
18. Gemiddelde lengte en gemiddelde breedte van het terrein tot de gemeente behorende, in uren gaans ongeveer. 18. De gemiddelde lengte en breedte kan gerekend worden op een uur gaans.
19. Namen der polders of bedijkte gronden onder de gemeente behorende. 19. De polders van Vleuterwijde, Hareveld en Theemaat.

T 60146-d

20. Ligging der polders of ingedijkte gronden, beneden de ordinaire zeevloed en beneden het ordinair boezemwater.
21. In welke rivieren of kanalen de boezemwateren zich ontlasten.
22. Getal van uitwaterende sluisen en van de watermolens tot het drooghouden der ingedijkte landen, met onderscheiding van een of meer molengangen.
23. Tot welke hoogte die rivieren in den wintertijd boven de ordinaire zomerstand kunnen opzwellen.
24. De onderscheidene soorten van gronden, als bouwland, weiland, hooiland, bosschen, heide-, veengrond, ongeveer in derzelver proportien, gelijk ook de evenredige grootte van meeren of plassen.
25. Voornaamste soorten van granen of andere producten, in derzelver proportien tot elkander.
26. Voornaamste soorten van houtgewassen, in welk soort de meeste handel bestaat, het zij tot timmerhout, rijswerken of brandhout.
27. Bijzondere produkten van delfstoffen, hetzij pijp- of tegel-aarde, ijzer-erts, gelijk ook turf, met de kwantiteiten die gewoonlijk jaarlijks worden opgeleverd.
28. Jaarlijks product van koren en hooi in ordinaire tijden, het koren in mudden, het hooi in voeren of ponden.
29. Wegen, strekkende naar de naast omliggende plaatsen en derzelver aard en gesteldheid in onderscheidene seizoenen, alsmede door welk soort van gronden, het zij bouwland, weiland, enz. Derzelver gemiddelde breedte in voeten, en lengte in uren gaans.
30. Communicatie te water met de naast omliggende plaatsen, en voor welk grootste soort van schepen, gerekend naar de capaciteit van bruggen en sluisen.
31. Hoe diep op de rivieren, kanalen of bevaarbare griften of beeken geladen kan worden, of tot welke zwaarte in lasten of ponden bij het droogste van het jaargetij of gewoon laag water.
32. Hoe veel moet worden op- of af geschut op de kanalen, of bevaarbare rivieren of griften tot naar de naast omliggende plaatsen bij ordinair zomerwater, en door welk getal en soort van sluisen.
33. Welke dezer rivieren, vaarten of kanalen van een jaagpad voorzien zijn.
34. Aan welke plaatsen, grootte of kleine veeren om de rivieren over te trekken, gevonden worden, en van welke middelen men zich bedient.
35. Op welke plaatsen de rivieren des zomers doorwaadbaar zijn.
36. In plaatsen, waar kanalen of beken haren uitloop hebben, in zee of andere rivieren, of en hoedanig dezelve aldaar zijn afgesloten.
37. Aan de plaatsen, waar eb en vloed gaat, het verschil tusschen dezelve. Alsmede het uur op hetwelk de getijden invallen, bij nieuwe en volle maan.
38. Hoogte der hoogstbekende stormvloed en de ordinaire vloed, met het jaargetijde van dien vloed.
20. De bovengenoemde binnen polders zijnde, komt deze vraag alhier niet te pas.
21. De drie bovengezegde polders ontlasten zich in de rivier de Vecht.
22. Drie watermolens; ieder met een watergang; een uitwaterende sluis gelegen aan de Vecht.
23. Er zijn geen rivieren.
24. Bouwland, vier honderd vijf en tachtig morgen. Weiland, achthonderd morgen. Bosschen, twee honderd morgen.
25. Weit, rog, erwten, aardappelen en wortelen.
26. Elzen en willige hakhout.
27. Geene.
28. Drie honderd mud tarwe, twaalf honderd voeders hooi, voor de consumtie nodig.
29. De weg naar Utrecht en naar Woerden. Kleiweg in de winter onbruikbaar; lopende door beide (= bouw- en weiland). De gemiddelde breedte van twaalf tot twintig voeten; een uur gaans.
30. Utrecht en Woerden; van de Meern naar Utrecht op acht voet en van Vleuten op Utrecht vijf voet.
31. De waters zeer ondiep zijnde kan alhier niet boven de drie voet geladen worden.
32. Deze vraag is alhier van geene applicatie.
33. Langs de Meern op Utrecht en Woerden.
34. Geene.
35. Schier overal.
36. Van geen applicaties.
37. Geen ebbe of vloed.
38. Alhier van geene applicatie.

Officieel Orgaan van de
Historische Vereniging
Vleuten, De Meern, Haarzuilens.
2e jaargang nr. 2, juni 1982.

Ingeschreven in het verenigingsregister
van de K.v.K. Utrecht e.o. onder nr.
V. 479630.

Dagelijks bestuur:

J. Schutte, voorzitter
Zandweg 138, 3454 HA De Meern
tel.: 03406 - 3216

W.H. Denekamp, sekretaris
Utenhamstraat 5, 3451 BR Vleuten
tel.: 03407 - 1948

H.E.J. van Essen, penningmeester/
2e sekretaris
Mauritslaan 17, 3454 XP De Meern
tel.: 03406 - 2992

A.J. van Zoeren, vice-voorzitter
Stationsstraat 34, 3451 BZ Vleuten
Tel.: 03407 - 1263

Erelid:

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redactie-adres:

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7
3451 EV Vleuten
tel.: 03407 - 2871

Ledenadministratie:

Opgeven van nieuwe leden en mutaties bij
Mw. P. de Rooy - Goes,
't Zand 1, 3451 GP Vleuten
tel.: 03407 - 1483

Inhoud:

- Van het bestuur blz. 17/18
- Van de redactie blz. 18
- Schenkingen blz. 18
- Activiteiten blz. 19
- Wat u ervan vindt blz. 19/20
- Van de werkgroep
archeologie blz. 20/23
- Unieke plattegrond van de
ruïne van "De Haar" blz. 24
- Jaap Sprong; geen rasechte
ambtenaar, wel de
bekendste blz. 25/30
- PVCV nu halve eeuw oud blz. 31/32
- Een dorp verandert
- Oude uitdrukkingen blz. 32
- Hoe autochtoon bent u?
Familie Hamoen blz. 33
- Archeologisch onderzoek blz. 33
- De Utrechtse gemeenten
in 1815 (vervolg) blz. 34/35
- Aanvullende ledenlijst blz. 36

Contributie:

De jaarlijkse contributie bedraagt voor
1982 minimaal f. 25,-
postabonnementen f. 35,- per jaar.
De vereniging heeft rekeningen bij de
volgende instellingen:
ABN - De Meern 55.66.33.040
RABO - Vleuten 36.75.17.574
POSTGIRO 2.689.200

drukwerk: Niek van Kooten,
De Meern
omslag: Peter de Vries,
De Meern
foto's: Gerrit-Jan Bel
Léon van Esch
Peter de Vries
Klaas B. Nanning

LOSSE NUMMERS F. 5,00

VAN HET BESTUUR

Huisbezoek....

Veel dorpsgenoten hebben de afgelopen maanden een bestuurslid van de Historische Vereniging op bezoek gehad. Met deze bezoeken wilden wij peilen of u a) belangstelling heeft voor de geschiedenis van ons mooie dorp en b) in het bevestigende geval of u lid wilt worden van onze vereniging. Dit heeft geresulteerd in een behoorlijke stijging van het ledental. Niet in de laatste plaats droegen hieraan ook bij de braderieën op Koninginnedag in De Meern en Vleuten. Bij het verschijnen van onze vorige periodiek telde onze vereniging 200 leden; nu is dat aantal gestegen tot 350....! En daarmee is het bestuur erg blij.

Haarzuilens....

Wat ons echter een beetje verdriet is dat tot nu toe relatief weinig respons komt uit Haarzuilens. Deze parel in de kroon van onze gemeente laat het wat ledenaanwinst betreft wat afweten. En dit terwijl aan Haarzuilens en omgeving zoveel historie verbonden is. Het bestuur is ervan overtuigd, dat er ook in Haarzuilens velen zullen zijn die het werk van de Historische Vereniging met belangstelling volgen, maar nog niet de weg naar onze vereniging wisten te vinden. Wellicht wil een van onze Haarse (adsp.) leden zich beschikbaar stellen om in Haarzuilens als verzamelpunt te fungeren, waar onze Haarse vrienden zich als lid kunnen opgeven? Op deze wijze zijn deze werkzaamheden dan beter over de drie dorpskernen verdeeld. Voor de Haarse inwoners is het misschien een prettige gedachte een vast reactiepunt te hebben in de directe woonomgeving. Wie helpt....?

Algemene ledenvergadering

Op 30 maart j.l. hebben wij de statutair voorgeschreven Algemene Ledenvergadering gehouden, ditmaal in Vleuten. Hiervoor was, mede dankzij de geplande lezing en diapresentatie over Oud Maarssen, weer veel belangstelling. De voorzitter en sekretaris van de Historische Kring Maarssen gingen in een boeiend verhaal in op aspecten van onze buurgemeente. Hun uiteenzetting illustreerde eens te meer in welk een, in geschiedkundig opzicht, interessante omgeving wij wonen.

Financiën en contributie

De financiële situatie van de Vereniging is gezond te noemen. Alhoewel onze periodiek nu nog, gezien het ledenaantal een zwaar beslag legt op ons budget hebben wij voldoende middelen kunnen reserveren om diverse nevenactiviteiten, zoals het opnieuw starten van jaarlijkse dorpsfilms, fotoarchief e.d. te kunnen financieren. De ledenvergadering ging akkoord met een voorlopige begroting. Over het boekjaar 1982 zal een vergelijkend systeem van begroting en exploitatie worden opgezet.

In de statutair vereiste kaskommissie werd voorzien door benoeming bij acclamatie van de heren v.d. Wens en van Amerongen.

Een van onze leden uit Harmelen stelde zich, naar aanleiding van vragen m.b.t. een gebudgetteerde post voor portiekosten, beschikbaar onze periodiek in Harmelen te bezorgen. Wij zijn daar gelukkig mee, want dat scheelt ons in de kosten en de contributie van Harmelense belangstellenden kan hierdoor beperkt blijven!

Markt De Meern 30 - 4 - 1982.

De ledenvergadering heeft het besluit genomen de contributie voor 1983, ondanks de dure tijden, te handhaven op f. 25,- p/jr. De postabonnementen werden echter met directe ingang verhoogd tot f. 35,- per jaar.

Nieuw bestuurslid

De ledenvergadering voorzag in de vacature in ons bestuur door het benoemen van de heer Paul Wieman, Ten Veldestraat 47, 3454 EJ De Meern (tel. 03406 - 1878). Hij zal zich als lid van het bestuur o.m. gaan bezighouden met de coördinatie van de verschillende werkgroepen.

Donaties

Het bestuur maakt onze dorpsgenoten erop attent, dat u ook donateur van onze vereniging kunt worden. De minimale donatie per jaar is vastgesteld op f. 10,- p.p. per jaar. De administratie hiervan wordt ook gevoerd door Mw. P. de Rooy - Goes (zie colofon).

Vakantie

Uw vereniging, het bestuur, heeft een druk voorjaar achter de rug. Onze activiteiten waren alle een succes te noemen. Het spijt ons, dat wij de "wandeling van Craandijk" niet door konden laten gaan in juni, maar wij komen hier later in het jaar of anders in het voorjaar van 1983 op terug. Wij verwijzen u alvast naar onze publicaties hierover in de komende nummers van ons blad.

Nu gaan wij onze gedachten even verzetten en lekker met vakantie. Wij hopen, dat u van een prettige vakantie zult genieten. Na de zomervakanties zien wij u graag, uitgerust en gebruind, terug.

Tot slot nog dit: nu onze vereniging 350 leden telt, moet het o.i. haalbaar zijn dit jaar 500 leden te hebben.

U helpt toch mee om dit te bereiken?.....

JS.

Schenkeningen

De schenkingen aan onze vereniging komen op gang. Hiermee helpt u mee zaken die anders voor onze gemeente verloren zouden gaan te behouden. In de toekomst zullen wij hiermee trachten een permanente tentoonstelling op te zetten, zodat iedereen in ons dorp zich steeds op de hoogte kan stellen omtrent de geschiedenis van onze woonomgeving. In de afgelopen periode verheugden wij ons over de volgende schenkingen:

- A. Goudappel te Vleuten: 2 originele akten van openbare verkoping gedateerd: 1710 en 1711 (beide 1 september)
- M.H. Geutelaar te Vleuten: doos met prentbriefkaarten

Van de redactie

"Aldoende leert men"; deze spreuk is ook voor de redactie van toepassing. De uitvoering van dit blad heeft naast de inhoud uiteraard onze grote aandacht, daarom ook deze keer verbeteringen, in lettertype, lay-out, kwaliteit van de foto's en een betere artikelaanduiding met grotere letters en 2 koloms intro.

Drukkerij van Kooten is hiervoor dank verschuldigd; nieuwe machines en werkmethoden staan voor deze betere uitvoering. Bij onze eerste uitgave dit jaar zijn er enkele dingen fout gegaan; in overleg met onze drukkerij zijn er 100 nieuwe exemplaren vervaardigd ter vervanging van mislukte drukwerken: u kunt deze ruilen bij het redactieadres. Ook in de opmaak is er een fout geslopen: in de tekstvolgorde van het artikel "hoe autochtoon bent u?", het interview met de heer Johannes Kok. Op pagina 11 "de Haarse kermis" gaat het fout. Na -onder de aanwezigen te verdelen - gaat u verder op pagina 12 tweede kolom - Een prettig trekje, dat helaas in ongebruik is geraakt - tot - dat was over het algemeen snel te zien, dan weer terug naar pagina 11 en door op pagina 12 eerste kolom en te eindigen met het laatste tekstblok in de derde kolom.

Tezijntijd zullen wij een nieuwe kaart met monumenten in onze gemeente publiceren. Daarin zullen wij dan eveneens opnemen die objecten, die weliswaar niet op de monumentenlijst staan, maar die o.i. zeker waarde voor ons woongebied hebben. Helpt u ons mee aan suggesties en event. foto's?

Voor de eerste keer kunnen wij ook reacties van lezers of belangstellenden in korte samenvatting publiceren: een nieuwe rubriek! Aan u deze een lange tijd te laten voortbestaan.

L.v.E.

- A.J. Scheepens te Vleuten: 5 boekjes inz. verkoping van boomvruchten gedateerd 1949, 1950, 1951, 1953 en 1954.
foto pastoor H.S. Ohl.

- B.J. van Vliet te Alphen a.d. Rijn: boek over onderzoek te Vleuten De Meern e.o. gedateerd 1949.

HARTELIJK DANK..... Wie volgt ?

Voorts kunnen wij u melden, dat wij van de heer J. van Seumeren in tijdelijke bruikleen hebben gekregen het huisarchief van de voormalige ridderhofstad "Voorn". Wij zijn bezig het archief te catalogiseren. Daarnaast wordt het archief op foto/dia gezet en vertaald. In de toekomst hopen wij mede met behulp van dit materiaal een standaardboekwerk over huis Voorn uit te brengen. Voor de medewerking van de heer van Seumeren zijn wij erg erkentelijk.

JS.

Aktiviteiten

Het bestuur heeft het afgelopen voorjaar een aantal voorbereidingen getroffen om u in het najaar van 1982 een interessant pakket van activiteiten te kunnen bieden.

De dorpsfilms 1959 en 1962 werden 4x met overweldigend succes vertoond. Ook na de 4e keer worden wij bestormd met vragen deze films nog eens te vertonen. Wellicht is er in het najaar hiertoe nogmaals gelegenheid. Wij houden u via "De Brug" op de hoogte. De "wandeling van Craandijk" kon in juni helaas geen doorgang vinden. Dit wil echter niet zeggen, dat het bestuur de organisatie hiervan in de ijskast heeft gestopt. Wij hopen bij doorgaan hiervan in het najaar 1982 of in het voorjaar 1983 vele belangstellenden te mogen begroeten.

Overigens: Ds. Craandijk wandelde in de 2e helft van de vorige eeuw door Nederland en beschreef het landschapsschoon en de dorpsgezichten die hij al wandelende tegenkwam. Hij maakte hierbij ook mooie tekeningen. Craandijk maakte zo ook een wandeling in onze contreien met als einddoel Kasteel de Haar. Deze wandeling laat zich ook nu nog in grote lijnen volgen. Als u t.z.t.

niet tegen een stevige wandeling opziet dan kunnen wij u een stuk van ons dorp laten zien zoals u het waarschijnlijk nog nooit hebt gezien. Wij houden u op de hoogte.

In het najaar staan in ieder geval op het programma:

- de films van Vleuten.
- speciale vertoning van de films in de bejaardentehuizen in Vleuten en De Meern.
- "open avond" in "De Brouwerij" waar leden en belangstellenden welkom zijn, om met elkaar onder het genot van een drankje ervaringen uit te wisselen, suggesties te bespreken, vragen te stellen, kortom in een gezellige sfeer een avond met in dorpsgeschiedenis geïnteresseerden door te brengen.
- dia-avond speciaal voor nieuwe/re inwoners van onze gemeente teneinde hen bekend te maken met ons dorps-schoon en de grote lijnen van de geschiedenis van onze gemeente.

- grote tentoonstelling in Vleuten en De Meern met als motto: "oude ambachten".
- wellicht nogmaals voor De Meern: de dorpsfilm 1959 en 1962.
- voortgang met andere Meernse dorpsfilms.
- in "De Brug" hebben wij een maandelijkse rubriek gekregen, waarin wij onze agenda publiek kunnen maken. Let erop! Dan mist u onze activiteiten niet!
- eenmaal per ca. 2 maanden zullen wij in "De Brug" een groter artikel plaatsen die betrekking heeft op de geschiedenis van Vleuten, De Meern en Haarzuilens. Wij rekenen erop, dat de publikaties ook uw belangstelling zullen hebben.

Indien u belangstelling en wat vrije tijd heeft om ons met onze activiteiten te helpen dan bent u - uiteraard - van harte welkom. Neem contact op met een van de bestuursleden, die u er alles van kan vertellen (zie colofon). Wij wachten benieuwd af.

JS.

Wat u ervan vindt

Brieven van lezers en belangstellenden, soms met vragen; uw antwoorden op papier of per telefoon aan de redactie.

De Meern 3 april 1982

Ik ben een oudere inwoner, 75 jaar, woon in De Meern maar bracht mijn schooljaren door in Vleuten, waar ik geboren ben 19 september 1906 als oudste dochter van Pieter Doornenbal en Trijntje Oskam en zag het levenslicht op Huis te Vleuten.

De huidige boerderij is gebouwd in 1904-04 omdat de vorige, een hele oude boerderij in 1901 was afgebrand, mijn vader woonde er toen samen met een knecht, Thijs de Hartog, een huishoudster, naam onbekend, en een losse knecht, Jan van Dinter.

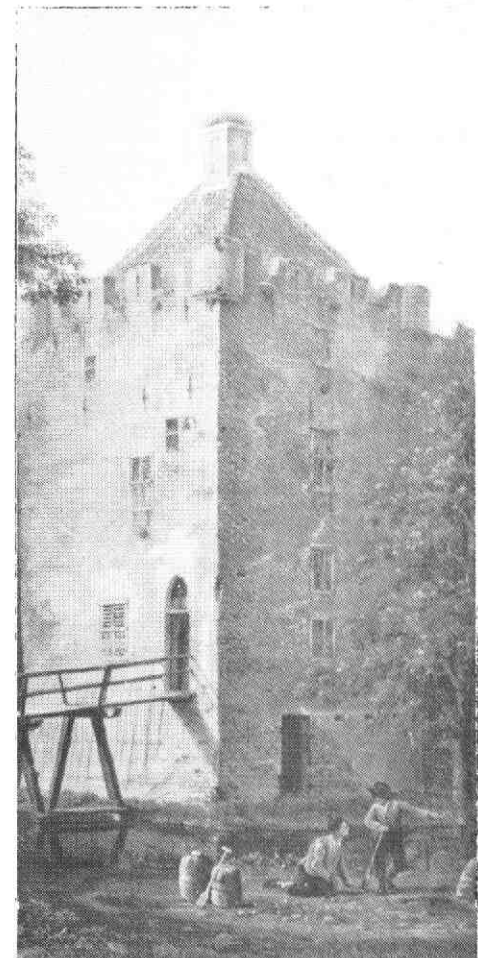
Leuk zijn de herinneringen aan de weg naar school.

Over het spoor eerst aan mijn rechter hand, café de Tol, daar woonde mevr. van Kooten, die was zo schoon dat ze de deur altijd op slot had, dan konden ze het niet vuil lopen, wij keken weleens naar binnen, ze had een prachtige tapkast met allemaal karaffen.

Links stond niets, dan een grote boerderij, van van Ooij en dan Aleveld, daar woonde de Turk getrouwd met juffrouw Beijleveld; ze hadden een auto met chauffeur en als die buiten stond,

stonden wij er vol bewondering naar te kijken, na Aleveld, de aardappelakkers en dan de R.K. kerk. Links daar woonde meen ik de Rijnsoevers, dan een schilder, daarnaast dokter de Boer, de gebroeders Kramer, dan naast het kippebrugje van van Zuilen die roosterde het spek, dan mevrouw de Rooij, met heren op kamers o.a. mijnheer Bosch, dan naast het postkantoor een zadelmakerij en kapper Roos dan was je bij het bruggetje, daaronder stonden drie heel oude grijze huizen, in het achterste huis aan de wetering woonde Koojsje Hoogendoorn, waar ik 's maandags mijn vaders boord moest brengen, over de brug had je Lubach, die had meen ik een soort meelmalerij en een winkeltje daar tegenover het café Molilia van Jos Bransen en zijn vrouw Cornelia.

En zo kan mevr. van Wijk-Doornenbal, Woerdlaan 5, De Meern, nog vele bladzijden vol schrijven. Een vraag heeft ze ook, en dat is, wie weet waar de mooie platen zijn van fietsers die in school hingen. De Christelijke School waar Meester Knoppe en Juffrouw Vermeer les gaven in die tijd.

Huis Vleuten

De tweede reaktie van H.W.J. den Hartog uit Purmerend.

Mijn grootvader was meester-metselaar Herman Vonk, van het Haarpad te Vleuten, die de gewelven van het kasteel de Haar heeft gebouwd. Mijn moeder was een Vleutense (Cornelia Vonk) en mijn vader kwam uit Harmelen. Ik heb jaren geleden verschillende mensen in Vleuten geïnterviewd met een bandrecorder, mensen die nu al weer lang dood zijn. In de geluidsbanden, die ik heb, geven ze hun indrukken weer van de vroegere tijden.

Een reaktie waar we zeker verder op zullen reageren, duplicaten van de banden zijn zeker interessant, mogelijk kunnen we er uit publiceren of staan er waardevolle gegevens

op, te gebruiken in een onderzoek van de Universiteit van Amsterdam, lees de laatste reaktie er maar op na.

Amsterdam 11 mei 1982

Sinds enige tijd houd ik mij bezig met de geschiedenis van het dorp Haarzuilens. Ik werk mee aan een historisch-planologisch onderzoek, onder leiding van drs. G. Koopmans, wetenschappelijk medewerker aan de Faculteit der Planologie en Demografie van de Universiteit van Amsterdam. Het ligt in de bedoeling, om door middel van dit onderzoek meer te weten te komen over de periode 1890 - 1900, namelijk de periode, waarin het huidige kasteel werd gebouwd en waarin het dorp werd verplaatst. Vooral op dit laatste, de verplaatsing van het dorp Haarzuilens, wil ik mij gaan richten.

Op het moment bevind ik mij in de oriënterende fase van het onderzoek. Derhalve zou ik u het volgende willen verzoeken. Zoudt u mij inlichtingen kunnen verstrekken omtrent literatuur over Haarzuilens, vooral in genoemde periode? Ik denk hierbij onder andere aan streekbeschrijvingen en aan herinneringen van dorpsbewoners. Misschien kunt u ook namen geven van personen, die veel afweten van het onderwerp?

Uit een circulaire van de Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens heb ik begrepen, dat zich binnen de vereniging diverse werkgroepen bezig houden met deelonderwerpen. Is het wellicht mogelijk, mij informatie te verschaffen over het werk van enkele van deze groepen? Bij voorbaat wil ik u hartelijk bedanken voor alle moeite. Graag zou ik over dit alles in de naaste toekomst contact met u willen opnemen.

Met vriendelijke groeten,

Niet alleen brieven zijn welkom, ook artikelen met historische inhoud en "geschiedenis uit deze omgeving."

Redactie en lezers wachten vol spanning.

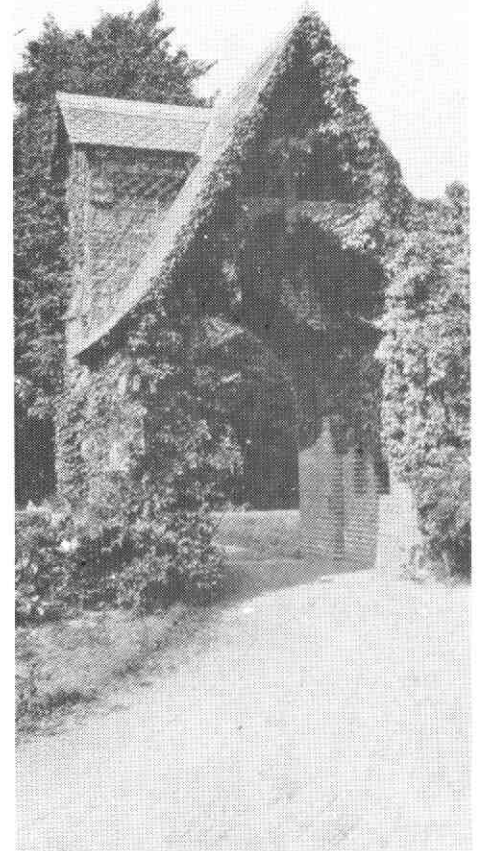

Foto C. Steenburgh.

HET KASTEEL DE HAAR.

POORTJE IN HET PARK.

Van de werkgroep Archeologie

Nadat de werkgroep zich in het tweede nummer van ons blad (december 1981) had gepresenteerd, zijn er geen naar buiten toe opvallende levenstekenen van vernomen. Dat wil echter allerm minst zeggen dat er niet hard is gewerkt. Gedurende de winter is er enthousiast vergaderd en zijn er veel plannen gemaakt, dat laatste wel eens van een ietwat jongensboek-achtige allure. Het aangekondigde gesprek met de provinciaal archeoloog W.J. van Tent vond plaats en aansluitend werd een bezoek gebracht aan de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort, waar ons bereidwillig al het voor ons interessante documentatie-materiaal ter beschikking werd gesteld.

Ons werd zeer duidelijk gemaakt dat de op de Monumentenlijst voorkomende objecten zo veel mogelijk met rust gelaten dienen te worden. Daar zijn vele argumenten voor. Naast het gebrek aan geld en mankracht bij de officiële archeologische instanties, die het al moeilijk maken alle aangeboden en gemelde objecten naar behoren te onderzoeken, gaat men ervan uit dat datgene wat in de grond zit, goed bewaard is. Een opgraving verstoort een object en vernietigt het zelfs in vele gevallen. Bovendien is het zeer waarschijnlijk dat in de toekomst de opgravings-technieken volmaakter zullen zijn, zodat dingen die nu over het hoofd gezien zouden worden, dan wel degelijk opgemerkt en vastgelegd kunnen worden.

Overigens geldt zowel voor de beroeps-archeologen als voor ons als amateurs, dat er een wankel evenwicht is tussen onze nieuws-

gierigheid en ongeduld enerzijds en onze verstandelijke aanvaarding van de bovengenoemde argumenten anderzijds.

Monument

Gelukkig behoeven onze activiteiten zich echter niet te beperken tot praten en lezen over wat anderen hebben gevonden of wat zij er van denken. Ons woongebied bergt namelijk in zijn bodem een monument, waarvan de bestudering aan velen in de komende jaren nuttig en aangenaam werk kan verschaffen. Wij doelen op de bedding van de Oude Rijn.

In het jaarboekje van "Oud-Utrecht" van 1950 staat een artikel van Drs. M.N. Acket, getiteld "Ligging en grenzen van Utrecht". De vroegere toestand in onze streken wordt daar zo kernachtig weergegeven, dat een

enigszins uitvoerig citaat, mede als hommage aan de schrijver, hier zeker op zijn plaats is:

"Het oosten des lands was reeds in praehistorischen tijd bewoond; tijdens het neo-lithicum zelfs op de Veluwe en op het Drentse plateau. Het klimaat was toen nl. zóó vochtig, dat daar toen open wouden afgewisseld met weiden voorkwamen. De lagere randgebieden waren ié nat en te zwaar bebost voor bewoning. In de "brons-tijd" en in historischen tijd werden Veluwe en Drente zóó dor, dat de bewoners naar de lagere randgebieden trokken. Daar zijn dan ook in de Frankische tijd vele dorpen ontstaan.

In tegenstelling tot dat alles staat dan het gebied tussen de Utrechtsche heuvelrug en de hogere geest-strook, dat als geheel genomen volkomen onbewoonbaar was, nog tot ver in de historische tijd.

Hier lag het enorme veen-moeras van West-Utrecht en Zuid-Holland. Hoewel drassig was dit géén laagveen, maar verdranken hoogveen. Het is ontstaan op een voormalig waddegebied. Dit veen-moeras droeg een dicht oerwoud van elzen en wilgen. Geen voet vond daar vaste steun, maar varen kon men er evenmin. Er waren wel kronkelende waterloopjes, maar het had geen zin daarlangs de "ruige wilnis" (thans nog de naam van een dorp in dit gebied) binnen te dringen.

Door dit gebied stingerde zich traag en moei-zaam de Rijn. Daaronder verstaan we hier natuurlijk de bedding via Utrecht naar Katwijk, de oude rivierloop. Daarbij legde de rivier een brede strook van zand en vooral van klei neer, die zich als een lint door het veen uitstrekt. En dat lint van vast, fluviaal materiaal was wel begaanbaar en bewoonbaar. De vestigingen in het veen-gebied konden dus aanvankelijk slechts langs de rivier ontstaan, op een smalle strook. De moeras-wouden links en rechts daarvan zouden tot de 13e eeuw volkomen wildernis blijven."

Ontstaan landschap

Nog onlangs verscheen van de hand van H.J.A. Berendsen in de serie Utrechtse Geografische Studies van het Geografisch Instituut der Rijksuniversiteit te Utrecht een boekwerk, getiteld "De Genese van het Landschap in het Zuiden van de provincie Utrecht, een fysisch-geografische studie", waarin een bijdrage wordt geleverd tot de kennis van en het inzicht in de ontstaanswijze van het landschap in de omgeving van Utrecht.

Aangezien de heer Berendsen ons heeft toegezegd een artikel over zijn studie voor ons blad te zullen schrijven, bepalen wij ons hier tot een paar essentiële, door hem vermelde zaken:

De Oude Rijn heeft binnen zijn meandergordel een 1,5 tot 2 km brede stroomrug opgebouwd, die in het terrein scherp is begrensd en vrijwel overal is afgevlut ("afgeticheld") ten behoeve van de baksteenindustrie.

Tussen Utrecht en Harmelen is nog slechts een dichtgeslibde restgeul aanwezig, waarin thans enkele weteringen liggen (Alendorper wetering, Vleutense wetering, Bijleveld).

Volgens P.A. Henderikx (aangehaald door Berendsen) was de Oude Rijn tussen Utrecht en Harmelen rond 780 AD nog over de volle lengte bevaarbaar. Daarna is de bedding tussen deze beide plaatsen verzand.

Op de bij zijn boek gevoegde geomorfogenetische kaart van Zuid Utrecht geeft Berendsen nog eens duidelijk de loop van bedoelde restgeul (de laatste stuiptrekking van de Oude Rijn) weer.

Meerdere woonkernen

Is er dus over de aardrijkskundige geschiedenis van ons woongebied wel het een en ander te zeggen, over de bewoningsgeschiedenis is dit veel minder het geval. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat er, behalve op de plaats van het tegenwoordige dorp Vleuten, nog wel meer bewoningskernen zullen zijn geweest op de hoge oeverwallen van de Oude Rijn. We behoeven dan niet direkt te denken aan dorpen; het zullen veeleer ietwat geïsoleerd gelegen boerderijen zijn geweest, daar gebouwd door lieden die de op veilige hoogte gelegen vruchtbare gronden in kultuur wensten te brengen.

Het aardige is nu dat ons, kort na elkaar, twee meldingen bereikten van de aanwezigheid van "stenen in de grond", compleet met de veronderstelling dat daar weleer een klooster of een kasteel zou hebben gestaan. Het eerste perceel is een weiland, in gebruik bij P.J. van Schip, vanouds bekend als de Grauwart. Bij een voorlopige verkenning, op de eerste daarvoor in aanmerking komende nog zeer gure vrije zaterdag van het jaar, werden inderdaad stenen aangetroffen (baksteenformaat: breed 15 cm, dik 7 cm; lengte onbekend daar geen ongeschonden

baksteen werd gevonden) en scherven van aardewerk.

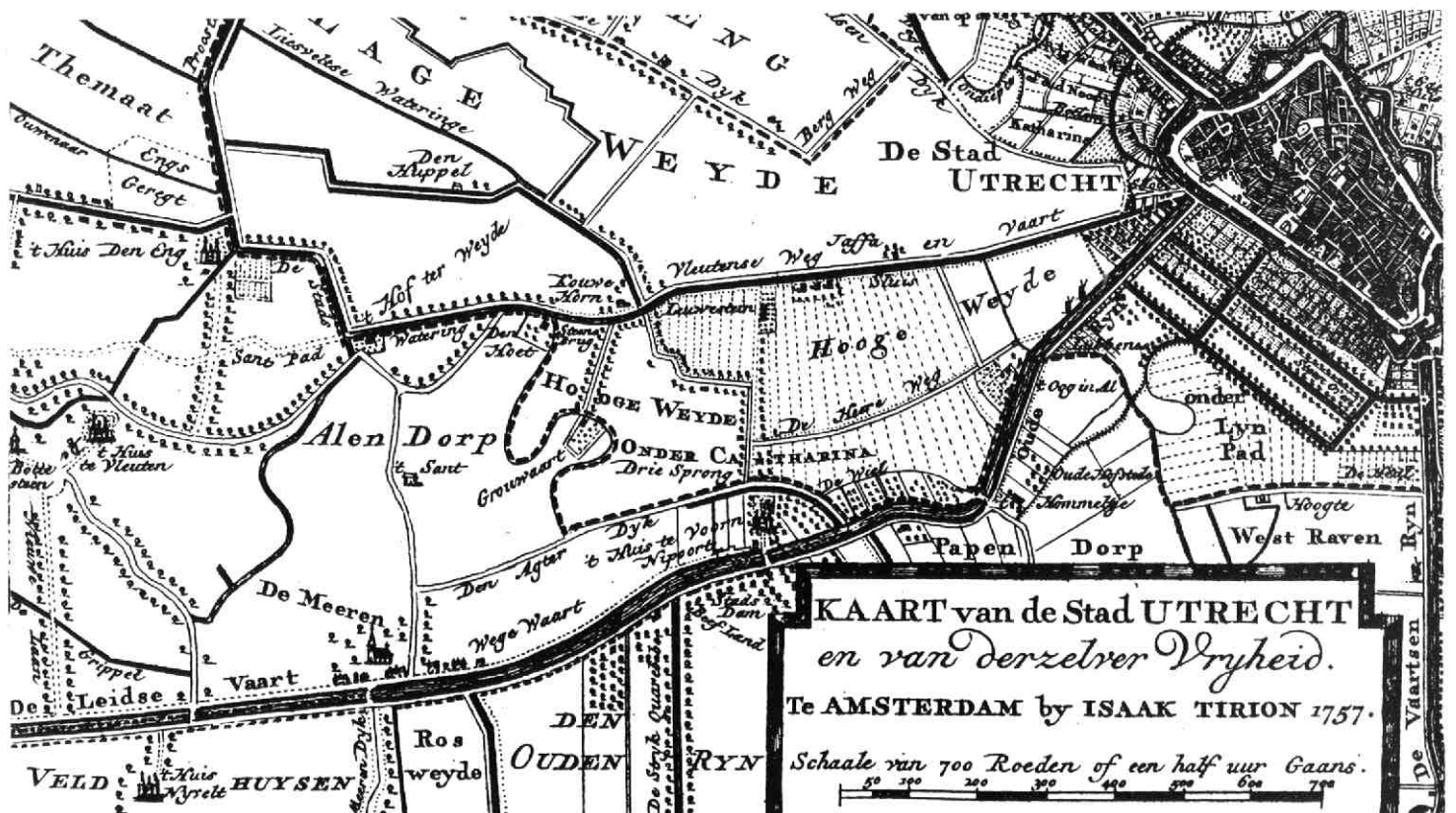
Het veldwerk werd voortgezet en het terrein wordt zorgvuldig afgesondeerd, waarbij de resultaten van de sonderingen in kaart worden gebracht. Het ondersteunende en aanvullende archiefwerk leverde alvast de bevestiging van de veronderstelde bebouwing. De kaart van de Vrijheid der Stad Utrecht door Evert van Schayck (1539) toont ons ter plaatse Grauwers Hofstede, een kaart uit 1655 (Topografische Atlas Rijksarchief Utrecht, Inv. no. 2210) laat ter plaatse een bebost perceel zien, de Nieuwe Kaart van den Lande van Utrecht van Bernard de Roy (1696) plaatst, behalve bomen, een huisje in het bedoelde gebied, de kaart van Isaak Tirion (1757) suggereert in dat zelfde perceel met een zwart blokje een huis, terwijl de kadastrale minuut van ca 1830 ter plaatse slechts bos aangeeft. De boomgaard die daar eens stond schijnt pas kort na de tweede wereldoorlog verdwenen te zijn; naast die boomgaard was een notebomenlaantje.

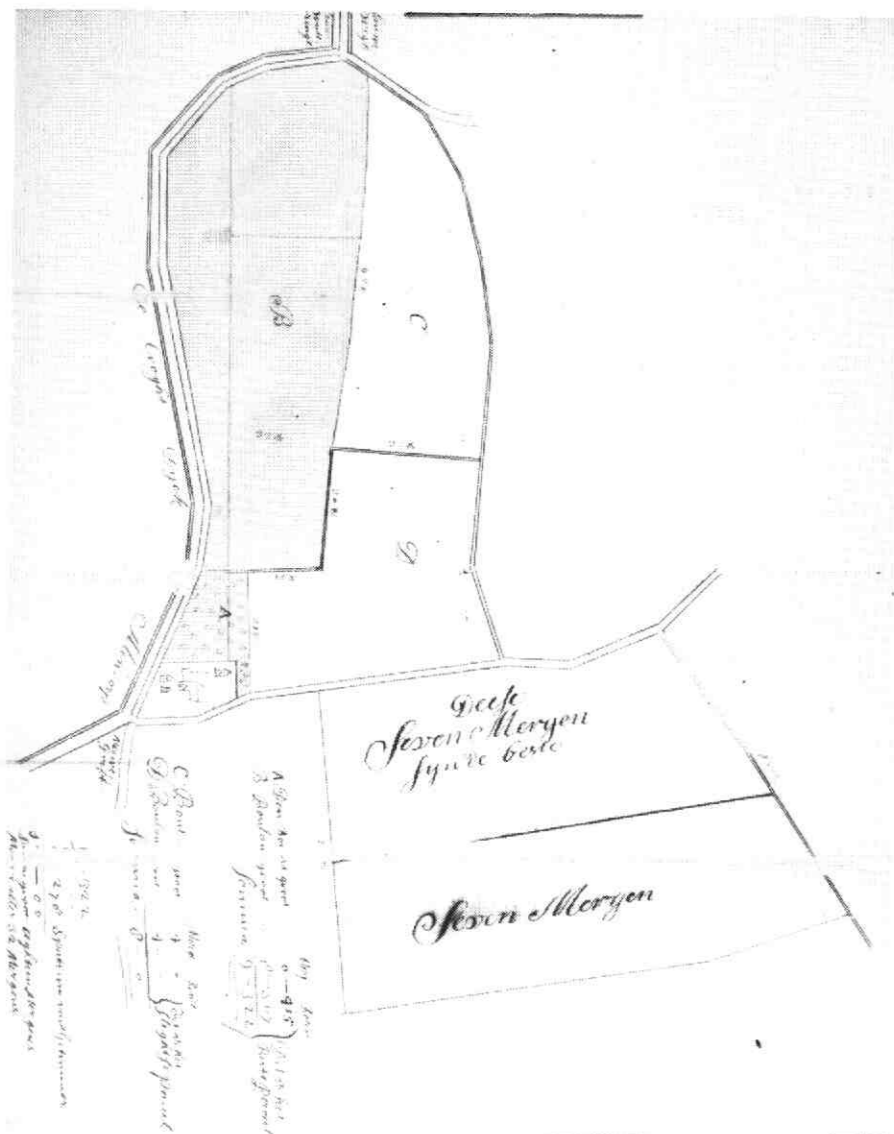
Oude waterput

Het tweede perceel is in het bezit van S.L.H. Strietman; het is gelegen in de hoek tussen de Alendorperweg en de Esdoornlaan, tegenover het bekende eilandje dat door de bocht-afsnijding is ontstaan. Ook dit stuk grond ligt in een lus van de Oude Rijn.

Strietman liet enkele jaren geleden zijn huis bouwen op een ietwat hoger gelegen gedeelte van het terrein; bij het graven van de bouwput werd door de graafmachine het bovenste gedeelte van een oude waterput afgeschoven. Deze put zit nu onder het nieuwgebouwde

Fragment van de "Kaart van de Stad Utrecht en van derzelver Vrijheid" te Amsterdam by Isaak Tirion 1757. Duidelijk is in de Grauwart een omschreven perceel te zien, met in de bovenhoek een zwart blokje dat een huis zou kunnen voorstellen.

Kaart uit de Topografische Atlas van het Rijksarchief te Utrecht, van ca 1750, inv. no.2211*. De herkomst is niet duidelijk; vermoedelijk heeft hij behoord bij een acte van kaveling. Het doet wat vreemd aan dat de nu bij ons bekende Esdoornlaan, die in die tijd nog niet bestond, hier wordt aangeduid als Croght Dijk. Overigens is links nog de aanzet te zien van de Lauwewegh naar de Looof Loubrug. Op het met "A" aangeduide perceel heeft Strietman zijn huis gebouwd; daar staan ook de oude bebouwing en de hooibergen getekend.

huis en is voor onderzoek niet meer toegankelijk. Overigens werden in de bouwput geen muurresten aangetroffen; deze werden wel gevonden in de tuin en het weiland rondom het huis.

Ook hier werd een voorlopige verkenning verricht waarbij bakstenen werden gevonden van het formaat 25 x 15 x 6 cm, een stuk dak-lei, wat handgesmede spijkers en veel scherven van aardewerk. Het aanvullende archiefwerk bracht een kaart tevoorschijn uit ca. 1750 (Topografische Atlas Rijksarchief Utrecht, Inv. no. 2211*) waarop duidelijk, gezien de hooibergen, een agrarisch bedrijf staat afgebeeld. De kadastrale minuut van ca 1830 toonde geen bebouwing ter plaatse, zodat we kunnen aannemen dat die toen al verdwenen was.

Zoals boven reeds gezegd, het werk gaat door. Dank zij de zeer welwillende medewerking van van Schip en Strietman heeft de archeologische werkgroep een goede en zeer praktische start kunnen maken. De lezers van ons blad zullen op de hoogte worden gehouden van de resultaten van onze onderzoeken. Het is overbodig te zeggen dat de werkgroep hoopt op meer meldingen van vondsten, met name langs de Oude Rijn.

Verantwoording:

Drs. M.N. Acket, *Ligging en grenzen van Utrecht, Jaarboekje van "Oud Utrecht" 1950*

H.J.A. Berendsen, *De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht, Utrechtse geografische studies 25, 1982*

Evert van Schayck, *Plattegrond van de stad Utrecht met haar Vrijheid (1539), Paneel in Centraal Museum te Utrecht. Cat. no. 252*

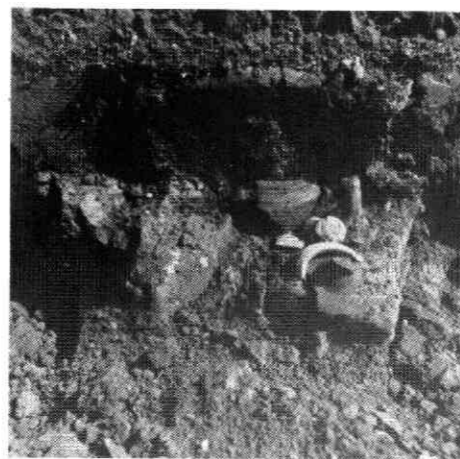
Caert leggende onder de Gerechten van Vleuten, de Meerent en Ouden Rijn (1655). *Topografische Atlas Rijksarchief Utrecht, Inv. no. 2210*

Bernard de Roy, *Nieuwe kaart van den lande van Utrecht (1696)*

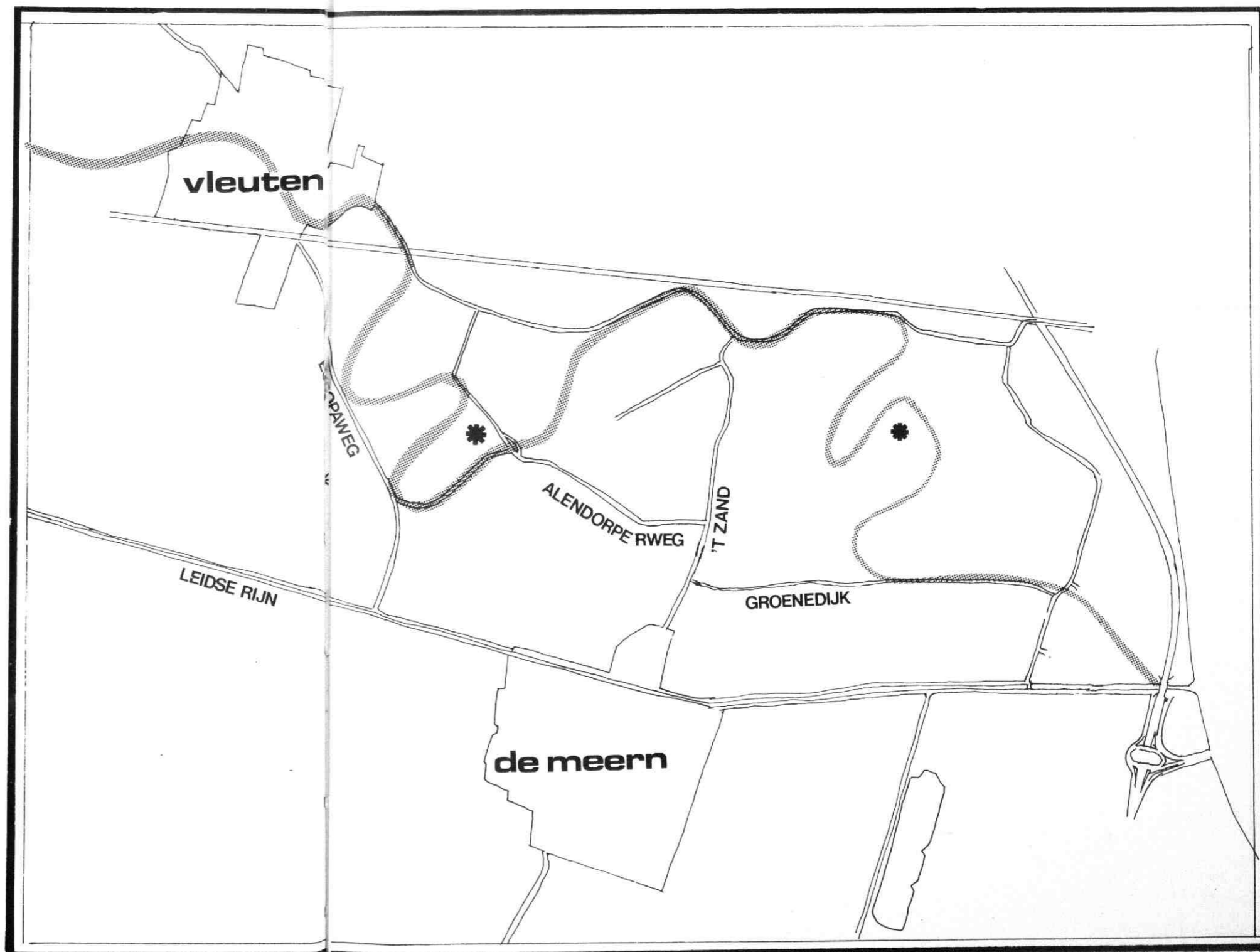
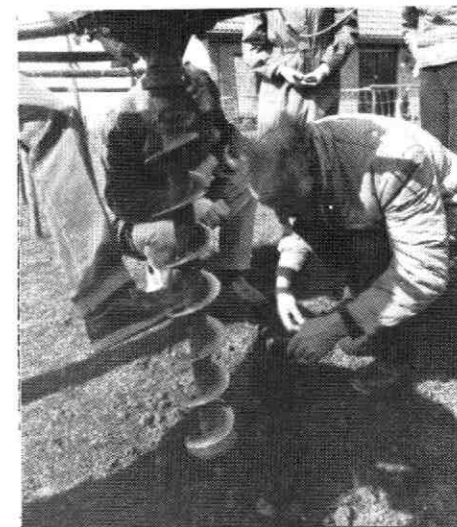
Isaak Tririon, *Kaart van de stad Utrecht en van derzelve Vrijheid (1757)*

Kadastrale minuut van ca 1830, Kadaster te Utrecht

Anonyme kaart, *Topografische Atlas Rijksarchief Utrecht, Inv. no. 2211* (ca. 1750)*

"De" oude bedding van de Rijn. Met een sterretje is aangegeven waar door de werkgroep sporen van oude bebouwing werden gevonden.

Unieke plattegrond van de ruïne van "De Haar".

In augustus 1961 ben ik in Vleuten komen wonen en omdat streekgeschiedenis al jaren tot m'n hobby's behoorde, ben ik in Amsterdam waar ik jarenlang werkte en door mijn liefhebberij talrijke handelaren van oude boeken en prenten kende, op zoek gegaan naar allerlei betreffende m'n nieuwe woongemeente.

Eén van die handelaren was wijlen Leo Bisterbosch die aan de Nieuwezijds Voorburgwal zijn goed gesorteerde winkel "De Oud-Nederlandsche Prent" exploiteerde.

Wandelingen

Hij kon mij een uniek aanbod doen. Ooit had hij beslag weten te leggen op een collectie tekeningen en handschriften uit de nalatenschap van de doopsgezinde dominee J. Craandijk die -nu ruim een eeuw geleden- zijn boeken "Wandelingen door Nederland" schreef. Op al zijn tochten werd hij vergezeld door tekenaar-lithograaf P.A. Schipperus. Terwijl Schipperus zijn artistieke prenten zat te tekenen (die de boeken van Craandijk zouden gaan illustreren en welke prenten, uit de boeken gesneden, per bladzijde honderd jaar later een leuke prijs zouden gaan maken), ging onze dominee (die overigens) ook verdienstelijk kon tekenen) op onderzoek uit. Hij klauterde o.a. door de ruïne van "De Haar", maakte notities en tekende een plattegrond waarin hij letters plaatste. Onder die plattegrond schreef hij achter dezelfde letters wat hij op die plek meende te ontdekken.

Die door Craandijk getekende plattegrond met toelichting heb ik in najaar 1961 van Leo Bisterbosch kunnen kopen. Het eenzijdig beschreven velletje is maar enkele centimeters groter dan de hiernaast afgebeelde reproductie.

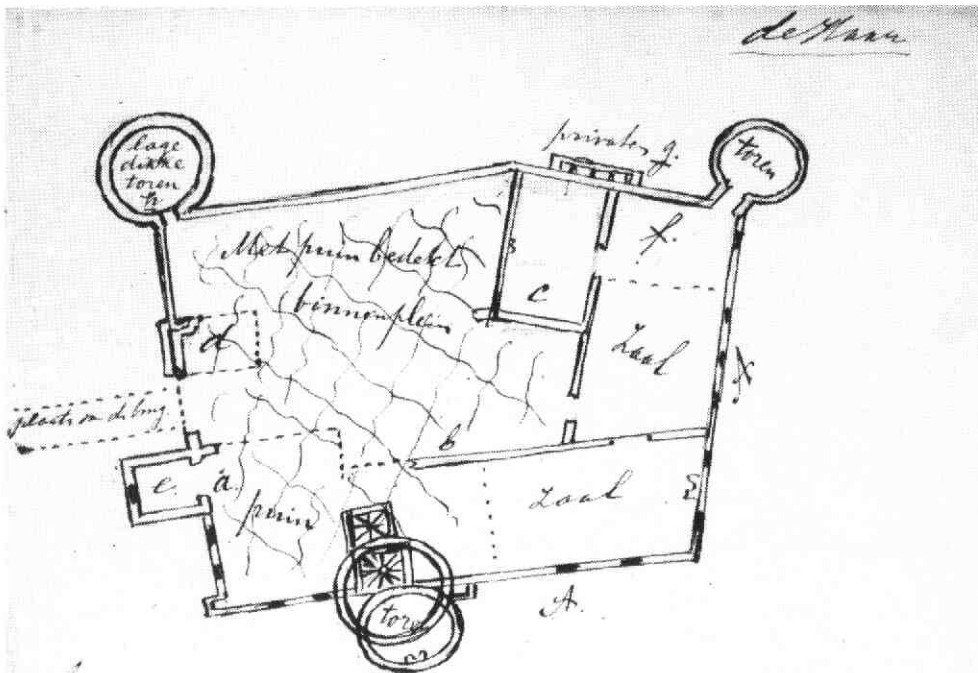
Huis ter Haer

Natuurlijk heb ik, meteen na die aankoop, het hoofdstuk "De ruïne van het huis ter Haer" nog eens kritisch nagelezen om te bekijken in hoeverre Craandijk die notities voor zijn beschrijving heeft gebruikt.

Aanvankelijk vond ik weinig aanknopingspunten want ik kende Craandijk's werkwijze niet. Ik ben er lang mee bezig geweest om door lezen, vergelijken, herlezen en opnieuw vergelijken tenslotte te ontdekken dat hij het plattegrondje met toelichting écht heeft gebruikt voor het schrijven van zijn verhaal. Ik wil graag proberen dit te bewijzen maar in deze toelichting op deze ene pagina lukt dat niet.

In een volgend artikel wil ik "de plaat van Schipperus", zoals Craandijk de litho die bij het artikel hoort, noemt: de beschrijving van de ruïne die Craandijk in 1877 publiceerde en opnieuw de hierbij afgebeelde plattegrond nog eens met elkaar vergelijken. Dat houdt u dus nog van me te goed.

Klaas B. Nanning

bij a meen ik overblyfsels van een trap te vinden.
 by b is in den halder (kanten?) een grutsteen.
 in c meen ik den torentrap te moeten stellen.
 d is een naging van een toren by de poort
 e een goet bewaarde, maar ontzagweerdige toren.
 in f. vermaakt ik een afzonderlyk vertrek van de plaatsing
 van het raam.
 by g zyn de lichtopeningen in de priesteren opmerkelijk.
 De plaat van Schipperus geeft de gevels a, b, c.
 Den toren e met den binnenkant, met de
 sporen van den trap a.
 Een gezigt in de Kamer f. (naar ik meen)
 van de toren d, e, h.
 Het front met gezigt op den torentoer c en den
 toren d en den toren van den binnenkant van
 het gebouw.

In verband met de kosten van herdruk van oude uitgaven hebben wij de bijdrage per exemplaar van de te herdrukken nummers gesteld op f. 7,50.

Bij voldoende aanvragen kunnen wij u een verzamelband aanbieden voor f. 17,50. Bestellingen d.m.v. bijgaande bestelbon.

Het Bestuur

Bekende dorpsgenoten

Jaap Sprong; geen rasechte ambtenaar, wèl de bekendste

De historie van een gemeente wordt niet alleen gemaakt door fraaie gebouwen of monumenten, maar vooral door de mensen zelf. Zij zijn het die de geschiedenis een bepaald aanzien geven. Het leek ons daarom juist regelmatig enkele bekende dorpsgenoten voor het voetlicht te halen. Mensen die een aparte plaats innemen of -namen in het dorpsleven van Haarzuilens, De Meern en Vleuten en daar voor een belangrijk deel de 'sjeu' aan het dagelijks leven (hebben ge) geven. In deze aflevering is het de beurt aan de heer J.J.Th. (Jaap) Sprong.

De Heer Sprong was

- 41 jaar in gemeentedienst, waarbij hij als chef algemene zaken en kabinetszaken in de rang van referendaris in 1975 afscheid nam
- 25 jaar sekretaris van de adviescommissie woonruimte
- 30 jaar voorzitter van de Oranjevereniging mede-oprichter en 25 jaar voorzitter van het bejaardencomité Vleuten - Haarzuilens
- mede-oprichter en 10 jaar voorzitter van de Avondvierdaagse
- één van de initiatiefnemers en eerste sekretaris van de streekmuziekschool i.o.
- mede-oprichter en 20 jaar voorzitter van de muziekvereniging St. Gregorius
- 20 jaar bestuurslid en vele jaren voorzitter van de aartsdiocesane bond van muziekgezelschappen St. Willibrord
- 10 jaar voorzitter (nu erevoorzitter) van de voetbalvereniging PVCV
- vice-voorzitter van de Katholieke Muziekfederatie Nederland
- nauw betrokken bij de oprichting van de sportstichting Vleuten - De Meern
- lid stafcommissie KNVB afdeling Utrecht
- administrateur en bestuurslid van de Onderlinge Brandwaarborgmaatschappij Vleuten - Haarzuilens e.o.
- voorzitter van de plaatselijke afdeling Stichting '40 - '45
- voorzitter van de Monumentencommissie
- voorzitter plaatselijke gemeenschap oud-illegale strijders
- bestuurslid van de plaatselijke afdeling van het Roode Kruis
- oprichter en 12 1/2 jaar voorzitter van de sociëteit in het Wapen van Haarzuilens
- ruim 10 jaar sekretaris van de plaatselijke afdeling van de KVP
- mede-oprichter van de Katholieke bejaardensociëteit
- organisator van evenementen als openluchtspelen, hulpverleningscomités, inzamelingsakties etc
- redakteur van Onze Gemeente
- 40 jaar plaatselijke verslaggever van diverse kranten
- schrijver van het boekje "Vleuten - De Meern van verleden naar heden"
- samensteller van "Vleuten - Haarzuilens in oude ansichten" (2 deeltjes) en "De Meern in oude ansichten"

door Gerrit Jan Bel

Daarnaast is hij Ridder in de Orde van Oranje Nassau en in het bezit van de gouden speld van verdiensten van de Katholieke Muziekfederatie, de legpenning van verdiensten van het Koningin Wilhelminafonds en het herdenkingskruis.

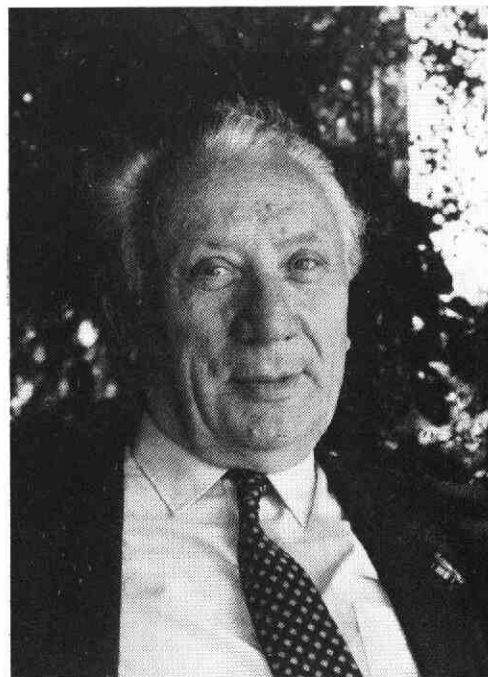
Geen geringe lijst en daarbij moet worden bedacht dat hij nog lang niet compleet is. Het aantal activiteiten dat Jaap Sprong heeft ontplooid moet een veelvoud zijn geweest. Over één ding behoeft in ieder geval geen twijfel te bestaan: aan het doel om in deze rubriek aandacht te schenken aan bekende dorpsgenoten wordt overduidelijk beantwoord.

De heer Sprong werd op 28 juli 1916 in Vleuten geboren en is in het gelukkige bezit van een ongelooflijke dosis energie en inspiratie en een vrouw die het wijze besef heeft dat je zo'n man niet binnen moet houden.

Wie wil weten hoe een mens er toe komt om met tomeloze inzet zoveel dingen te doen hoeft maar naar het bijgaande portretje te kijken. Hij ziet dan iemand die onmiskenbaar de bereidheid toont de gezellige kanten van het leven te zien en anderen van harte aanspoort dit toch vooral ook te doen.

Meen niet dat de heer Sprong nu 'in ruste' is en dat de drukke tijden voor hem tot het verleden behoren. Toen ik in verband met dit interview contact met hem zocht kwamen we al snel tot de overtuiging dat we elkaar over drie weken nog maar eens moesten zien om de datum voor het gesprek vast te stellen. Tot die tijd was zijn agenda namelijk overvol. Jaap Sprong wordt door mensen die hem goed kennen omschreven als iemand waar je altijd kon aankloppen en een kollegiaal en eenvoudig persoon die niet op een voetstuk geplaatst wenste te worden. Dit alles onder het motto: je doet het met elkaar. Hoewel vaak de grote organisator was hij niet de man die alleen de orders uitdeelde. Hij schuwde er niet voor veel werkzaamheden zelf te verrichten.

De heer Sprong straalt een groot enthousiasme uit en op die manier heeft hij ongetwijfeld altijd veel mensen warm weten te krijgen voor zijn ideeën. Tijdens ons gesprek raakte hij bij ieder onderwerp steeds weer vol vuur en werden regelmatig kasten geopend om

mappen met knipsels en foto's te tonen om alles nog duidelijker te maken. Tevoren had hij nog gezegd dat hij over al die zaken wel uren zou kunnen vertellen. Ik heb persoonlijk ondervonden dat dat geen leugen was en vanwege het aantal onderwerpen dat werd behandeld bleef het dan nog slechts bij een zeer vluchtige schets.

Het is duidelijk dat, wanneer de heer Sprong naast al zijn kwaliteiten ook nog de karaktertrek had vertoond zich altijd op het voorste plan temidden van de publieke belangstelling te manifesteren, hij een grote toekomst had in de landelijke politiek. Dankzij een heel wat bescheidener opstelling heeft de gemeente nu de vele vruchten van zijn arbeid kunnen plukken. De Vleutenaar doet namelijk alle mogelijke moeite persoonlijk niet op de voorgrond te treden. Zulke inspanningen hebben een boemerangeffekt en iedereen kent hem dan ook.

Tekenend in deze is ook de moeite die het kostte om hem voor deze gelegenheid voor de camera te krijgen. Zo was afgesproken dat er een foto zou worden gemaakt bij het verzetsmonument. Toen het moment daar was schuifelde hij onrustig heen en weer en deed opeens krachtig een paar stappen terug. 'Is het geen pracht beeld?' sprak hij, 'Hoe hebben ze het kunnen afkeuren, hè? Neem dat plaatje nu maar, want de zon staat er net lekker op.' Ook het afgebeelde portretje was een kwestie van vlug instellen en een snelle sluitertijd, anders was ik te laat geweest. Ook was hem gevraagd wat oude foto's als illustratiemateriaal beschikbaar te

stellen. Het werden allemaal plaatjes waar hij wel op stond, maar temidden van vele anderen. 'Dat is leuk,' zo motiveerde hij zijn keuze 'voor al die mensen die er op staan of hun familieleden. Het zijn immers oude foto's. Niet iedereen heeft die.

Zolang de activiteiten het onderwerp vormen is de heer Sprong bereid alle mogelijke inlichtingen te geven. Komt het gesprek evenwel op zijn persoon, dan voelt hij zich duidelijk ongemakkelijk. Een gevolg hiervan was dat een van de dingen waarmee hij grote bekendheid verwierf, namelijk zijn rol in het verzetswerk, op zijn verzoek onbehandeld bleef. Het interviewgedeelte van dit artikel kreeg de heer Sprong vooraf ter inzage. De korrekties die hij aanbracht betroffen alleen die gedeelten waarin hij zijn persoonlijke inbreng graag zag afgezwakt en anderen een vriendelijker rol werd toebedeeld.

- Meneer Sprong, hoe vaak bent u al gehuldigd?

- Dat zou ik niet weten, maar houdt het maar op een keer of tien.

- Nou, als je overal een horloge aan overhoudt tikt dat toch aan. En hoe vaak heeft u zelf een huldiging georganiseerd?

- Dat is heel wat keren geweest. Omdat ik bij de gemeente zat was ik vaak in de situatie dat ik me daarmee moest bezig houden. En als voorzitter van de muziekbond moest ik

ook veel huldigungen verrichten. We hadden 800 korpsen, dus dan ben je nog wel eens op pad.

- Bij welke verenigingen - sportverenigingen even buiten beschouwing gelaten - bent u eigenlijk niet betrokken geweest?

- Je moet het zo zien; ik ben katholiek en zat dus hoofdzakelijk bij katholieke verenigingen. Maar in mijn tijd waren dat er betrekkelijk weinig. De protestantse bevolking had ook wel haar verenigingsleven, maar daar was ik niet zo bij betrokken, behalve dan als het op gemeentelijk niveau was.

- Wanneer bent u met al die activiteiten begonnen?

- Dat is gekomen toen ik in 1934 als volontair op het gemeentehuis kwam. Ik had toen het geluk dat ik kon komen en mocht werken. Dat had ik ook te danken aan mijn vader die hier veldwachter was en die had een goede entree bij de gemeente.

Hij zorgde dat ik volontair werd, ondanks dat ik aanvankelijk helemaal niet wilde. Maar je had toen niks te willen. Hij zei gewoon tegen zijn zoons: jij wordt dat. En dan deed je dat maar.

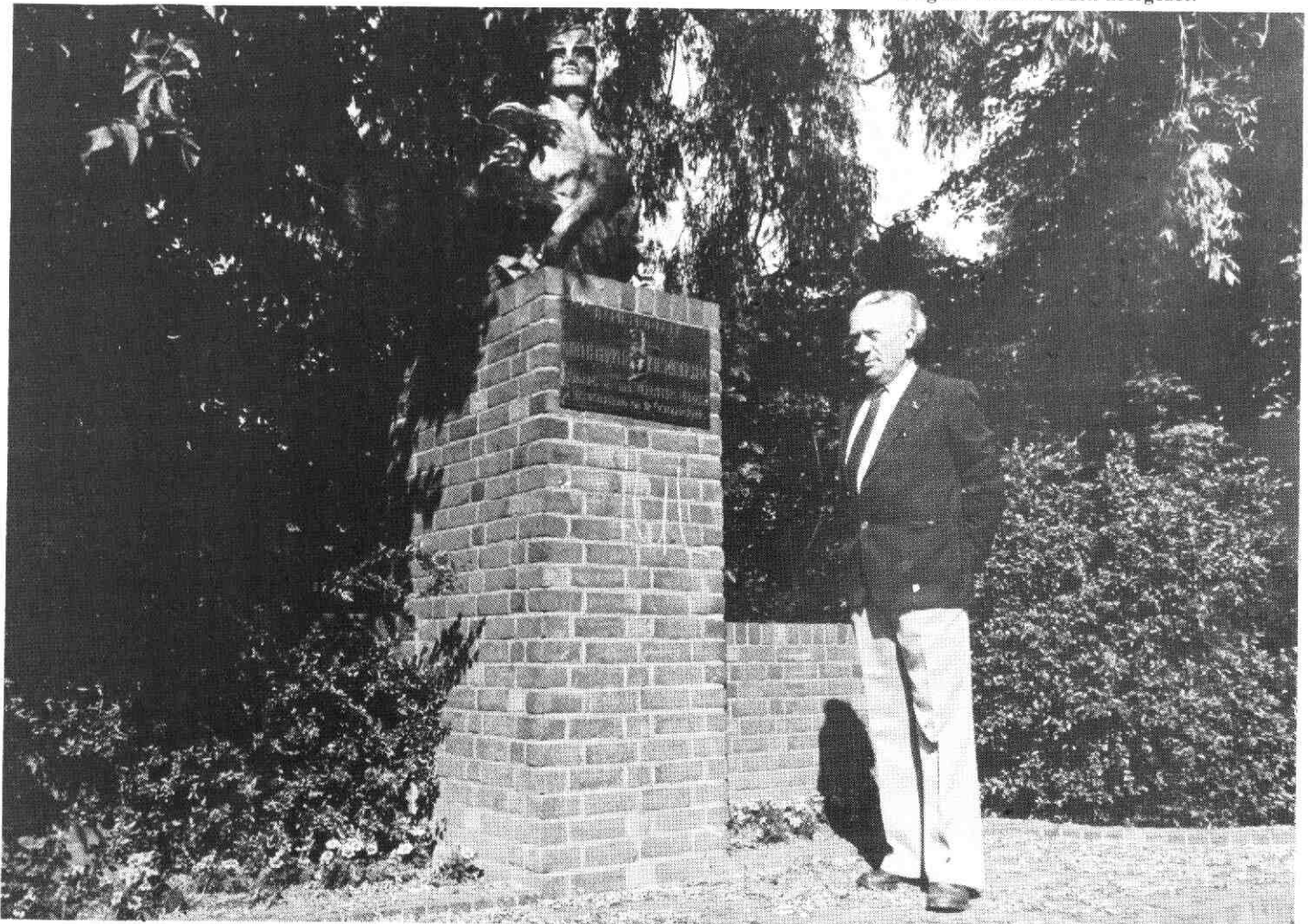
- Dan had hij er zeker een goed oog voor, want degenen die ik ken zien er geen van allen treurig uit.

- Nee, ondanks dat mijn vader een rechtlijni-

ge en soms strenge man was. In ieder geval, ik werd volontair, maar moest wel m'n eigen studie betalen, want mijn vader kon het geld niet missen. Dat kostte toen f. 300,-. Maar als volontair verdiende in niks, dus ik moest wel een extra baantje zoeken. En het Nieuws van Harmelen - zoiets als De Brug tegenwoordig - zocht toen een correspondent voor de raadsvergaderingen. Die krant was van Van Bommel, maar die liep alle vergaderingen in de buurt af. Toen ik dat eenmaal deed dacht ik: ik zit er toch, dus waarom ook niet meteen voor de Utrechtse Courant en Het Centrum? Dat waren regionale dagbladen die toen verschenen.

Dat heb ik toen gedaan, maar het was wel een hoop werk, want ik moest allemaal verschillende verslagen maken. Het Centrum was katholiek, dus in dat verslag moest ik de katholieke raadsleden meer aan het woord laten en de Utrechtse Courant was weer neutraal. Het werd wel schipperen want ik was volontair en als ik de mensen hier niet te vriend hield zou ik nooit aan de bak komen, laten we eerlijk wezen. Je moest het dus zo opstellen dat je het voor iedereen aanvaardbaar maakte. En ik moet zeggen dat me dat wonderwel is gelukt, want ik ben 40 jaar correspondent geweest en ik heb nooit kritiek gehad.

De heer Sprong bij het verzetsmonument dat illegaal moest worden neergezet.

- Er zullen niet veel journalisten zijn die u dat kunnen nazeggen. Ukwam dus toen bij iedereen over de vloer en zo ontstonden de kontakten ?

- Ja, neem nu maar de voetballerij. Kijk, ik was nooit een voetballer. Nou ja, in m'n jonge jaren, maar toen ik eenmaal ging studeren was het afgelopen. Maar omdat ik voor de krant zondags naar de wedstrijden van PVCV moest was ik altijd op het voetbalveld. En toen PVCV in 1956 in de puree zat keken ze uit naar iemand op wie ze een beroep konden doen. Toen dachten ze: hé, die goser is er altijd, dus die weet er wel wat van af. Daarom hebben ze mij gevraagd en ben ik van 1956 tot 1966 voorzitter geweest.

- En niet zonder sukses kennelijk, want u bent nu erevoorzitter en het enige erelid van de klub.

- Nou, je moet niet vergeten dat ik in die periode vreselijk veel geluk heb gehad, want ik kon PVCV van een slecht veld op het Haarsepad loodsen naar het nieuwe sportpark. Dat kwam gewoon ook omdat ik gemeentebtenaar was en ik kon burgemeester Van der Heide er warm voor krijgen. Dat was een goede burgemeester. Hij kon goed luisteren en als je je zaak met overtuiging verdedigde was hij bereid je een kans te geven.

- U zat dicht bij het vuur.

- Ja, en daarom lijkt het of ik veel verdien-

sten heb. Die heb ik niet, maar het was gewoon een uitvloeisel van mijn werk.

- Wat was het grootste aantal functies dat u tegelijkertijd bekleedde ?

- Op een gegeven moment had ik 6 voorzitterschappen tegelijkertijd. Maar dat betekende ook dat ik vaak tevens sekretaris was want er waren altijd weinig mensen die konden schrijven, zeiden ze. Of ze hadden de spullen niet. Jij zit daar, hè, kreeg ik altijd te horen. Jij hebt een stencilapparaat en een typemachine tot je beschikking. En ja, dat was ook zo.

- In ieder geval gaat het verhaal van de luie ambtenaar hier duidelijk niet op.

- Nou, daar kan ik me wel eens aan ergeren als de mensen dat zeggen. Vergeet het maar. Toen we vroeger een zesdaagse werkweek hadden gingen we zaterdags dikwijls ook niet voor drie uur 's middags weg. En voor de oorlog werd er gewoon nooit over verlof gesproken. Als ik dan als volontair een dag verlof wilde hebben moest ik naar de burgemeester. Dan zei 'ie: 'Zo, wat wil je ?'

'Ik zou graag een dagje vrij willen hebben, burgemeester'.

'O, o. Voor dringende... zaken...?'

Nou, dan moest ik met m'n moeder een pak kopen of zo.

- Dus je werd nog eerst overhoord ?

- (lachend) Ja, inderdaad. Dat was zo.

- Had je dan officieel geen recht op vrije dagen ?

- Nee. Nou ja, ik wel. Achteraf bekeken. Want ik was niks. Ik was volontair, ik heb bijna 5 jaar gratis gewerkt voor de gemeente. Maar het moeilijke was dat mijn vader een zeer gezagsgetrouw mens was. "Je moet je plaats weten," zei hij altijd. Als je bijvoorbeeld de burgemeester tegenkwam moest je je pet afzetten en kwam je de dominee of de pastoor tegen, dan moest je haast knielen. Als je dat niet deed, nou dan zat het niet goed.

- Hoe wordt u nou voorzitter van al die verenigingen ? Vragen ze het u steeds of zegt u: 'Hé dat is er nog niet. Kom, dat richten we even op ?'

- Nee, ze kwamen het me vaak vragen. Ze vonden me zeker een goed organisator en een nogal plooibaar mens die het overal goed deed. En dan gingen ze stemmen en ja, dan zat je weer in de functie.

- Je zou natuurlijk ook nee kunnen zeggen, maar ik heb gehoord dat u dat nooit kon.

- Dat is zo en ik kan het nog moeilijk. Ik heb het vroeger altijd als keihard ervaren dat wanneer ik mensen wat vroeg ze vaak zeiden dat ze het niet konden. Ik vind, je kan altijd wat, hè. Net zoals bij de woonruimteadvieskommissie. Dan kwamen mensen om een huis vragen en dan kregen ze niet te horen: kom over 5 jaar maar terug. Dat zal ik nooit zeggen, want als je dat zelf overkomt, nou dan word je toch..... dan word je toch..... Nee, dat kan ik niet. Dan ging ik zoiets uitleggen en ik heb huilende moeders en huilende mensen gekregen die toch weer met een lach weg gingen. Ik bedoel, dan leg je het anders uit hè.

- Dat zou ik zo denken.

- Ja, dat was wel iets. We kregen 's avonds tijdens een vergadering bijvoorbeeld 30 mensen op visite. Dan begonnen we om half zeven en dan waren we om half elf nog bezig. Dat was elke maand. Toen was er echt wel een woonruimteprobleem. We hebben eens met 55 huizen 110 gevallen opgelost.

- Dat noem ik kunstig.

- Dat is historisch hoor. Als je er maar hart voor hebt. Maar je moet er natuurlijk wel achteraan. Ik geloof dat het toen ook kon omdat het hier toen nog niet zo groot was. Maar mijn grote voordeel bij alles is geweest - en dat is het nog - dat ik een ambtenaar was die overal tussen zat en alle mogelijke contacten met de mensen had. Als Jansen kwam wist ik wie Jansen was en kwam Pieterse, dan wist ik precies wie ik voor me had. Ook als de burgemeester bezoek kreeg kon ik hem vantevoren soms uitgebreid inlichten over die persoon.

- Dus u werd automatisch overal bij betrokken.

- Ja. En juist door die verenigingen zat ik ook weer zo goed in de gemeente en dat was ook wel ten voordele van het gemeentebestuur.

Zuinige gemeente

Degene die vroeger als volontair werkte kreeg geen loon. Hij werd beschouwd al iemand die een vak moest leren en bevond zich dienstgevolge op de onderste trede van de (hiërarchieke) ladder. Van deze positie werd door de gemeente kennelijk graag gebruik - zo niet misbruik - gemaakt, want er waren plaatsen die meer volontairs dan ambtenaren op de sekretarie hadden. Het waren immers de goedkope arbeidskrachten, met uitzondering van een bepaalde categorie: de ambitieuze burgemeesterssollicitanten. Die werden weliswaar ook niet betaald, maar deden naast veel leeswerk ook een paar uur per dag aan wistudie. Dat waren de vrije vogels op het gemeentehuis. Eenmaal in het jaar hadden de volontairs van Vleuten en Haarzuilens een goede dag. Dat was op Sinterklaasmorgen wanneer de burgemeester, na het uitspreken van de waardering voor het werk in het afgelopen jaar, mededeelde dat b. en w. het besluit hadden genomen om de volontairs (hoeveel beter klinkt dit woord niet dan de benaming onbetaalde krachten) uit de post 'schrijfloon' ieder een bedrag van tien gulden toe te kennen. Er kwamen doorgaans twee personen voor deze 'opsteker' in aanmerking.

Vleuten - De Meern staat bekend als een gemeente die niet direkt armlastig kan worden genoemd. Een blik in het verleden leert welke hulpmiddelen ten baat wewrden genomen om het ook niet zo ver te laten komen.

Toen in 1938 de heer Rijkers (een zeer hard-

horend man die nauwelijks te beroepen was omdat hij weigerde zich van een of ander gehoorapparaat te bedienen) afscheid nam als ambtenaar van de bevolking, kwam natuurlijk de vraag aan de orde wie hem moest opvolgen. De gemeentebesturen (van Vleuten en Haarzuilens) lieten zich deze geweldige kans om eens te tonen waar kon worden bezuinigd niet ontglippen. Bijna met gejuich werd ambtenaar Rijkers uitgezwaaid, want de man verdiende in die dagen f 1200,- bruto per jaar en omdat deze last kennelijk als te zwaar voor de gemeenten werd beschouwd besloot men in zijn plaats twee volontairs te benoemen tegen een jaarsalaris van f 400,-.

Het Hollands koopmanschap was de gemeenteraad (die een besparing van maar liefst f 400,- zag gloren) duidelijk te machtig en het voorstel werd dan ook in volle tevredenheid aanvaard. Jaap Sprong was een van de 'gelukkigen' die na 4 1/2 jaar zonder beloning te hebben gewerkt, zijn zesdaagse werkweek op die manier zag gewaardeerd. Hij werd geen ambtenaar in de pensioenwet, maar bleef volontair al kreeg hij volledig zelfstandig werk. Zijn voorganger had geen enkel diploma. Zelf had hij - met het geld dat hij als krantenkorrespondent had verdiend - wel kunnen studeren en enkele diploma's gehaald. Desondanks moest hij voor éénderde van het salaris van de heer Rijkers werken. Na een half jaar van volhardende aktie werd hij toch benoemd tot 3e ambtenaar, maar ook toen bleef zijn salaris nog onvolwaardig, namelijk f 800,-.

- *Het mes sneed zodoende wel aan twee kanten.*

- Zeker, Maar de burgemeester had er geen bezwaar tegen dat ik in al die verenigingen zat, laten we dat ook nog even stellen hoor. Die was graag met alles op de hoogte, hè. Dus die zei wel eens tegen mij: zie nou dat je daar in komt, dat is van belang voor de gemeente. Dat baantje voor die kranten bijvoorbeeld mocht ik niet opzeggen.

- *Een mooiere reclame was niet denkbaar natuurlijk.*

- Nee, want ik was altijd met zijn werk en de gemeente bezig. God, ik heb ze hier wat opgemeld, ha, ha. Maar aan opgeven dacht ik toch niet, want het was een leuke bijverdienste en ook de verenigingen kon ik zo in het nieuws brengen.

- *Als u altijd zo actief bent geweest kan het haast niet anders of u heeft uw vrouw en passant ergens leren kennen.*

(lachend)

- Ja, dat is ook zo. Ik heb haar vlak na de oorlog ontmoet bij een van de activiteiten waarbij ik toen was betrokken.

- *Meer dan 10 jaar was u sekretaris van de plaatselijke KVP. Wat vindt u van politiek?*

- Ik liep er toendertijd goed warm voor. Dat kwam eigenlijk ook al weer automatisch door de relatie die ik met de gemeenteraad had. Voor de oorlog waren 6 van de 7 raadsleden in Haarzuilens van de katholieke partij en 5 van de 7 in Vleuten, dus dat ging automatisch. Na de oorlog was ik een van de drie die de plaatselijke afdeling van de Katholieke Staatspartij (de voorloper van de KVP) oprichtte.

- *Bent u nu nog CDA-lid?*

- Nog steeds, maar niet meer zo actief.

- *U heeft u nogal duchtig met muziek bezig gehouden. Een flink aantal functies die u jarenlang uitoefende. Wat speelt u zelf?*

- Niks. Ik speel helemaal niet. In 1947 hadden we hier een muzikale kapelaan die vond dat er maar eens een muziekvereniging moest worden opgericht. En als er toen wat moest worden opgericht kwamen ze veel bij mij, dus ook nu weer. Nou, dat heb ik toen gedaan. Ik werd dus ook voorzitter van St. Gregorius, want als je je ergens mee bemoeit wordt je kennelijk voorzitter.

- *Het zou haast gaan lijken alsof u een erg bemoeizuchtig baasje was.*

- Nee, helemaal niet. Maar dat is het gekke. Als je eenmaal ergens in zit wordt je altijd voor het volgende gevraagd. Met de muziek net zo. Ik ging als afgevaardigde van onze vereniging naar de muziekbond. Na enkele jaren als bestuurslid werd ik tot voorzitter gekozen.

- *Het lijkt haast of zo iets automatisch ging, maar je moet er natuurlijk ook wel de capaciteiten voor hebben.*

- Ik heb geen bijzondere capaciteiten, maar ze vonden me vaak zeker een geschikte, plooibare vent. Als ik het ergens niet mee eens was vroeg ik gewoon vriendelijk of het ook niet op een andere manier kon. Doe je dat op een rustige manier zonder de mensen tegen hun schenen te schoppen, dan zijn ze daar best toe bereid. Tegenwoordig zeggen ze het vaak maar recht voor z'n raap. Dat zal ik niet doen. Dat is onbehouwen, onbeheerst dikwijls. Ja, en dan heb je er later spijt van. Dan duw ik het nog liever drie keer terug door de keel voordat ik het zeg. Dan komt het er heel anders weer uit. En zo moet je dat doen. Maar als je dat

De leden van de muziekvereniging St. Gregorius in nieuwe uniformen in 1957. Rechts pastoor Beutener en de heer Sprong. Links dirigent Jan Michies.

doet, zit je vaak meteen in bepaalde functies.

- *U speelt dus zelf geen instrument. Maar u zal toch wel een muzikkliefhebber zijn, want ik kan me niet voorstellen dat de voorzitter met watten in z'n oren naar de uitvoeringen ging.*

- Ja, Ik hou veel van muziek, maar ik kan geen noot lezen. Ik heb me er ook nooit aan gewaagd, want ik had er de tijd niet voor. Daarom heb ik nu ook besloten alles af te wimpelen als ze naar me toekomen. Het is niet meer te doen. Mijn vrouw heeft nu recht op me.

- *Het aantal verenigingen dat u kortere, maar meestal langere, tijd met uw aandacht verblijdde is ontzagwekkend. U houdt kennelijk wel van afwisseling, hoewel u vaak jaren ergens voorzitter was en dus zeker geen ééndagsvlieg kon worden genoemd. Toch heeft u tijdens uw gewone werkzame leven maar één baas gekend, namelijk deze gemeente. Heeft u zo'n innige band met dat werk gehad?*

- Ja, ik heb het altijd graag gedaan. Nou gaven ze mij ook altijd functies waarin ik met mensen te maken had en dat deed ik graag. Waar het met mensen te maken had zeiden ze: daar zit 'ie.

Kijk, ik ben geen rasechte ambtenaar, ik kon moeilijk de hele dag achter m'n bureau zitten. Ik moet er zo nu en dan eens uit kunnen vliegen en die kans gaven ze me ook wel. Dat komt ook doordat het altijd voor mekaar kwam als er iets moest worden georganiseerd. Ik bedoel niet, dat ik dat allemaal deed, maar ik wist wel de mensen die ik moest hebben.

- *Wat vond u het leukste van uw werk als gemeente-ambtenaar ?*

- Het omgaan met mensen dus en het redactionele werk. Ik schreef bijvoorbeeld geregeld toespraken voor de burgemeester en wethouders en in het blad Onze Gemeente. Dat vond ik prettig en dat vertrouwen had ik. Ze hebben nooit iets veranderd, ze hebben het altijd goed gevonden. Dat geeft je wel een soort kick.

- *Vroeger zat u ook op de sekretarie van Haarzuilens. Kwam dat soort dubbelfuncties vaak voor ?*

- Er was één gemeentehuis, één sekretarie, maar we kregen van Haarzuilens en Vleuten betaald. Nou was dat eerste erg summier, want het was een gemeente van maar 600 zielen.

- *Hoe gingen de raadsvergaderingen van Haarzuilens er aan toe ? U zei dat er 7 raadsleden waren, waarvan 6 katholieken. Die ander was zeker een dwarsligger.*

- Nee hoor, die man was een Ned. Hervormde die voor de oorlog met katholieke stemmen in de raad kwam. Die wilden ze per se hebben. Dat was de tuinchef van het kasteel, Lambert Voortman, een zeer geziene man. Want vroeger zaten er praktisch alleen maar mensen van de baron in de raad, hè.

Wethouder De Greef was rentmeester, dus die deed bijna niets wat niet in het belang van de baron was, Lambert Voortman was wethouder, een van de boeren pachter, de volgende boer ook pachter, een derde boer had land van hem enz. Dus er gebeurde bijna niets ten nadele van de baron. De mensen in het dorp hadden nogal veel met het kasteel te maken. De een werkte op de tuin, de ander in het kasteel, weer een ander leverde aan het kasteel.....

Maar die Voortman mochten ze graag en ze zorgden er altijd voor dat hij met katholieke stemmen in de raad kwam. Er woonden toen maar weinig protestantse gezinnen in Haarzuilens, dus die man haalde het anders nooit. En dus werd hij een handje geholpen.

Maar de raadsvergaderingen zelf..... Die waren mooi man, verschrikkelijk mooi. Ze begonnen om 10 uur 's ochtends en dan pas kregen de raadsleden te horen wat er zoal werd behandeld. Stukken kregen ze niet vantevoren, dat was niet nodig. Als je na gaat hoe een begroting toen werd behandeld. Dat ging zo lekker eenvoudig. Burgemeester Verder zei dan bijvoorbeeld: 'Nou heren, de begroting is samengesteld en ik kan u zeggen: we hebben het weer zuinigjes aan gedaan. We hebben toch nog kans gezien weer een sluitende begroting te krijgen en als het een beetje wil, hebben we een post onvoorziën van wel vierduizend gulden'. 'Mooi, burgemeester. Mooi'.

Nou, en dan zei 'ie wat zo'n beetje de plannen voor het komende jaar waren en dan waren ze om half twaalf klaar. Kun je na gaan, anderhalf uur vergaderen.

Burgemeester Verder was een slimmerik. Als er nou een moeilijk besluit was, hè, dan had 'ie in één keer een kist sigaren op tafel staan. Ze begonnen niet te roken, want de burgemeester was zelf niet zo'n roker, maar ze zaten wel stil te kijken. En als er koffie kwam dan ging 'ie zelf even met de kist rond en dan zaten ze allemaal met een sigaar. Nou man, dan zaten ze te genieten, hè. Dan zaten ze in de kop te knijpen en heel voldaan te kijken en die besluiten waren dan zo genomen.

- *Hij was niet stom.*

- Nee, hij was zo slim als wat. Daar kan ik verhalen over vertellen.... Er was ook een raadslid dat doof was. Als er mondeling moest worden gestemd en ze kwam uiteindelijk bij hem dan zat 'ie nog steeds onbeweeglijk en dan riep de burgemeester tegen hem: 'De raad wil besluiten om dat en dat te doen. Ben je er voor of tegen?'

'Wat zegt u burgemeester' ?

'Ik ben voor'.

'Ook voor', zei 'ie dan.

- *U heeft 25 jaar als sekretaris in de woonruimte-advieskommissie gezeten. Was dat een puur ambtelijke aangelegenheid, of had het ook uw persoonlijke interesse ?*

- Ik had er ook wel interesse voor, ja. Soms viel het niet mee. Dan moest ik zondags hard na de kerkdienst weglopen wilde ik niet lastig gevallen worden over woonruimte. Dat was vervelend, want ze hadden me zien zitten en dan wilden ze me spreken. Dat was gemakkelijker op het kerkplein dan naar het gemeentehuis komen. Man, ik wist soms niet hoe snel ik thuis moest komen. En de telefoon.... Tot op de dag van vandaag neemt mijn vrouw dikwijls de telefoon aan. Dat is gewoon een uitvloeisel van toen.

- *Dus als gelovige moest je als een gek rennen om weer op tijd de kerk uit te zijn ?*

- Ja, ha, ha. Maar je had er wel lastige klanten bij, hoor.

- *Dertig jaar was u voorzitter van de Oranjevereniging. Viert men het nu anders dan vroeger ?*

- Ja, we hadden twee dagen feest en dan namen de mensen allemaal vrij. Nu niet meer, er is een andere mentaliteit. Waarom zouden ze vrij nemen, ze hebben veel te veel. Tegenwoordig krijg je allemaal topartiesten op de t.v. en dan moet je heel wat bieden willen ze nog hun huis uit komen. Maar indertijd hadden we dorpspelen waar 60-70 mensen aan meededen. Dat was verschrikkelijk mooi. We hadden eens een feesttent waarin het een week lang feest was. Er werd van alles georganiseerd: zoals ringrijden, of een kroegentocht met de muziek.

- *Ja, dan krijg je ze hier wel mee.*

- En de mensen in het bestuur bleven allemaal zitten, want ze vonden het erg leuk. Op het laatst zaten er alleen nog maar grijsaards in.

- *Dat brengt ons bij het bejaardenwerk dat u zeker ook heeft getrokken. U was immers mede-oprichter van de Kath. Bejaardensociëteit en mede-oprichter en 25 jaar voorzitter van het bejaardenkomitee Vleuten-Haarzuilens.*

- Dat kwam eigenlijk ook door de Oranjevereniging. De jongere mensen kwamen allemaal naar de oranjefeesten, maar de oudere niet zo. Toen dachten we: kunnen we die als Oranjevereniging niet eens een dagje iets aanbieden. Er is een apart komitee gekomen en dat liep fantastisch goed.

De bejaardensociëteit is gekomen nadat hier in 1951 het bejaardencentrum kwam. En die mensen hadden eigenlijk een betrekkelijk slechte binding, hè. Dat zou een afzonderlijke gemeenschap in de gemeenschap worden. We vonden dat dat voorkomen moest worden en probeerden toen de mensen uit het dorp naar het centrum te krijgen om daar te biljarten en te kaarten. Dat is goed gelukt.

- *U heeft sterk geijverd voor het verzetsmonument.*

- Dat is ook een hele geschiedenis geweest, want aanvankelijk mocht het er allemaal niet komen. Het werd afgekeurd door de provinciale monumentencommissie.

We vonden dat er een monument moest komen voor Kees Spanjersberg en Thomas Bakker die als verzetsstrijders zijn gefusilleerd. Dat kon niet uitblijven. Nou, een inzameling gehouden en we hadden een hoop geld bij elkaar. Toen is er een ontwerp gemaakt door Jan de Jong, een waterbouwkundige, en het beeld dat er op zou komen werd gemaakt door Piet Jongbloed, een bekend kunstenaar. Maar de monumentencommissie keurde het af.

Toen hebben we doorgewerkt met architect Verhoeven uit Utrecht die praktisch het sokkelontwerp van De Jong overnam. Dat werd toen goedgekeurd, maar dat was dan ook een architect, hè. Nu zaten we nog met het afgekeurde beeld dat we inmiddels al hadden laten maken en dat bij een tegelbakkerij stond. Na 2 jaar kregen we een telefoontje dat we het moesten halen, anders wordt het vernietigd. Maar we hadden nog steeds geen goedkeuring. Nou, toen hebben we maar besloten het er 's nachts op te laten zetten, zonder vergunning. Dat gebeurde in de nacht van zaterdag op zondag. En 's ochtends stond al dat kerkvolk daar natuurlijk hè. Ze vroegen zich af: zijn wij nou gek of.... Maar dan zei een van ons: dat beeld stond er al lang, jôh. Grote verwarring, steeds meer mensen er om heen. Wij natuurlijk stiekum de grootste pret.

Toen ik 's maandags op mijn werk kwam moest ik bij burgemeester v.d. Heide komen en die zei: hoe komt nou in Godsnaam dat beeld er op ? Ik zei: ik zou het niet weten, al sla je me dood. Maar vind je het mooi ? Ja, ja, dat wel, zei 'ie. Nou, zeg ik dan moeten we er verder maar niet over praten wie of dat nou gedaan heeft en het gewoon laten staan.

Na een geslaagde tocht van de bejaarden werd de voorzitter (Jaap Sprong) op de schouders genomen.

- En nog wat van de monumentencommissie gehoord?

- Nooit meer. Het was toch ook te gek om los te lopen.

- Het past natuurlijk wel. Je kunt de illegaliteit toch niet beter eren dan met een illegaal monument. Een ander beeld dat hier mede dankzij uw inspanningen is gekomen is dat van doctor Fizaan.

- Ja, dat was een heel bekende huisarts hier in Vleuten die is gepromoveerd op bloedonderzoek. De mensen hadden een blind vertrouwen in hem en ze kwamen van heinde en verre. Je kon uren in de wachtkamer zitten, want hij onderzocht je heel goed en dan hield hij zich soms wel een uur of anderhalf met een patient bezig. Maar dat namen ze allemaal voor lief, want ze liepen met hem weg.

Oorspronkelijk kwam hij uit Den Bosch, maar meteen na zijn studie - ik meen in '27 - heeft hij zich in Vleuten gevestigd en hij heeft hier altijd gewerkt. Op z'n vakantie in Frankrijk in 1960 heeft hij voedselvergiftiging opgelopen en daaraan is hij overleden. Daar was hij altijd al bang voor geweest, dat 'ie eens voedselvergiftiging zou oplopen.

- De geschiedenis van de gemeente heeft u altijd sterk geïnteresseerd. Niet alleen schreef

u hier boekjes over, maar u was ook jaren redakteur van het blad Onze Gemeente dat vier keer per jaar uitkwam en waar steeds leuke verhalen over de geschiedenis van Vleuten - De Meern in stonden.

- Die interesse is zo'n beetje gekomen door het werk van mijn vader. Als er verballen kwamen moesten die worden uitgetikt, maar hij kon niet typen. Dus als er wat was ging ik met hem mee om het verhaal uit de eerste hand te horen en later het verbaal te tikken. Zo leerde ik ook iedereen kennen en kwam de interesse voor wat er gebeurde in het dorp zo vanzelf.

- Zijn er voor u anderen geweest die zich met de gemeentelijke geschiedenis bezig hielden?

- Nee, mij niet bekend. Niemand interesseerde zich er blijkbaar voor. Op een gegeven moment stelde ik burgemeester v.d. Heide voor een boekje uit te geven. Zo is onze Gemeente ontstaan. Maar doordat ik het had aangekaart moest ik het ook volschrijven. Daarom schrok ik er wel eens voor terug wat voor te stellen, want ik moest het ook altijd doen.

- Is er al veel bekend van de plaatselijke geschiedenis?

- O, er kan nog veel meer bekend worden. Ik vind dat er nog maar weinig bekend is. Het is dat ik er geen tijd voor heb, maar anders.... Mijn ongeluk is dat ik alles altijd oppervlakkig heb moeten doen. Ik had veel te veel activiteiten. Als ik bijvoorbeeld voor Onze Gemeente iets over huize Botenstein moest schrijven dan plukte ik hier wat vandaan, ik informeerde daar even en

dan schreef ik het. Maar verder kwam ik weer niet. Dat is jammer.

- U staat niet alleen bekend als een vlot habbeelaar, maar ook als iemand met een vaardige pen. 40 jaar lang was u korrespondent van diverse kranten. Welke?

- Het Centrum, het Utrechts Nieuwsblad, de Utrechtse Courant, het Nieuw Utrechts Dagblad, het Nieuws van Harmelen, De Brug, de Volkskrant en Trouw. Omdat ik er zo veel had, had ik er ook nog wel een leuke bijverdienste aan.

- Wat vindt u zelf de belangrijkste activiteit die u heeft gehad?

- Ik vond alles wel leuk, maar de Oranjevereniging en het bejaardenkomitee toch speciaal. Daarnaast moet ik zeggen dat ik het erg leuk vond dat de mensen me in het openbaar toch altijd erg hebben gewaardeerd. Dat is toch wel fijn. Als je nagaat dat ik bij de muziekbond de opvolger werd van iemand die meester doctor was en gedeputeerde van Gelderland. En bij mijn afscheid volgde de burgemeester van Lobith mij op. Daar heb ik als gewone jongen jarenlang tussen gezeten. En ik kreeg bij het afscheid ook nog de gouden speld. Dat doet je toch wel wat. Bovendien moest ik altijd zelf zeggen dat ik er mee stopte, anders zat ik nou nog op veel van die plaatsen.

- Welke wensen heeft u nog?

- Wensen? Een rustiger leven! Ik heb het nog te druk.

PVCCV nu halve eeuw oud.

Op 3 augustus viert de Patronaats Voetbal Club Vleuten (PVCCV) haar 50-jarig bestaan. Een gebeurtenis die met veel feestelijkheden zal worden omkleed, terwijl tevens een jubileumboek verschijnt, geschreven en samengesteld door Jaap Sprong.

Voor de jeugd.

De aanzet tot het stichten van de voetbalclub werd in de zomer van 1932 gegeven door kapelaan Mientjes. Zelf gaf hij niets om voetballen, maar hij meende dat de jeugd wel gebaat zou zijn bij een dergelijk tijdverdrijf. Voor de goede orde; bij het woord jeugd denken we tegenwoordig aan 10- en 14-jarigen, maar toendertijd werd iedere jongeling die nog ongetrouwd rondliep al snel tot deze groep gerekend. In dit geval ging het dan ook om veel jongelui die de 20 al snel gepasseerd waren.

De kapelaan zocht contact met Piet Theunissen, Eef Baars, Geert Geelen en Jo Janssen en vroeg hen zich met de oprichting bezig te houden. Dat was niet tegen dovemansoren gezegd, want veel was er indertijd niet te beleven. Het eerste veld dat voor de voetbalactiviteiten in gebruik werd genomen lag op het terrein van boer Bijleveld achter de huidige burgemeesterswoning langs de spoorbaan. Na een winter drassig soppen kwam

men tot de konklusie dat de voetbaltechnische kwaliteiten op een wat egalere oppervlakte ongetwijfeld wat beter tot hun recht zouden komen. Vandaar dat men verhuisde naar de Den Hamstraat om op de plaats waar nu het huis van de heer Sprong staat de activiteiten voort te zetten. Ook daar kwamen eenmaal ingezette slidings nog goed tot hun recht, want de grond was natuurlijk niet gedraineerd en voordat de enthousiastelingen konden spelen werden er in natte tijden wel eerst zo'n 50 emmers water 'gehoosd.'

Renteloze lening

Omdat de jonge club in het begin natuurlijk werd gekonfronteerd met de aanschafkosten voor materialen e.d. besloot het bestuur op een avond aan te kloppen bij pastoor Ohl om een renteloze lening te vragen. De sport werd immers onder de hoede van de kerk bedreven? De geestelijke, die bekend stond als iemand die de hand straf op de knip wist te houden, liet echter weten: 'Als ik wat doe is

Pastoor Ohl zegende in 1936 het nieuwe veld aan de Achterdijk in . Van links naar rechts op de voorgrond: Jo Janssen, kapelaan Vredendaal (geestelijk adviseur van de club), Piet Theunissen, pastoor Ohl en Eef Baars (met wijwatervat.)

dat geen renteloze lening, maar dan geef ik het'.

Na deze opmerkelijke woorden, waarvan de aanwezigen bezworen dat ze het goed hebben verstaan, temperde de pastoor de vreugde-uitbarsting met de mededeling dat hij bereid was tien gulden te schenken, wanneer dit nodig mocht blijken.

Eenmaal buiten stelden de bezoekers vast dat er andere initiatieven moesten worden genomen wilde men nog één krijtlijn kunnen trekken. Er werd toen in het verenigingsgebouw van de kerk een fancy fair georganiseerd die een doorslaand succes was en maar liefst f 1600,- opbracht. Opgetogen ging men daarna naar de pastoor om de huur van het gebouw te voldoen. Deze bedroeg, (kon het mooier?) precies f 10,-, dus de belofte van de heer Ohl kon op deze manier mooi worden vereffend. Helaas had deze een andere visie op het geheel. Hij vond de opbrengst van de fancy fair zo hoog dat hij hier meteen de konklusie aan verbond dat een

dergelijke aktiviteit nooit meer alleen voor de voetbalklub alleen mocht zijn.

Donderpreek

Overigens stond pastoor Ohl bekend als iemand die het niet meteen op had met voetballen. De maat was helemaal vol toen bekend werd dat een deel van zijn kudde op zondag onder kerktijd en met als inzet een vaatje bier de sportieve strijd had aangeboden met voetballers uit Haarzuilens. Dit gegeven leverde bij de eerstvolgende dienst een donderpreek op die nog steeds indruk maakt op allen die dit hebben meegemaakt. De pastoor nam nog een keer actief deel aan het Vleutense voetbalgebeuren toen hij in 1936 het nieuwe veld aan het eind van de Hamstraat (toen Achterdijk) inzegende. Vanaf dat moment nam de klub deel aan de competitie van de Katholieke Voetbalbond. Toen deze in 1940 opging in de KNVB verdween de oorspronkelijke naam PVC (Patronaats Voetbal Club.) In Utrecht bestond namelijk al langer een vereniging met dezelfde initialen. Daarom werd hier nog de V van Vleuten aan toegevoegd.

Een dorp verandert !

Onze vorige foto (no. 3) betrof het vijzelstoomgemaal aan de Dompelaar in De Meern. De fotodateert uit 1900. Veel lezers meenden het gemaal te herkennen, maar werden in de war gebracht door het "torentje" rechts van het gemaal. Naast de hofstede die bij het gemaal behoorde stond een grote duiventil..... en dat verklaart het "torentje". Het gemaal stond destijds vrij in de weilanden en verzorgde de waterhuishouding tussen het achterland tot aan de Hollandsche IJsel en de Leidse Rijn. Het gemaal stond aan het eind van de zogeheten "achtkant Molenvliet" en loosde op de Leidse Rijn. Deze Vliet vormde eertijds de grens tussen de gemeenten Veldhuizen en Oudenrijn.

*Bijgaande foto is genomen in De Meern.
Wie weet nog waar dit was ?*

Reacties graag bij de redactie.

Oude uitdrukkingen:

Toen ik onlangs met een van onze leden zat te praten over de geschiedenis van Vleuten en Haarzuilens ontdekten wij al pratende, dat in het woordgebruik termen werden gebezigd die in ongebruik zijn geraakt. Dat bracht mij op de gedachte in onze periodiek een rubriek te starten met oude uitdrukkingen en woorden zoals die in Vleuten, De Meern en Haarzuilens vroeger werden gebruikt.

Hieronder volgen al een tweetal voorbeelden hiervan. Wij kunnen ons voorstellen, dat ons woongebied tal van uitdrukkingen kende, die nog wel op een of andere manier bij, vooral de oudere dorpsbewoners, voortleven. Met uw hulp kunnen wij die taal voor u weer levend maken. Suggesties hietoe kunt u telefonisch of schriftelijk kwijt bij het redactieadres. JS.

"achterwiel": uitdrukking, waarmee vroeger een rijksdaalder werd bedoeld. Deze uitdrukking komt van het achterwiel van een hooiwagen. De achterwielen waren groter dan de voorwielen. Daarin zag men een vergelijking tussen bestaande munten. De rijksdaalder was, eveneens van zilver, groter dan de gulden.

"tikkeren": het meerijden op een arreslee door de sneeuw.

Hoe autochtoon bent u?

HAMOEN

I Gerrit Hamoen

gedoopt 12-9-1773 te Harmelen, als zoon van Tijmen Hamoen en Teetje Gerrits Hooendoorn.

Hij kwam 28-5-1798 naar De Meern, met attestatie van Harmelen.

Overleden 24-2-1856 te Veldhuizen.

Trouwde 29-4-1798 te De Meern als "jongeman", geboren onder den Gerechte van Harmelen en wonende in Reyerscop-Creuningem met

Cornelia van Stam, "jongedochter, geboren en wonende onder Gerechte van Veldhuizen".

Gedoopt 3-12-1775 te De Meern als dochter van Antony van Stam en Grietje van der Kemp.

Overleden 24-7-1832 te Veldhuizen.

II Thijmen Hamoen

geboren 18-1-1802 te Veldhuizen.

Overleden 27-8-1868 te Utrecht. Trouwde 4-3-1831 te Harmelen met

Adriana Oskam,

gedoopt 25-8-1802 te IJsselstein als dochter van Arie Oskam en Marrigje Bos.

Overleden 20-1-1832 te Utrecht. Thijmen hertrouwde met

Jannetje Oskam (de huwelijksdatum, alsmede de geboorte- en overlijdensdatum van Jannetje en de namen van haar ouders werden niet gevonden), die dus ook de moeder moet zijn van

III Florus Hamoen

geboren 24-10-1833 te Utrecht. Overleden 24-9-1910 te Utrecht.

Trouwde 10-11-1862 te Vleuten met

Cornelia Stam,

geboren 22-1-1834 te Vleuten als dochter van Gerrit Stam en Grietje Hamoen.

Overleden 18-2-1916 te Veldhuizen.

IV Tijmen Hamoen

geboren 16-8-1867 te Utrecht. Overleden 5-8-1932 te Utrecht.

Trouwde 30-4-1903 te Oudenburg met

Adriana Marijgje Oskam,

geboren 15-2-1876 te Oudenburg als dochter van

Teunis Oskam en Trijntje van Santen.

Overleden 1-8-1964 te Nieuwerbrug.

V Teunis Hamoen

geboren 22-10-1914 te Utrecht. Trouwde 7-4-1938 te Oudenburg met

Trijntje Doornenbal,

geboren 13-11-1915 te Vleuten als dochter van

Pieter Doornenbal en Trijntje Oskam.

Adres: T. Hamoen
Rijksstraatweg 59

ATTENTIE: ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING

"Meernse" Jupiter

"Meernse" Jupiter
in bezit Gemeentemuseum
Utrecht.

Uitgebreid onderzoek naar Meerns Castellum

Oproep aan onze leden en belangstellenden

Nu vast brengen wij onder uw aandacht, dat er na de zomer een start zal worden gemaakt met een grote archeologische opgraving in De Meern.

De opgraving zal worden uitgevoerd worden door het Archeologisch Instituut van de R.U. Utrecht. Dit Instituut heeft een verzoek gedaan aan onze vereniging om gedurende een periode van \pm 3 maanden medewerking te verlenen, in de vorm van mankracht en materiaal. Een en ander houdt in, dat vanaf eennog nader te bepalen startdatum, gedurende 3 maanden 6 of meer belangstellenden van maandag t/m vrijdag overdag mee kunnen doen. Aangezien wij ons kunnen voorstellen, dat weinigen zoveel tijd ter beschikking hebben, verzoeken wij u ons door bijgevoegde kaart op te geven of u bereid bent enige tijd overdag hiervoor vrij wilt en kunt maken. Wij maken dan een rooster. Ook enkele uren zijn welkom. De gehele groep zal van te voren worden geïnstrueerd.

**U doet toch ook mee aan zo'n unieke gebeurtenis in Uw eigen dorp?
In ons volgend nummer komen wij hierop met een uitgebreid artikel terug.**

De Utrechtse Gemeenten in 1815

De vorige keer behandelden wij het dorp Vleuten. Daarin namen wij ook de betreffende vragenlijst op. Deze keer volstaan wij met de destijds gegeven ant-

JUTPHAAS

Overeind van J., Nedereind van J., 't Gein, Rijnhuizen, Oost Raven, West Raven, Oudenrijn, Heikop, Papendorp, Galekop.

1. 1737 zielen.
2. 269 huizen.
3. Ouden Gein, Rijnhuizen, Groenendaal, De Geer, Zwanenburg, Stormerdijk, Vronestein, Over Rijn en de Bongenaar.
4. In deese gemeente zijn daar voor geen geschikte localen.
5. Een Gereformeerde en twee Roomsche Catholijke kerken.
6. 44 grote boeren wooningen. 23 kleine dito. 111 arbeidswoonin- gen.
7. Men heeft geen stallen als die aan particulieren behooren.
8. Vier honderd vijftig manschappen.
9. Drie honderd paarden.
10. In deese gemeente zijn geen magazijnen aanwezig.
11. Een civiele gevangenis voor zes gevangenen.
12. Twee trekschuiten varende op Utrecht. Kunnende ieder laaden veertig personen.
13. Vier houtzaagmolens. Vier steenbakkerijen. Een pannebakke- rij. Een kalkbranderij. Het debiet is niet opgegeeven door dat dezelve tans veel stilstaan.
14. 12 timmerlieden. 2 wagenmakers. 5 smits. 4 metselaars. 2 bak- kers. 8 kleermakers. 8 schoenmakers.
15. Vijf en zeventig wagens met twee en een paard.
16. Vijf en zestig koeyen tot slagvee. Hondert twintig schaapen Vijf en zeventig varkens.
17. Een windkoornmolen. Vier houtzaagmolens.
18. Anderhalf uur de gemiddelte lengte en anderhalf uur de gemid- delte breedte.
19. Over en Nedereind van Jutphaas, 't Gein, Oost en Westraaven, Galecop, Heicop, Ouden Rijn, Papendorp.
20. Beneden 't ordinaire boezemwater leggen de landerijen vijftien tot vijf en twintig duimen.
21. In de Vaartschen Rhijn, Leidsche Rhijn en den IJssel.
22. Een uitwaterende sluis, zes watermolens, ieder op zich zelve uit- malende.
23. Tien a twaalf duimen.
24. 1288 morgens bouwland. 3021 dito wei en hooiland. 109 dito boomgaard. 135 dito bosch of griendland. Er zijn geen meeren of plassen.
25. Van de opgegeevenen 1288 morgens bouwland is: 322 morgens met tarw, 161 morgens met garst, 161 morgens met haver, 322 morgens met boonen en erwten, 322 morgens tot zomervaaq (= onbezaaid, onbebouwd).
26. Griendthout tot hoepels en tot brandhout.
27. De delfstoffen bestaan uit de aarde die men voor de steenbak- kerijen en pannebakkerijen gebruikt; als dezelve werken.

woorden onder de kopjes Jutphaas en Harmelen, om- dat hieronder ook de gemeenten waren opgenomen die nu de gemeente Vleuten/De Meern vormen.

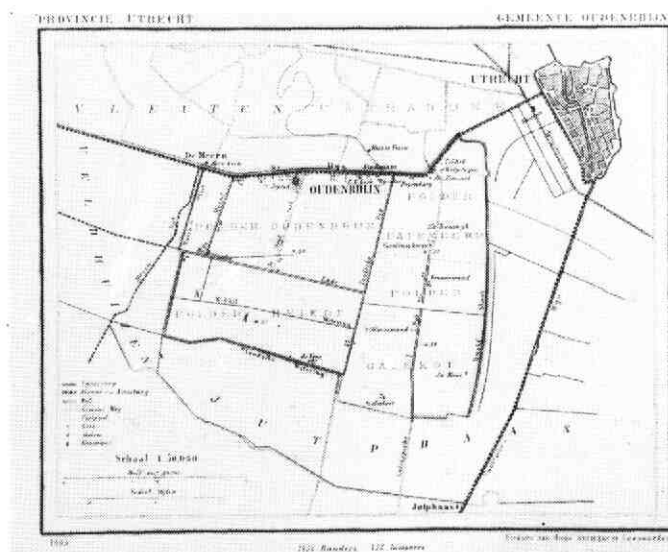
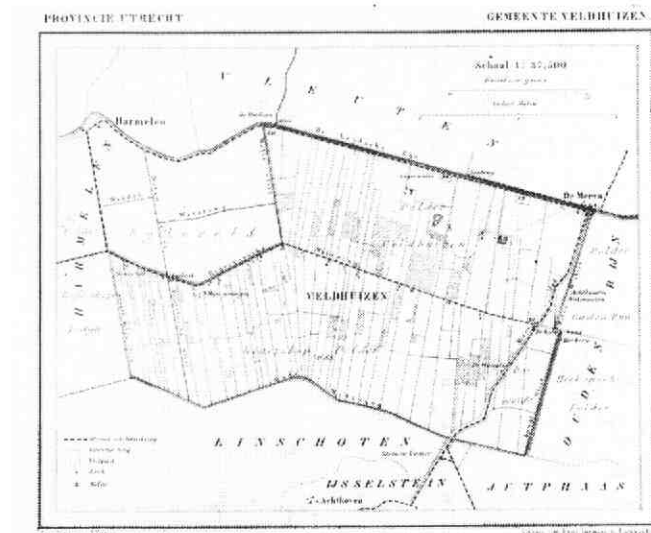
HARMELEN

Harmelen, Haanwijk, Harmelerwaard, Breudijk, Gerverskop, Rey- erskop, Veldhuizen c.a.

1. Harmelen 459, Harmelerwaard 55, Veldhuyzen 131, Reyers- cop 109, Indijk 424, Breudijk 53, Gerwerskop 113, Teccop 115, te zamen 1499 zielen.
2. 246 in de omtrek van drie uren.
3. 't Huis of Kasteel van Harmelen en de buitenplaats Batestein.
4. Zijn niet aanwezig.
5. Op het dorp van Harmelen twee kerken, eene Gereformeerde en ene Roomsche kerk. In Teccop een Roomsche kerk.
6. 15 groote, 62 kleine, 105 keuters of arbeidswoningen.
7. Geene.
8. Twee honderd man in het geheel, dewijl de gemeente ver uitel- kander gelegen is, en waaronder plaatsen zijn alwaar de mili- taire niet kunnen komen, door de slechte wegen.
9. Op het allermest kan men rekenen op 150 paarden.
10. Geene.
11. Om de correctionele gevangene te plaatsen, is er door het be- stuur een klein lokaal gehuurd, waar twee personen kunnen ge- plaatst worden.
12. Een trekschuit welke eens in de week op Amsterdam vaart en 3 maal op Utrecht en een kleyn vaartuig op Woerden. De lading van het eerste bedraagt op 3 lasten of 30 personen.
13. Geen fabrieken. de boerenstand, is het voornaamste met de handel in kaas.
14. Timmerlieden 4, Wagemakers 2, Smeders 2, Metselaars 3, Bak- kers 2, Kledermakers 6, Schoenmakers 5.
15. 15 wagens met twee paarden. 5 karren met een paard.
16. 20 a 30 koeyen. 15 a 20 schapen. 30 a 40 varkens.
17. Zes watermolens. Twee korenmolens.
18. Van 't begin van Veldhuyzen tot in Teccop 3 uren lengte en de breedte zal zijn een uur.
19. Rosweide Veldhuyzen, Reyerscop Creuningen, en St. Pieters, Harmelen of Polder Bijleveld, Haanwijk, Indijk, Breudijk, Gerwerskop en Teccop gelegen in de Hollandsche Kaay of Meerndijk.
20. Zijn door de Hollandsche Kaay of Meerndijk beveiligd.
21. In de rivier den Rhijn komende van Utrecht en gaande naar Woerden.
22. In den Rhijn zijn twee sluizen genaamd de Heldam, en de Ha- nekersluis; voorts Bijleveld 2 molens, Haanwijk 1, Breudijk 1, Gerwerskop 1, en Teccop 1.
23. Vier en twintig duimen.
24. Bouw en teelland 266 M(orgen) 17 R(oeden), wey en hooiland 3265 M(orgen) 277 R(oeden), boomgaarde 18 M(orgen) 448 R(oeden), bosschen 221 M(orgen) 229 R(oeden).

28. 2254 mudden tarw, 1449 mudden garst, 1449 mudden haver, 2254 mudden boonen en erwten, 4.500.000 ponden hooi.
 29. Steenstraaten na Utrecht en Vreeswijk of de Vaart. Zandweg na IJsselstein. De breedte drie roeden. Lengte drie vierde uur gaans.
 30. Met Utrecht en Vreeswijk door de rivier den Rijn met grote Keulsche scheepen, na IJsselstein door den rivier den IJssel.
 31. De rivieren kunnen gelaaden worden ter diepte van vijf a zes voeten.
 32. Door geen sluizen is men verplicht te moeten schutten doch bij sommige gevallen als men den Rijn tot een bepaalde hoogte wil houden door de sluis aan den Doorslag aan het eind van de rivier den IJssel.
 33. De rivieren der Vaartschen Rhijn, en van den IJssel zijn van een jaagpad voorzien.
 34. In deeze gemeente zijn geen veeren, men passeerd den IJssel bij den Doorslag met een brug.
 35. De rivieren kunnen niet doorwaad worden.
 36. De rivier den Vaartschen Rhijn heeft zijn uitloop te Utrecht, door de sluis in de Vecht na Muiden, en den IJssel na Gouda in de Maas.
 37. In deese gemeente heeft men geen Eb en Vloet.
 38. Men heeft geen stormvloedden dat verhindering geeft.
- Aldus geformeerd door ons burgemeester van Jutphaas. Jutphaas, den 10de Augustus 1815.

25. De voornaamste soorten van graanen zijn zaad, tarwe, rog, garst, haver, boonen en erwten, voorts aardappelen.
26. Else en esse hakhout; esse en willige boomen.
27. Steenaarde. 100 praamen.
28. 400 mudde tarwe. 48 mudde rog. 38 mudde garst. 100 mudde haver. 60 mudde oliezaad. 200 mudde erwten en boonen. 600 mudde zakke aardappelen. 2000 a 2800 voeder hooi, ieder voeder gerekend op 1000 a 1200 ponden.
29. De weg naar Utrecht is een der groote wegen, en bestaande uit zand alsmede die naar Woerden. De binne wegen van de gemeente bestaan meest uit kley. Naar Utrecht 2½ uur. Naar Vleuten 1 uur. Naar Montfoort 1 uur. Naar Woerden 1½ uur. Naar Kockengen 1 uur.
30. Naar Utrecht, naar Woerden, naar Kockengen met een ordinaire bock.
31. Vier a vijf last.
32. Van het dorp naar Utrecht twee sluizen de Heldam en Eersten dam. Naar Woerden de Haanwijkersluys.
33. De rivier den Rhijn.
34. Van geen applicatie.
35. Heeft geen applicatie.
36. Van geen applicatie.
37. Ut supra.
38. Ut supra.

Aanvullende ledenlijst

15 - 6 - 1982.

Zoals in onze aanhef al werd gezegd zijn wij erg verheugd met een ledental van 350. Mogen wij op onze leden een beroep doen mee te werken, nog dit jaar een ledental van 500 te bereiken. U helpt dan dubbel mee aan het behoud van de geschiedenis van uw mooie gemeente. (Zie hiervoor de ingehechte kaart) Bij voorbaat onze hartelijke dank.

HISTORISCHE VERENIGING VLEUTEN DE MEERN HAARZUILENS.

Aanvulling op de ledenlijst van 1 maart 1982.

Bac, Drs A.D.	Mauritslaan 49	De Meern	Plomp, J.	Parkweg 28	Vleuten
Barten-Keultjes	Curielaan 2	Vleuten	Poels, C.	Weth.de Greeflaan 20	Haarzuilens
Bauhaus, M.J.	Meerdijk 64	De Meern	Rademaker, H.	Pr. Irenelaan 20	De Meern
Bel, G.J.	Roswegdelaan 5	De Meern	Reintjes van Veerssen, Mr. J.M.	Marelaan 35	De Meern
Bemmel, W. van	Gudeland 35	Harmelen	Rennes, A.F. van	Castellumlaan 30	De Meern
Berg, A. van de	Glazenerslaan 40	De Meern	Rijker, H.W.J.	Zonstraat 3	De Meern
Berg, J. van den	Adm. Helfrichstraat 34	De Meern	Rooij, C.J.F. de	Dorpsstraat 15	Vleuten
Beuken, Mw. J. van den	Utenhamstraat 14	Vleuten	Rooij, F.E. de	Schoolstraat 94	Vleuten
Bloos-de Rijk, Mw. J.G.	Multatulistraat 33	Vleuten	Rooij, F.E. (Jr.)	Mandennmakerslaan 118	De Meern
Boer, H. den	Meentweg 13	De Meern	Rooij, P.J. de	Mereveldlaan 18	De Meern
Bommel, M.L. van	Marelaan 78	De Meern	Rooijen, Anth. van	Mauritslaan 25	De Meern
Bonenkamp, G.J.M.	Mauritslaan 50	De Meern	Rooijen, B.F. van	ten Veldestraat 45	De Meern
Boot, A.F.	Alendorperweg 42 a	Vleuten	Rossenbergh, G.W.J. van	Schrijnwerkerslaan 2	De Meern
Bos, G.C.	Zandweg 98	De Meern	Scheele, Dr. E.	Broederschaplaan 21	Vleuten
Bosch, A.C. van den	Visarendsingel 13	Nieuwegein	Scheepens, A.J.	Parkweg 32	Vleuten
Bosch, C.A.M. van den	Antilopespoor 141	Maarssebroek	Schmohl-Luijnenburg, L.	Zandweg 149	De Meern
Bosch, J.C.A. van den	Prinses Irenelaan 10	De Meern	Schoenmakers, J.F.C.	Cleopatraderf 463	Utrecht
Bosch, P.A.I. van den	Emmalaan 16	Vleuten	Schoonderwoerd, J.W.	Meerdijk 62	De Meern
Brand, J.L.G.M.	Prof. Bronkhorstlaan 1	Vleuten	Schouten, C.	Rijksstraatweg 32 g	De Meern
Breukelen, J.F. van	Dr. Ariënslaan 88	De Meern	Schutte, P.	Braspenning 17	Mijdrecht
Breukelen, J.P.G. van	Wolweverslaan 36	De Meern	Schuurman, G.	Zandweg 138	De Meern
Brinkerink, J.P.	Bachlaan 10	Baarn	Schwarze, Fam. Ton	van Montfoortstraat 7	De Meern
Brinkhof, G.F.	Niveveltstraat 6	De Meern	Seumeren, J.A.F. van	Meerdijk 38	De Meern
Bruin, H. de	Johanniterweg 4	Vleuten	Siepman, E.A.K.	Park Voorn 1	De Meern
Buyl, J.G.A.	J.F. Kennegylaan 14	Vleuten	Snoek, W.	Marelaan 4	De Meern
Daalhuizen, H.	Camphuizenstraat 49	Vleuten	Soeterboek, C.J.	Utenhamstraat 3	Vleuten
Dalsen, J.F. van	't Zand 48	Vleuten	Sonnega, Dr. H.	Mereveldlaan 65	De Meern
Delpot, G.M.	Niveveltstraat 13	De Meern	Steenbeek, R.H.	Englaan 8	Vleuten
Diemel, H.	Broederschaplaan 30	Vleuten	Steenmetz, Lia en Harrie	Zandweg 81	De Meern
Doorn, J.J. van	van Nijenrodelaan 4	De Meern	Stegge, J.H. aan de	Pauwenkamp 76	De Meern
Doornekamp, J.	Mauritslaan 23	De Meern	Sterk, B.F.	't Zand 25	Vleuten
Dorrestein, A. van	Niveveltstraat 33	De Meern	Stoof, W.	Mandennmakerslaan 106	De Meern
Dorrestein, J.	Zonstraat 11	De Meern	Straten-Donkaert, Mw. H. van	Zandweg 161	De Meern
Dijkshoorn, Mej. K.	Haanwijk 16	Harmelen	Sturkenboom, F.J.	ten Veldestraat 40	De Meern
Ekema, C.	Multatulistraat 23	Vleuten	Swart, W.G.	Hogewide 1	Utrecht
Frankrijker, J.N.M. de	Camphuizenstraat 54	Vleuten	Tempel, G. van de	Duivenkamp 703	Maarssebroek
Fronik, W.C.	Meentweg 1	De Meern	Tijssen, J.	Ookhuizenweg 4	Haarzuilens
Geutelaar, M.H. van	F. van Bedenstraat 22	Vleuten	Uitgeverij "De Brug"	de Joncheerlaan 25	Harmelen
Geutelaar, W. van	P.C. Hooftlaan 12	Utrecht	Vaessen, Mgr. Dr. H.	Dorpsstraat 6	Vleuten
Griffioen, A.	p/a 't Zand 13	Ermelo	Veen, J. van	Meentweg 107	De Meern
Grift, J. van de (Jr.)	Batestein 40	Harmelen	Veenboer, J.M.	Past. Boelenslaan 9	De Meern
Groot, L.B. de	Schrijnwerkerslaan 23	De Meern	Veldhuis, D.	Mandennmakerslaan 22	De Meern
Gugten, D. van der	Zandweg 174	De Meern	Verder, A.F.	Mauritslaan 27	De Meern
Haarlem, C.A.M. van	SrijkvierTEL 41	De Meern	Verheul, J.A.N.	Stoelenmakerslaan 50	De Meern
Hameeteman, Dr. T.M.	Englaan 2	Vleuten	Verhoef, C.	Hindersteinlaan 93	Vleuten
Hammersma, Dr. K.	't Zand 29	Vleuten	Verhoef, G.J.	Duivenkamp 175	Maarssebroek
Hansen, L.F.M.	Kneedweg 22	Enschede	Verhoef-Snoek, Mw. A.J.	Zandweg 206	De Meern
Hansen, M.J.M.	Mereveldlaan 45	De Meern	Verkerk, C.J.M.	Jean Monnetstraat 242	Vleuten
Hansen, N.	Zonstraat 33	De Meern	Verkerk, K.	Europaweg 2 c	Vleuten
Harmsen, A.Th.	Stationsstraat 23	Vleuten	Vermeulen, C.J.	Zandweg 111	De Meern
Hartog, H.W.J. den	Purmerend	Vleuten	Vermeulen, J.	Zandweg 111	De Meern
Hartog, J.W. den	Postbox 44	De Meern	Vermeulen, Th.A.M.	Mandennmakerslaan 120	De Meern
Heijkamp-Minnen, G.	Lichtenberglaan 14	De Meern	Vernooij, A.G.	Laan 1954 26	De Meern
Hirschfeldt, N.	Zuilenveldlaan 35II	Utrecht	Versteeg, J.A.	Wolweverslaan 4	De Meern
Hoogstraten, A.	Prof. T. Brandsmalaan 7	Vleuten	Vianen, A.M.	't Zand 24	Vleuten
Hoogstraten, J. (Sr.)	Dorpsstraat 5	Vleuten	Vianen, J.G.	Utenhamstraat 12	Vleuten
Hoogstraten, W.J.S.	p/a Weth.de Greeflaan 3	Haarzuilens	Voorsluifs, J.J.	Pr. Irenelaan 19	De Meern
Hordijk, H.C.	Brink 15	Haarzuilens	Vos, H.J.M.	H. Dunantlaan 29	Vleuten
Hoveling, F.C.	Utrechtseweg 95	Vleuten	Voster, Mw. C.	Spijcklaan 2	Harmelen
Huigen, C.	van Zuilenstraat 14	De Meern	Vrankrijker, W. de	De Stalen Boog 2	Werkhoven
Huigen, J.	Roswegdelaan 6	De Meern	Vriezen, K.J.H.	Meentweg 75	De Meern
Jarolinek, Dr. J.K.	Meerdijk 6	De Meern	Wens, A.C. van de	Laan 1954 32	De Meern
Kapteijn, H.C.	Mauritslaan 35	De Meern	Wesseling, H.D.C.	't Zand 5	Vleuten
Keijmel, Ph.	't Zand 22 a	Vleuten	Wieman, C.A.	Utenhamstraat 1	Vleuten
Kerkhoven, B.	Secr. Versteeglaan 1	Vleuten	Wieman, C.G.	Zandweg 153 A	De Meern
Kok, A.J.Th.	ten Veldestraat 5	De Meern	Wijk, J.C.M. van	Stationsstraat 19	Vleuten
Kol, C.	Dorpsstraat 72	Vleuten	Wijk, J.J. van	Stationsstraat 2	Vleuten
Kooijman-de Graaf, Mw.	J. v. Campenplein 178	Rotterdam	Wijngaarden, J. van	Karodrift 39	Nieuwegein
Koot, A.W.	Brugakker 1117	Zeist	Woudenberg, J. van	Den Hamstraat 32	Vleuten
Kooten, C.N. van	Thematerweg 22	Haarzuilens	Zijl, G.C.J. van	Meentweg 160	De Meern
Korteweg, E.	Molenstraat 96	Aarle-Rixtel	Zuijlen, A.J.Th. van	Weth. Gerssenlaan 71	De Meern
Leeuwen, L. van	Molenstraat 96	Vleuten	Zwamborn, L.	Graspijper 12	Nieuwegein
Leeuwenhoek-Tijssen, Mw. J.	Meentweg 112	De Meern		Dorpsstraat 10	Vleuten
Lessinck, Th.A.	Biltsestraatweg 88	Utrecht		Nieuwemarkt 11	Woerden
Lint, J. van	Tiendweg 1	Harmelen			
Maanen, D.T.H.J.M. van	't Hoog 7	Vleuten			
Mandjes, J.W.	Meentweg 42	De Meern			
Middelweerd, Mr. H.A.C.	Dorpsstraat 44	Vleuten			
Mocking, T.G.J.	Burg. v.d. Heidelaan 2	Vleuten			
Molenbeek, R.A.H.	Adm. Helfrichstraat 8	De Meern			
Mouthaan, L.R.	Brink 6 a	Haarzuilens			
Nugter, C.G.	Mereveldlaan 87	De Meern			
Oorschot, A.G.	Rijksstraatweg 82	De Meern			
Oostrom, J.	Schoolstraat 77	Vleuten			
Oostrom, P.	Thematerweg 16 c	Haarzuilens			
Oostrum, J.F. van	Schoolstraat 75	Vleuten			
Oostrum, W.J. van	Zandweg 62	De Meern			
Oostveen, G.W. van	Trompstraat 3	De Meern			
Oostveen, Mw. J.M.	Zandweg 144	De Meern			
Oostwaard, A.C.J. van	Pr. Christinalaan 35	De Meern			
Oskam, K.	Schoolstraat 89	Vleuten			
Oskam, Mw. L.	Woerdlaan 35	De Meern			
Pauw, T.	Pr. Irenelaan 12	De Meern			
Peek, H.	Zeilmakerslaan 17	De Meern			
Peek, Th.G.	Pr. Beatrixlaan 1	De Meern			
	Zandweg 184	De Meern			

Rijksdienst v.d. Monumenten-
zorg

Postbus 1001

Zeist

Officieel orgaan van de
Historische Vereniging
Vleuten, De Meern, Haarzuilens.
2e jaargang nr. 3, september 1982.

Ingeschreven in het verenigingsregister
van de K.v.K. Utrecht e.o. onder nr.
V. 479630.

Dagelijks bestuur:

J. Schutte, voorzitter
Zandweg 138, 3454 HA De Meern
tel. 03406 - 3216

W.H. Denekamp, sekretaris
Utenhamstraat 5, 3451 BR Vleuten
tel. 03407 - 1948

H. E. J. van Essen, penningmeester /
2e sekretaris
Mauritslaan 17, 3454 XP De Meern
tel. 03406 - 2992

A. J. van Zoeren, vice-voorzitter
Stationsstraat 34, 3451 BZ Vleuten
tel. 03407 - 1263

Erelid

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redactie-adres:

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7
3451 EV Vleuten
tel. 03407 - 2871

Ledenadministratie:

Opgeven van nieuwe leden en mutaties
bij Mw. P. C. de Rooij - Goes
't Zand 1, 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 1483

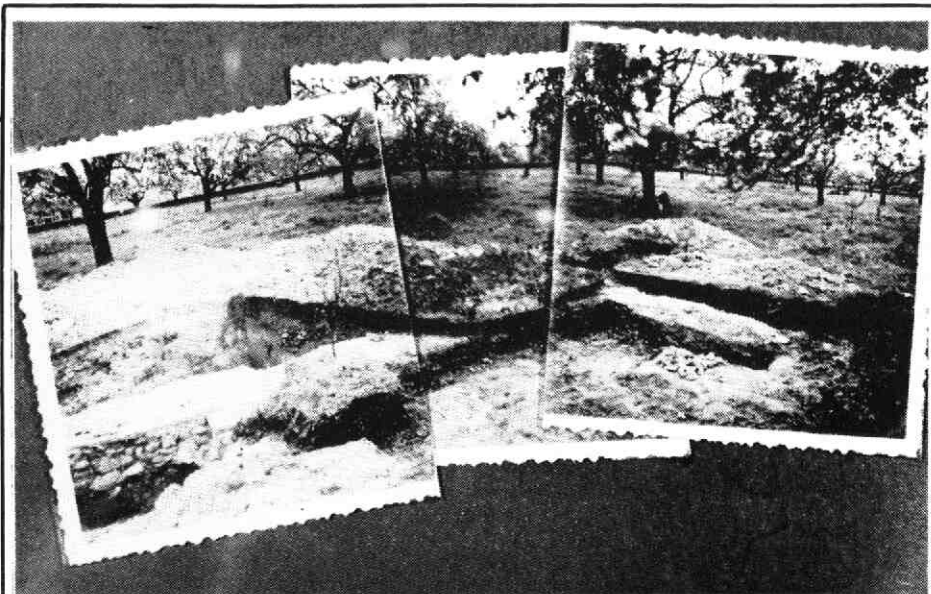
Kontributie:

De jaarlijkse kontributie bedraagt voor
1982 minimaal f. 25,00
postabonnementen f. 35,00 per jaar
De vereniging heeft rekeningen bij de
volgende instellingen:
ABN - De Meern 55.66.33.040
RABO - Vleuten 36.75.17.574
POSTGIRO 2.689.200

drukwerk: Niek van Kooten,
De Meern
omslag: Peter de Vries,
De Meern
foto's: Gerrit-Jan Bel
Léon van Esch
Peter de Vries
Klaas B. Nanning
C. A. Siegert

LOSSE NUMMERS f. 7,50

Van het bestuur

Extra aandacht voor opgravingen

In het Weekblad van 5 oktober kon men lezen dat dit nummer van de Historische Vereniging voor een belangrijk deel zou zijn gewijd aan de opgraving op de 'Hoge Woerd' in De Meern.

Het desbetreffende artikel is echter nogal diepgravend en heeft diensgevolge een dermate omvang gekregen dat het onmogelijk werd het al in deze uitgave te plaatsen. Het is echter de bedoeling dat binnen niet al te lange tijd met de opgravingen zal worden gestart en om de aktualiteit geen geweld aan te doen is besloten het komende nummer van dit blad vervroegd te laten verschijnen. In verband hiermee verzoeken wij degenen die kopij willen inleveren dit te doen vóór zaterdag 30 oktober. Het redactie-adres is Léon van Esch, Hindersteinlaan 7 te Vleuten.

Bovenstaande fotocollage geeft een beeld van de opgravingen naar het Meernse Castellum op de 'Hoge Woerd' begin 1940.

The continuing story

Om te beginnen waar we vorige keer zijn gestopt: heeft u een prettige vakantie gehad? Wij zeker, en dus gaan we er weer met frisse moed tegenaan!

Op het moment dat deze regels geschreven worden telt de vereniging 380 leden. De vaart zit er dus nog steeds in. Nog even en we zijn de 400 gepasseerd! Als al diegenen die wel belangstelling hebben getoond, maar over het lidmaatschap nog even wilden na-

denken over de drempel komen dan lukt dat zeker op korte termijn.

Herdrukken

In ons vorige nummer kondigden wij aan, dat de nummers 1 en 2 (1981) zouden worden herdrukt. Daarbij is in eerste instantie een prijs genoemd van f. 5,-. Bij herrekening van de kosten en afgewogen tegen de belangstelling heeft het bestuur de prijs moeten stellen op f. 7,50 per exemplaar. Herdruk is nu eenmaal duurder dan drukwerk in grote

In dit nummer

	pag.
Van het bestuur	37
Aktiviteiten	38
Schenkingen	38
Een dorp verandert	39
Unieke plattegrond van ruïne van kasteel 'De Haar'	40
Zo verkocht de gemeente zich in de dertiger jaren	43
De Meern anno 1967	45
Lood van Eijk; 87 jaar, maar nog iedere week op de markt	48
Oude uitdrukkingen	51
Aanvullende ledenlijst	51
Een Hagepreker	52

aantallen. Bij de bezorging van deze uitgave zullen de bestelde exemplaren worden bijgeleverd. U treft daarbij dan tevens een acceptgirokaart aan. Nabestelling blijft voorlopig mogelijk!

Braderie

Op de in augustus j.l. gehouden braderie in Vleuten was ook onze vereniging aanwezig. Bij gebrek aan een eigen "kraam" mochten wij onze intrek nemen in de stand van fotograaf Hans Nijman. Evenals bij de eerder dit jaar gehouden braderieën mochten wij over belangstelling niet klagen. Juist in dit soort directe contacten met het publiek, de inwoners van onze gemeente, merken wij dat onze activiteiten op prijs worden gesteld. Wij ervaren dit als een goede maatstaf om op de ingeslagen weg door te gaan.

Met het oog op komende festiviteiten zijn wij inmiddels doende een kraam in eigen style te bouwen. Hiermee kunnen wij dan regelmatig bij festiviteiten naar buiten treden en u kennis laten nemen van de geschiedenis van ons dorp. Dat is immers een van onze doelstellingen.

Losse nummers

Het bestuur heeft besloten met directe in-

gang de prijs van losse nummers te stellen op f. 7,50. Hiermee krijgen onze leden een duidelijk financieel voordeel boven niet-leden.

Archeologisch onderzoek

De plannen voor het binnen afzienbare tijd te verrichten archeologisch onderzoek in De Meern beginnen concrete vormen aan te nemen. Een en ander is mede afhankelijk van de medewerking die onze vereniging en dus met name onze leden en belangstellenden hieraan kunnen verlenen. Zie hiervoor ook de ingehechte antwoordkaart. Geef u op, dan kunnen wij aan de slag om een planning te maken.

Oude foto's

Zoals u gemerkt zult hebben putten wij vrij vaak uit de bekende ansichtkaartenserie van onze dorpen. Dit zijn natuurlijk leuke foto's, maar wij zijn ervan overtuigd, dat er in veel fotoalbums nog unieke oude foto's te vinden zijn die een of ander historisch al dan niet verdwenen hoekje van Vleuten, De Meern en Haarzuilens afbeelden. Die zouden wij in bruikleen willen hebben, zodat wij z.t.z.t. kunnen publiceren. Ook oude familie- of groepsfoto's zijn van harte welkom, mits u

er dan een briefje bij doet met vermelding wie er allemaal opstaan. Deze foto's hoeven echt geen 80 jaar oud te zijn...! 25, 30, 40 jaar geleden is ook al geschiedenis.....! De redactie is benieuwd.

U krijgt uw bezit uiteraard terug; U kunt reageren bij ons redactieadres of bij een van de bestuursleden (zie colofon).

Verzamelband

Naar aanleiding van een aantal reacties m.b.t. de aangekondigde te vervaardigen verzamelband maakt het bestuur u erop attent, dat de ingehechte bestelkaart het karakter van een bestelling heeft. Hieruit moet in de eerste plaats de belangstelling ervoor blijken. De verzamelbanden zijn, bij voldoende interesse, begin 1983 leverbaar.

Advertenties 1983

Dezer weken begint de redactie met het opmaken van een advertentieplan voor de uitgaven van 1983. Wij hebben nu al een wachtlijst, dus indien u er weer bij wilt zijn in ons blad, dat een steeds grotere oplage krijgt, neem dan zo spoedig mogelijk contact op met onze redactie.

J.S.

AKTIVITEITEN

Nu de zomervakanties voorbij zijn starten wij weer met onze activiteiten. Als deze uitgave verschijnt heeft inmiddels de hervertoning plaatsgevonden van de Vleutense dorpsfilm van Jan Fokker, die een klein jaar geleden al onder zéér grote belangstelling werden gedraaid. Wat staat er verder op het programma....?

Kasteel De Haar

Het bestuur bereidt een excursie naar kasteel De Haar voor. In een bijzondere rondleiding zullen gedeelten van het kasteel te bezichtigen zijn die bij normale rondleidingen niet worden getoond. Wij houden U op de hoogte. Lees hierover ook De Brug.

Films in de bejaardentehuizen

In het najaar zullen wij in de Zonnewijzer te De Meern en St. Jozephzorg te Vleuten een filmavond organiseren. De precieze datum moet nog met de respectievelijke directies worden afgesproken.

Tentoonstellingen

Op 5 en 12 november zullen wij weer een grote tentoonstelling organiseren. Ditmaal zal het onderwerp oude ambachten zijn. Oude ambachten met name die in deze omgeving ooit werden uitgeoefend, of die, zij het in bescheiden mate, nu nog worden bedreven. De eerste tentoonstelling (5 november) vindt plaats in Vleuten, zoals gebruikelijk in de St. Willibrordsschool, J.F. Kennedylaan. De tweede tentoonstelling (op 12 november) wordt gehouden in de Paus Johanneschool te De Meern aan de Heemskerklaan. Wij rekenen weer op een grote belangstelling. Noteert U deze data vast in uw agenda?

Filmavonden in De Meern

In vervolg op de afgelopen periode zullen wij dit najaar nog twee filmavonden houden. Hierbij komen nog niet eerder door ons vertoonde films van De Meern aan bod. Houdt U De Brug en de aanplakbiljetten bij diverse Meernse winkeliers in de gaten? Onze leden "van buitenaf" zullen een aparte mededeling krijgen.

Wandeling Craandijk

Zoals reeds eerder werd vermeld komen wij dit najaar, overigens buiten onze schuld, niet toe aan de wandeling van Craandijk. Wij hebben onze planning erop ingericht, dat dit gebeuren kan plaatsvinden medio mei 1983.

Dia - avond

De samenstelling van een dia-serie over onze dorpen loopt wat uit, gezien de enorme hoe-

veelheid aan te verwerken materiaal en het toetsen van het script. Wij verwachten begin volgend jaar ermee klaar te zijn. Mogelijke presentatie van dit evenement hopen wij te doen plaatsvinden bij de Algemene Ledenvergadering in het vroege voorjaar van 1983.

Indien u belangstelling heeft en bovendien wat vrije tijd en u wilt ons helpen onze activiteiten verder uit te bouwen, dan bent u van harte welkom. Neem contact op met één van onze bestuursleden. Zij kunnen u er alles van vertellen. (zie colofon)

Schenkingen

Ook de afgelopen periode heeft de vereniging weer een aantal schenkingen mogen noteren. Er wordt getracht in de toekomst een permanente tentoonstelling op te zetten van de schenkingen, zodat iedereen in onze gemeente zich dan steeds op de hoogte kan stellen van de geschiedenis van onze woon-omgeving.

De vereniging ontving het volgende:

- van mevrouw Beckers-Kerkhoven uit Utrecht een handgevormde vaas, vermoed-

delijk daterend uit de middeleeuwen;
- van Erik Graafstal uit De Meern een Romeinse wrijfschaal;
- van C. Huigen uit De Meern de eerste uitgave 'Meernse Zakenvereniging' (oktober 1955);
- Van J. Schutte uit De Meern een kollektie foto's, akten, krantenartikelen etc.;
- van B.J. van Vliet uit Alphen aan den Rijn een kollektie kaarten.
Alle gevers zeggen wij hartelijk dank.

Een dorp verandert

De foto die wij in ons vorige nummer publiceerden werd in het voorjaar van 1961 door Klaas Nanning gemaakt. Toen hij deze 'raadselprent' aanbood wist hij zelf nog wel vrij nauwkeurig waar hij tijdens de opname had gestaan, maar niet meer precies hoe. De Meern-kenner Jac. de Bruyn verwees hem daarom naar Kees van Bommel, Kerkstraat 9. Die zou het wel weten.

En hij wist het: "Dat hoge gebouw is de achterkant van de Hervormde kerk en dat huis aan de linkerkant was van Hannes Barten". Tevreden met deze informatie werd de foto gepubliceerd, benieuwd naar reacties.

Er kwam er één, maar hoe! Henk Brinkhof, Zandweg 141 was er eens goed voor gaan zitten. Hij schreef ons:

"In de rechter bovenhoek ziet U de achter-topgevel met afscheidingsmuur van de Ned. Hervormde kerk en nog een klein gedeelte van het PTT-telefoongebouw met toegangshekje.

Op het linkergedeelte van deze foto de zijgevel van de woning in de Kerksteeg die was bewoond door de familie H. Barten-den Uyl. Zij zijn verhuisd naar de nieuwe woningen in de Kerkstraat.

Op de voorgrond onderaan de foto is nog goed zichtbaar het toegangspad (achterom) van de familie Pak en de schoenmakerij van Van Engelen.

In de rechter bovenhoek zijn de daksporen te zien van de landbouwmachine-opslagloods van smederij Pak".

Tot zover zijn uitgebreide beschrijving van de foto. Maar hij vertelde ons nog méér:

"Via de toenmalige Kerksteeg, breedte plm. 3 meter, was het mogelijk te voet of per fiets langs de tuinderijen van de families Groenheijden, Schouten, Gondelach over het pad langs de Vletsloot de Alendorperweg te bereiken. Wanneer het ijs in de winter goed was, reden we op de schaatsen de Vletsloot uit, onder de Alendorperbrug door bij Jan Mandjes en zo langs diverse tuinderijen naar Vleuten. Dat is echter wel 45 - 50 jaar geleden".

Deze reactie beantwoordt nu precies aan datgene waar de redactie op hoopte toen

met de rubriek "een dorp verandert" werd begonnen. Prima zoiets!

Bijgaande nieuwe foto werd rond 1900 gemaakt op de Brink in Haarzuilens. Hij toont de kruidenierszaak en manufakturenwinkel van Tinus van Eijk. We willen deze keer zoveel mogelijk namen hebben van personen die op de foto staan.

Reacties als Henk Brinkhof zijn van harte welkom!

Filmavond De Meern

Zoals u ook elders in dit nummer kunt lezen zal binnenkort weer een filmavond in De Meern worden gehouden. Vlak voor het ter perse gaan van dit nummer werd bekend dat dit zal zijn op woensdag 20 oktober om 20.00 uur in het Verenigingsgebouw aan de Zandweg.

Aan bod komen dan nog niet eerder vertoonde films uit de serie Dorpsjournaals. Gezien de overweldigende belangstelling tijdens de voorgaande vertoningen hebben we nu de mogelijkheid geschapen vantevoren plaatsen te bespreken. Dit kan op maandag 18 en dinsdag 19 oktober tussen 18.00 en 20.00 uur bij mevrouw P.C. de Rooij, 't Zand 1 in Vleuten, tel. 03407 - 1483. De toegangsprijs bedraagt voor leden (die één introductie mogen meenemen) f 2,50 per persoon. Niet-leden betalen f 5,00.

Unieke plattegrond van ruïne van kasteel "De Haar" (2)

In het juni-nummer van dit blad stond het eerste deel van een artikel van Klaas B. Nanning over de plattegrond van de ruïne van kasteel 'De Haar'. Deze plattegrond was in 1877 getekend door dominee J. Craandijk toen deze, om stof op te doen voor één van zijn boeken 'Wandelingen door Nederland', de ruïne van kasteel De Haar bezocht. Op deze bladzijden volgt het tweede deel van het artikel.

In "Wandelingen door Nederland" beslaat het hoofdstuk "De ruïne van het Huis ter Haar" bijna 21 bladzijden, met inbegrip van de hierbij afgebeelde litho van P.A. Schipperus. De beschrijving van de ruïne zelf is echter niet langer dan zo'n vier pagina's. Het publiceren van Craandijk's hele verhaal zou in het kader van wat ik wil vertellen te ver voeren. Dat kan eventueel gebeuren wanneer "de wandeling van Craandijk" in het voorjaar van 1983 wordt gemaakt. Ik volsta dus met de reproductie van de vier bladzijden over de ruïne.

Litho en plattegrond

Op de toelichting onder de getekende plattegrond schrijft Craandijk het een en ander over de litho van Schipperus. We herhalen het hieronder, met ons commentaar.

"De plaat van Schipperus geeft de gevels A - A."

Deze gevels zijn de zuid- en de westgevel en in het huidige kasteel nog probleemloos aan te wijzen, hoewel ze wat zijn opgesierd met extra torentjes.

"De toren e van den binnenkant, met de sporen van den trap a."

Dit is de vierkante toren die rechts naast de houten overdekte loopbrug naar het poortgebouw staat.

"Een gezigt in de kamer f (naar ik meen)."

Dat moet dan de "kamer" zijn die links naast de huidige toegang ligt en die bij de restauratie, met een verdieping verhoogd, een trapegevel kreeg.

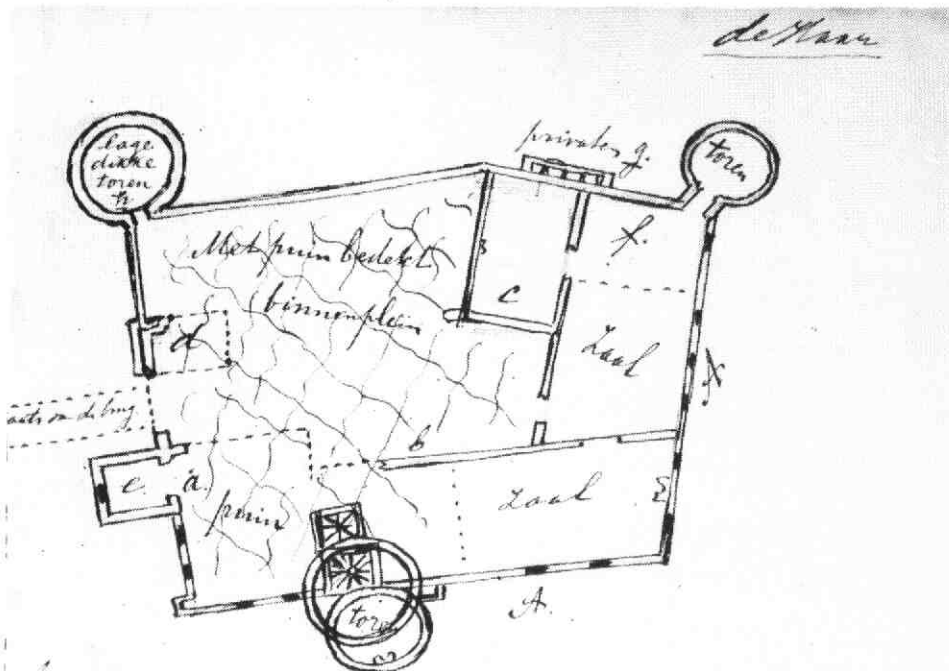
"Het front met de torens d, e, h met gezigt op den traptoren c en den ronden toren van den zijgevel van den binnenkant van het gebouw."

Kenners van het kasteel van vroeger weten dat het oude front rechts om de hoek lag van wat na de restauratie "het front" is geworden. De huidige vooruitspringende ingangstoren is bij de restauratie toegevoegd. Waar op de vierde afbeelding van Schipperus tussen de twee ruïneuze torens het begroeide puin in de gracht is gestort, ligt nu de al eerder genoemde overdekte loopbrug naar het poortgebouw.

Plattegrond en beschrijving

Regel 14 van de beschrijving klopt precies met de bovenste afbeelding van Schipperus. Wat Craandijk in de volgende regels vertelt komt aardig overeen met de door hem getekende plattegrond. In de 15e regel van de tweede bladzijde stapt hij de ruïne binnen. Blijkbaar lag voor het in de gracht gestorte puin een door een hek afgesloten dijkje door de gracht.

Bovenaan bladzijde drie staat te lezen wat

bij a meen ik overblyfsels van een trap te vinden.
 by b is in den hielder (Kerk?) een gracht.
 in c meen ik den torentrap te moeten stellen.
d is een ruigere, smaller toren by de poort
e een gew. bevestigde, maar ontzorg antiek by toren.
 in f zoud ik een oppendelyk vertrek om de plaatsing
 van het x-om.

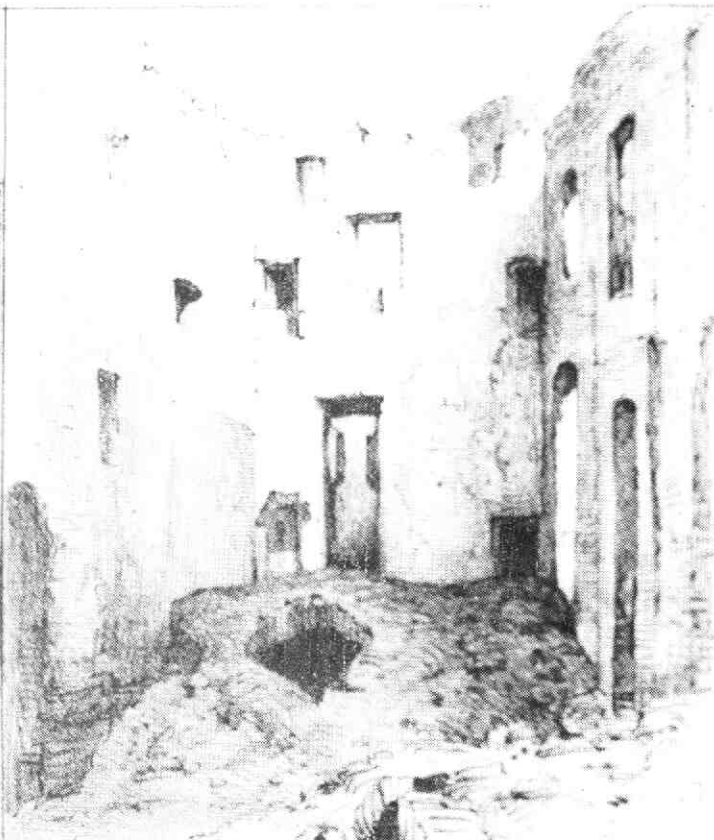
by g zyn de lichtopeningen in de firsaten opmerkelyk.

De plaat van Schipperus geeft de gevels A-A.

De toren e met den binnenkant, met de
 sporen van den trap a

Een gezigt in de kamer f (naar ik meen)

Uet front met gezigt op den traptoren c en den
 ronden toren van den zijgevel van den binnenkant van
 het gebouw.

Craandijk op de plattegrond als eerste noteert:

"Bij a meen ik overblijfsels van een trap te vinden." Na de 11e regel van boven bestijgt hij "den kunstig gemetselden wendeltrap", die hij tekent als twee vierkantjes met sterretjes. In de 22e regel zegt hij: "naast den toren, dien wij beklimmen, is de keuken nog aan den gootsteen te herkennen". Op de

plattegrond staat: "bij b is in den kelder (keuken?) een gootsteen".

Bovenaan bladzijde vier beschrijft hij de smalle raampjes in de privaten. Op de plattegrond noteert hij: "Bij g zijn de lichtopeningen in de privaten opmerkelijk."

Unieke plattegrond

Met het bovenstaande meen ik afdoende te

hebben bewezen dat Craandijk zijn zelfgetekende plattegrond met notities zeker heeft gebruikt voor het opschrijven van de indrukken die hij opdeed bij zijn bezoek aan de ruïne van het Huis ter Haer.

En ik weet inmiddels dat ik een heel unieke plattegrond van de ruïne van kasteel "De Haar" in handen heb.

Klaas B. Nanning.

Fragment uit 'Wandelingen door Nederland'

DE RUÏNE VAN BUITEN.

't Is een rustig en landelijk plekje, dat dorpje Haar Zuilens, dat hier voor ons ligt onder de muren van den hoogen burgt, waaraan het zijn ontstaan en zijn opkomst dankte en dien het in zijn eenvoudige nederigheid heeft overleefd. Een ruim, met gras begroeid plein, door kloeke stammen omringd en overschaduwd, daaromheen enkele burgerwoningen en een tamelijk ruïne herberg, waartoe een paar groote schuren behooren, ziet daar het dorp, of liever het gelucht. Boven een der schuurdaken steekt het pannendak van een vierkant torentje uit. Dat was weleer de kapel. Maar aan de eene zijde van het dorpsplein rijst de majestueuze ruïne uit de ruig bewassen gracht. Wij zien haar van hier in haar' grootsten omvang, al vertoont zij zich van hier niet in haar schilderachtigste gedaante. Indrukwekkend zijn de strenge lijnen van de nog nagenoeg geheel gespaarde buitenmuren van het hoofdgebouw, van de beide ronde torens en den hoogen gevelmuur, die zich nog boven de met gras en mos begroeide steenmassa verheft. 't Kost onzer verbeelding weinig moeite, het zware dak weêr te plaatsen op het huis en de achthoekige spitsen op de torens en het trotsche gesticht weêr te zien in den toestand, waarin het zich van hier moet hebben vertoond, eer het aan een langzaam verval werd ten prooi gelaten. Wij merken daarbij op, dat de muur boven de vensters der tweede verdieping aanmerkelijk minder dik is. Wij zien in de hoeken, die de torens met den buitenwand vormen, een paar deuropeningen, op dit smalle terras uitkomend en wij ontdekken beneden de hoogste raamgaten de gleuven, waarin eens balken hebben gerust. Dat wijst ons op een galerij, die rondom het huis liep, en die inderdaad op de nog bestaande afbeeldingen van het slot in zijn' welstand ook is te zien. Die galerij, zonder twijfel tot verdediging van het kasteel bestemd, geeft aan het huis iets eigenaardigs, iets geheel eenigs welligt, en ook in dit opzigt verdient de ruïne de opmerkzaamheid onzer bouwkundigen. Van den kant, waar vroeger de ingang was, heeft het gebouw meer geleden. Het schilderachtige van den vorm heeft er door gewonnen; maar hier moet de afbeelding aan de verbeelding te hulp komen. Een

DE INANG VAN HET SLOT.

vierkante toren, nog in vrij goeden staat, springt voor het front vooruit. Het overblijfsel van een' tweeden toren, wiens muurwerk in gelijke lijn met den hoofdmuur blijft, is door een' lagen muur aan een' niet zeer hoogen, maar dikken en zwaren ronden toren verbonden, die den N. O. hoek dekt. Tusschen beide vierkante torens leidt thans een begroeid dijkje binnen de ruïne. Daar was eens de gewelfde poort, waartoe een vaste brug op steenen bogen van het ruïne voorplein voerde. De galerij, door den ronden toren aan den Westelijken gevel een oogenblik afgebroken, liep tot den eersten toren aan den voorgevel door. Van den voorburgt is niet meer, dan een enkel muurbrok over. Toen het slot nog de woonplaats was van een adellijk gezin, stonden hier

de stallen, en kunstig aangelegde plantagiën moeten het destijds hebben omringd.

Laat ons, na den blik op 't uitwendige te hebben geworpen, ook het invendige bezoeken. De kastelein in de herberg heeft den sleutel van het houten hek, dat den voorburgt afsluit. Wij zouden haast vermoeden, dat het dijkje, of, wilt gij, de glooiende puinhoop, die ons naar het binnenplein tusschen de vervallen slotgebouwen brengt, van nog niet veel jaren dagteekent. Althans, de plaat door Christ voor Robidé van der Aa's „Oud-Nederland in burgten en kasteelen" geteekend, geeft den ingang te zien, onmiddellijk oprijzend uit de gracht, in wier helder water de koeijen plassen en die dus zeer ondiep moet zijn geweest. Is die afbeelding juist, dan was destijds de ruïne niet veel minder dan ongenaakbaar, tenzij men 't zich getrooste, door de gracht te waden en voorts tegen de steile muurbrokken op te klouteren. Zouden wij ons daardoor welligt niet hebben laten afschrikken, welkom is 't ons niettemin, dat het ons thans gemakkelijker is gemaakt. Wij zijn op het binnenplein, een verwarde, begroeide hoop puin, waaromheen aan den W. en Z. kant de hooge muren nog oprijzen, en vanwaar wij in de nog ten deele gespaarde vertrekken en kelder kunnen doordringen. Van den N. W. hoek van het huis is alleen nog de buitenmuur met zijne diepe raamopeningen over, en de toren naast de poort, hoe-

IN DE RUÏNE.

wel nog in zijn muren staande, is ontoegankelijk geworden door het wegvallen van den trap, waarvan de sporen nog te zien zijn, terwijl de vorm en hoogte van het dak op dit gedeelte der hofstad tegen den torenmuur is na te gaan. Maar de beide zalen en de daaraan grenzende vertrekken in het hoofdgebouw zijn nog in tamelijk goeden staat en althans duidelijk genoeg te herkennen. De hooge vierkante toren, die op het plein vóór het hoofdgebouw oprees, en waarin de groote trap was aangebragt, is grootendeels vervallen, en de ronde toren in den Z. O. hoek had geen' afzonderlijken opgang. Wij kunnen hier dus niet naar boven klimmen. Maar de fraaije toren aan den W. gevel staat nog in zijn geheel en uit zijn' gewelfden kelder kunnen wij den kunstig gemetselden wenteltrap bestijgen, die ons wel niet naar den top, maar althans op het gewelf der derde verdieping brengt, en zelfs nog iets hooger, maar dan moeten wij terug, want de houten zolderingen daar boven zijn verkwamen. Het metselwerk van het bovenste gedeelte van den toren heeft het eigenaardige, dat het niet massief is, maar van binnen ter dikte van 1½ steen met openingen of kastjes is ingewerkt.

Ruime, in elkander loopende kelders strekken zich onder het gansche gebouw uit. Naast den toren, dien wij beklimmen, is de keuken nog aan den gootsteen te herkennen, en van het puin, dat het binnenplein vult, kunnen wij afdalen in het sterke gewelf van den lagen toren, die het front heeft gedekt en den Oostmuur bestreek. Wat eens ter versiering van het slot was aan-

gebragt, is verloren, maar dat het een sterk kasteel is geweest, dat kan de bouwval nog overvloedig bewijzen. 't Was blijkbaar niet alleen bestemd om een groote en geriefelijke woning voor een edelman en zijn gezin te zijn, maar het moest ook een vijandelijke aanval kunnen weerstaan. Daartoe werden de muren der benedenverdieping ter dikte van 1,40 M. gemetseld; daartoe werden nevens de vensters holten aangebragt, waarin de houten balk ter sluiting van de luiken werd vastgezet; daartoe werden de kleine gleuven in den muur, die als lichtopeningen en als kijk- en schietgaten tevens konden dienen, in schuine rigting

SHIEDING VAN HET KASTEEL.

geplaatst; daartoe ook in de privaten aan den O. gevel de smalle raampjes zoó gemaakt, dat geen pijl of kogel daardoor kon binnendringen. Daartoe ook de galerij, waaruit het beklimmen van de muren kon worden verhinderd, terwijl ook overigens langs den ganschen omtrek van het gebouw geen enkel punt was, dat

voor het werpgeschut uit de ver uitspringende torens was gedeekt. Kon de burgzoo een wel versterkt kasteel genoemd worden, en bood het ruimte genoeg voor een aantal wapenknechten, het bevatte ook de noodige zalen en vertrekken voor den burgtheer met zijn gezin en zijn dienaars. En toen de man, die later als de wakkere verdediger van Leiden en als de eerste curator der nieuwe hoogeschool, als uitstekend geleerde en smakvol dichter, een wel verdienden roem zou verwerven, - toen Jonkheer Johan van der Does in 1564 hier op het hooge huis ter Haar met Lysbeth van Zuylen huwde, toen ontbraken er zeker de kamers niet, waar de vrienden en magen van den edelen bruidegom de gastvrijheid van Heer Dirk van Zuylen konden genieten. Deels zijn zij nog in het hoofdgebouw gespaard, deels is hun ligging en omvang nog genoegzaam te herkennen tusschen de hooge muren, die het binnenplein ooringen, en wat van het huis nog over is getuigt van den rijkdom van den edelman, die 't aldus weer uit zijn puinen heeft opgebouwd.

Zo verkocht de gemeente zich in de dertiger jaren

In 1937 verscheen bij N.V. Drukkerij v.h. L.E. Bosch en Zoon te Utrecht het boek "Utrecht, Sticht en Stad", met als ondertitel "propaganda-uitgave met medewerking en instemming van verschillende gemeenten en VVV's".

Dat "propaganda-uitgave" was in de meest letterlijke zin wáár. Omringd door honderden advertenties en foto's maakten tientallen burgemeesters en gezaghebbende lieden zich op om de lof te zingen over hun stad of dorp.

Het boek, op prima kunstdrukpapier uitgegeven, maar in een slappe omslag gestoken, telde 152 pagina's. Iets meer dan 2 bladzijden werden gewijd aan "Vleuten-De Meern-Haarzuilens", toen al onder één noemer gebracht. We reproduceren hierbij die ruim twee bladzijden, inclusief de halve bladzijde advertenties.

We verbazen ons erover hoe burgemeester Verder in zó weinig tekst, met zóveel charme de historie van de drie dorpen wist te vertellen.

VLEUTEN - DE MEERN - HAARZUILENS

J. A. Verder, Burgemeester van Vleuten en Haarzuilens.

De vreemdeling, de Utrechenaar, trekt meestal voor ontspanning naar het Oostelijk deel der provincie, naar de bosschen.

Wil men echter eens werkelijk genieten van het landelijk leven, van ruime uitzichten en groene vlakten met grazend vee, het echte Hollandsche landschap, dan make men eens een uitstapje naar Vleuten en Haarzuilens.

In de eerste eeuw na Christus vindt men Vleuten genoemd als Fletio, waarheen één der Romeinsche legercorpsen trok en verblijf hield aan de Meern op de Woerd. Volgens een oude reiskaart van Antonius lag reeds in de 4e eeuw hier een Romeinsche heerbaan.

De naam Haarzuilens vindt zijn ontstaan als de „Haar“, boven de omgeving verheven plaats, der van „Zuylens“. De naam van Zuylen zou zijn oorsprong vinden in Colonna, Antonius Colonna, door Nero uit Rome verbannen, kwam naar onze Batavieren en stichtte in het jaar 65 onzer tijd-

VESTIGT U in de GEMEENTE VLEUTEN. Mooi Tuindorp

bekend door zijn kweekerijen van druiven en tomaten. Landhuisjes en woningen voor iedere beurs.

Waterleiding, elektrisch licht en gas — In 10 minuten per spoor of autobus naar Utrecht

Inlichtingen ter gemeente-secretarie te Vleuten

JUIST! HIER IS HET ADRES VOOR:

KRUIDENIERSWAREN, KOFFIE, THEE, MARGARINE, COMESTIBLES, CONSERVEN, WIJZEN, LIKEUREN, LIMONADES
ook aan huis hooren en bezorgen. Prijscourant op aanvraag
steeds voorhanden. Aanbevelend.

GEBR. VAN EIJK, Haarpad 48, Vleuten - Tel. 264

Dagelijksche Auto-Besteldienst H. GOES **Vleuten - Haarzuilens**

Bestelhuizen: J. v. 't Hoog, v.h. Café „De Luifel”, Paardeveld,
Tel. 10696 en 14214. „Utrechtsch Bodehuis”, Visscherspl. 6,
Tel. 16249 en H. J. Helweg, Mariaplaats 50, Tel. 10456 en
14300. Standplaats: Expeditie-terrein.
Vertrek: Dagelijks 5 uur n.m. Zaterdag 3 uur n.m.

Coöp. Boerenleenbank te Haarzuilens
Kantoor: Vleuten, Stationsstraat 246E
TELEFOON 255

H. G. VAN OJEN - VLEUTEN

DORPSTRAAT 100-101

RIJWIELEN - MOTOREN - RADIO
== REPARATIE INRICHTING ==

Onderlinge Brandverzekering

VLEUTEN, HAARZUILENS en OMSTREKEN
OPGER. 1908 — VLEUTEN, STATIONSSTRAAT A 246

Bijzonder lage tarieven

Café-Restaurant „Het Wapen van Haarzuilen”

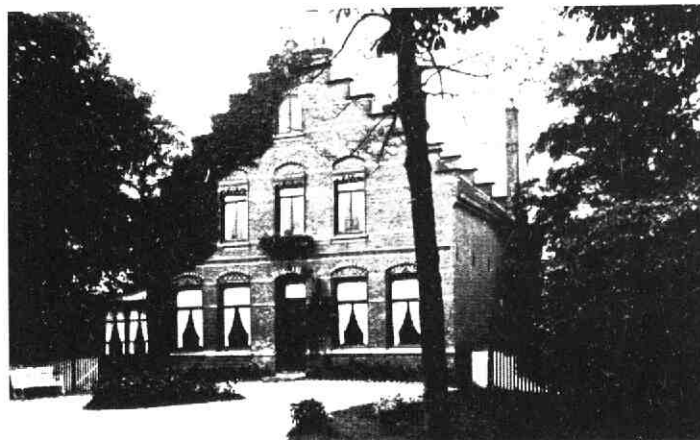
Wed. M. A. VERSTEEG

PRIMA CONSUMPTIE

BILLIJKE PRIJZEN

Gunstig gelegen in de onmiddellijke nabijheid
van het Kasteel „HAARZUILEN”.

Kaarten verkrijgbaar voor de bezichtiging van het park.

Vleuten - Burgemeesterswoning

rekening de stad Antonia, later Utrecht.

Van de ridderhofsteden, welke vroeger bestonden, is slechts de naam overgebleven.

Het vermaarde Kasteel de Haar te Haarzuilens en de Hamtoren te Vleuten zijn nog daar, om de herinneringen aan het voorgeslacht te doen voortleven.

Langs twee goede wegen kan men te Vleuten komen. Langs den Vleutenschen Weg vanaf de Catharijnebrug te Utrecht en langs den Leidschen Weg over Oudenrijn.

Den Vleutenschen Weg volgend, komt men door het Utrechtsche Westland, de tuinbouwstreek der provincie Utrecht. Hier vindt men de cultures van druiven, tomaten

en groenten. Het is een werkelijke ontspanning daarheen te trekken. Langs de bloeiende bongerds, welke voor de Betuwe niet onderdoen.

Wij voelen hier de rust van het landelijke leven. De natuur in al hare werkelijke schoonheid spreidt zich hier ten toon, vol afwisseling en bonte kleurschakering. Schilderachtige landhuisjes tusschen kassen en goed verzorgde tuinen.

Gaat men over Oudenrijn, zoo zien wij een schoon deel van Vleuten, het dorp De Meern, beginnend bij Huize Voorn, de fraaie buitenplaats voorbij „Oog in al”.

Dit landgoed heeft een grijs verleden. In 1275 wordt het reeds genoemd.

Vleuten - Dorpsstraat N.Z.

De stille zijde volgend en het druk doorgaand verkeer ontwijkend, heeft men een uitstapje vol schoone afwisseling langs den Ouden Rijn.

In Vleuten vindt men op het Dorpsplein den ouden Gemeentetoren, wiens restauratie bijna voltooid is en welke een sieraad van de Gemeente geworden is. Tot 1830 was hij verbonden met het nabijgelegen Kerkgebouw der Ned. Herv. Gemeente. Zij was in 1830 te groot en werd daarom gescheiden van den toren. De toren is gebouwd in de dertiende eeuw, de zijvleugels in de vijftiende eeuw. De kerk is in den beeldenstorm vernield, de beelden der 12 Apostelen verbrijzeld. Hofdijk schrijft daarover: „In 1567 omstreeks St. Marcus, viel het volk van Brederode over het weerlooze dorp heen, vernielde kerk en altaren, Hendrik Willemsen van Seijvelt, van 1565 tot 1611 pastoor, bleef trouw op zijn post.”

De Meern - Geervliet

In 1616 was predikant te Vleuten de bekende dichter uit dien tijd Dirk Rafaelsz. Camphuizen.

Even buiten Vleuten, in de richting van den Parkweg, ziet men nog een ouden vierkanten toren, den Hamtoren, uit de 12e eeuw. Van binnen enkele groote vierkante ruimten. Weinig is van de voormalige glorie van deze Ridderhofstad overgebleven. De Historische roman „Jan

Utenham” vertelt ons nog veel daarvan. De Ham werd driemaal verwoest.

Als herboren uit zijn ouden luister prijkt tegenover den Hamtoren het vermaarde Kasteel de Haar, dateerend uit de 12e eeuw, gesticht in 1162 door Godschalk van Woerden. In 1435 ging de Haar over in het geslacht der Heeren van Zuijlen, omdat Steven van Zuijlen van Nijeveld huwde met Jonkvrouwe Josina van de Haar. In 1482 werd het verwoest door de krijgslieden van den Bisschop van Utrecht. In 1673 werd het nogmaals verwoest door de soldaten van Lodewijk XIV, die de kelders gebruikten voor de krijgsgevangenen.

Na 1700 geraakte het in verval. In 1891 begint de herbouw onder Dr. J. Th. Cuijpers, in samenwerking met Jhr. V. de Stuers.

Wat men hier ziet, ontmoet men weinig in den lande.

Er omheen een park van 200 H.A. fraaie boschpartijen en prachtige lanen.

Inwendig niet te beschrijven. De Hall is op zulke schitterende wijze door de eerste kunstenaars van binnen- en buitenland verzorgd, dat alleen herhaalde bezoeken een juiste waardeering kunnen brengen.

Gobelins van millioenen-waarde versieren de Salle des fêtes. De eetzaal met zijn „Vlaamsehe Kermis” van Teniers is een juweeltje.

Zoo zoude ik kunnen doorgaan.

De naam van Etienne Baron van Zuijlen van Nijeveld van de Haar, de in 1934 ontslapen slotheer, zal onvergetelijk hieraan verbonden zijn.

Het oude dorp Haarzuilens lag voorheen nabij de ruïne van het Kasteel. Het thans bestaande dorp werd geheel nieuw aangelegd en met wallen omgeven. De Brink, het fraaie dorpspleintje, is een sieraad der gemeente. Zoo heb ik in eenige regelen doen kennen, welke betekenis Vleuten en Haarzuilens innemen in het landelijk schoon der Provincie Utrecht.

Moge het eene aansporing zijn voor velen, eens daar heen te gaan.

J. A. VERDER, Burgemeester.

De Meern anno 1967

Op de volgende twee pagina's drukken wij een luchtfoto van De Meern af die op 23 september 1967 door Klaas Nanning uit Vleuten werd genomen. In het midden onderaan zien we de Meerndijk, toen nog met een doorgang (later verdwenen) naar de parallelweg.

Links van dit gedeelte Meerndijk ligt nog een heel stuk grond braak dat niet lang meer onbebouwd zal blijven. De straten (Ten Veldestraat en Marelaan met daartussen de Van Montfoortstraat zijn al in gereedheid gebracht. Met ingang van het schooljaar 1968/1969 werd de Paus Johannes-school aan de Van Heemskerklaan in gebruik genomen. In 1969 volgden de Apollo 11-school en het gymnastieklokaal aan de Ten Veldestraat. Ook de westelijke zijde van de Marelaan is nog slechts weiland.

Vlak achter de bebouwing rechts van de Meerndijk is het water Achtkanten Molenvliet zichtbaar, dat nu langs de achterzijde van de Mereveldlaan loopt. Dan volgt het al volledig aangelegde stratenplan van de nieuwbouwwijk die nog zal verrijzen. Met de bouw van de eerste woningen was men toen net begonnen.

Bij de hoek Laan 1954/Mereveldlaan is het gebouwtje van de rioolwaterzuivering duidelijk herkenbaar. Iets hoger staan nog twee noodschooltjes. Er is net gestart met de bouw van de Centrum-school die, evenals de Prins Willem Alexanderschool (net niet zichtbaar), het jaar daarop in gebruik zal worden genomen. Van het winkelcentrum is nog geen sprake. Daar kan het publiek pas in maart 1971 terecht.

Ook naast het postkantoor aan de Oranjelaan ligt nog grasland waarop later een parkeerterrein, De Schalm en de muziekschool/bibliotheek (oktober 1974 gereed) zullen komen. Onbebouwd is ook nog de grond tegenover de hoek Mereveldlaan/Past. Boelenslaan. Hier zal de r.k.mavo-school Oudenrijn in 1969 haar poorten openen.

De Laan 1954 heeft nog geen direkte verbinding met de Meerndijk, de Oranjelaan middels een bruggetje. De aanpassing van deze wegen zou niet lang meer op zich laten wachten.

Lood van Eijk; 87 jaar maar nog iedere week op de markt.

De heer Van Eijk werd op 28 december 1894 in de ouderlijke woning aan het Haarpad in Vleuten geboren. Hoewel officieel Lodewijk geheten is deze naam slechts zelden gebruikt. In Vleuten en omliggende dorpen kende en kent men hem als Lood van Eijk, de olieboer. Nog steeds, hoewel hij dit bedrijf vlak na de oorlog over deed aan zoon Lodewijk die nu nog samen met zijn zoon de oliehandel aan de Schoolstraat voert.

Lood van Eijk hield zich nadien hoofdzakelijk bezig met de handel in kippen, konijnen en kalfjes en de slacht van het kleine vee. Dat is namelijk altijd zijn grote hobby geweest en hij was er de man niet naar hier alleen maar over te dromen.

'Het is hardstikke mooi werk en ik mag het graag doen,' zegt hij met een stem die liefde voor dit vak verraadt. De gedachte dat iemand het breken van een konijnenek en het vervolgens afstropen van het beestje als een plezierige bezigheid beschrijft zal sommigen macaber voorkomen, maar zo iets moet genuanceerd worden gezien. Een slager doet in feite per slot van rekening precies hetzelfde en we nemen het hem ook niet kwalijk wanneer hij goed gehumeurd flui-

tend enkele lichaamsresten van een varken voor ons inpakt, die we 's avonds met plezier opeten, want we houden van karbonades.

Handelsbloed

Dat handelsbloed heeft de heer Van Eijk niet van een vreemde. Zijn grootvader was grutter en bezocht zijn klanten in Vleuten huis aan huis, waarbij hij zijn waren in manden aan een juk met zich meevoerde. Vader Van Eijk was al olieboer en ook hij handelde in en slachtte kippen, konijnen, kalfjes e.d. Toen hij elf jaar oud was ging Lood van school af om samen met zijn vader op pad te

Bekende dorpsgenoten

door Gerrit Jan Bel

kunnen gaan. Daarbij kwam de hele omtrek aan bod. Zo werd De Meern op maandag met de oliekar bezocht en Vleuten en Haarzuilens op dinsdag. Woensdags gingen ze naar Maarssenbroek en de Utrechtseweg en op donderdag naar Harmelen. De andere dagen werd er niet gevent.

Dat hield uiteraard niet in dat de benen de hele dag op tafel werden gelegd, want er was genoeg te doen. Zaterdags togen vader en zoon naar de markt in Utrecht. Op de Mariaplaats werden kippen en geiten verhandeld de kalveren en koeien op Vreeburg.

Uitgebreid venten

Tijdens het venten moet men niet schichtig van de ene naar de andere kant vliegen. Het is een gebeuren waarvoor tijd dient te worden uitgetrokken, want een babbeltje met de afnemers hoort er toch bij.

Lood vatte zijn taak ook op die manier op. Vooral wanneer hij bij een boer kwam die bijvoorbeeld kippen te verkopen had, zo weet zijn zoon die later samen met hem op pad ging. 'Dan duurde het soms wel 2 uur voor we verder gingen, want voor de handel vergat 'ie de olie. De olie was om het nodige geld te verdienen, maar de handel en de slacht waren zijn leven.'

Een venttocht naar Harmelen zag er gewoonlijk als volgt uit. De eerste stop werd gemaakt bij de Korenmolen aan de Louwbrug (ongeveer het punt op de Rijksstraatweg waar nu de aansluiting van de Europaweg zich bevindt) om daar bij Oude Wansink koffie te drinken en voer te bestellen voor paard, kippen en konijnen. Bij café Stelling in Harmelen werd het paard uitgespannen en gevoerd, terwijl ook vader en zoon wat gingen eten.

Tegenover het café woonde slager Willem van Vliet. Als die in de gaten kreeg dat de maaltijd was beëindigd kwam hij vaak vragen of Lood hem behulpzaam kon zijn bij het slachten van een koe. Om twee uur, half

drie ging de tocht dan weer verder via de Rijksstraatweg, de Putkop en de Breudijk naar café Kortjak. Onder het genot van een borreltje werden hier een paar boompjes gekaart en daarna ging het rond negen uur, half tien op huis aan. In vliegend galop vaak, want de hit rook stal.

4 Generaties olieboer

Olieboer dus, al vier generaties lang. Op het ogenblik zijn de Van Eijk's de enigen in de wijde omtrek die zich hiermee bezig houden, maar vroeger had ieder gezin olie nodig en waren er dus meer handelaren.

'In de oorlogsjaren '14 - '18 en '40 - '45 stond het stil, want toen was de olie op de bon of niet te krijgen.'

- Wat deed u dan in die tijd ?

- In de oorlogsjaren ? Nou, niet veel goeds, ha, ha. Maar ik kwam wel aan de kost hoor. Dan slachtte ik weer een varken of een kalf. Slachten heb ik van jongs af aan al gedaan. Je kocht geitjes voor een dubbeltje of twaalfeneenhalf cent en als je die had afgestroopt kreeg je voor het vel een kwartje. Dat was dus leuk verdiend.

- Het lijkt me nog wel eens een werk. Neem nou een kip. Voor een paar gulden koop je er een, helemaal kaal. Maar er zitten toch weet ik hoeveel veren aan zo'n beest. Dat moet toch een karwei van jewelste zijn. Hoe krijg je ze er af ?

- Jij hebt nog nooit een kip geslacht, dat merk ik wel. Zodra hij dood is strijk je zo die veren er af. Die zitten helemaal los. Maar je moet niet eerst 2 of 3 minuten wachten, want dan trekt het vel samen en dan lukt het niet meer. Ze moeten al helemaal schoon zijn als ze nog in de handen spartelen.

- Gaat dat bij konijnen ook zo vlug ?

O ja, ik heb een tijd gehad dat ik er zeven in een uur deed. Dan waren ze helemaal opge- maakt en wel. Daar had ik helemaal geen moeite mee.

- U handelde ook in nuchtere kalveren. U hield zelf bij waar wat werd geboren ?

- Ja. Ik stond dan half vier op en ging met de hondenkar de buurt door om te kijken waar een kalf was geboren. Als de boer nog in bed lag keek je in de schuur en was er wat dan wachtte je op hem. De kalveren bracht ik later naar de markt in Utrecht.

'Er mag zoveel niet'

- U mocht alleen pluimvee en dergelijke slachten, geen kalveren ?

- Nee, dat mocht niet. Maar ik deed het wel. Als ik op een dag zo'n 5 of 6 van die kalfjes had, bracht ik ze thuis, spande drie andere honden voor de kar en ging venten. Wanneer ik thuis kwam ging ik eerst wat bikken en daarna slachtte ik ze in de schuur. De kalfjes kostten indertijd een rijksdaalder, maar die huidjes leverden toen ook nog een gulden of een daalder op, dus met 5 of 6 van die beestjes had je al gauw een half weeggeld verdiend. Dat mocht niet, zelf slachten, maar ja, je mag zoveel niet.

Konijnen en zo, die mocht je wel thuis slachten. Maar later kwamen ook daar weer voorschriften voor: betegelde ruimte, een koelkast enz. Op een gegeven moment heb ik controle gehad van mensen van de warenwet. Ze vroegen hoe lang of ik dat al deed, kippen slachten. Ik zeg: 'Van m'n elfde jaar af'. En een paar dagen later zou ik 65 worden. Het is dat ik verraden was door iemand, anders hadden ze nog niets van m'n bestaan af geweten. Dat bleek ook wel, want die man zei: 'Ik begrijp het niet. We hebben nog nooit een advertentie van je in de krant zien staan.' Ik zeg: 'Ik hoef niet te adverteren, de mensen komen toch wel.' We stonden in de schuur en opeens vroeg hij wat ik achter het schot had. Toen schrok ik wel een beetje, want daar lagen 24 grote kalkoenen die ik voor de kerst had geslacht en er hingen 23 konijnen aan de lijn. Hij trok de deur open en, liep er zo tegen aan. Maar het zag er allemaal piekfijn uit, daar kreeg ik nog een compliment voor. Toch moest ik alles aanpassen en daar gaven ze me tot de zomer de tijd voor. Toen ze het jaar daarop langs kwamen was er nog niets gebeurd. 'Ik heb er nog eens over nagedacht', zei ik. 'Dat verbouwen kost 5000 gulden. Eer ik dat heb terugverdiend kan ik een poosje goed bikken. Ik schei er mee uit.

- Toen bent u er dus mee opgehouden ?

Lood van Eijk met zijn oliekar voor de kapperszaak van Roos (nu de bloemenwinkel op de past. Ohllaan. Rechts rijksveldwachter Jan Paul. De foto dateert uit de dertiger jaren.

- Ja, dacht je dat ?

En dus staakte Lood van Eijk officieel zijn activiteiten en ging hier officieus mee door, want een mens moet toch wat, nietwaar ?

Niet alleen met de slacht van kippen en konijnen, maar ook met allerlei andere zaken die hij al jaren deed nadat hij na de oorlog de oliehandel aan zijn zoon had overgedaan. Zo ving hij op verzoek van boeren raten, mollen of bunzings, waarvan de huiden hem ook vaak nog een centje opleverden. Daarnaast was hij het adres voor vodden en oud papier en ijzer. Niet zelden was de bakfiets zo hoog opgeladen dat hij geen zicht meer had en vrijwel op goed geluk z'n weg naar huis zocht. Een apart handeltje vormden oude fietsen. Die werden samen met de melkboer Jan Vermeulen weer opgeknapt en verkocht.

Wonen in de Schoolstraat

Niet lang nadat hij was getrouwd ging Van Eijk in de Schoolstraat wonen. Eerst had hij vooraan een stukje land gekocht van mevrouw Vijn Dijk van het café Het Oude Raadhuis. De gemeente gaf hem echter wel toestemming om hier een huis met een schuur op te bouwen, maar in die schuur mochten dan geen ramen of elektrisch licht komen. Dit omdat de grond binnen de bebouwde kom lag en er in verband met de oliehandel extra kans op brandgevaar zou zijn.

Men kan niet zeggen dat Lood van Eijk lang

bij de pakken neer zat toen dit bericht hem bereikte. Om kwart voor twaalf had de post hem de brief met deze tijding gebracht en nog geen kwartier later stond het bord Te Koop al op het land. Binnen een paar dagen was de grond verkocht aan Dirk Middelkoop. Vervolgens kocht Van Eijk een paar honderd meter verderop (dat viel toen net buiten de bebouwde kom) een stuk land voor f. 5000,-. De helft hiervan (daar waar nu de Simca-garage staat) werd later aan Dirk Loenen verkocht. 'Ik zei: Dirk, ik wou er niet op verliezen. Voor 5000 gulden mag je het hebben. Maar hij wou nooit meer geven dan vierduizend hoewel hij er toch regelmatig op terugkwam omdat hij het toch echt wilde kopen. Op een gegeven moment zaten we in het café en toen hij een paar borreltjes op had zei 'ie: 'Lood, verkoop mij die grond nou. Ik geef je er f. 4500,- voor.' Dat staat zei ik, want dan moet je happen. Hij had er later wel pijn van in z'n buik, ja.

'Het eerste stukje voor weinig geld'

Een handelsman dus, die ook niet te beroerd was om anderen van zakelijk advies te voorzien. Het land tegenover zijn huis was in het bezit van Kees Boereboom, een poelier met een zaak in Utrecht. Op de grond aan de

Stamboom familie Van Eijk

I Zeger van Eijk
 gehuwd met
Abriaantje van Hoegee

II Lodewijk van Eijk
 geboren 3-2-1802 te Tienhoven-Westbroek
 overleden 1-3-1836 te Haarzuilens
 gehuwd 2-5-1824 te Vleuten met
Alida Wingelaar

geboren 18-10-1799 te Vleuten
 overleden 14-4-1864 te Vleuten
 dochter van Grijsbert Wingelaar en Gesina Numan

III Gijsbertus van Eijk
 geboren 18-5-1835 te Haarzuilens
 overleden 2-6-1914 te Vleuten
 gehuwd 10-6-1864 te Vleuten met
Jannigje Rekers

geboren 2-12-1840 te Ermelo
 overleden 14-12-1920 te Vleuten
 dochter van Gerrit Rekers en Gerdina van Dijk

IV Lodewijk van Eijk
 geboren 27-8-1868 te Vleuten
 overleden 19-6-1947 te Vleuten

gehuwd 24-7-1891 te Vleuten met
Toantje Teunizen (Teunissen)

geboren 29-1-1871 te Maarssen
 overleden 16-8-1961 te Vleuten - De Meern
 dochter van Gerrit Teunizen (Teunissen) en Wilhelmina van den Akker

V Lodewijk van Eijk ("stiefbeen")
 geboren 28-12-1894 te Vleuten
 gehuwd 13-12-1917 te Vleuten met
Jannigje Borren
 geboren 20-4-1892 te Ede
 overleden 29-9-1968 te Vleuten-De Meern
 dochter van Melis Borren en Maartje Klomp

VI Lodewijk van Eijk
 geboren 17-4-1918 te Vleuten
 gehuwd 13-9-1945 te Vleuten met
Jannigje van Maanen
 geboren 19-10-1918 te Renswoude
 dochter van Huibert van Maanen en Klaasje van de Bunt

VII Lodewijk van Eijk ("potlood")
 geboren 16-5-1953 te Vleuten

Schoolstraat had hij een grote kippenren en mesthokken voor hanen neeget. Jarenlang slachtte Lood van Eijk iedere week 300 jonge hanen en 200 kippen voor hem, maar later wilde Kees Boereboom de grond verkopen. Hij vroeg aan Van Eijk hoe hij dat het beste kon doen. 'Het eerste stukje voor weinig geld. Dan komen ze vanzelf wel,' zei deze. Dat gebeurde en de beste slag werd op die manier geslagen door Goes die er twee huizen en de garage op bouwde. Daarna volgden Van Rijn, Van Geelen, Staat, Vogelaar en Oostrom. 'Goes kreeg het voor een rijksdaalder de meter, de volgende betaalde vier gulden en zo ging het van lieverlee omhoog. Dat is altijd; als je iets van plan bent moet je het eerste voor weinig geven', zegt Lood van Eijk.

Liefde voor markt

Hij is nog steeds actief, al heeft hij een paar jaar terug na een flinke ziekte wat gas moeten terugnemen. 'Ja, eens moet je wat kalmer aan doen hè. Het was soms ook te gek, want het gebeurde wel dat ik er 's morgens om 4 uur uit ging om naar de markt te gaan en als ik thuis kwam waren er nog 50, 60 fazanten of eenden die geplukt moesten worden. Dan zat ik tot 's avonds 12 uur in de schuur en dat kon niet meer. Toen ben ik er dus ook mee opgehouden.'

Maar wat er ook gebeurt: de markt op donderdagochtend laat Lood van Eijk niet schieten. Hij heeft nog een paar boeren waar hij wel eens een kalfje koopt dat hij dan in Utrecht verhandelt. Met z'n 87 jaar is hij de oudste daar en ook al heeft hij zelfs niets te verhandelen, hij is er toch iedere donderdagochtend om 6 uur. 'Och, je moet de prijzen een beetje bijhouden, hè. En het is ook gezellig.'

Oude uitdrukkingen

De vorige keer werd gestart met een rubriek over oude uitdrukkingen. Wij hebben inmiddels een aantal reakties ontvangen, zodat wij op de ingeslagen weg voort kunnen gaan.

Wist u overigens, dat onze oude zegswijzen en uitdrukkingen opvallend veel overeenkomst vertonen met die uit Lopikkerwaard. Wellicht voer voor etymologen. Deze overeenkomst komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in streekromans zoals die door Herman de Man zijn geschreven. Geïnteresseerden in onze streekgeschiedenis kunnen wij zijn boeken aanbevelen!

De reakties voor deze bijdrage werden geleverd door de heer A. Goudappel te Vleuten en Mevr. M. van Rooijen - van Montfoort te De Meern.

de voornaam Gerrit in deze streken vooral uitgesproken als "Gart"

prieel in Vleuten werd gesproken van een "wees"

zwaar werk zwaar labeur

gehorig huis een rehoors huis

ergens werd uitgesproken als

"ieverrans"

niet de bekende middel-eeuwse (en latere) ontkenning: niet...en (frans: ne pas)

verdriet hebben da doet em toch zoo lee

immers ommers

ineens in eenze

alleen allenig

apart ampant

hij overlegde hij overlei

die fiets loopt die fiets logt

iets ontkennen nee, heel niet (dubbele ontkenning)

vetprijzen uit de brief van de Heer Goudappel:

(citaat) 'mijn grootvader fokte elk jaar twee varkens voor de slacht. Als ze dan 's-avonds geslacht waren, dan kwamen de burens en bekenden het varken bekijken. Hoe groter

de reuzels des te meer werd het geprezen.

Hierna werd er flink geborrelt: de mannen een borrel en de vrouwen boerenjongens. De varkensblaas werd ook bewaard. Met de vette strengen (zwezerik) werden bv. de spa en de zaag ingevet.

In Vleuten kende men, naast Lood van Eijk, nog twee bekende huisslachten t.w. Leen de Groot en Hans de Lange. Deze laatste was ook nog barbier en schoenmaker en woonde midden in het dorp, waar nu de fam. Hoogstraten woont. Naast dit huis (die met uitgebouwde keuken) woonde Manus Veerkamp, die destijds kleermaker was.'

Hartelijk dank voor uw bijdragen. Wie levert ons voor de volgende uitgave een nieuwe serie in ongebruik geraakte woorden en uitdrukkingen? Bij voorbaat onze hartelijke dank.

Aanvullende ledenlijst

Nieuwe Leden na 10 juni 1982.

Alegre-Serton, Mw. H.G.
Andel, Dr. G.J. van
Anraas, A.M. van, Ass.Serv.
Bel, H.G.
Beusker, F.J.B.
Bosch, H. van den
Bouwhuysen-Goes, Mw.Th.W.
Branson, C.
Breeveld, H.M.
Dijk-Boornebal, Mw.T.van
Doorn-Mestwijk, Mw.H.M. van
Drok, M.
Essen, M.C.T.M. van
Essen-Huizenga, Mw. A.G. van
Graafland, Chr.
Graafstal, E.F.
Groot, Hans Ge en Zwart, Gouss
Heumen, P. van
Hoogstraten, L.M.
Huizenga, C.
Jongerius, B.
Kok, J.
Nastwijk, G.P.
Nastwijk, J.C.
Nunster, G. van
Oskam, J.
Reuver, W.J.H.F. de
Rijnsoever, W.J.J. van
Rooijen, H. van
Saegers, B.
Snackbar "De Halte"
Toner, A.J.
Versteeg, P. Th.
Vuurro, A. van

Alendorperweg 7
Drosenlaan 5
v.d. Locklaan 19
Meroveldlaan 103
Fr.Bernhardstraat 10
Stalplein 6
Kattenhaarsweg 90
Hof ter Weijdegeweg 3
Bossingel 16
Woerdlaan 5
Nieuwe Vaart 23
ben Veldestraat 74
Hindersteinlaan 1
Oostzeestraat 31
Utrechtseweg 37
't Zand 33
Corpsstraat 6 a
Zandweg 132
Rijndijk 1
Europaweg 30
Utrechtseweg 46 a
Dorpsstraat 70
Tescalaan 13
J.P.Coenstraat 16
Past. Oklaan 37
Jon.Wierlaan 17
Woerdlaan 19
Schoolstraat 26
Westlandsewijn 8
Alendorperweg 39
Rijkstraatweg 97 a
Groeneweg 61
Mabellstraat 19
Hof ter Weijdegeweg 30

3451 GM Vleuten
5691 GT Son
3431 GC Nieuwegein
3454 CD De Meern
3451 CS Vleuten
3455 RS Haarzuilens
7462 ES Rijssen
3451 ST Vleuten
5531 NH Bladell
3454 VH De Meern
3451 AH Vleuten
3454 EN De Meern
3451 BF Vleuten
8262 ES Kampen
3451 GB Vleuten
3451 GF Vleuten
3451 BK Vleuten
3454 HA De Meern
3455 RM Haarzuilens
3451 HG Vleuten
3451 GH Vleuten
3451 HL Vleuten
3436 CW Nieuwegein
3531 ST Utrecht
3451 GB Vleuten
3734 XC Den Dolder
3454 VH De Meern
3451 AD Vleuten
3451 GV Vleuten
3451 GK Vleuten
3454 JH De Meern
3531 VB Utrecht
3454 EA De Meern
3451 ST Vleuten

Weller, D.S.
Wieman, G.
Winkel, W.

Stationsstraat 24
Nieuwe Vaart 14
Nassastraat 24

3451 BX Vleuten
3451 AJ Vleuten
3451 CF Vleuten

P.J.Meertens-Instituut
Bijksarchief Prov. Utrecht

Postbus 19888
Alex. Numankade 201

1000 GW Amsterdam
3572 KW Utrecht

5 oktober 1982.

Op deze en volgende bladzijden drukken wij de gedramatiseerde vertelling 'Een Hagepreker' af. Het verhaal werd - gebaseerd op deze historische figuur - begin 1852 op papier gezet en gepubliceerd in de Utrechtse Almanak van 1854. Onderstaande tekst is hieruit gereproduceerd.

De beschreven gebeurtenissen spelen zich af in 1566 in deze omgeving en handelen over de roerige tijden die de (regelmatig vervolgde) hervormde gelovigen toen doormaakten. In verband met de lengte van het verhaal publiceren wij dit in twee gedeelten.

EEN HAGE-PREKER

1566.

I.

HET ZIJPAD BIJ DE MEERN.

Aan de helling van een smal zijpad, 't welk den voetganger — een eind voorbij de Meern — door slijk en modder landwaarts heenvoert, in de rigting van Montfoort, lagen een paar sterke knapen achter een heg verscholen, en ofschoon het vreeselijk stormde, en de kleederen hun druipnat om de leden kleefden, toch spraken zij niet van verder gaan, en wisselden geen enkel woord. Slechts nu en dan sloeg de oudste zijn blik op een zwaar musket 't welk naast hem lag, en overtuigde zich dat de lont van zijn geweer nog brandde: maar naauwelijks was hij daarvan verzekerd, of hij verschool zich weër, bewegeloos als te voren, achter het digte kreupelhout, en luisterde of hij niets in den omtrek bemerkte, of hij niemand hoorde naderen.

Doch wie zou zich te midden van zulk boos weder, op zoo'n ongelegen tijd — het sloeg drie uur na middernacht — gewaagd hebben langs dien eenzamen weg, waarop geen enkele woning te vinden was, niets wat zelfs den ellendigsten straatroover konde uitlokken, tot het ondernemen van een nachtelijken togt langs dit morsig pad.

Waarom verscholen de knapen zich dan achter

het digt geboomte? want om eene schuilplaats te vinden tegen wind en regen daarvoor was het niet, — hier tegen pleitte de ongeschiktheid der plaats, het brandend lont aan hunne zijden, de bezorgdheid waarmede zij het minst geritsel opvingen, de arendblikken, waarmede zij in 't ronde staarden. Die knapen lagen kennelijk op de wacht, en toch waren 't geen spaansche soudenieren, geen dienstknechten der misnoegde partij, welke in deze dagen het Sticht voortdurend afliepen, en zich welligt meester zouden gemaakt hebben van de stad, indien de graaf van Megen hen niet was voorgekomen en Utrecht van bezetting had voorzien; 't waren geen *ordonnantie-ruiters*, op de loer liggende om een ketter in hechtenis te nemen, of een hage-preeker gevankelijk naar het slot Vredenburg te voeren; 't waren geen huurlingen van Brederode, den vrolijken woelgeest, den aristocraat order democratische vormen, als men hem onlangs noemde (1), wiens benden *Marienwaard* en verscheiden andere kloosters en kerken van het Sticht hadden verwoest en geplunderd en die nu aasden op den een of anderen kloosterling, welke in 't diepste der nacht, langs ongebaande wegen en eenzame velden, de heilige kleinodiën wilde in veiligheid brengen, beducht voor een aanval der baldadige schaar. Niets van dit alles.

Zij, die wegscholen achter digte struiken, loerden op geen offer voor den brand-stapel, op roof noch moord: het waren eenvoudige boeren knapen, voor wie het licht der hervorming reeds was opgegaan, of liever die door hun vader Gerrit Dirksz van jongs af in de nieuwe leer waren onderwezen en strengelijk opgebracht. — Gerrit Dirksz was een der eersten, die zich, na het doorbreken der hervorming, voor ruim twintig jaren, openlijk van de roomsche kerk hadden afgescheurd, terwijl zijn broeder Willem Dirksz, bijgenaamd *de rocijen euper*, onder de eerste martelaars behoorde, die te Utrecht om het geloof werden vermoord. De wreede dood zijns broeders bragt de overtuiging van den eerlijken landman echter geen oogenblik aan het wankelen, en schoon hij ter wille zijner gevoelens zich menigwerf in levensgevaar bevond, toch verzuimde hij nooit eene enkele vergadering zijner ge-

(1) Prof. L. G. Visscher, *Leidraad tot de algemeene geschiedenis van het vaderland*, d. I. bladz. 51.

loofsbroeders, was hij met vrouw en kinderen bij elke hage-preek te vinden, het testament onder den arm, het psalmboek en 't musket in de hand. En als men des avonds in de eenzame woning terugkeerde, eene armoedige hut in den rook van Montfoort, dan klonk het psalm-gezag, schoon verboden op straffe des doods, luide door de naakte wanden, en men lachte wat om de scherpe plakaten en de ketter-meesters in den Dom, of wel de oude verhaalde van zijn zaligen broeder Willem, die in 1525, *des maandags na translatio Martini*, op verzoek der kettermeesters, was in hechtenis genomen en van luthersche dolingen beschuldigd; terwijl hij er met fierheid bijvoegde, dat de man geen enkel woord ontkend had van 't geen hem als eene misdaad werd ten laste gelegd.

— »*Wat ik gesproken heb*», zei Willem Dirks, toen hij op bevel van den raad werd in hechtenis genomen, *dat schame ik mij niet en de waarheid daarvan kan ik metter heilige evangelien en Sante Pauwels bewijzen, maar 't contrarie bewijzen dat kunnen de kettermeesters niet.*»

— Neen, zei Gerrit Dirksz, en als hij van zijn broeder sprak dan gloeiden zijne wangen, en krampachtig sloeg hij de handen aan 't geweer, neen, mijn broeder verzaakte den Heere niet, zelfs toen hij in *jonker Peters-kamer*, op dat vervloekte *Hasenberg*, aan den kettermeester ter *examinatie* werd overgeleverd. Ook op de pijnbank kon men hem niet bewegen zijn geloof af te zweren, hij lachte wat om dien vervloekten Hoochstraten, en met gelatenheid hoorde hij zijn doodvonnis aan. ô Waaronn mogt ik er niet bij wezen, toen hij den brandstapel bekrom, en de kroon der martelaren wegdroeg? waarom mogt ik er niet bij wezen, toen men hem allerlei aanbiedingen deed, indien hij in den schoot der roomsche kerk wilde terugkeeren, en hij deze voorstellen met fierheid van de hand wees? — En dan vervolgde Gerrit weêr het verhaal van zijn broeders helden-dood en vertelde hoe deze met den priester op den wagen zat toen men hem naar de strafplaats voerde, terwijl de pater steeds *pater nosters* en *ave Maria's* las, waarop Willem Dirksz hem toevoegde: »*gij zult u zelven naar duizend duivels lezen*», en de pater antwoordde: *man, man, zie de brandstapel wacht u, en zoudt gij thans de moeder Gods niet eeren, zij eene moeder der genade!*

— *Ons lieve vrouw*, hernam Willem Dirksz, *wat was die anders dan mijne vrouw of d'uwe? zij was en zak gelijk daarin 't meel is uitgestort.*

En toen men over zoo veel stoutheid verbaasd hem weder vroeg:

— *Man! waar hebt gij ter school gelegen?* antwoordde hij:

— *Waar hebben de visschers geleerd?* — (denotat apostolos, zegt de berigtgever). — *Onze God heeft mij alzoo wel zijn gratie als hun gegeven.*

Aldus verhaalde hij al de bijzonderheden van het vreeslijk drama tot aan den oogenblik, waarop zijn broeder onder luid psalm-gezag bezweek.

De broeder van dezen martelaar was, gelijk ik reeds zeide, de vader der beide knapen, die wij op de loer vonden liggen, — de vriend van al de broeders, welke onder het kruis verspreid waren, in wiens hut menig vervolgde eene schuilplaats had gevonden, menig hage-preeker de ordonnantie-ruiters ontkwam.

Maar die bijzonderheden verklaren ons geenszins de tegenwoordigheid der knapen te middernacht aan den eenzamen weg, op schier twee uren afstand van hunne woning.

Zie hier wat er gebeurd was.

Drie of vier dagen vroeger — in de laatste dagen van september 1566 — ontving de oude Gerrit het bezoek van een man, dien men nog nimmer in zijne woning gezien had, ofschoon hij met den huisvader gemeenzaam bekend was. Aan zijne houding meende de kinderen een hervormd leeraar te herkennen, die voor veertien dagen eene hage-preek bij Schoonhoven bestuurde, welke vereeniging gewapenderhand was uiteengejaagd door spaansche soldaten, welke alle mogelijke moeite in het werk stelden, om zich van den leeraar meester te maken, op wien de kettermeesters zeer verbitterd waren, en wiens gevangenneming zij hartelijk wenschten.

Naauwelijks was de man vertrokken en keerde Gerrit Dirksz, die hem een eind wegs heengeleide in zijne woning weder of zijne vrouw en beide zonen riepen als uit een mond:

— Was dat niet de liefallige Mr. Direk van Abkou? Hoe dorst hij zich hier te wagen? Weet hij niet dat er vijf honderd kroonen op zijn hoofd gesteld werden?

— Vijf honderd kroonen, 't is waar, zei Gerrit, en helaas er zijn onder onze stichtenaars mannen genoeg tuk om dat bloedgeld te winnen. Doch meester Dirck en vreest ze niet waar het den dienst geld van onzen Heer en zijne gemeente onder het kruis, niets valt hem daarvoor te zwaar, want door moedig te strijden voor de ware leer en door mannelijk te verkondigen het woord der genade, hoopt hij zijne vroegere zwakheid te doen vergeten.

— Ja, wel moogt ge dat zwakheid noemen, zei de huisvrouw van Gerrit Dircksz, doch wie onzer, hoe volstandig in de leer, struikelde nimmer?

— Zwijg, hernam Gerrit, die zwakheid is lang geboet! Aan wien onzer broeders is de verkondiging der ware leer zooveel verschuldigd als aan hem? doch wat kallen we over de braafheid en vroomheid van een broeder, en wegen een ander zonder ons zelf beproefd te hebben. Meester Dirck is een ijverig en godvreezend man. Maar weet ge wat de leeraar mij meldde? een geheim 't welk ik u, mijn liefste, u mijne kinderen, gerust vertrouwen kan, want in mijn huis heeft onze vriend voor geen verraad te vreezen!

— De hemel beware ons, zei Willem, de oudste der knapen, en met nieuwsgierig oor hoorden allen naar 't geen vader verhaalde.

— Morgen nacht wil de heer van Brederode eene bijeenkomst houden met broeder Dirck van Abkou en eenige wakkre vrienden; men wenscht middelen te beramen om Utrecht te vermeesteren en vrijheid te bekomen van conscientie, vrijheid om 't woord Gods te verkondigen, om de psalmen Davids ongestoord aan te heffen. Die zamenkomst is bepaald op de hoeve van Barend Jansen, nabij Woerden. Daar zijn de heeren veilig en zullen zij nog een paar andere edelluiden en een vijftal leeraars wachten, die zich te Woerden verstoken hebben. Van deze zamenkomst hangt zeer veel af; want men zal er beslissen, of de vrienden zich gewapenderhand regt en vrijheid zullen verschaffen of het land ruimen. Gelijk het thans gaat is 't niet langer uit te houden, en ofschoon wij voor geen spaansche ruiters bevreesd zijn, maakt toch hun aantal alle hage-preken onmogelijk, te meer nu er zelfs verraders schuilen onder onze eigene broeders!

— En meester Dirck kwam u noodigen om die vergadering bij te wonen? zei de jongste der zonen van Gerrit Dircksz. Vader, vader, bedenk aan welk

gevaar gij u bloot stelt!

— Ken ik gevaar, als het de leer geldt en de vrijheid? sprak Gerrit streng, neen 't gevaar zou mij niet terughouden, maar wat wilde ik bij de beraadslaging dier wijze mannen? Men noode mij niet, doch eischte alleen mijne hulp. — Hoor slechts, want op uw arm wordt gerekend. Morgen nacht begeeft meester Dirck zich heimelijk en te voet met den heer van Brederode naar de hoeve van Barend, zij komen, langs de wallen der stad, de heirbaan op naar Harmelen; — voorbij de Meern zullen zij 't smalle voetpad inslaan, en van daar wenschte Brederode langs zijpaden en over bebouwde velden de hoeve te bereiken; maar onbekend met den weg en onzeker of zij veilig kunnen voorwaarts gaan, behoeven zij een gids, die hen geleidt, een man met deze streek gemeenzaam bekend, een vertrouwd, een wakker vriend, en dien vriend zocht meester Dirck in mij. Broeder, zeide ik, dank voor uw vertrouwen, wees gerust, gij kunt alles aan mij overlaten, 't is waar ik ken alle zijpaden en naaste wegen, waar langs geen vreemd reiziger zich wagen zal, maar de oude Gerrit is te stram om die moeilijke taak te aanvaarden, echter ik heb twee wakkere knapen, mijn Willem en mijn Geert, met den weg even goed bekend, daarbij rap ter hand en vlug ter been en des noods in staat het zwaard te handteeren en de musket te voeren, gelijk ze bij menig hage preek getoond hebben. »Voortreffelijk!» zei meester Dirck, en nu, jongens weet gij alles. Morgen avond, te donker, gaat gij gewapend van hier, verkent zorgvuldig het veld, en aan den straat-weg gekomen, verbergt ge u op het zijpad achter het kreupel-hout; tusschen drie en vier uren moeten twee mannen daar aankomen: de heer van Brederode en de leeraar. Gij zult ze herkennen aan het wachtwoord »de Heer is mijn burgt» en geleid ze haastig naar de hoeve van Barend. Die taak, jongens, is u goed toevertrouwd, gedraag u wakker en zeg vooral niets van dit alles aan vriend of buren; een enkel onvoorzigtig woord en onze broeders zijn verraden; want hoe menig ellendeling aast er op het bloedgeld der kettermeesters. dat voor broer Dirk is uitgelooft!

Ziedaar waarom deze knapen, na middernacht, druipt nat en bibberend van de kou, verborgen lagen achter eenig kreupel-hout en angstig uitza-

gen of er niemand naderde.

Zij wachtten reeds lang — doch geen sterveling daagde er op.

II.

DE HERVORMDEN IN HET STICHT. — 1566.

Voorzeker behoef ik niet te herinneren in wat woelig tijdvak mijne lezers verplaatst zijn, daar men reeds lang zal hebben ingezien, hoe 't ons doel was een tafereel te schetsen uit de eerste dagen der hervorming in het Sticht; — maar zeker wacht men *a propos* hier van geen uitvoerige geschiedenis dier belangrijke jaren, waarin zich zulke krachtige karakters ontwikkelden, waarin Nederland rijker was dan ooit aan moedige en ondernemende mannen, die onbevreesd uitkwamen voor hunne meening en deze waar 't nood was dorsten verdedigen met het zwaard in de hand. Gewis het schrijven der geschiedenis van Utrecht in dat tijdvak ware een schoone taak, maar geen taak voor mijne krachten en daarbij in eene novelle ten eenenmale mis plaatst. Geen woord dus over de eerste sporen der reformatie in dit gewest, — over de eerste martelaars voor de heilige zaak, wier heldendood, verre van het smeulend vuur, gelijk de keizer dacht, te beteugelen, de verspreiding der nieuwe leer ongemeen in de hand werkte en begunstigde. Alleen willen wij herinneren, dat op het tijdstip waarin onze handeling voorvalt — 1566 — de hervormde leer in 't Sticht onder duizenden en duizenden was verspreid, en dat de sectarissen zich in weerwil der strenge plakaten openlijk vertoonden met hunne psalmboeken en bijbels in de hand; immers na het vertrek van Granvelle — 1564 — had men zich overal wat meer vrijheid veroorloofd en dacht men zich van de brandstapels en kettermesters voor altijd verlost. Evenzoo in het Sticht, want, ofschoon Hippolitus Persijn, voorzitter van het hof, openlijk verklaarde, dat de kettters ten strengste moesten vervolgd worden, men steunde op het verbond door een aantal edelen geteekend, waarbij zij beloofden de vervloekte inquisitie en strenge plakaten op het stuk der religie zooveel mogelijk te weeren en daartoe al wat doenlijk was bij de gouvernante aan te wenden. Die heeren ver-

kregen dan ook eene zoogenaamde *moderatie* of verzachting der plakaten, — geen vrijheid; maar ofschoon dit een groot misnoegen verwekte onder alle rangen en standen, ontmoedigde het den sectarissen niet, die, zonder zich aan 's konings plakaten in 't allerminst te storen, openlijk hunne meening verkondigden, en de moderatie spottend eene *moorderatie* heetten, terwijl de hervormde leeraars moedig preekten door 't gandsche land. Petrus Dathenus vertoonde zich toen met een aantal leeraren in het Sticht en bragt zijne eerste uitgave der psalmen onder de gemeente, in den eigen oogenblik dat men op velden en in hagen bij elkander trok, om allerwegen het woord Gods te hooren verkondigen. Te Kuilenburg geschiedde zulks onder bescherming van Floris van Pallandt in de stad zelve; maar elders had men ter oefening van godsdienst geen veilige plaats, en werden de bijeenkomsten door de ordonnancie-ruiters niet zelden verstoord. Men kwam dus gewapend ter preek, en zong de psalmen Datheni in de eene, het brandend lont in de andere hand, een danklied aan den Heer. Even buiten Utrecht en in verscheidene plaatsen van het Sticht, had zulks plaats in 't begin van augustus 1566, en voor de maand nog ten einde spoedde, maakte men zich in de stad van een paar kerken meester, terwijl men de beelden in een aantal godshuizen en kloosters neerwierp en vernielde. Naauwelijks kwam dit alles de landvoogdes ter oore, of zij gaf strenge bevelen; alle voorgangers en predikanten der kruisgemeente moesten zonder genade aan den eersten boom den besten worden opgehangen, de toehoorders verstrooid, de beeldenroovers getuchtigd, — en dat kostte niet weinig bloed, wekte niet weinig verbittering, maar smoorde de hervormde leer toch niet. Onder deze omstandigheden begonnen de edelen zich tot hun eigen veiligheid te wapenen, terwijl Hendrik van Brederode met zijne wakkere knechten een overval der stad Utrecht beraamde, en eene plundering van alle kerken en kloosters op het oog had, tot wraak over den marteldood van een aantal vrienden der goede zaak.

In die dagen van geestdrift en gevaar was de nachtelijke zamenkomst bepaald, waarvan wij zoo even spraken, en waar Brederode zich met meester Dirck wilde heen begeven, ten einde eenige ondernemende en wakkere leeraars te ontmoeten, die in

spijt van het dreigend gevaar, in spijt van der Spanjolen overmagt en onverbiddelijke gestrengheid alles wilden beproeven om een beginsel te doen zegenieren edel en groot.

III.

MEESTER DIRCK VAN ABKOUDE.

— Geert, Geert, lispelde Willem, die nog altijd op de loer lag, ik hoor voetstappen in de verte. mij dunkt ik zie een paar zwarte wezens langzaam naderen. Mijn God, zoo 't slechts de vrienden zijn!

— En wie zou 't anders wezen? fluisterde Geert.

— Verraders, verraders, beste broeder, want ziet ge, de hooge bloedprijs, welke de kettermeesters op 't hoofd van meester Dirck stelden en de belooning die hem wacht, wiens hand den edelen heer van Brederode overlevert, kon zoo ligt een der onze verleiden. . . .

— Zijt ge dol, Willem? Geen geus, als de papeuw ons heet, is tot zoo'n laagheid in staat, maar stil, de zwarte stip word grooter, ja 't zijn twee mannen in mantels verborgen, pas op, broeder. de lont gereed en zoo 't verraders zijn, geen genade. . . .

De onbekenden naderden meer en meer. Geert en Willem traden ze mannelijk te gemoet.

— *De Heer is mijn borgt*, sprak de kleinste, onder wiens breed geranden hoed men een paar varige ooggen zag slikeren, en aan wiens jeugdig voorkomen de beide knapen, spoedig den heer van Brederode herkenden.

— Goed volk, hervatten de beide knapen, de heeren kunnen gerust wezen, onze voorzorgen zijn genomen, de weg is veilig, den gandschen nacht lagen we op de loer, geen sterveling kwam hier voorbij. Wij zullen dwars over het bouwland heen stappen, 't is waar langs ongebaande wegen, doch dan zijn we binnen 't uur aan de hoeve van Barend.

— Dank, dank, mijne vrienden, zei meester Dirck, terwijl hij beide knapen de handen drukte, dank voor uwe trouw.

— Kom, voorwaarts! sprak de heer van Brederode; doch op de bede van meester Dirck, die hoog bejaard en meer dan vermoeid was, zette men zich een oogenblik neder op een geheel door-

weekten boomstronk.

— Vergun me eene wijle rust, bad de grijsaard, op uwe jaren, mijnheer van Brederode, telt men geen vermoeijenis, maar op mijn leeftijd valt een togt, als dien wij nu volbragten, dubbel zwaar. — Jongens, hoe gaat het met den ouden Dircksz en uw brave moeder?

— Voortreffelijk, antwoordde Willem, mijn vader was slechts beducht voor den goeden afloop uwer reize; »er zijn te veel menschen in 't geheim», zei de oude, »en verraders slapen nooit.»

— Wees gerust, sprak Brederode, wij hebben ons slechts aan goede vrienden toebetrouwd.

— Ook de vriendenhand, hernam Geert is niet altijd zeker, doch vader zal spoedig uit den druk wezen, want terwijl mijn broeder u naar de hoeve voert, zal ik naar onze woning vliegen en brengen hem de blij-mare uwer behouden aankomst, — ik heb 't op handslag beloofd.

— Ga, ga, fluisterde Willem, die tijding zal hem goed doen.

Intusschen trok men voort. Geert naar de hut zijns vaders, de anderen naar de hoeve van Barend.

De weg door Willem ingeslagen was bijna onbegaanbaar, en voerde door bebouwde velden, omgewoelde akkers, langs heggen en door stroomen; telkens moest er over een water gesprongen of door een plas worden heengetrokken, die men zich niet eens de moeite gaf om te ontwijken. Een eind ver liep men zelf tot over de enkels door het water, want niets weerhield het drietal op dezen togt; men troostte zich alle moeite, bedenkende dat tot dien prijs alleen het verlangde punt ongemerkt bereikt kon worden. Aan den fellen wind, aan de scherpe koude, en den aanhoudenden regen werd niet gedacht, men ging slechts verder en verder, tot de vrienden eindelijk met modder bedekt, druij nat, bibberende van koude en toch met dood-zweet op het gelaat, de hoeve van Barend bereikten, die zijne gasten met ongeduld wachtte en al sedert een paar uren op den uitkijk gestaan had.

't Sloeg vier uren in de nacht. Een vuur was onder den breeden schoorsteen aangelegd, waar een paar zetels werden bijgeschoven, om den heer van Brederode en meester Dirck te ontvangen.

(wordt vervolgd)

Officieel orgaan van de Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens.
2e jaargang nr. 4, december 1982.

Ingeschreven in het verenigingsregister van de K.v.K. Utrecht e.o. onder nr. V. 479630.

Dagelijks bestuur:

J. Schutte, voorzitter
Zandweg 138, 3454 HA De Meern
tel. 03406 - 32 16

W. H. Denekamp, sekretaris
Utenhamstraat 5, 3451 BR Vleuten
tel. 03407 - 19 48

P. G. de Rooij, penningmeester
't Zand 1, 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 14 83

A. J. van Zoeren, vice-voorzitter
Stationsstraat 34, 3451 BZ Vleuten
tel. 03407 - 12 63

Erelid

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redactie-adres:

León van Esch, Hindersteinlaan 7
3451 EV Vleuten
tel. 03407 - 28 71

Ledenadministratie:

Opgeven van nieuwe leden en mutaties bij Mw. P. J. de Rooij-Goes
't Zand 1, 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 14 83

Kontributie:

De jaarlijkse kontributie bedraagt voor 1982 minimaal f 25,- postabonnementen f 35,- per jaar. De vereniging heeft rekeningen bij de volgende instellingen:
ABN - De Meern 55.66.33.040
RABO - Vleuten 36.75.17.574
POSTGIRO 2.689.200

omslag: Peter de Vries,
De Meern

foto's: León van Esch e.a.

- Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit verenigingsorgaan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

foto voorpagina:
beeld van de opgraving
op de Hoge Woerd
30 oktober 1982.

LOSSE NUMMERS f 7,50

Van het bestuur

Special

Voor u ligt het 4^e nummer van ons verenigingsblad. Zoals u ziet is het een bijzondere uitgave geworden! Het bestuur heeft gemeend in verband met de voor onze vereniging unieke omstandigheid, dat wij samen met het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht aan een groot archeologisch onderzoek op de Hoge Woerd in de Meern zijn begonnen, hier bijzondere aandacht aan te besteden.

In dit nummer treft u dus niet zoals gebruikelijk de bekende rubrieken aan. Daarmee gaan wij, naast de aandacht die wij verder zullen geven aan de opgraving, in onze volgende uitgave door. Wij vragen daarvoor u begrip. Dit blad bevat een uitgebreide verslaggeving van alles wat er tot nu toe over de Romeinse bewoning van de Hoge Woerd bekend was. Het is tevens een chronologisch overzicht van de tot dusver verrichte opgravingen. Om de onoverzichtelijkheid van dit verslag geen geweld aan te doen plaatst de Historische Vereniging het mede om wille van de aktualiteit in deze special.

Op zaterdag 30 oktober jl. is de opgraving in de boomgaard van de heer J. P. Kurver op de Woerd in De Meern begonnen. Deze archeologische opgraving van voor onze gemeente grote omvang werd voor het Archeologisch Instituut en de Historische Vereniging mogelijk gemaakt door de bijzondere medewerking van de fa. Gebr. de Gier en fa. J. M. & P. G. de Rooij. Wij zijn hen hiervoor zeer erkentelijk.

Afhankelijk van de vondsten en niet in de laatste plaats de weersomstandigheden zullen de opgravingen nog geruime tijd duren.

Kontributie 1983

Wij maken onze leden erop attent, dat wij met ingang van deze uitgave al beginnen met het innen van de kontributie voor 1983. U kunt dus of in dit blad of het volgende een acceptgiro aantreffen. Wij verzoeken u ons met uw kontributiebetaling uw medewerking te verlenen door niet te lang met het overboeken te wachten.

Wij vragen uw begrip voor het feit, dat wij nu al met de kontributie-inning voor 1983 beginnen. Dit bespaart ons een hoop moeite in verband met het rond-

brenge van de acceptgirokaarten. Ze kunnen immers nu mee met het verenigingsblad.

Mogen wij erop rekenen, dat diegenen die nu de acceptgirokaart ontvangen, deze al in december voldoen? Voorbaat onze dank.

Ledenaantal

Zoals in ons septemberblad werd verondersteld, zijn wij inmiddels het ledenaantal van 400ste gepasseerd. Als 400e lid schreef zich in Nico Bok, Woerdlaan 22 te De Meern. Hartelijk gefeliciteerd. Als deze special in uw bus glijdt dan is ons ledental al weer gestegen tot 450. U ziet dat uw vereniging groeit als kool. In dit tempo komt een ledental van 500 (in 1 jaar tijd!) binnen afzienbare tijd in zicht. U helpt daaraan toch ook mee? Wij zijn benieuwd wie wij als 500ste lid mogen noteren.

Aktiviteiten

In november jl. hebben wij in Vleuten en De Meern een tentoonstelling gehouden met als motto: oude ambachten. Wij lieten o.m. zien de gereedschappen die vroeger werden gebruikt door de timmerman, rietdekker, de barbier, slager, bakker, klompenmaker.

De belangstelling was weer enorm. Een blijk, dat er voor de historie in onze gemeente ruime belangstelling bestaat. De tentoonstellingen werden in Vleuten en De Meern geopend door respectievelijk de echtgenote van onze burgemeester en mevrouw A. Kool, de echtgenote van oud-wethouder A. Kool, door het aansnijden van een reuze krentenbrood. In Vleuten werd dit verzorgd door bakker Van Dijk en in De Meern door bakker Verkerk.

Wij mochten evenals in 1981 gebruik

maken van de Willibrordschool in Vleuten en de Paus Johanneschool in De Meern. Door de medewerking die wij van alle betrokkenen hebben ontvangen zijn de tentoonstellingen een groot succes geworden. Wij zeggen iedereen die hieraan met welke bijdrage dan ook meegewerkt heeft hartelijk dank.

De tentoonstellingen waren mede bedoeld om u een indruk te geven hoe in de toekomst een permanente expositie eruit zou kunnen zien. Deze permanente expositie zou gebaseerd kunnen zijn op schenkingen aan onze vereniging. Een schitterend voorbeeld hiervan is de wel zeer uitgebreide schenking van de heer P. Griffioen uit Vleuten, die wij in ons volgende nummer volledig zullen vermelden. Met behulp van onze leden en belangstellenden moet een streekmuseum in onze gemeente realiseerbaar zijn.

Enquête

Wij kondigen nu al aan, dat wij in ons volgende blad een enquête zullen starten. Deze enquête is bedoeld om meer inzicht te verkrijgen hoe ons ledenbestand is opgebouwd. Het bestuur veronderstelt, dat er onder onze leden veel - onbekende - deskundigheid schuil gaat.

Van die kwaliteiten en deskundigheden zouden wij graag gebruik willen maken. Daarvoor is het wel nodig dit in kaart te brengen. Wij doen dan ook een beroep op uw medewerking de gestelde vragen te beantwoorden.

Bestuursmutaties

Het bestuur heeft besloten, dat met ingang van een nog nader te bepalen datum de heer P. G. de Rooij het penningmeesterschap op zich zal nemen. Vanaf dat tijdstip zullen de ledenadministratie en de financiën in één hand zijn. De heer H. E. J. van Essen zal zich naast de functie van 2e sekretaris gaan wijden aan de coördinatie van de werkgroepen en commissies.

De heer P. C. de Vries heeft te kennen gegeven zijn bestuursfunctie ter beschikking te stellen, wegens drukke werkzaamheden. Hij zal wel de public relations van de vereniging blijven verzorgen. Het bestuur heeft zijn verzoek onder dankzegging voor zijn inzet aanvaard. Ten aanzien van de ontstane vacature in het bestuur zij vermeld, dat wij hierop in de Algemene Vergadering, begin 1983, terugkomen.

J. Schutte, De Meern,

In het gebied de Hoge Woerd langs de Castellumlaan in De Meern wordt van eind oktober 1982 tot in januari 1983 weer gezocht naar de resten van een Romeinse nederzetting. Na de onderzoeken die in 1830, 1940, 1957, 1960 en 1973 plaatsvonden wordt dit dus de zesde opgraving.

Het steeds 'bij stukje en beetje de spade in de grond zetten' wekt bij een buitenstaander misschien een wat rommelige indruk. Waarom zulke zaken niet in één keer fors aangepakt? Dat komt omdat de grond weliswaar aan de hoede van de Monumentenwet is toevertrouwd, maar men mag pas graven wanneer de eigenaar van de grond iets aan de huidige toestand wil veranderen. Op het ogenblik is dat het geval. De heer J. Kurver wil in de boomgaard op een afstand van circa 20 meter van de Castellumlaan een woning met bedrijfsruimten bouwen. Het Archeologisch Instituut van de universiteit in Utrecht maakt daarom nu gebruik van de mogelijkheid om opgravingen te verrichten vóórdat met de bouw wordt begonnen.

Bij een dergelijk onderzoek dient men zich alleen te beperken tot het terrein dat (zoals nu door de bouw) in z'n huidige staat zal worden aangetast. Verder reiken de mogelijkheden in het kader van de Monumentenwet niet. Degene die belangstelling heeft voor de oude historie van De Meern zou wellicht het liefst de hele boomgaard platleggen om in de loop der tijden steeds een stukje verder te graven, maar we moeten aannemen dat de heer Kurver daarentegen meer interesse heeft in een goede oogst. Er zouden dus forse schadevergoedingen moeten worden betaald en bovendien mag de grondeigenaar ondanks dat toch een opgraving weigeren als hij die niet wil.

Door al deze omstandigheden kan het daarom nog geruime tijd duren voordat de Hoge Woerd al z'n bodemgeheimen heeft prijsgegeven. Tot op heden heeft men zodoende ook slechts rondom de 5 procent van het terrein kunnen verkennen. De opgraving wordt uitgevoerd door mevrouw C. Isings, de heer C. A. Kalee en studenten van het Archeologisch Instituut. Zoals in ons vorige nummer al werd aangekondigd zijn leden van de Historische Vereniging van harte welkom wanneer zij bij de werkzaamheden willen worden ingeschakeld. Al naar gelang de noodzaak en eventuele persoonlijke vaardigheden kan hulp worden gebruikt bij het schaven van vlakken, het inmeten, het tekenen van vlakken en profielen en de verwerking van de vondsten. Het nu volgende artikel werd geschreven door de heer Kalee, die daarin uitgebreid aandacht schenkt aan de resultaten van eerdere opgravingen op de Hoge Woerd.

Opgravingen op de Hoge Woerd in De Meern, 1830-1973

door C. A. Kalee

Illustraties: C. A. Kalee, tenzij anders aangegeven

C. A. Kalee (45) is sinds 1967 medewerker van het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Utrecht. Hij werd in Utrecht geboren, was op jonge leeftijd al sterk geïnteresseerd in de Romeinse geschiedenis en bezocht daarom in die tijd al regelmatig De Meern. De heer Kalee is als medewerker van het Archeologisch Instituut in 1973 betrokken geweest bij de opgraving op de Hoge Woerd, terwijl hij onder meer in 1974 zijn medewerking verleende aan een onderzoek in Ostia bij Rome. Samen met mevrouw Isings zal hij de huidige opgraving leiden.

De Hoge Woerd in 1824

De Hoge Woerd in De Meern heeft de laatste anderhalve eeuw¹⁾ veelvuldig in de belangstelling gestaan van oudheidminnaars, schervenzoekers en archeologen. Van deze belangstelling getuigen enkele min of meer uitvoerige berichten en opgravingsverslagen. Het eerste wat uitvoeriger bericht is afkomstig van Mr. Jacobus Scheltema (afb. 1), een bekend oudheidkundige in zijn tijd, die de Hoge Woerd in of kort voor 1824 bezocht heeft. Naar aanleiding hiervan schreef hij:²⁾

'Ik vond op het land ook minder scherven van urnen en kruiken, doch die ik vond waren groter dan die te Vechten.

Men gaf mij verzekering, dat er dikwijls brokken van roode tegels gevonden werden met ingedrukte letters, doch hiervan heb ik

geene gezien; alleen zag ik vele donkergraauwe behakte keijen, die voornamen-

1. Mr. Jacobus Scheltema. Naar Jongkees, afb. 1.

¹⁾ Zie voor enkele (vondst)berichten uit de 16de en 17de eeuw: Vollgraff en Van Hoorn, p. 173 (3). Een publikatie over deze 16de/17de-eeuwse en latere (vondst)berichten is in voorbereiding.

²⁾ Scheltema, p. 107.

lijk op het midden der hoogte gevonden worden en waarschijnlijk tot de straat of het voorplein hebben gediend. Ik zag ook verscheidene roode gebakken steenen vereenigd door kalk, waarin kleine steentjes gevonden werden. Eens zoude er een groot stuk muurwerk voor den dag zijn gekomen, dan dit was later verbrijzeld of wederom met aarde bedekt.

Als het meest opmerkelijke kwam het mij voor, dat ik hier zag en ondervond, hetgeen men mij verzekerde, dat op het hoogste van de burg te Vechten insgelijks gebeurde, te weten, dat er eene wedergalm, waarschijnlijk uit kelders of kluisen, gehoord werd, wanneer de ploeg aldaar door het land

ging en ergens op stootte. Ik heb dien wedergalm duidelijk gehoord, toen men met een hard ligchaam op den bodem stampte en vond het puin, of liever de kalk en de steenen, op eenige duimen onder de aarde.'

Het onderzoek van 1830

In november 1828 werd door de gouverneur der Provincie Utrecht, F. L. Ridder van Ertborn, een Commissie tot opsporing van Romeinsche Oudheden ingesteld.³⁾ Dank zij de voortvarendheid van Scheltema, die hiervan lid was, werd reeds in oktober 1829 begonnen met een onderzoek in Vechten (bij Bunnik) en in augustus 1830 zette men de spade in de

grond van de Hoge Woerd in De Meern. Over de graafwerkzaamheden in De Meern en trouwens ook over die in Vechten, is helaas niet veel bekend. M. Nahuys schreef in de Utrechtsche Volks Almanak, voor het jaar 1869 over de opgravingen in De Meern:⁴⁾

'Bij de vergravingen van den gewezen romeinschen burg aan de Hoogewoerd, bij De Meern, gemeente Vleuten, in Augustus 1830, bevond men dat de grond aldaar meer geroerd en vergraven was dan die te Vechten. Men ontdekte aldaar de funderingen van een steenen gebouw; hetwelk, door het materieel, dat daartoe gebezigd was geworden, van romeinsche constructie bleek te zijn.

Die funderingen bestonden uit eene breede en lange kluis of kelder, loopende van het oosten naar het westen. Het geen overgebleven was, was nog zeer gaaf'.

In 1834 heeft de commissie wederom in Vechten, en waarschijnlijk ook in De Meern, opgravingen uitgevoerd. Helaas is over de opgravingen in Vechten weinig, en over die in De Meern niets bekend.

Hierna horen wij tot het begin van de 20ste eeuw niet veel meer over de Hoge Woerd. Er worden weliswaar af en toe nog Romeinse oudheden gevonden,⁵⁾ maar er schijnen geen opgravingen meer te zijn ondernomen.

Holwerda en Remouchamps op de Hoge Woerd ⁶⁾

J. H. Holwerda van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden is in de eerste helft van 1914 blijkbaar van plan geweest een proefgraving op de Woerd uit te voeren. Dit blijkt uit een notitie van hem uit '± de eerste helft van 1914'. Holwerda heeft toen onderhandeld, of laten onderhandelen met Van Woerden, die eigenaar was van het grootste (= westelijke) deel van de Woerd. Ook met de pachters Van Breukelen en Goes zijn onderhandelingen gevoerd. Holwerda schreef hierover:

'Van Woerden heeft tegen een proefgraving die midden tusschen de boomen doorgaat of wel vlak langs den weg, evenwijdig binnen de heg, niets. Hij wil vergunning geven. Van Breukelen is moeilijker. Hij zal vergoeding moeten hebben voor 't gras en wel te rekenen dat het zes jaar waardeloos is'.

Blijkbaar waren de moeilijkheden te

2. De Hoge Woerd in 1940 met de proefputten a tot en met d. Naar Vollgraff en Van Hoorn, plaat I.

³⁾ Jongkees, p. 124.

⁴⁾ Nahuys, p. 155.

⁵⁾ Vermeulen, p. 38, nr. F7, vermeldt de vondst van een imbrexfragment met stempel LEGXXX (30ste legioen) 'Gevonden in 1836 op den akker de Hoogewoerd aan de Meern, door den heer Van Schevichaven'. Het stuk is een 'Geschenk van den heer Guyot'.

⁶⁾ Notities in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden.

groot, want de proefgraving is toen niet doorgegaan.

Op 5 mei 1927 bracht Holwerda een bezoek aan de Woerd, vergezeld van zijn assistent A. E. Remouchamps. Naar aanleiding van dit bezoek schreef Remouchamps in een notitie o.a.:

'De aan het kanaal wonende eigenaar de hr. Van Woerden, die bij deze gelegenheid werd bezocht, was in tegenstelling met zijn vroegere verklaringen niet erg genegen een eventuele opgraving toe te staan: hij zou echter de zaak nog in overweging nemen'. Van een onderzoek is ook in 1927 niets gekomen.

Het onderzoek van 1940 ⁷⁾

In 1940 was de eigenaar J. van Woudenberg heel wat bereidwilliger, want op 16 maart van dat jaar begon een opgraving bij en in de grote boomgaard ten westen van de huidige Castellumlaan en 't Zand (afb. 2). De leiding berustte bij de Utrechtse hoogleraar C. W. Vollgraff en bij G. van Hoorn. Medewerking verleenden o.a. de latere Utrechtse hoogleraar J. H. Jongkees, mej. A. Roes (later mevr. Vollgraff-Roes), W. Stooker en J. J. Fraenkel. Tijdens het onderzoek zijn foto's gemaakt door mevr. E. M. Fraenkel-Nieuwstraten. Mevr. H. M. van Woudenberg-van Woerden was, nu al weer vele jaren geleden, zo vriendelijk

3. De Meern 1940. De twee heren staande langs de sleuf zijn C. W. Vollgraff (achter) en G. van Hoorn. Geheel rechts mevr. H. M. van Woudenberg-van Woerden. Foto E. M. Fraenkel-Nieuwstraten.

4. De Meern 1940. Van links naar rechts: J. H. Jongkees, C. W. Vollgraff (met hoed) en A. Goes. Foto E. M. Fraenkel-Nieuwstraten.

deze foto's tijdelijk aan schrijver dezes af te staan. Een aantal wordt hierbij afgedrukt (afb. 3, 4, 6 t/m 9).

Tot het belangrijkste resultaat van het onderzoek behoort de ontdekking (afb. 2, in proefput b) van de NW-hoek van de fundering van een rechthoekig Romeins gebouw (afb. 5 t/m 9). De fundering had, bovenop gemeten, een dikte van 1,10 m en was tot 0,63 m hoogte bewaard gebleven. Zij bestond voornamelijk uit 'veldkeien' (afb. 9) en was met gebruikmaking van veel specie gemetseld. De bovenkant, die was afgedekt met een laag vierkante tegels van 22x22x4 cm, lag 34 cm beneden het maaiveld.

Van het opgaande muurwerk was niets bewaard gebleven. Onder de fundering werd een rollaag van puin gevonden met een dikte van 15 tot 20 cm. Hieronder trof men verkleuringen van heipalen (diam. 10 cm) aan. De bovenkant van deze heipalen lag 1,10 m beneden het maaiveld. De hoek van de fundering bestond uit twee zware op elkaar geplaatste 'veldkeien' (afb. 8), die op die plaats de gehele dikte van de fundering vormden. Ten oosten van deze hoekstenen werd in het metselwerk van de noordelijke fundering een (afvoer)kanaal gevonden, juist onder het niveau van het verdwe-

⁷⁾Zie voor een uitvoerige publikatie van dit onderzoek: Vollgraff en Van Hoorn.

nen opgaande muurwerk. Dit kanaal was afgedekt met twee tegels van 43x29,5x6 cm. Hierin is een vrijwel gave zwart geverniste beker aangetroffen⁸), datering circa 120-270 na Chr. (afb. 10).

Militair badhuis

Binnen de muren lag een 20 cm dikke laag 'veldkeien', kennelijk een vloerverharding. Het bleek dat de westelijke buitenmuur van het gebouw een lengte had van minstens 13,50 m, de noordmuur van 11,20 m. Aan de westzijde bevond zich een uitspringend vertrek van 5,00 x 2,90 m (binnenwerks gemeten) met funderingen van 1,10 m dik, die in verband waren gemetseld met de fundering van de hoofdmuur.

Blijkens enkele vondsten van stucfragmenten is de binnenkant van een of meer vertrekken bedekt geweest met een laag beschilderd stuc. De opgravers menen, op grond van enkele tegelfragmenten die bestemd waren om de hete lucht van een verwarmingssysteem door te laten in de wanden, dat het gebouw vermoedelijk een militair badhuis is geweest.

Gezien de vele dakpanfragmenten met stempels van het Benedengermaanse leger (EXGER-INF) en van hulptroepen van dat leger (VEXEXGER, VEX·EX·GNF e.a.) dateren zij het gebouw na 150 na Chr.

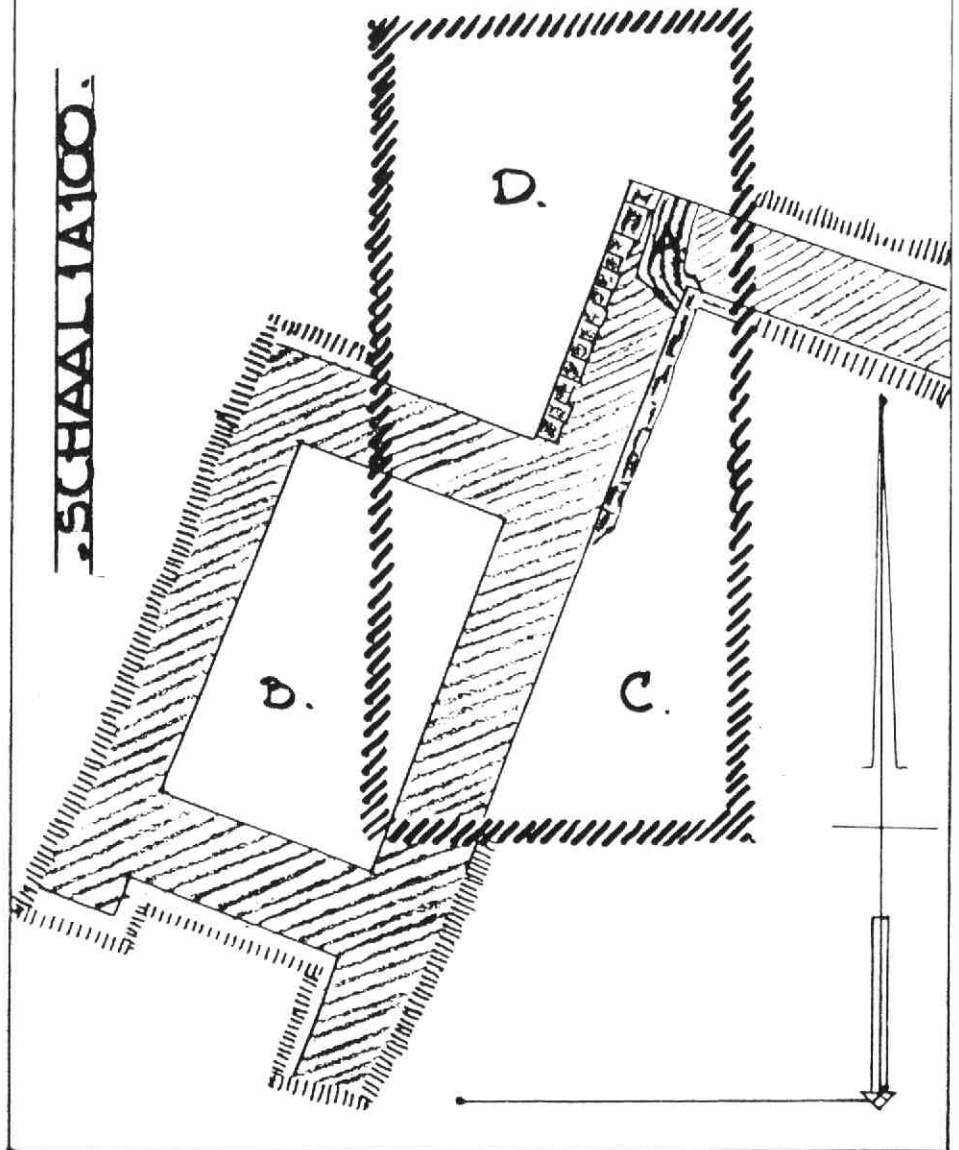
Op grond van de in de profielen waargenomen verschijnselen komen Vollgraff en Van Hoorn tot de konklusie dat er op de Hoge Woerd overblijfselen van drie Romeinse legerplaatsen boven elkaar liggen. De oudste is gesticht in de tijd van keizer Claudius (41-54 na Chr.), de tweede vesting houden zij voor 'Vespasianisch' (69-79), de jongste legerplaats tenslotte dateert volgens hen 'uit het midden of de tweede helft der tweede eeuw'.

Uit het dagboekje van het onderzoek, bijgehouden door C. W. Vollgraff, blijkt dat hij de ligging van de fundering heeft vastgelegd door de afstand 'af te stappen'. Aangezien Vollgraff niet tot de kleinsten behoorde en een door hem afgestapte meter waarschijnlijk meer bedroeg, heeft men de fundering in 1957, toen op hetzelfde terrein een onderzoek werd verricht, niet kunnen terugvinden.⁹)

De opgravingen van 1957 en 1960¹⁰⁾

De opgravingen van 1957 en 1960 stonden onder leiding van J. H. Jongkees en mevrouw C. Isings, van het Archeologisch Instituut in Utrecht. Het eerste onderzoek werd uitgevoerd op een terrein ten westen van 't Zand (afb. 11), naar later bleek iets ten noorden van het in 1940 ontdekte badgebouw. Jongkees en Isings

OP DE HOOGHE WOERD TE DE MEERN .. GEMEENTE VLEUTEN.. GEVONDEN FUNDEERING RESTEN

5. De Meern 1940. De fundering in proefput b. Naar Vollgraff en Van Hoorn, plaat II. Aanvankelijk werd alleen binnen de rechthoek C/D (= afb. 2, proefput b!) gegraven. Op 20 april 1940, de 5de dag van het onderzoek, werd de put in zuidwestelijke en westelijke richting uitgebreid. Deze vergrote proefput is te zien op afb. 6.

lieten hier een aantal (75 cm tot 2 meter brede) sleuven graven (afb. 12).¹¹⁾ Door vergelijking van enkele profielen in de sleuven C, G en H (afb. 13) konden negen lagen (Jongkees spreekt ook van perioden) worden onderscheiden.

Negen perioden

Tot de oudste periode behoren in sleuf C een brandlaagje op circa 0,85 m +NAP en standgreppels¹²⁾ met paalsporen van een houten gebouwtje (afb. 14, a) op 0,70 +NAP. Een laag op 0,75 tot 0,80 m +NAP

⁸ De beker komt overeen met een door Stuart gepubliceerd exemplaar uit Nijmegen. Zie Stuart pag. 24, type 5, pl. 1, nr. 12.

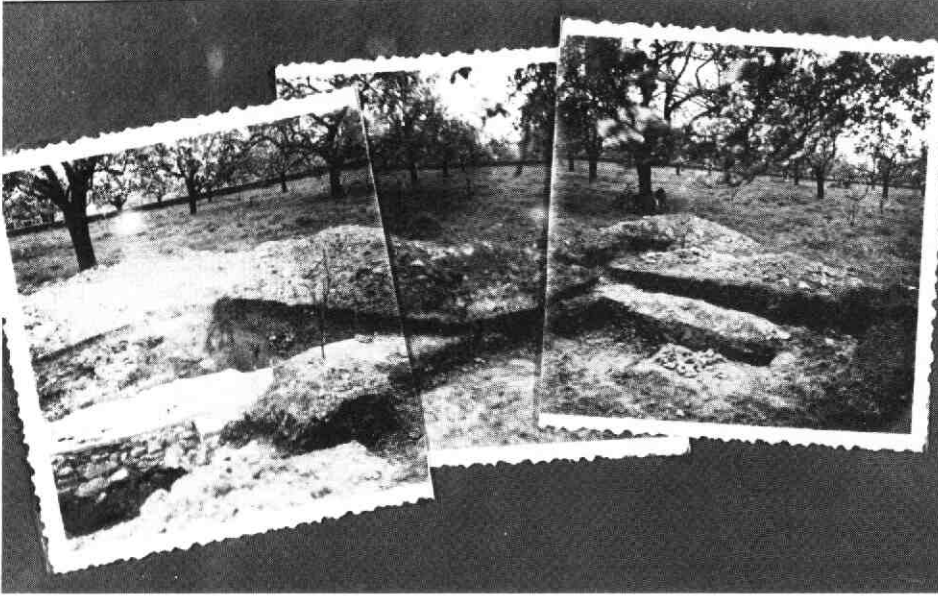
⁹ Het gebouw waarvan deze fundering deel uitmaakt is in 1970 gelokaliseerd door middel van geo-elektrische weerstandsmeting. Het onderzoek werd verricht door de Dienst grondwaterverkenning TNO, afd. geofysisch onderzoek, Delft. Zie Walter, Stavenga. Te zijner tijd zal de auteur aan dit onderzoek en aan de door Voll-

graff en Van Hoorn ontdekte fundering uitvoerig aandacht besteden.

¹⁰ De resultaten van deze opgravingen zijn in 1963 uitvoerig gepubliceerd. Zie Jongkees en Isings.

¹¹ Sleuven C/E en E zijn verbreed tot circa 3,50 en 2,50 m.

¹² Sleuven waarin men de staande palen van een houten gebouw plaatste.

6. De Meern 1940. Overzichtsfoto van de vergrote proefput (afb. 2, b) in het album van mevr. Van Woudenberg. Genomen van west naar oost. Links vooraan (links van het kleine boompje) is nog juist de noordelijke muur van het uitspringende vertrek te zien, rechts is de zuidelijke muur van dit vertrek zichtbaar. Foto E. M. Fraenkel-Nieuwstraten.

in sleuf G (afb. 13, I) wordt door Jongkees eveneens tot de oudste periode gerekend. Scherven om periode I te dateren zijn schaars.

In de laag in sleuf G werden slechts twee bodemfragmenten van een kruik van roze aardewerk (H. 249 en 253) met goed afgedraaide standring gevonden. Deze bodem dateert uit de tweede helft van de eerste eeuw. 'Een datering (van periode I) in het begin der 2e eeuw lijkt (Jongkees) het minst onaannemelijk'.

Brandsporen

In sleuf G vertegenwoordigen een woonlaag met in de zuidelijke helft brandsporen, op circa 1 m +NAP (afb. 13, II) de II-de periode. Aan deze periode kunnen eveneens enkele standgreppels in sleuf C worden toegeschreven. Zij werden op 0,90 m +NAP (afb. 14, b) aangetroffen en vertegenwoordigen blijkbaar een jongere fase van het reeds onder I genoemde houten gebouwtje.

Tot perioden III en IV behoren woonlagen tussen 1,10 en 1,50 m +NAP in sleuf G (afb. 13, III en IV). Een brandlaag met huttenleem, op circa 1,10 tot 1,25 m +NAP in sleuf C (afb. 13, IV), wordt door Jongkees ook tot periode IV gerekend. Beide perioden zijn ondateerbaar.

Tot periode V behoort in sleuf H (afb. 13, V) een circa 25 cm dikke brandlaag met brokken huttenleem tussen 1,45 en 1,80 m +NAP. Enkele standgreppels van een houten gebouw hebben dezelfde oriëntering als die in de hogere lagen. In de standgreppels van dit gebouw zijn twee perioden (V en VI) te onderscheiden. Tot de VIde periode rekent Jongkees ook een standgreppel met rechthoekige paalsporen van een gebouw in sleuf G

iets ten zuiden van deze muur moet hebben gelegen. Hij neemt aan 'dat deze muur uit het einde der tweede eeuw dateert'. Vlak onder het puinspoor van de stenen omheining werd in dezelfde richting, op 0,65-0,80 m + NAP, een wandspoor aangetroffen. Jongkees vermoedt dat deze wand dezelfde functie heeft gehad als de stenen muur uit periode VIII.

De IXde en tevens laatste door Jongkees en Isings waargenomen antieke periode kon tijdens het onderzoek van 1957 worden waargenomen in sleuven C/E en E. In sleuf C/E (afb. 12) werd op geringe diepte de onderste laag van een nog circa 5 m lange sterk beschadigde bakstenen fundering gevonden. Een tweede fundering (afm. 6,50 x 4,50 m) werd ten oosten daarvan in sleuf E aangetroffen. De funderingen, die niet waren onderheid, bestonden uit dakpan- en tegelfragmenten, die gedeeltelijk van afbraak afkomstig waren. De funderingen waren tot een hoogte van 10 tot 15 cm bewaard geble-

7. De Meern 1940. De fundering in proefput b, van noord naar zuid. In het midden en aan het eind (waar wordt gegraven) de beide zijmuren van het uitspringende vertrek aan de westzijde van de hoofdmuur. Foto E. M. Fraenkel-Nieuwstraten.

(afb. 12, VI) Al deze perioden en ook de daarop volgende VIIde periode, zijn ondateerbaar. Tot periode VIII behoort een uitgebroken Oost-West lopende stenen muur (afb. 12, VIII en afb. 13, VIII) die volgens Jongkees de omheining vormde van het in 1940 ontdekte badgebouw, dat

ven en bevonden zich slechts circa 20 cm (de westelijke op 1,40, de oostelijke op 1,75 m +NAP) onder de oppervlakte. In de oostelijke fundering werden drie of vier dakpanstempels gevonden van de Cohors I Classica Pia Fidelis Domitiana, (een legerafdeling van de vloot), die blij-

kens de toevoeging Domitiana, tussen 89 en 96, in de tijd van keizer Domitianus gedateerd kunnen worden. Jongkees schrijft dat de funderingen de laatste antieke periode (IX) vertegenwoordigen, en dat deze periode zeker van na 260 zal dateren.

16 Sleuven in 1960

In augustus 1960 deed zich een nieuwe mogelijkheid voor om het onderzoek op de Hoge Woerd voort te zetten op een terrein ten zuiden van de grote boomgaard. Aanleiding hiertoe vormde de aanleg van de Castellumlaan en de bouw van bungalows in het huidige Castellumpark. Jongkees en Isings hebben langs de noordzijde van het terrein 16 sleuven laten graven met een breedte van 1,50 m en een gezamenlijke lengte van circa 90 m (afb. 15 en 16). Verspreid over het terrein werden sleufjes van 5 m lengte en 1,50 m breedte gegraven.

In sleuven A tot en met F en in Q, R en S werden brandplekken aangetroffen. Deze waren ongeveer rond of min of meer langwerpig met een doorsnede variërend van 2 tot 4 m. Er konden drie typen worden onderscheiden:

a. Vlakke brandplekken. Deze kwamen het meest voor. Het vuur was op het maaiveld aangelegd, de houtskool was rondom de vuurhaard verspreid geraakt.

b. Rechtwandige brandkuilen (afb. 19). Van dit type, dat tot de vroegste brand-

9. De Meern 1940. Zijkant van de fundering in proefput b. Foto E. M. Fraenkel-Nieuwstraten.

plekken behoort, werden er slechts twee aangetroffen.

c. Komvormige brandkuil. Hiervan werd één kuil aangetroffen in sleuf D (afb. 20-21).

De plekken kunnen op grond van het schervenmateriaal dat er bij werd gevonden in de tweede helft van de 1ste eeuw worden gedateerd. Jongkees vermoedt dat de brandplekken krematieplaatsen voor lijken zijn geweest. De schilfers bot die uit enkele brandplekken werden ver-

8. De Meern 1940. De noordwesthoek van de fundering met de twee grote 'veldkeien' op de hoek, in proefput b. Zittend op de fundering mej. A. Roes. Foto E. M. Fraenkel-Nieuwstraten.

zameld bleken echter niet te determineren.

dens het onderzoek van 1960 niet aan het licht (afb. 23).

In sleuven G tot en met M tekenden zich in de profielen over een lengte van circa 38 m een twaalfstal opeenvolgende oevers af van een riviertak, die zich westwaarts heeft verlegd (afb. 22). In sleuf O werd de laatste bedding van de rivier aangetroffen. Meer naar het zuiden werd in sleuf U een oever gevonden, in de sleuven T en V werd weer de bedding aangetroffen. De oevers worden door Jongkees in het midden van de 1ste eeuw (oevers I en II) tot in de eerste helft van de 3de eeuw (oevers X-XII) gedateerd. Sporen van gebouwen kwamen tij-

Waarnemingen in 1963¹³⁾

In april 1963 werden bij enkele recent gebouwde bungalows in het Castellumpark rechthoekige kuilen gegraven, bestemd voor olietanks. De kuilen bij bungalows A1 en A2 bevonden zich in het terrein van de door Jongkees en Isings onderzochte brandplekken. Het daarbij gevonden schervenmateriaal dateert uit de periode Claudius/Nero (41-68) tot in de Flavische tijd (69-96). Een kuil vlak voor de garage van bungalow A4 (afb. 24) be-

¹³⁾ Waarnemingen door de schrijver en J. J. Kalle.

Oever	Datering	Waterpeil
I	midden 1e eeuw	?
II	id.	± NAP
III	?	± 0,20 -NAP
IV	Flavisch	± 0,25 -NAP
V	Flavisch	± 0,25 -NAP
VI	2e eeuw	?
VII	id.	± 0,20 -NAP
VIII	eerste kwart 3e eeuw	± 0,40 -NAP
IX	id.	± 0,40 -NAP
X	eerste helft 3e eeuw	± 0,30 -NAP
XI	id.	?
XII	id.	?

Zo ook in sleuf U

23. De Meern 1960. De datering van de oevers. Naar Jongkees en Isings, p. 51.

Vondsten vertellen

10. De Meern 1940. Zwart vernist beker uit het afvoerkanaal van de fundering. Foto R. F. van Berlo, Archeologisch Instituut, Utrecht.

vond zich in de bedding van de in 1960 ontdekte riviervak. Op een diepte van 1,80 tot 2,20 m werden circa 600 grotendeels aaneenpassende fragmenten van Romeins aardewerk aangetroffen. Het talrijkst vertegenwoordigd zijn schotels van terra sigillata (zie bijgaand kader), typen Dragendorff 31 en 32 (met fragmenten van minstens 22, resp. 20 exemplaren; zie literatuurlijst) en bekers van glanzend donkergrijs tot zwart vernist aardewerk (fragmenten van minstens 20 exemplaren). Bekers van dit type zijn o.a. gevonden in de Romeinse legerplaats Niederbieber in Duitsland. De bekers uit De Meern komen overeen met de door Oelmann (zie literatuurlijst) op plaat II, onder type 33a en c afgebeelde exemplaren. De in De Meern gevonden bekers zijn vervaardigd van zeer

Tijdens de opgravingen van 1940, 1957, 1960 en 1973 en de waarneming van 1963 zijn talrijke voorwerpen verzameld, voor het merendeel bestaande uit scherven.

Het aardewerk in de Romeinse tijd, zoals dat in ons land voorkomt, en ook in De Meern werd en wordt gevonden, bestaat o.a. uit:

1. Terra sigillata, (mat)glanzend rood tot oranje aardewerk, dat o.a. werd vervaardigd in Frankrijk (Gallië) en Duitsland (zie afb. 25, 35 en 36). Men onderscheidt o.a. Zuid-, Mid- en Oostgallische terra sigillata. Zie noot 45).

2. Rood, bruin of zwart verniste bekers (afb. 10 en 37,1), kannen en schotels.

3. Gladwandige witte kruiken (afb. 37, 2-3) en andere vormen.

4. Terra nigra schaaltes (afb. 38,2), dekseltjes (afb. 38,1), schotels en bekers. Terra nigra is (vrij) gladwandig aardewerk, dat door het toelaten van rook in de oven zwart geworden ('gesmoord') is.

5. Ruwwandige kookpotten, schotels, deksels en kannen (afb. 39). Het aardewerk is (sterk) verschaald met zand.

6. Dikwandig aardewerk. Hiertoe behoren o.a. amforen (voor vervoer van o.a. wijnen en vissausen) en wrijfschalen.

Tot de overige vondsten, die men in Romeinse legerplaatsen en burgerlijke nederzettingen kan aantreffen, behoren benen (afb. 40) en hoornen voorwerpen, munten, glas, terra cotta-beeldjes, toneelmaskers (afb. 41) en dakpannen en vloertegels van baksteen.

Bestudering hiervan verschaft inzicht in de technische vaardigheden van de makers en vergelijking met elders gevonden produkten geeft een indruk van de handelsbetrekkingen in dit deel van het Romeinse Rijk. Tevens is het vondstenmateriaal onmisbaar voor de datering van de lagen waaruit het stamt.

Van belang is verder dat bepaalde voorwerpen iets kunnen mededelen over de aard van de nederzetting (bijv. militaire of burgerlijke nederzetting, haven?).

dunwandig hardgebakken aardewerk (Oelmann, pag. 35, techniek d). Het kunnen zowel hogere als lagere exemplaren zijn.

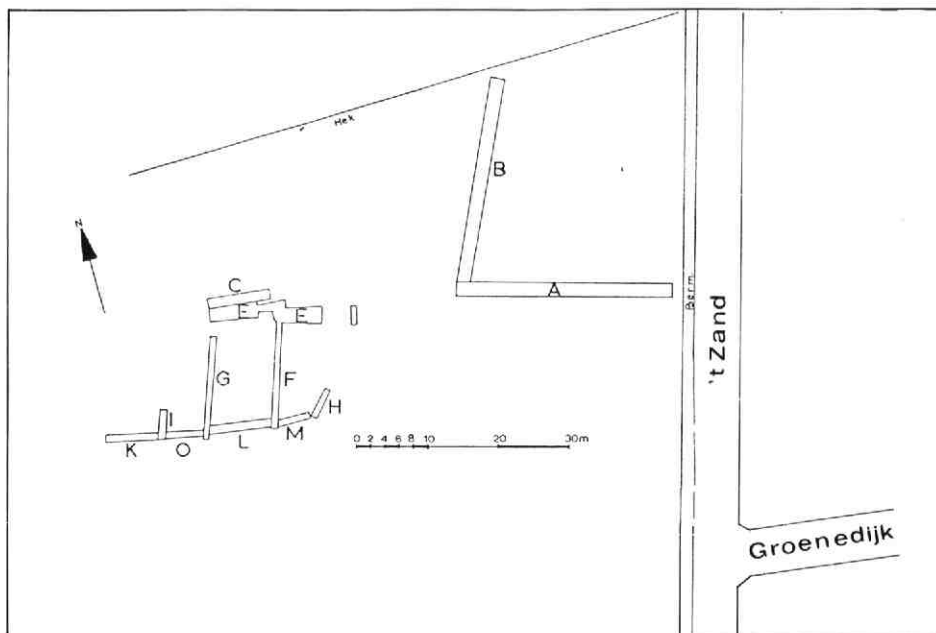
Minder veelvuldig aanwezig zijn fragmenten van de volgende terra sigillata-typen: de versierde kom Dragendorff 37 (5 ex. zie afb. 25), de beker Drag. 33 (5 ex.), het kommetje Drag. 27 (1 ex.), de wrijfschaal Drag. 45 (1 ex.) en Drag. 43 of 45 (3 ex.). Een aantal andere aardewerksoorten is met fragmenten van één of enkele exemplaren vertegenwoordigd. Tot de overige vondsten behoren

vele aaneenpassende scherven van een groen glazen vaasje van een zeldzame vorm¹⁴) en enkele dierenbeenderen.

Het gehele vondstcomplex dateert uit de eerste helft van de 3de eeuw en is waarschijnlijk in één keer in de rivier beland¹⁵).

Het onderzoek van 1973¹⁶

Een verbreding van de Castellumlaan en 't Zand, in oktober 1973, werd aangegrepen om het onderzoek op de Hoge Woerd voort te zetten. De opgraving, die van 23 oktober tot en met 6 december 1973 plaats vond, werd uitgevoerd door het Archeologisch Instituut van de Rijks-

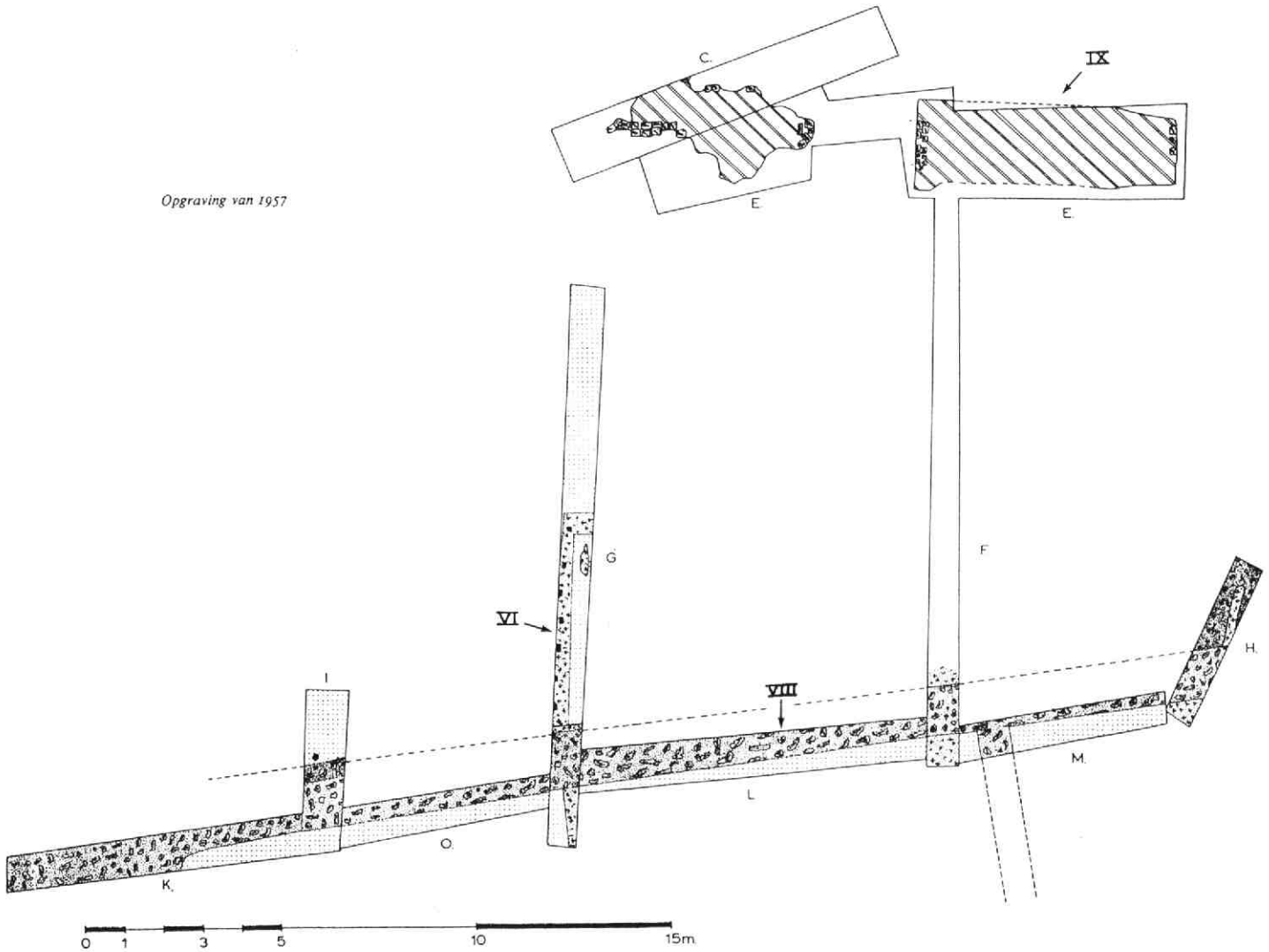

11. De Meern 1957. De sleuven. Naar Jongkees en Isings, p. 7, afb. 1. Met enkele aanvullingen.

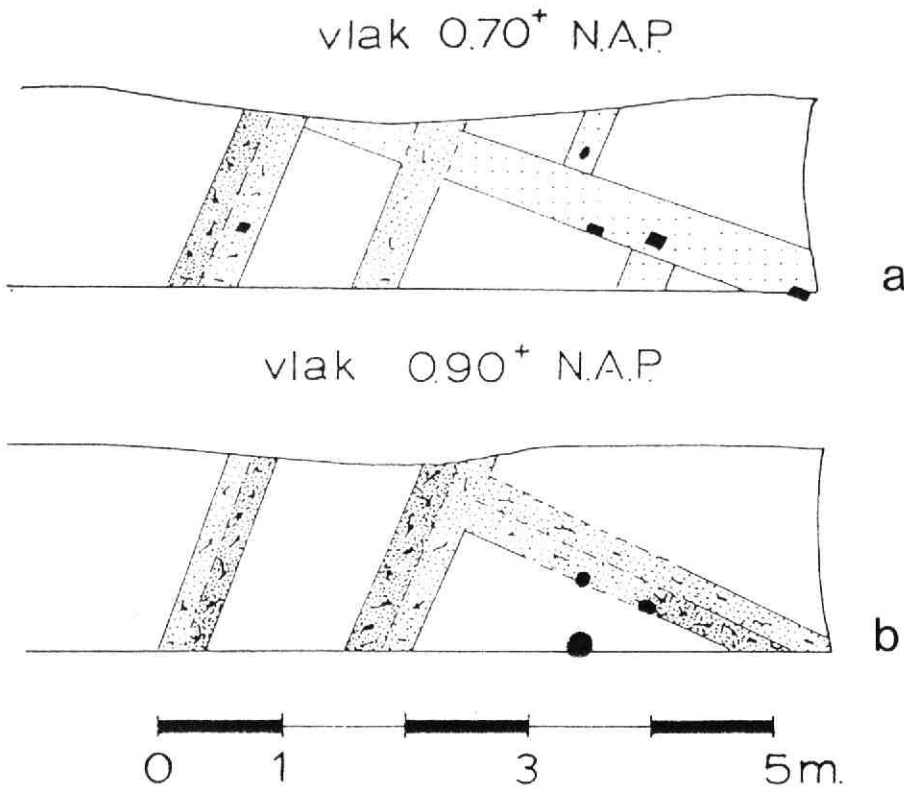
¹⁴ Het best vergelijkbaar in vorm zijn twee vaasjes uit Remagen in Bonner Jahrbücher 122, Taf. XXII, 6 (met hogere hals), in een graf van na 160; Taf. XXIII, 13 (bol vaasje waarvan de hals iets meer trechtervormig verloopt), in een graf uit het eind van de 2de of het begin van de 3de eeuw (determinering mevr. C. Isings, Archeologisch Instituut, Utrecht).

¹⁵ Een enkel stuk is vroeger, o.a. de Drag. 27, uit omstreeks 150 na Chr.

¹⁶ Zuidgallische terra sigillata is o.a. geproduceerd in Montans (ten noordoosten van Toulouse), in La Graufesenque (bij Millau) en in Bannassac en Le Rozier (ten noorden van Millau). Middengallische productiecentra zijn o.a. Lezoux en Martres-de-Veyre (ten westen van Lyon). Van de talrijke zogenaamde Oostgallische centra in Noordoost-Frankrijk en het min of meer aangrenzende Duitse gebied noemen wij slechts de centra die voor ons land van belang zijn geweest: Blickweiler, Chémery-Faulquemont, Lavoye, La Madeleine, Mittelbronn, Rheinabern, Sinzig en Trier.

12. De Meern 1957. Naar Jongkees en Isings, plaat I. N.B.: de ingetekende sporen zijn op verschillende diepten gevonden! Aangegeven zijn de perioden VI, VIII en IX.

14. De Meern 1957. De gebouwsporen in sleuf C. Naar Jongkees en Isings, p. 14, afb. 2.

universiteit Utrecht en stond onder leiding van mevrouw C. Isings en C. A. Kalee. Medewerking verleenden de studenten Els Clowting, Barbara Heldring, H. Groenendijk, B. Oudekotte, G. Rombach en D. Yntema en de amateurarcheologen R. Bok, D. Dijs en H. W. Scherpenhuyzen.

In twee NNO-ZZW georiënteerde werkputten (afb. 26, 1 en 2) werd het uitgegraven deel van de te verbreden Castellumlaan onderzocht (= vlak 1; zie bijgaand kader). Tevens kon in werkput 1 een deel van de berm, tussen het aan te leggen rijwielpad en de Castellumlaan, bij het onderzoek worden betrokken. Juist onder deze berm en in het aansluitende oostelijk deel van de werkput werden enkele interessante resten uit de Romeinse kei-

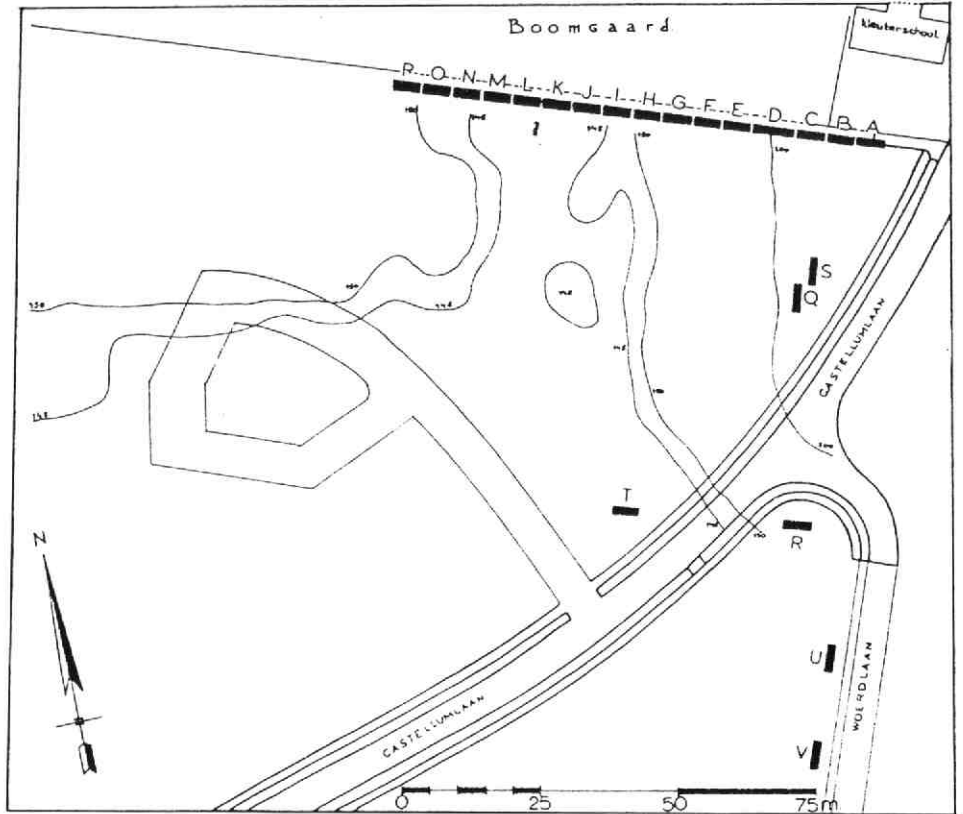
¹⁶ Zie voor eerdere publikaties: Isings en Kalee; Kalee en Isings. Aan het onderzoek van 1973 wordt wat ruimer aandacht besteed omdat hier voor het eerst in De Meern een aantal boven elkaar liggende vlakken met gebouwsporen en andere resten konden worden onderzocht. Bovendien zal het onderzoek van 1982 in de nabijheid van de opgravingsputten van 1973 plaatsvinden.

Vlakken graven

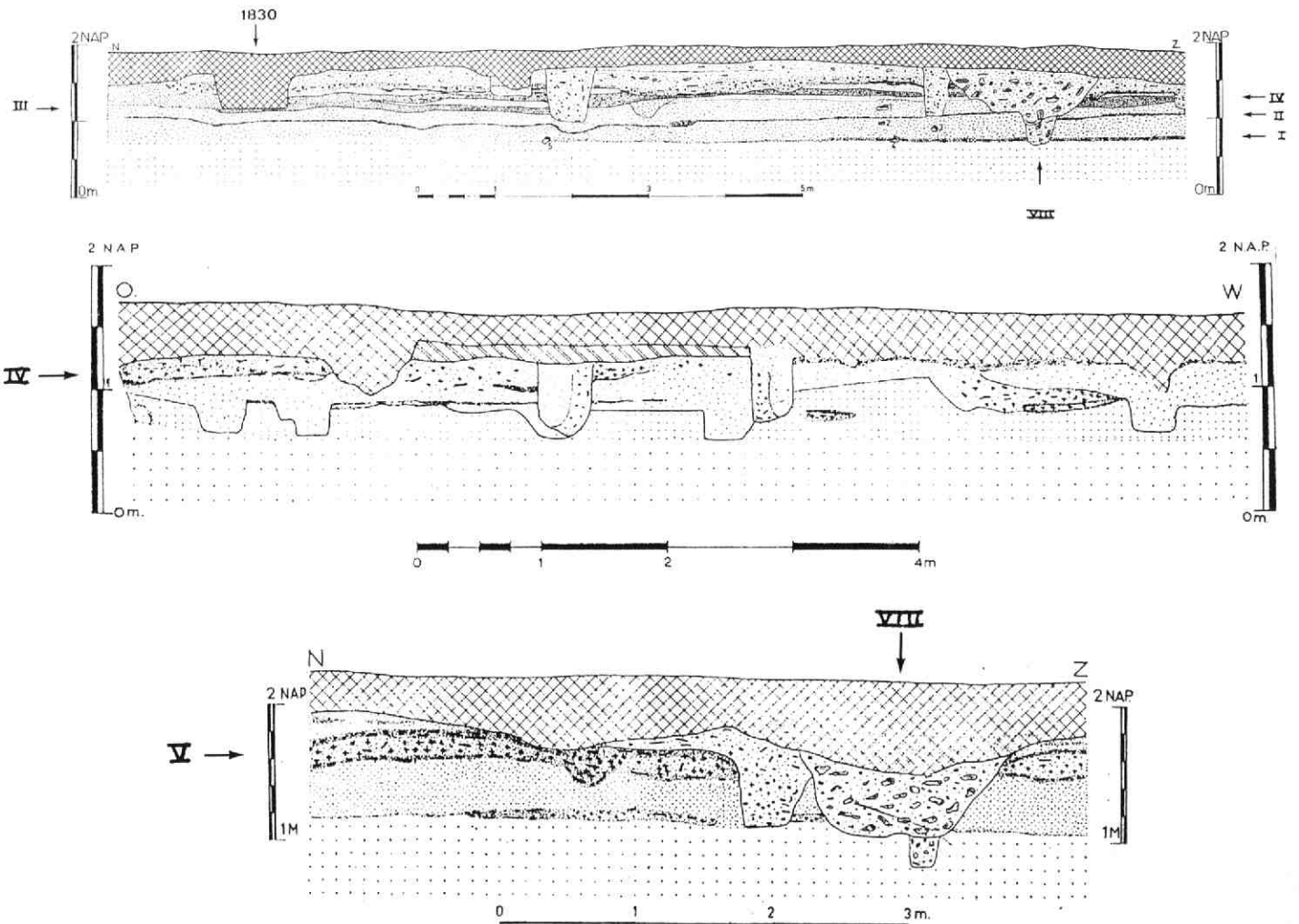
Door middel van opgravingen probeert de archeoloog te weten te komen welke bewoningssporen, (bijv. plattegronden van huizen en materiële resten, zoals aardewerkscherven, glas en munten) er in de bodem zijn verborgen. Opgraven betekent echter vernielen, want al dieper gravend worden de hoger liggende sporen vernietigd.

Bewoningssporen kunnen op verschillende diepten aanwezig zijn. Daarom graaft men tijdens de werkzaamheden het horizontale vlak (de bodem van de opgravingsput) steeds dieper weg. Na het (ruwere) graafwerk wordt het aldus verkregen horizontale loopvlak van de opgravingsput met de schop 'geschaafd', zodat alle sporen zo duidelijk mogelijk zichtbaar worden.

Het aldus verkregen vlak, zoals de opgraver het noemt, wordt vervolgens getekend en gefotografeerd. Daarna graaft men, op de hiervoor beschreven manier, weer een nieuw vlak. Dit wordt herhaald tot de vaste, ongeroerde, grond is bereikt.

15. De Meern 1960. De sleuven op het terrein van het Castellumpark. Naar Jongkees en Isings, p. 34, afb. 6.

13. De Meern 1957. Naar Jongkees en Isings, plaat II. Aangegeven zijn de perioden 1 tot en met V, VIII en een sleuf van de opgraving van 1830.

zertijd aangetroffen, zodat men besloot hier ook de diepere niveaus te onderzoeken (vlakken 2 tot en met 5). Een groter oppervlak kon niet worden onderzocht, omdat de werkzaamheden voor de aanleg van het rijwielpad en de verbreding van de Castellumlaan dit niet toelieten¹⁷).

In vlak 1 (gemiddeld op 2,35 m +NAP) werden vele afvalplekken aangetroffen (zie afb. 27, afvalplekken 66, 104, 105, 109 en 132)¹⁸) met scherven van Romeins aardewerk (o.a. terra sigillata vervaardigd in Frankrijk en Duitsland), bak-

17. De Meern 1960. J. H. Jongkees schaaft een profiel. Opname 18-8-1960.

18. De Meern 1960. Het tekenen van een profiel. Links: mevr. C. Isings, rechts: H. A. van Dijk. Opname 18-8-1960.

16. De Meern 1960. Enkele van de 16 sleuven langs de noordkant van het terrein, van oost naar west. Opname 19-8-1960.

steenfragmenten, stukjes muurbepaling met witte deklaag, dierenbeenderen en mosselschelpen. Van deze afvalplekken waren alleen de diepere delen bewaard gebleven. In werkput 1A-zuid (afb. 26, A-z.) werd op een diepte van ongeveer 2.00-2.25 m +NAP een concentratie van Romeins aardewerk en wat baksteenmateriaal aangetroffen. Deze kollektie¹⁹) is bewerkt door de heer H. Groenendijk. Het aardewerk is in het tweede kwart van de 2de eeuw in de grond geraakt.

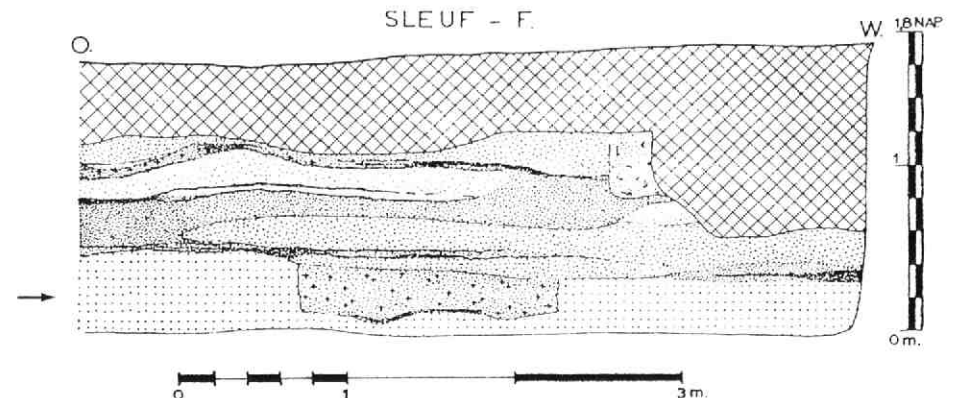
Vijf haardplaatsen

Belangrijk was de ontdekking van vijf bakstenen haardplaatsen (A, B, D-F, zie

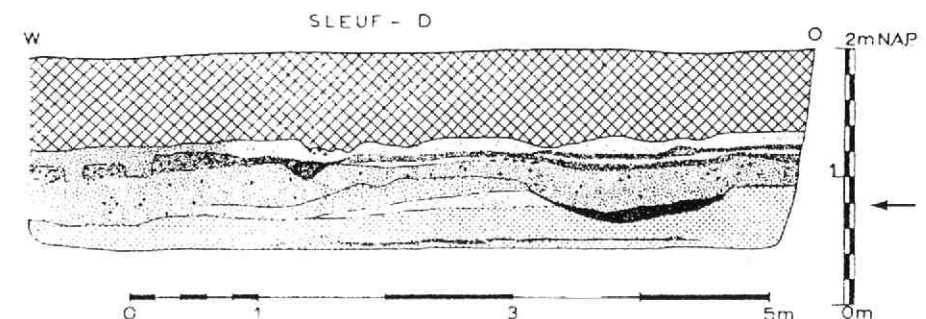
¹⁷ De vele regenbuien in november en de vorst en sneeuw in de tweede helft van november-begin december hebben het onderzoek zeer bemoeilijkt en vertraagd. Vlakken 4 en 5 en het oost-profiel werden door de vorst gedeeltelijk vernield.

¹⁸ Verkorte vondstnummers DM. 1973-66, DM. 1973-104 enz. (DM. = De Meern).

¹⁹ Vondstnummer DM. 1973-154. Zie voor enkele vondsten afb. 35, 4 en afb. 37.

19. De Meern 1960. Rechtwandige brandkuil in sleuf F. Naar Jongkees en Isings, p. 36, afb. 7.

20. De Meern 1960. Komvormige brandkuil in sleuf D. Naar Jongkees en Isings, p. 37, afb. 8.

21. De Meern 1960. Komvormige brandkuil in sleuf D. Opname 18-8-1960.

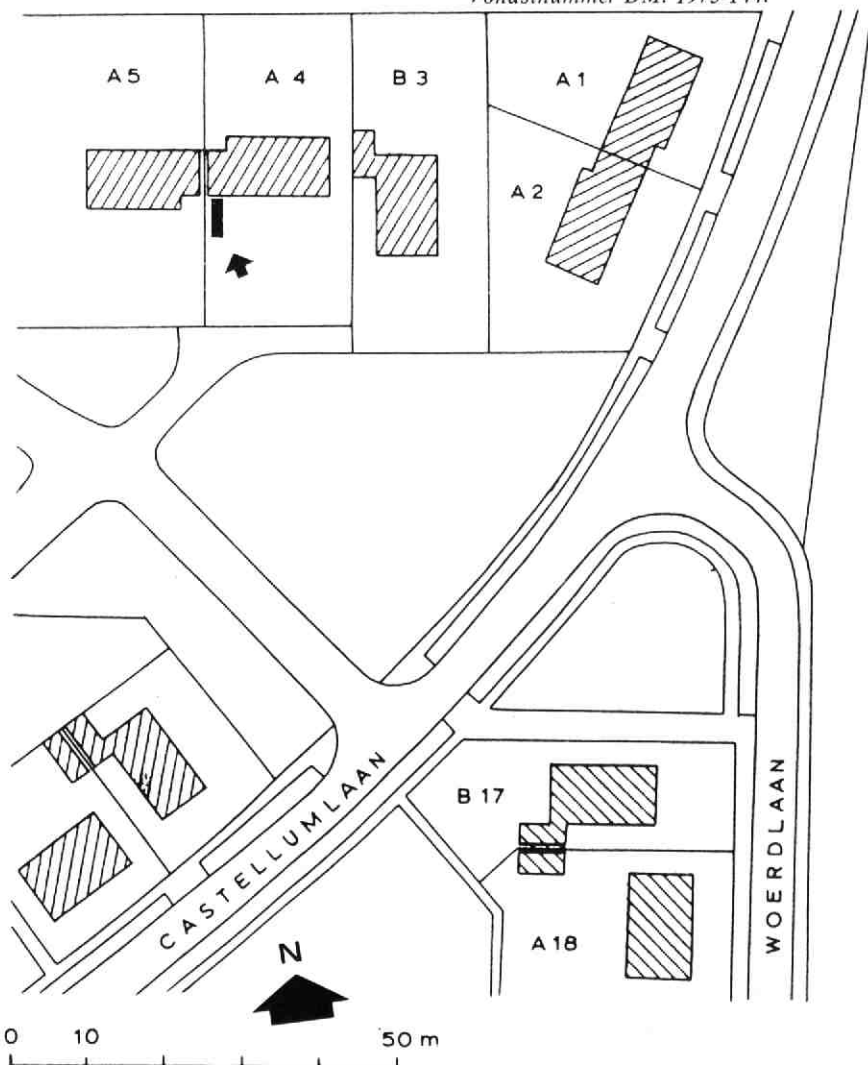
afb. 27-32). Vier van deze haardplaatsen waren paarsgewijs met de boog van de stookplaats naar elkaar toe aangelegd. De grondplaat bestond uit één grote tegel en één kleinere tegel (haardplaats A) of uit meerdere kleinere tegels (haardplaatsen B, D en F)²⁰). De boog van de stookplaats was opgebouwd uit gedeeltelijk aaneenpassende fragmenten van ter plaatse stukgeslagen dakpannen en vloertegels²¹).

Haardplaats E had een vrij smalle langgerekte vorm; de boog van de stookplaats bestond voornamelijk uit klei. Deze kleiboog was door het vuur in de haardplaats oranje gebakken. Hierin waren slechts enkele baksteenfragmenten verwerkt. In de haardplaats werd geen grondtegel aangetroffen. Tegen de oostzijde van de boog van de stookplaats lagen talrijke fragmenten van Romeinse dakpannen. Tussen deze dakpanfragmenten werden vele aaneenpassende scherven van een terra sigillata-beker Dragendorff 33 met naamstempel van de pottenbakker Meddicus: *MEDDIC FE* (FE = fecit, dit betekent: is gemaakt door) gevonden (afb. 35, 18).

De grote grondtegel van haardplaats A (afb. 28) is gestempeld *VEX-EX-F*, in rechthoekig kader (afb. 43, 1). De grondtegels van de overige haardplaatsen bevatten geen stempels.

Van de vertrekken, waarin men deze haardplaatsen had aangelegd, was op dit niveau vrijwel niets bewaard gebleven. De dieper (vlakken 4 en 5) aangetroffen paalsporen van houten gebouwen kunnen niet met de haardplaatsen in verband worden gebracht, aangezien deze palen, wanneer men ze vertikaal tot boven vlak 1 zou doortrekken, de haardplaatsen zouden doorboren.

Op de grondtegels en tussen baksteenfragmenten van haardplaats B (afb. 27, 29 en 30) kwamen vele scherven te voor-

24. De Meern 1963. Deel van het Castellumpark. De nummers zijn niet de tegenwoordige huisnummers! Voor de garage van bungalow A4 is de kuil voor de olietank ingetekend.

schijn van een vrijwel complete ruwwandige Romeinse kan (afb. 39). Ten zuiden van haardplaats D werd een fragment van een benen voorwerp aangetroffen (afb. 40). Vergelijkbare voorwerpen zijn onder meer in het castellum van Valkenburg (Z.H.)-dorp en in de legioensvesting Vindonissa-Windisch (Zwitserland) gevonden. Tot de vondsten die op dit niveau zijn geborgen, behoren verder fragmenten van terra sigillata-schotels met stempels *LENTVLI* (afb. 35, 16) en *REGINVS-F*²²), scherven van een terra sigillata-kommetje met stempel *SA-CER-FE* (afb. 35, 17), een klein deel van een toneelmasker (afb. 41), een fragment van een platte Romeinse dakpan (tegula) met afdruk van een bespijkerde zool (afb. 44) en een tegulafragment met stempel *VEX EX-GF*²³).

²⁰ Van haardplaats A is elk baksteenfragment genummerd en meegenomen, in de hoop dat deze haardplaats te zijner tijd nog eens opnieuw zal kunnen worden gebouwd. Van elk stadium van de afbraak zijn foto's gemaakt.

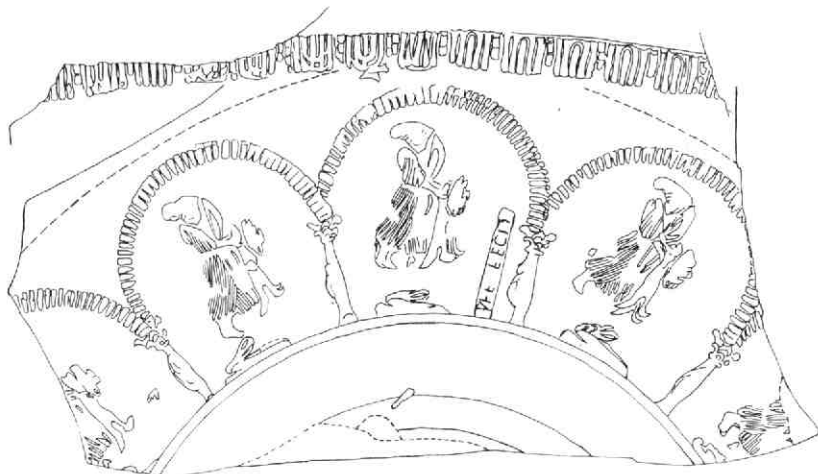
²¹ Soortgelijke haardplaatsen zijn o.a. bekend uit Augst (Zwitserland) en Niederbieber (Duitsland). Zie Laur-Belart en ORL.

²² Vondstnummer DM. 1973-144.

*Opgraving 1960.
 Vereenvoudigd en aangevuld profiel van de Zuidwanden van de sleuven F tot P, bevattende de
 oevers I tot XII*

22. De Meern 1960. De riveroevers en beddingen in sleuven F tot en met P. Naar Jongkees en Isings, plaat III.

25. De Meern 1963. Terra sigillata-kom Dragendorff 37 met naamstempel van de pottenbakker Afer: AFE[R]FECIT, in spiegelschrift. Vervaardigd in Trier, eerste helft van de 3de eeuw. Tekening J. J. Kalee. Schaal 1:2.

Vermeldenswaard zijn verder vier min of meer rond bekapte tufstenen kogels met een gewicht van 280, 540, 610 en 760 gram²⁴) een beschadigde hardstenen kogel van 380 gram²⁵) en een stukje groen vensterglas²⁶).

Verspreid over het gehele vlak werden veel stukjes muurbeplesering met witte deklaag, kalkgruis (soms in O-W en N-Z georiënteerde banen) en talrijke dakpanfragmenten gevonden, waaronder enkele complete platte dakpannen (tegulae) en een halfronde dakpan (imbrex) zonder stempels.

Greppels

Alle Romeinse sporen in vlak 1 werden doorsneden door tien O-W georiënteerde greppels (afb. 27, greppels 3-5), in breedte variërend van 0,60 tot 1,50 m²⁷). De vulling bestond uit bruine klei, vermengd met Romeinse scherven en stukjes baksteen, en enkele 17de-19de-eeuwse geglazuurde bruine aardewerkfragmenten. Mogelijk zijn deze greppels zoeksleuven van de Commissie tot opsporing van Romeinse oudheden, die in 1830 op de Hoge Woerd naar Romeinse resten heeft laten zoeken; het kunnen echter ook draineringsleuven zijn geweest²⁸).

Opvallend was, dat de greppels parallel liepen aan de bomenrijen van de boomgaard aan de westkant van de werkput. Dit wijst er ook op dat de sleuven van vrij recente datum moeten zijn.

In vlakken 2 tot en met 5 bevonden zich standgreppels en tussenwandgreppels van delen van houten gebouwen uit de Romeinse keizertijd.

In vlak 2 (gemiddeld op 1,80 m +NAP) tekenden zich flauw twee N-Z gerichte standgreppels en een O-W tussenwandgreppel af. Van een kleine bakstenen hardplaats (G) was een roodoranje verbrande afdruk bewaard gebleven (op 1,80 m +NAP). Twee kuilen, ingegraven

vanaf een hoger niveau, waren gevuld met grijze klei, stukken natuursteen, fragmenten van Romeinse dakpannen en een stuk tufsteen. In één kuil werd een fragment van een Romeinse kruik-hals gevonden²⁹).

De in vlak 2 waargenomen standgreppels en tussenwandgreppel waren in vlak 3 (1,60 m + NAP) veel duidelijker bewaard

²³ Vondstnummer DM. 1973-117.

²⁴ Vondstnummers DM. 1973-145, 70, 76 en 196.

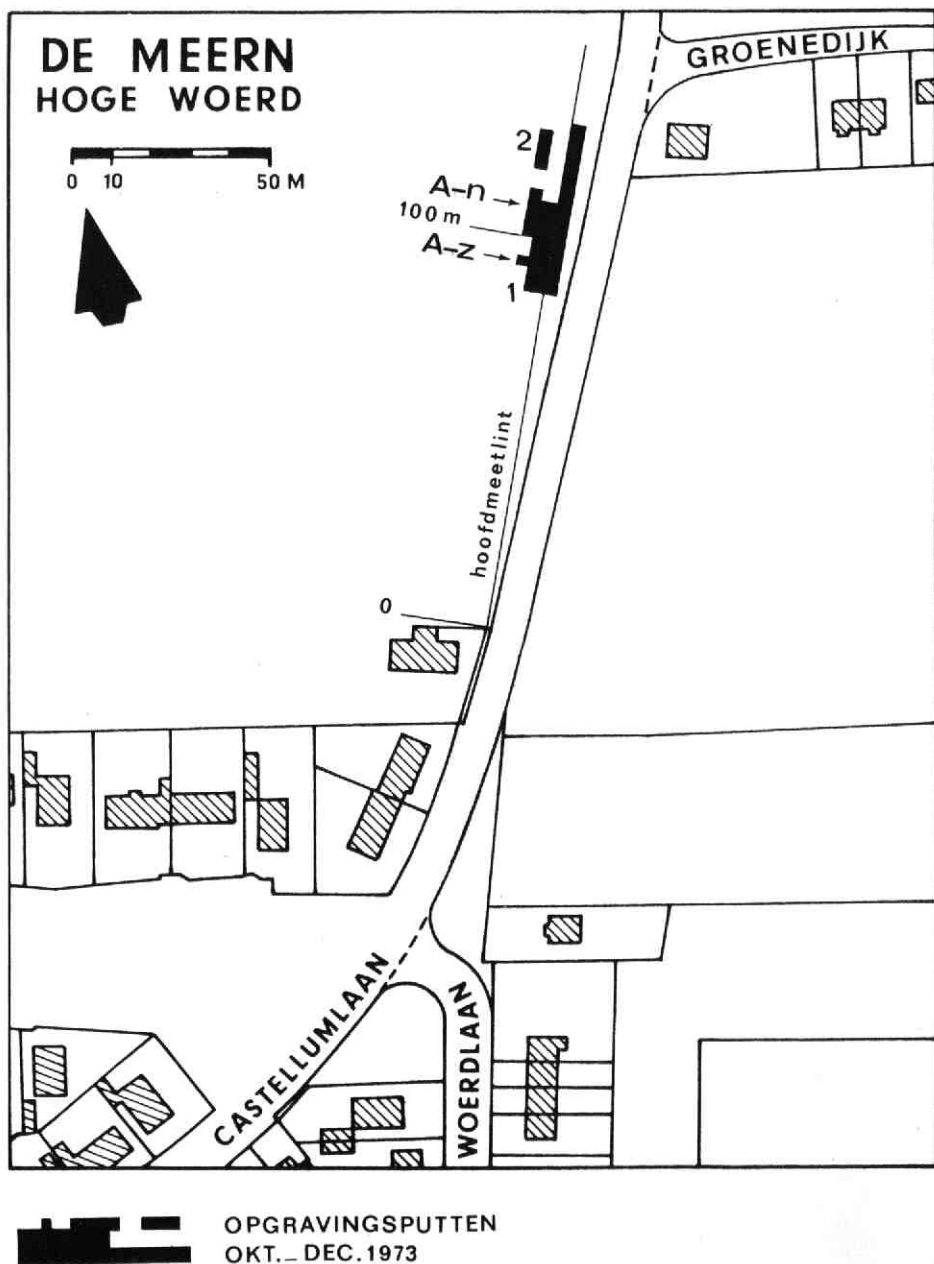
²⁵ Vondstnummer DM. 1973-163c.

²⁶ Vondstnummer DM. 1973-163d.

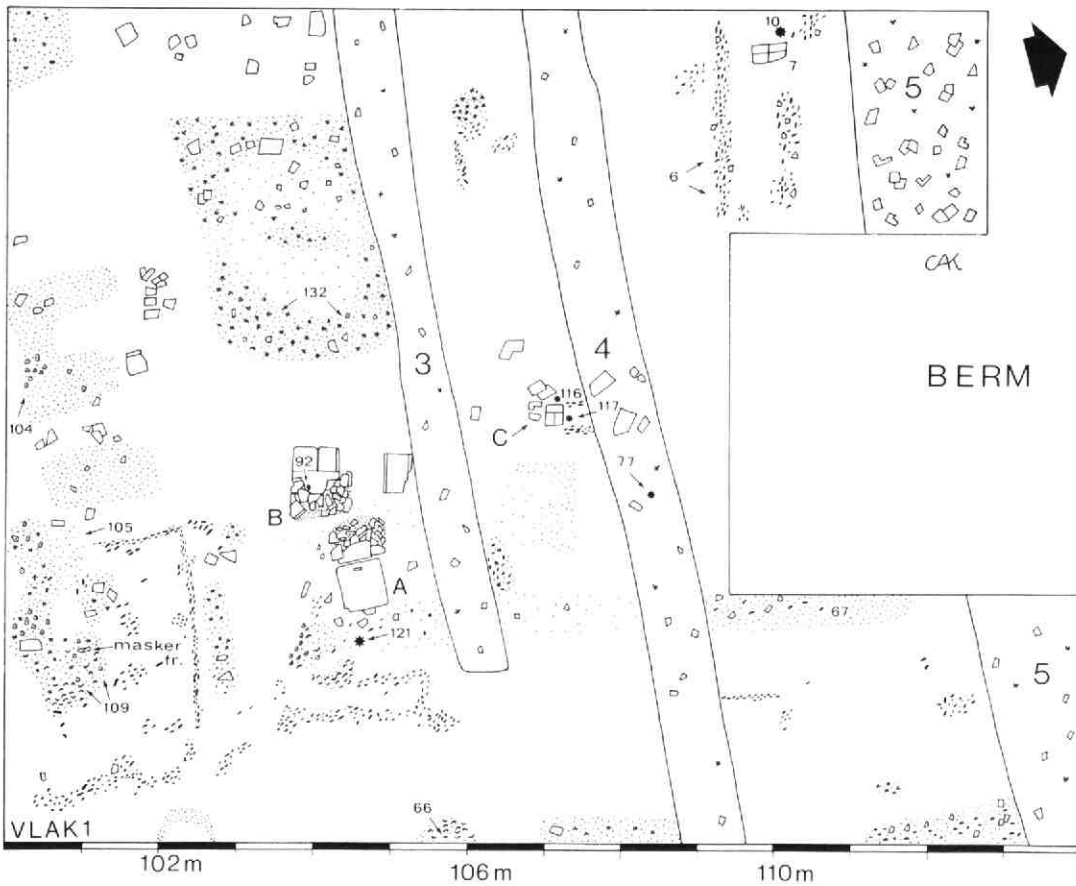
²⁷ Greppel 5 was plaatselijk wat breder.

²⁸ Twee van dergelijke greppels werden in 1957 eveneens als zoeksleuven van de opgraving van 1830 verklaard (Jongkees en Isings p. 7, in sleuf B; p. 17, in sleuf G). Zie hier afb. 13, sleuf G.

²⁹ Vondstnummer DM. 1973-216 (type Stuart 109).

26. De Meern 1973. Opgravingsputten 1 en 2. A-n= werkput 1A-noord, A-z= werkput 1A-zuid. Tekening F. Derksen-Janssens. Naar Kalee en Isings, afb. 2.

27. De Meern 1973. Vlak 1 (gemiddeld op 2,35 m +N AP) tussen 100 en 114 m. Aangegeven zijn o.a. haardplaatsen A en B en afvalplekken DM. 1973-66, 104, 105, 109 en 132. De vondsten die niet in afvalplekken werden gevonden zijn aangegeven met een sterretje en een verkort vondstnummer. Naar Kalee en Isings, afb. 3.

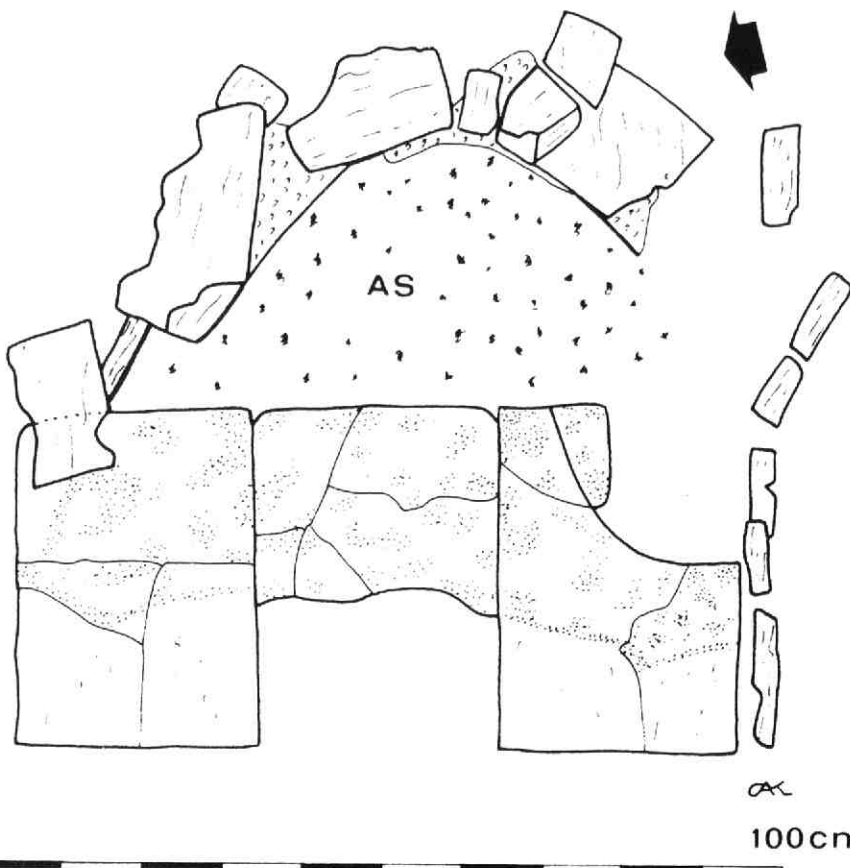
Zie voor vondstnr.

10: afb. 38, nr. 2

92: afb. 39a-b

109: afb. 41

132: afb. 35, nrs. 2 en 15

HAARDPLAATS F

31. De Meern 1973. Haardplaats F in vlak 1. De pijl geeft het noorden aan. Naar Kalee en Isings, afb. 5.

gebleven. Een derde N-Z- greppel werd nu ook zichtbaar. In dit vlak kwamen delen van drie haardplaatsen (H, K en L)³⁰ te voorschijn. Van H was slechts een verbrande afdruk bewaard gebleven (op 1,60 m +NAP). De haardplaats zelf heeft dus iets hoger gelegen. De boog van de vuurhaard was naar het westen gericht. Van L was alleen een halfronde ring van verbrande klei in het vlak terug te vinden. Haardplaats K was rond en opgebouwd uit stukken natuursteen, grote brokken verbrande klei met duidelijke afdrukken van takken ('huttenleem')³¹ en een deel van een maalsteen. De haardplaatsen waren aangelegd in een egalisatielaag en iets boven een brandlaag. Deze, ook aangetroffen in het oostprofiel (afb. 34), laag m, liep in een groot deel van werkput 1B/C onder vlak 3 door.

Tot de vondsten in vlak 3 behoren vier aaneenpassende fragmenten van een terra sigillata-bord Dragendorff 18 met deel van een pottenbakkersstempel (OF GERM, afb. 35, 6, datering: 65-75). Bij el-

³⁰ Om vergissingen te voorkomen zijn de letters I en J niet gebruikt.

³¹ Deze stukken verbrande klei zijn afkomstig van de wanden van een gebouw. Deze wanden bestonden uit zware staande palen met daartussen dunnere palen en takken. De openingen tussen de takken werden dichtgesmeerd met klei/leem. Wanneer het gebouw in vlammen opging werden delen van de met klei dichtgesmeerde wand door de hitte van het vuur gebakken.

kaar lagen o.a. een lipfragment van een gladwandige kruik Stuart 112, vele aaneenpassende fragmenten van zes ruwandige kookpotten Stuart 201A en een fragment van een pot Stuart 213A³²). Bij haardplaats K werden enkele fragmenten van een inheemse pot aangetroffen³³).

Paalsporen

Onder bijzonder slechte weersomstandigheden werden vervolgens vlakken 4 en 5 onderzocht. Omdat het rijwielpad over de westkant van de werkput moest worden aangelegd, diende dit deel van de werkput (= vlak 4) eerst te worden onderzocht. Hierin (gemiddeld op 1,45 m + NAP) tekenden zich scherp twee N-Z standgreppels en een O-W tussenwandgreppel af. In de vrijwel schone geelgrijze kleivulling waren rechthoekige paalsporen bewaard gebleven (afmetingen o.a. 10x7,5 en 16x10 cm). Deze reikten tot 1,20-1,25 m +NAP.

Het oostelijk deel van het vlak was helaas grotendeels door vorst en sneeuw vernield, zodat dit vlak op iets dieper niveau (= vlak 5, gemiddeld op 1,35 m + NAP, afb. 33) moest worden getekend. Aangetroffen werden twee N-Z standgreppels (afb. 33, A en B) en twee O-W tussenwandgreppels (afb. 33, C en D). De kleivulling van deze greppels was vermengd met houtskoolresten en brokjes verbrande klei. Deze verontreinigde vulling wijst er op, dat men de greppels door een brandlaag heeft gegraven. Deze was bewaard gebleven in het hierna te bespreken oostprofiel (afb. 34, laag m). Tot het gebouw waarvan greppels A tot en met D deel hebben uitgemaakt, behoorde ook de met houtskoolresten en stukjes verbrande klei verontreinigde greppel p in het oostprofiel.

In de greppels A tot en met D bevonden zich rechthoekige paalsporen (afmetin-

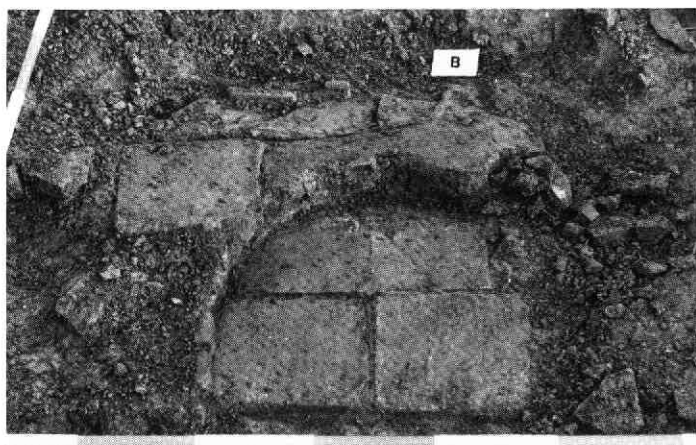
28. De Meern 1973. Haardplaats A in vlak 1. In de grote tegel het stempel VEX·EX·F, in rechthoekig kader. Zie voor het stempel afb. 43, nr. 1.

³² Vondstnummer DM. 1973-226.

³³ Vondstnummer DM. 1973-225.

gen o.a. 10x7, 13x9 en 19x10 cm). Deze waren moeilijk in de met brandresten

vermengde vulling te onderscheiden. De greppels vormden een vertrekje van on-

29. De Meern 1973. Haardplaats B in vlak 1. Naar Kalee en Isings, afb. 4.

30. De Meern 1973. Haardplaats B. De bovenste laag baksteenfragmenten van de boog is verwijderd.

geveer 3,20x3,60 m.

Ten noorden van greppel D waren in het vlak zeer flauw drie rechthoekige paalsporen in een nogal vuile greppelvulling zichtbaar (afb. 33, E).

De slechte weersomstandigheden (regen- en sneeuwbuien) lieten een nauwkeurig onderzoek helaas niet toe. De paalsporen in deze greppel waren, evenals de rechthoekige paalsporen in vlak 4, tot een diepte van 1,20-1,25 m +NAP in de greppel geplaatst.

Parallel aan en ongeveer midden tussen de N-Z standgreppels A en B bevonden zich sporen van vijf houten palen met een diameter van 8 tot 12 cm. Ten oosten van deze palenrij werd nog een dergelijk paalspoor gevonden. Deze zes paalsporen zijn waarschijnlijk afkomstig van een oudere periode. In vlak 3 (1,60 m +NAP) kwamen deze paalsporen nog niet voor. Verspreid over het gehele vlak werden talrijke ronde vrij dunne paaltjes (diameter veelal tussen 5 en 8 cm) aangetroffen. Van enkele paaltjes was de schorsrand nog bewaard gebleven. Ten noorden van greppel E vormden vijf paaltjes een min of meer O-W lopende rij; in de hoek, gevormd door greppels B en C, waren vier paaltjes in een rechthoek van 60x70 cm geplaatst. Waarvoor deze rechthoek kan hebben gediend is onzeker.

Vlak 5 leverde nauwelijks dateerbare vondsten op. In een plekje met houtskoolresten werden fragmenten van een ruwwandige Romeinse schotel Stuart 215/216³⁴) gevonden.

Verbrande huttenleem

In het oostprofiel, langs de westkant van de Castellumlaan (afb. 34), was de reeds genoemde van noord naar zuid iets aflopende brandlaag (m) met veel houtskoolresten (iets golvend tussen 1,37 en 1,53 m +NAP). In deze laag werd één splinter van terra sigillata³⁶) gevonden, die uit ongeveer 45-55 na Chr. stamt³⁷). Boven een dunne egalisatielaag

32. De Meern 1973. Haardplaats F. Van zuid naar noord.

kool, hard verbrande huttenleem en klei (tussen 1,48 en 1,72 m +NAP) fraai bewaard gebleven. Deze brandlaag werd op enkele plaatsen onderbroken door standgreppels (p, t en u) van latere houten gebouwen.

Onder en boven deze brandlaag waren nog verscheidene niveaus te onderscheiden. Het oudste, op 0,90 m +NAP, bestond uit een dun venig laagje (b). Hierin werden geen scherven aangetroffen. In een venig laagje (d) en een grijze met houtskoolresten vermengde laag (e) daarboven (tussen 0,96 en 1,05 m +NAP) werden enkele niet nauwkeurig te dateren inheemse en Romeinse scherven gevonden³⁵). Boven e werd een door mensenhanden opgebrachte 0,40-0,50 m dikke kleilaag (g) aangetroffen. Dit kleipakket werd afgedekt door een laag (k) met

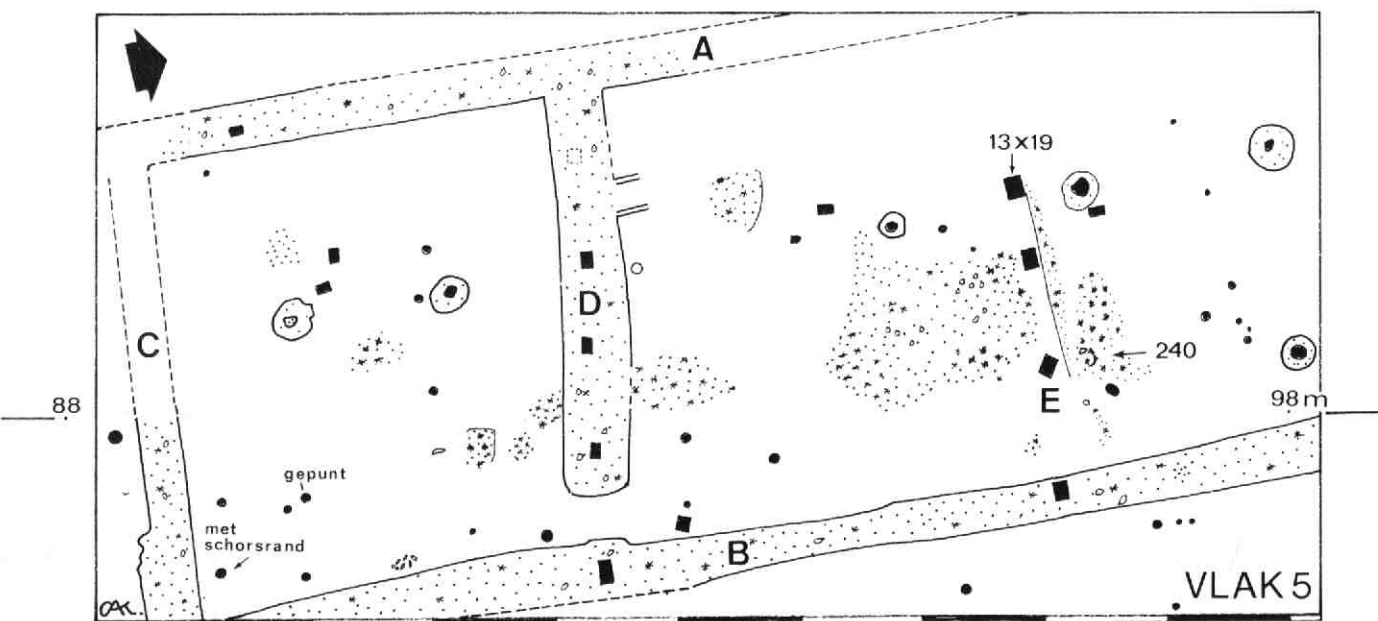
houtskeletresten (iets golvend tussen 1,37 en 1,53 m +NAP). In deze laag werd één splinter van terra sigillata³⁶) gevonden, die uit ongeveer 45-55 na Chr. stamt³⁷). Boven een dunne egalisatielaag

³⁴ Vondstnummer DM. 1973-240.

³⁵ Vondstnummer DM. 1973-253. Dit nummer omvat: vijf aaneenpassende wandfragmenten van een vrij gladwandige inheemse pot, een wandfragmentje van een dergelijke pot, acht wandfragmenten, waarvan zes aaneenpassen, van een Romeinse kruik, vijf aaneenpassende schouder/wandfragmentjes van een grijs gesmoorde Romeinse kookpot (Stuart 201?), een schouderfragmentje van een dergelijke pot en twee botfragmentjes, waarvan één verbrand.

³⁶ Vondstnummer DM. 1973-254.

³⁷ Een scherf is ons inziens een te 'wankele basis' om de laag met zekerheid in de Claudische tijd te dateren.

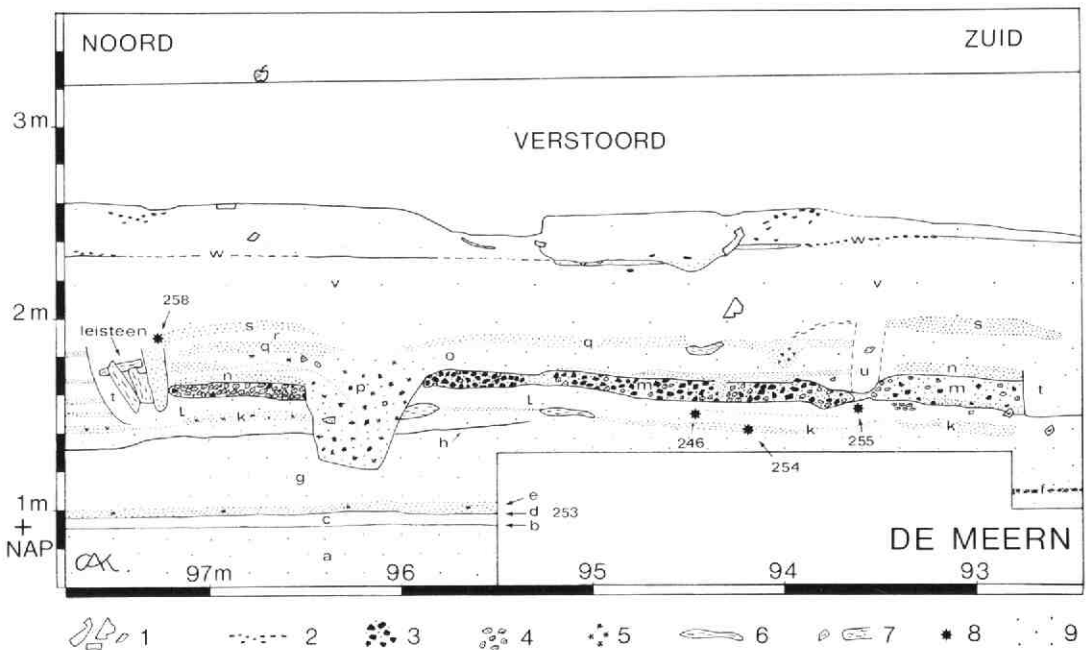

33. De Meern 1973. Vlak 5 (gemiddeld op. 1,35 m +NAP). Naar Kalee en Isings, afb. 6.

34. De Meern 1973. Het oost-profiel onder de westkant van de Castellumlaan in werkput 1C. Naar Kalee en Isings, afb. 7.

1. Baksteenmateriaal
 2. Resten van muurbepkeistering en kalkgruis
 3. Stukken houtskool
 4. Brokken verbrande klei-huttenleem
 5. Houtskoolresten
 6. Zandlens
 7. Natuurteen
 8. Vondst. De nummers hebben betrekking op het inventarisnummer (DM. 1973-254 bijv.
 9. Klei of zandige klei
- Romeinse vondsten in het oost-profiel:

246. Negen aaneenpassende terra sigillata-splinters van een bord Dragendorff 18 (?). Zuidgallisch fabrikaat, circa 55-65 na Chr.
253. Zie noot 35.
254. Terra sigillata-splinter. Zuidgallisch fabrikaat, circa 45-55.
255. Rand-wandfragment van een wrijfschaal Stuart 149 met vrij kleine rand.
258. IJzeren spijker.

(1) lag de reeds besproken brandlaag m. Hierboven bevonden zich nog vier (woon)niveaus. Het eerste niveau (n) was direkt op brandlaag m gelegen. Bij deze laag behoren de haardplaatsen H, K en L in vlak 3. Het tweede niveau was in het profiel tussen 1,79 en 1,91 m +NAP zichtbaar als een 4 tot 6 cm dikke grijze iets golvende laag (q) met houtskool-snipperen. Hieruit kwamen geen dateerbare scherven. In vlak 2 was op deze hoogte (1,80 +NAP) een verbrande plek van een verdwenen bakstenen haardplaats (G) bewaard gebleven (zie boven). Bij laag q behoren de met brandresten gevulde greppels p in het oostprofiel en de eveneens met brandresten gevulde greppels A tot en met D in vlak 5. Boven een dunne egalisatielaag (r) bevonden zich tussen 1,87 en 2,00 m +NAP resten van een grijze laag (s). Hierbij behoren de greppel t³⁸). Het jongste duidelijk waarneembare niveau (w) werd (vooral in het vlak) tussen 2,30 en 2,40 m +NAP gekonstateerd. Op deze hoogte (gemiddeld 2,35 +NAP) werden in vlak 1 de haardplaatsen A-B en D-F gevonden.

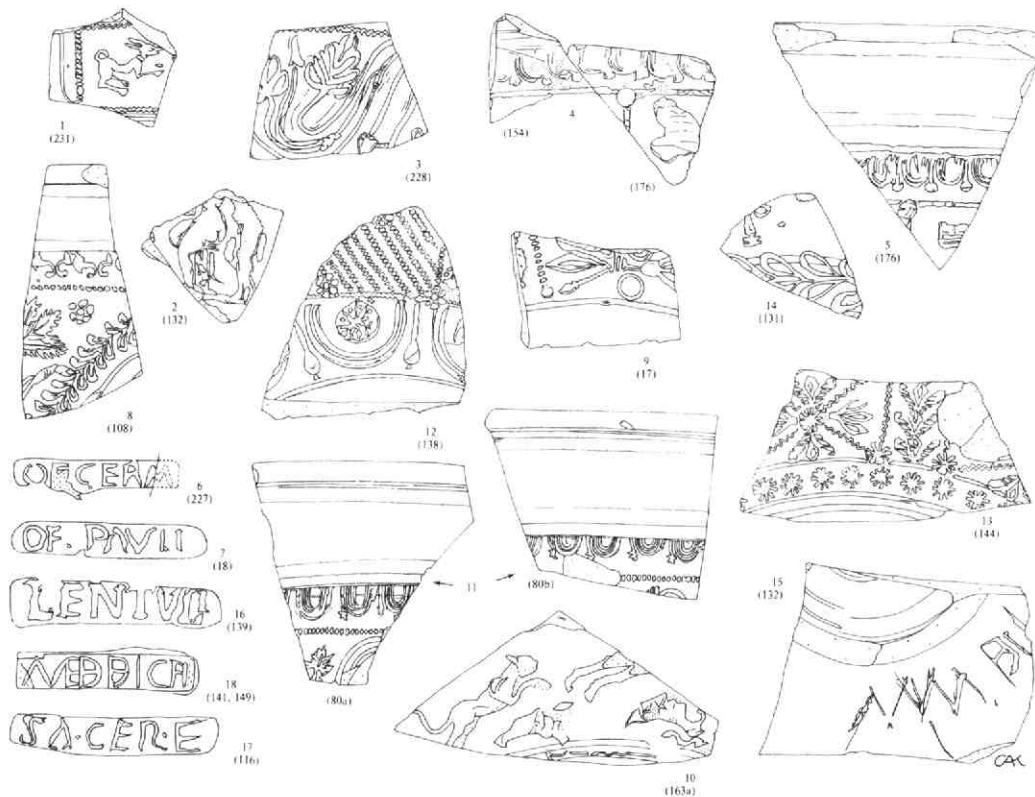
Periodisering en datering

Op grond van de in vlakken 1 tot en met 5 en in het oostprofiel aangetroffen oud-

³⁸ Een van deze greppels (afb. 34, tussen 97 en 98 m) laat een interessant 'bouwkundig' detail zien. In de te brede greppel heeft men de punt van de paal op zijn plaats gehouden door enkele stukken steen tegen de paalpunt te plaatsen, alvorens men de greppel dichtgooide.

Periode	Diepste en hoogste punt van de betreffende lagen in het oostprofiel	lagen in het oostprofiel	Opmerkingen
6	tussen ± 2,05 en 2,36 m +NAP	—	Afvalplekken in vlak 1. Datering: 2de eeuw.
5	tussen ± 2,00 en 2,40 m +NAP	v en w	Ophogingslaag (v) en woonlaag (w) met bakstenen haardplaatsen A-B, D-F. Datering: tweede kwart van de 2de eeuw.
4	tussen 1,87 en 2,00 m +NAP	r en s	Resten van een egalisatielaag (r) en woonlaag (s). Hierbij behoren standgreppels t.
3 (b)	tussen 1,70 en 1,91 m +NAP	o en q	Ophogingslaag (o) en woonlaag (q). Hierbij behoort greppel p. Tot deze periode behoort eveneens haardplaats G in vlak 2 op 1,80 m + NAP. Datering: 70/71?
3 (a)	tussen 1,65 en 1,76 m +NAP	n	Egalisatielaag/werklaag (n). Hierbij behoren haardplaatsen H, K en L in vlak 3. Datering: 70?
2	tussen 1,40 en 1,72 m +NAP	l en m	Ophogingslaag (1) en brandlaag (m) van 69 na Chr. (?). In de greppels met schone vulling en rechthoekige paalsporen (zie vlak 4) hebben waarschijnlijk de wanden bestaan van het houten gebouw dat door deze brand verwoest werd.
1 (b)	tussen 1,00 en 1,53 m +NAP	g en k	Ophogingslaag (g) en woonlaag (k), mogelijk uit de tijd van Claudius (41-54 na Chr.).
1 (a)	tussen 0,97 en 1,05 m +NAP	d en e	Werklaag voor periode 1 (b) (of woonlaag (e)?) direkt op het natuurlijk oppervlak (d) gelegen.

35. De Meern 1973. Terra sigillata. Scherven van een beker (1) en kommen met reliëfversiering (2-5, 8-14). Naamstempels op borden en schotels (6, 7 en 16), op een kommetje (17) en een beker (18). Graffito AMABIL [IS] op een schotel (15). Schaal 1:2. Naar Kalee en Isings, afb. 8.

Beknopte beschrijving:

Vervaardigd in Zuid-Gallië ⁴⁵⁾

Nr. op afb. 35	Type Drag.	Datering	Bijzonderheden	Vondstomstandigheden
1	30	60-75		Werkput 1B, losse vondst
2	37	80-95		1B, vlak 1, in a afvalplek
3	37	75-90		1C, iets boven vlak 3
4	37	95-110	4 en 5	1A-zuid. 154: tussen vlak 1 en 2 in plek met zeer veel Romeinse scherven; 176: onder vlak 2, tussen Romeins baksteenmateriaal en scherven
5	37	95-110		1C, vlak 3, iets boven brandlaag
6	18 (klein)	65-75	Naamstempel: OF GERMA, Germanus	1A-noord, tussen vlak 1 en 2
7	18 (groot)	75-90	Naamstempel: OF PAVLI, Paulus.	

Vervaardigd in Midden-Gallië

8	37	100-130	Pottenbakker X-3= Drusus I	1C, vlak 1
9	37	±125-150	± 2 fragm. v. dezelfde Drag. 37 (niet afgeb.)	1A-noord, vlak 1, in afvalplek
10	37	±140-180		1B, vlak 1, bij hardplaats E

Vervaardigd in Oost-Gallië

11	37	±100-140	Fabriek van Satto-Saturninus	1B en C, vlak 1
12	37	idem	idem	1A-zuid, vlak 1
13	37	±120-170?	Vervaardigd in La Voye,	1B, iets boven vlak 1
14	37	±150-170	Vervaardigd in Trier	1B, losse vondst
15	18/31 of 31	2e eeuw	Met graffito AMABIL	1B, vlak 1, in afvalplek

Nr. op	Type	Datering	Bijzonderheden	Vondstomstandigheden
16	18/31	±100-140	Naamstempel: LENTVLI, Lentulus van La Made- leine (bij Nancy)	1B, vlak 1
17	27	±100-140	Naamstempel: SACER·FĒ Sacer van La Madeleine	1B, vlak 1
18	33	±100-140	Naamstempel: MĒDDIC FĒ, Meddicus van Faulquemont	1B, vlak 1, tussen baksteenfragmenten tegen de boog van de stookplaats van haardplaats E

Zie voor een uitvoeriger beschrijving: Kalee en Isings, p. 14-18 (N.B. Met andere nummering!).

heidkundige verschijnselen kunnen minstens zes perioden worden onderscheiden (zie kader op pag. 75).

De datering van deze perioden biedt grote moeilijkheden omdat slechts in enkele gevallen dateerbare scherven in de lagen werden gevonden. De inheemse en Romeinse scherven die in d en e (zie afb. 34) lagen³⁹) kunnen op bewoning (periode 1a) wijzen, maar het is ook mogelijk dat ze tijdens het 'bouwrijp' maken van het terrein (afbranden van het gewas, egaliseren) verloren zijn geraakt.

Ophogingslaag g en woonlaag k kunnen tijdens de regering van keizer Claudius (41-54) na Chr.) zijn ontstaan. Het is verleidelijk deze lagen in verband te brengen met de consolidatie van de Rijn-

grens in of omstreeks 47 na Chr., maar dateerbare vondsten om deze hypothese te steunen zijn nauwelijks gedaan. In k werd slechts één splinter van terra sigillata gevonden⁴⁰) (datering circa 45-55).

Brandlaag m, iets golvend tussen 1,48 en 1,72 m +NAP, is waarschijnlijk in 69 na Chr. ontstaan. In dat jaar werden tijdens de opstand van de Bataven talrijke legerplaatsen langs de Rijn verwoest. Ook de houten gebouwen in De Meern, waartoe waarschijnlijk de greppels met schone vulling in vlak 4 hebben behoord, zijn blijkens de dikke brandlaag in vlammen opgegaan. In de legerplaatsen van Valkenburg (Z.H.)-dorp, Zwammerdam, Utrecht en Vechten heeft men eveneens een dergelijke brandlaag gevonden en

deze in verband gebracht met de gebeurtenissen van het jaar 69 na Chr.⁴¹).

Kort(?) na de verwoesting van de houten gebouwen in De Meern werden iets boven de brandlaag de haardplaatsen H, K en L (in vlak 3) aangelegd. Dit is mogelijk gebeurd door kwartiermakers, die het terrein 'bouwrijp' moesten maken. De standgreppels A tot en met D in vlak 5 en greppel p en woonlaag q in het oostprofiel (afb. 34) behoren tot de herbouw van circa 70/71 na Chr. De restanten van egalisatielaag r en woonlaag s en de daarbij behorende standgreppels t dateren mogelijk uit het eerste kwart van de 2de

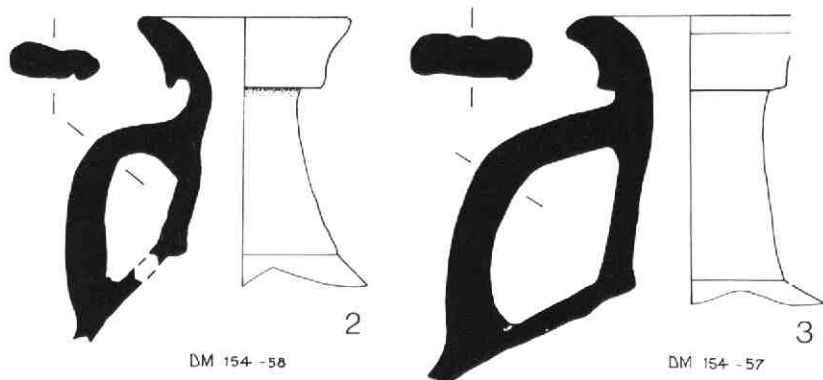
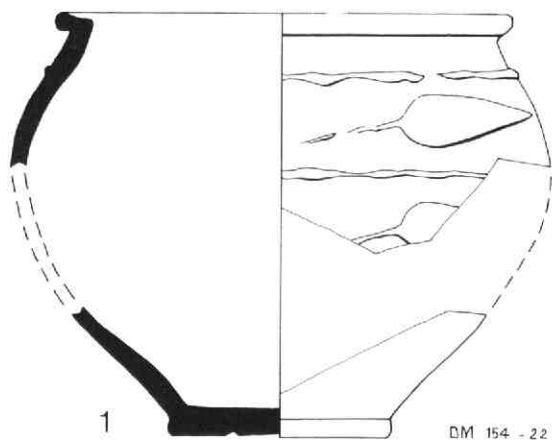
³⁹ Vondstnummer DM. 1973-253. Zie noot 35.

⁴⁰ Vondstnummer DM. 1973-254. Zie noot 36.

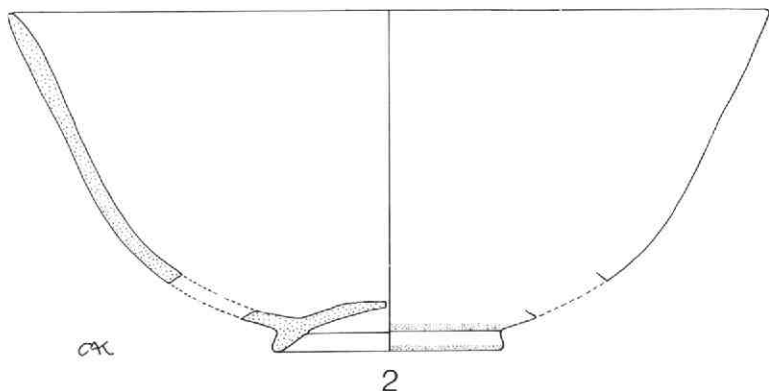
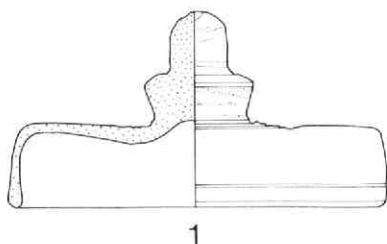
⁴¹ Zie o.a. Bogaers en Rüger, p. 40-43, 49-52, 58-65 en de daar geciteerde literatuur.

36. De Meern 1973. Fragment van een terra sigillata-kom Dragendorff 37. Vervaardigd in Trier, circa 150-170 na Chr. (DM. 1973-127, werkput 1A-zuid, in en onder vlak 1, in plek met veel Romeinse scherven). Schaal 1:2. Naar Kalee en Isings, afb. 9.

37. De Meern 1973. 1. Fragmenten van een geverniste beker (Stuart 1B), 2-3. Twee kruikfragmenten (Stuart 109A en 110A). (DM. 1973-154, werkput 1A-zuid, onder vlak 1). Tekening H. Groenendijk, schaal 1:2.

38. De Meern 1973. Schaal 1:2. Naar Kalee en Isings, afb. 11.

1. Drie aaneenpassende fragmenten van een dekseltje van terra nigra. Diam. 9,9 cm. Lichtbruin aardewerk, dofzwart gesmoord. Zeldzame vorm! (DM. 1973-162, werkput 1B, vlak 1, bij haardplaats E).

2. Vele aaneenpassende fragmenten van een schaalje van terra nigra. Hoog: circa 9 cm, diam.: 20 cm. Lichtgrijs aardewerk, zwart mat-glanzend gesmoord. (DM. 1973-10, werkput 1A-noord, vlak 1).

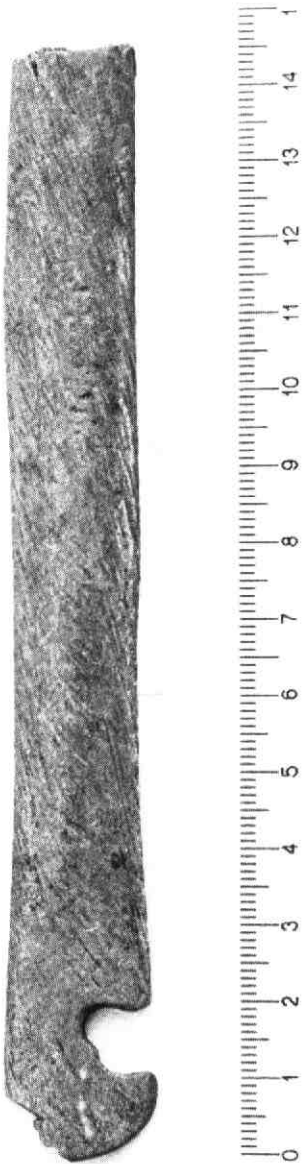
eeuw. Ophogingslaag v is de laatste verhoging die het profiel laat zien. De bovenkant van deze laag lag op 2,35-2,40 m +NAP. Op dit niveau (w) bevonden zich de haardplaatsen in vlak 1 (periode 5). De vele dakpanfragmenten en enkele complete exemplaren, die nabij de haardplaatsen werden gevonden, tonen aan dat de daken van de gebouwen in deze tijd met pannen waren gedekt. De Romeinse vondsten die in en nabij de haardplaatsen A, B en D-F werden gedaan, wijzen er op dat de haardplaatsen in de eerste helft van de 2de eeuw zijn aangelegd⁴²).

De talrijke afvalplekken in vlak 1 stammen uit de 2de eeuw. Bewoningssporen

39a-b. De Meern 1973. Vele aaneenpassende fragmenten van een ruwwandige kan met iets ingeknepen schenktuit en tweedelig oor. Hoog: 26,5 cm. Geelwit aardewerk, aan buitenzijde plaatselijk geeloranje. Datering: eerste helft van de 2de eeuw? (DM. 1973-92 en 97, werkput 1B, gevonden op de grondtegels en tussen baksteenfragmenten van haardplaats B in vlak 1). Naar Kalee en Isings, afb. 12 en 13.

40. De Meern 1973. Fragment van een benen voorwerp. Nog lang: 14,5 cm. Dergelijke voorwerpen worden als einden van een handboog verklaard. Zie o.a. Rausing, fig. 25, 28 en 29; Glasbergen en Groenman-Van Waateringe, p.38, nr. 7, p. 42, nr. 2 en pl. 15, nr. 2. (DM. 1973-75, werkput 1C, gevonden tijdens het schaven van vlak 1, ten zuiden van haardplaats D). Naar Kalee en Isings, afb. 14.

uit de eerste helft van de 3de eeuw werden tijdens het onderzoek van 1973 niet aangetroffen. Dat er echter in die tijd op de Woerd bewoning is geweest, bewijzen o.a. fragmenten van terra sigillata-kommen van het type Dragendorff 37, die in de tweede helft van de 2de eeuw en in de eerste helft van de 3de eeuw in Trier en Rheinzabern zijn vervaardigd⁴³). Ook dakpannen met stempels LEG.I.M.AN.TO wijzen op een vest(ig)ing in de eerste helft van de 3de eeuw⁴⁴).

Nederzetting aangetoond

In het bovenstaande is een overzicht gegeven van de opgravingen van 1940, 1957, 1960 en 1973, voorafgegaan door

41. De Meern 1973. Deel van een toneelmasker van geelwit aardewerk. Bewaard gebleven zijn het rechterdeel van het voorhoofd met wenkbrauw en ooglid, een klein deel van de neusboog en een restje van een haarlok. (DM. 1973-109, werkput 1C, vlak 1, in afvalplek met Romeinse scherven en dierenbeenderen). Foto R. F. van Berlo, Archeologisch Instituut, Utrecht.

een verslag van een bezoek aan de Hoge Woerd in, of kort voor 1824. De onderzoeken hebben aangetoond dat op de Hoge Woerd een nederzetting heeft gelegen, die blijkens het schervenmateriaal kan worden gedateerd in de eerste eeuwen van onze jaartelling.

Tijdens het onderzoek van 1973 konden op de plaats van de opgravingsputten minstens 6 perioden worden onderscheiden, datering: circa 50-125/150. Jongkees⁴⁶) onderscheidt op een terrein dat ongeveer 75 m noordelijker ligt, 9 perioden, lopend van eind 1ste eeuw tot 'zeker na 260'. Het is moeilijk om bepaalde perioden van het onderzoek van 1957 te verbinden met die van het onderzoek van 1973. Er is, menen wij, één uitzondering, namelijk de dikke brandlaag van periode V, die Jongkees en Isings in 1957 aantreffen in sleuf H (afb. 13) en de brandlaag, periode 2, die in 1973 onder de Castellumlaan werd vastgesteld (afb. 34). De NAP-hoogten op beide punten in het terrein stemmen met elkaar overeen, namelijk tussen 1,40 en 1,80 m + NAP.⁴⁷) De datering is echter verschillend. Jong-

kees⁴⁸) schrijft over de datering van periode V:

'Ondanks de dikte van de brandlaag, vooral in sleuf H, kwamen slechts enkele scherfjes te voorschijn, waarvan een dateerbaar (H. 169: laatste derde deel der 2e

⁴² O.a. fragmenten van een terra sigillata-beker Dragendorff 33 met stempel MĒBIC FE, datering circa 110-140 na Chr. (zie voor het naamstempel afb. 35, 18); het stempel VEX·EX·F, in de grondtegel van haardplaats A (zie afb. 43, 1). Het laatste stempel kan reeds uit de tijd van keizer Hadrianus (117-138) dateren (mededeling J. E. Bogaers, dd. 24-12-1976).

⁴³ Jongkees en Isings, TRIER: o.a. p. 58-59, pl. 12, H. 604 en pl. 13, H. 1415 (fabrikaat van Dubitus, tweede kwart van de 3de eeuw); RHEINZABERN: p. 59-60, pl. 15, H. 1101, 1234, 1237 en pl. 16, H. 1285 (tweede helft van de 2de- en eerste helft van de 3de eeuw).

⁴⁴ Jongkees en Isings, p. 52, pl. 8, H. 1140 en H. 1141.

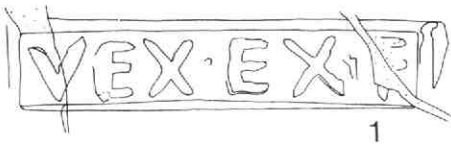
⁴⁵ Jongkees en Isings, p. 13-18.

⁴⁶ Jongkees en Isings, p. 15: 1,45 tot 1,80 m + NAP; Kalee en Isings, p. 13: tussen 1,48 en 1,72 m + NAP.

⁴⁷ Jongkees en Isings, p. 16.

42. De Meern 1973. Fragment van een platte dakpan (tegula) met stempel van het 30ste legioen: LEG XXX [V·V·]. Vergelijk Jongkees en Isings, pl. 8, H. 1678, p. 52. (DM. 1973-71, werkput 1A-noord, in oostprofiel, op 2,30-2,40 m + NAP). Naar Kalee en Isings, afb. 16.

43. De Meern 1973. Schaal 1:2. Naar Kalee en Isings, afb. 17.

1. Grondtegel van haardplaats A, gedeeltelijk verbrand. Stempel: VEX·EX·F, reliëfletters. Van een afdeling hulptroepen van het leger van Beneden-Germanië. (DM. 1973-81a, werkput 1B-C).

2. Fragment van een platte dakpan (tegula) met stempel van het leger van Beneden-Germanië: EXGERINF, in spiegelschrift, slordige reliëfletters. Een identiek stempel is afgebeeld bij Holwerda en Braat, pl. XXIX, 42. (DM. 1973-264, werkput 1, losse vondst).

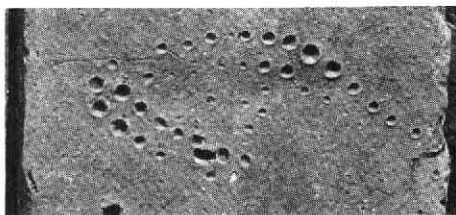

eeuw). Hoe karig ook het dateringsmateriaal, het stemt met het voorgaande en volgende hierin overeen, dat alle lagen, behalve wellicht laag I, in de 2e eeuw en later vallen'.

De brandlaag die tijdens het onderzoek van 1973 in het oostprofiel (afb. 34) en in vlak 3 werd aangetroffen, is waarschijnlijk in 69 na Chr. tijdens de Batavenopstand ontstaan. Enkele 1ste-eeuwse terra sigillata-scherven lijken deze datering te bevestigen. Indien beide brandlagen dezelfde zijn (en er is weinig aanleiding om daaraan te twijfelen) dan ziet het er naar uit dat Jongkees zijn perioden I en II te laat heeft gedateerd.

Opbouw van de lagen

Ten slotte nog enkele woorden over de opbouw van de lagen op de Hoge Woerd. Vollgraff en Van Hoorn⁴⁹) konden nog, in navolging van de toen heersende opvatting, drie perioden onderscheiden. Inmiddels is in 1973, en ook reeds in 1957, gebleken dat de stratigrafie (leer der aardlagen) heel wat ingewikkelder is. De lagen in het oostprofiel onder de Castellumlaan en de korresponderende lagen in de vlakken konden in 1973 goed worden bestudeerd. De woonlagen wa-

44. De Meern 1973. Fragment van een platte dakpan (tegula) met afdruk van een bespijkerde zool. Naar Kalee en Isings, afb. 18.

ren steeds duidelijk van elkaar gescheiden door egalisatie en/of ophogingslagen. Een dergelijke opbouw is over het algemeen kenmerkend voor een Romeinse militaire vestiging. Dit geldt ook voor de zorgvuldig gegraven greppels en de daarin geplaatste rechthoekig bekapte houten palen. Op het militaire karakter van de nederzetting op de Hoge Woerd wijzen trouwens ook de dakpannen met militaire stempels en andere militaire zaken, zoals speerpunten, werp- en slingerkogels en een fragmentje van een Romeinse gezichtshelm⁵⁰), die gedeeltelijk bij vroegere onderzoeken en waarnemingen voor de dag zijn gekomen.

Hoewel allerlei verschijnselen en vondsten dus op een militaire vestiging wijzen dient er wel op te worden gewezen dat er tot nu toe geen sporen van grachten en omwalling van een legerplaats te voorschijn zijn gekomen. Een legerplaats die door vele onderzoekers reeds lang op de Hoge Woerd wordt vermoed⁵¹), maar waarvan het bestaan nog niet met volstrekte zekerheid is aangetoond.

⁴⁹ Vollgraff en Van Hoorn, p. 188 (18).

⁵⁰ Kalee, afb. 1 en 2.

⁵¹ O.a. Bogaers en Rüger p. 55.

Literatuur

- Bogaers, J. E., C. B. Rüger. Der Niedergermanische Limes. Materialien zu seiner Geschichte. Keulen, 1974. Kunst und Altertum am Rhein. 50.
- Dragendorff, H. Terra Sigillata. In: *Bonner Jahrbücher* 96, 1895, 18-155.
- Dragendorff heeft in dit artikel de in zijn tijd bekende terra sigillata-vormen een nummer gegeven: typen Dragendorff 1 tot en met 55.
- Glasbergen, W. W. Groenman-Van Waateringe. The Pre-Flavian Garrisons of Valkenburg Z.H. Fabriculae and bipartite barracks. Amsterdam, 1974. *Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde*, N.R., 85.
- Holwerda, J. H., W. C. Braat. De Holdeurn bij Berg en Dal. Centrum van pannenbakkerij en aardewerkindustrie in den Romeinschen tijd. Leiden, 1946. *Oudheidkundige Mededeelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, supplement op N.R.XXVI*.
- Isings, C., C. A. Kalee. De Meern (gem. Vleuten-De Meern). In: *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond*, 1975, afl. 1, 53-54.
- Jongkees, J. H. De oudheidkundige commissies van de provincie Utrecht. In: *Jaarboekje 'Oud-Utrecht'*, 1963, 121-138.
- Jongkees, J. H., C. Isings. Opgravingen op de Hoge Woerd bij De Meern (1957, 1960). Groningen, 1963. *Archaeologica Traiectina*, V.
- Kalee, C. A. Een fragmentje van een Romeinse gezichtshelm uit De Meern (Utr.). In: *Westerheem* XXX, 1981, 66-69.
- Kalee, C. A., C. Isings. Beknopt verslag van een opgraving in De Meern. In: *Jaarboek Oud-Utrecht*, 1980, 5-25.
- Laur-Belart, R. Internationales Studentenlager in Augst. In: *Ur-Schweiz*, XII, 1948, 41-48.
- Nahuys, M. Overblijfsels van Romeinse bezetting- of legerplaatsen in de provincie Utrecht. In: *Utrechtsche Volks-Almanak voor het jaar 1869*. Utrecht, 1868, 137-158.
- Oelmann, F. Die Keramik des Kastells Niederbieber. Frankfurt am Main, 1914. *Materialien zur römisch-germanischen Keramik*, Heft I. (herdruk Bonn, 1968).
- ORL = Der Obergermanisch-Raetische Limes des Römerreiches. Lieferung LV, B, Band I, Nr. 1a: Das Kastell Nieder-Bieber. Berlijn, 1937.
- Rausing, G. The bow. Some notes on its origin and development. Lund, 1967. *Acta Archaeologica Lundensia*, series in 8°, no. 6.
- Scheltema, J. Iets over den tegenwoordige staat der twee Romeinse burgen, of legerplaatsen, in de nabijheid van Utrecht. In: *Almanak voor de studenten aan de Akademie te Utrecht voor het jaar 1824*. Utrecht 99-108.
- Stavenga, T. Rapport inzake een geo-elektrisch onderzoek naar een Romeinse nederzetting op de Hoge Woerd te De Meern (II). Delft, 1974. *Dienst grondwaterverkenning TNO*, rapport 88.
- Stuart, P. Gewoon aardewerk uit de Romeinse legerplaats en de bijbehorende grafvelden te Nijmegen. Leiden, 1962. *Oudheidkundige Mededeelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, supplement op XLIII*.
- Vermeulen, P. J., Catalogus der archeologische verzameling van het Provinciaal; Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Utrecht, 1868.
- Vollgraff, C. W., G. van Hoorn. Verslag van eene proefgraving op de Hoge Woerd bij De Meern. Amsterdam, 1941. *Mededeelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen*, afd. Letterkunde, N.R., deel 4, no. 6.
- Walter, F. Resultaten van een geo-elektrische verkenning naar een Romeinse nederzetting op de Hoge Woerd te De Meern. Delft, 1970. *Dienst grondwaterverkenning TNO*, rapport 60.